

T C
GENELKURMAY BAŞKANLIĞI



KURTULUŞ SAVAŞI'NDA
ALBAY BEKİR SAMİ
(GÜNSAV)

(MAYIS - HAZİRAN 1919)

Hamdi GÜRLER

GENELKURMAY ATASE BAŞKANLIĞI KÜTÜPHANESİ



18-490-0-1-3

GENELKURMAY ATASE BSK.
KÜTÜPHANESİ
Giriş T : 2.6.1996
Kayıt No : İST-496

A N K A R A
GENELKURMAY BASIM EVİ
1 9 9 4

Demirbaş.: 00005508

923.5

502

1994

k.2

GENELKURMAY BASIM EVİ

YAYIN NUMARASI : '94/6

S U N U Ş

Mondros Mütarekesi'nin sonucunda Anadolu, İtilâf Devletleri tarafından işgal edilmişti. İşgal edilen bölgelerden birisi de Batı Anadolu Bölgesi'dir.

Batı Anadolu Bölgesi Millî Mücadele'nin başlamasına öncülük etmiş, düşmana ilk kurşun bu bölgede sıkılmıştır. Bu bölgedeki değerli komutanlar Millî Mücadele'nin başlatılması için halkı bilgilendirmiş, teşkilâtlandırmış ve düşmana karşı ortak bir gaye etrafında toplamıştır. O zamanın şartlarını ve imkânlarını düşünecek olursak, bu yapılan faaliyetler hiç de o kadar kolay olmamıştır.

İşte, Bekir Sami (Günsav) Bey de Millî Mücadele'de önemli hizmetleri bulunan komutanlardan biridir. Özellikle Batı Anadolu Bölgesi'ndeki millî direniş hareketlerini teşvik etmeye ve örgütlemeye çalışmıştır. Bekir Sami Bey'in faaliyetleri eserde bir aylık bir zaman sürecinde incelenmiştir.

Bu dönemle ilgili birçok soruya araştırmalar sonucu cevap verilmeye çalışılarak, gelecekteki araştırmalara ışık tutulmaya çalışılmıştır. Bu eser, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayın Şubesi'nin ilgili kurullarınca incelenerek, yayıma hazırlanmıştır.

Cumhur ASPARUK
Hv. Plt. Korgeneral
As. T. ve Str. E. Bşk.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ	VII
KISALTMALAR	IX
GİRİŞ	1

AİLESİ, ÇOCUKLUĞU, ÖĞRENCİLİK YILLARI VE MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLERİNE KATILMASINA KADAR BEKİR SAMİ BEY'İN HAYATI

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI ANADOLU'NUN İŞGALİ VE MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLERİNİN BAŞLAMASI

I. MÜTAREKE DÖNEMİNDE BATI ANADOLU VE MÜ- TAREKENİN UYGULANMASI	21
II. İZMİR'İN YUNANLILARCA İŞGALİ VE BATI ANA- DOLU'DA YUNAN ASKERİ HAREKÂTI	36

İKİNCİ BÖLÜM

BANDIRMA'NIN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (21-23 MAYIS 1919)

I. BANDIRMA'NIN GENEL DURUMU (21 MAYIS 1919)	45
II. BANDIRMA'DAKİ FAALİYETLERİ	47
A. ŞEHİRDEKİ YUNAN BAYRAKLARINI TOPLAT- TIRMASI	49
B. CAMİDE KONUŞMA YAPMASI	50
C. BAZI ASKER VE SİVİL KİŞİLER İLE TEMASI	50
D. BANDIRMA'DA BULUNDUĞU SİRADA ASKERİ BİRLİK VE KURUMLARLA İLİŞKİLERİ	53

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKHİSAR'IN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (24-27 MAYIS 1919)

I. AKHİSAR'IN GENEL DURUMU (24 MAYIS 1919)	55
II. AKHİSAR'DAKİ FAALİYETLERİ	57
A. HALKI DİRENMEYE TEŞVİK GİRİŞİMLERİ	57
B. MANİSA'NIN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞ- GALİ VE MANİSA'DAKİ SİLÂH, CEPHANE VE BİRLİKLERİ BAŞKA YERE NAKİLETTİRME FAA- LİYETLERİ	62
C. BERGAMA'DAKİ CEPHANEYİ KURTARMA ÇA- BALARI	65
D. AYVALIK MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİ VE BEKİR SAMİ BEY	67
E. DİĞER ASKERİ BİRLİK VE KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ	70
III. AKHİSAR'DAN SALİHLİ'YE YOLCULUĞU (27-28 MA- YIS 1919)	72

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SALİHLİ'NİN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (28-29 MAYIS 1919)

I. SALİHLİ'NİN GENEL DURUMU (28 MAYIS 1919) ...	75
II. SALİHLİ'DEKİ FAALİYETLERİ	76
A. AYVALIK İLE İLİŞKİLERİ	78
B. İŞGAL EDİLDİKTEN SONRA MANİSA İLE İLİŞ- KİLER	80
C. YÜZBAŞI RASİM (AKTUĞ) İN AYDIN VE ÖDE- MİŞ'E GÖNDERİLMESİ	81
III. EHRUR VE HARBİYE NEZARETİ İLE YAZIŞMALAR VE BEKİR SAMİ'NİN GÖREVDEN ALINMASI	81

BESİNCİ BÖLÜM

ALAŞEHİR'İN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (30 MAYIS - 3 HAZİRAN 1919)

I. ALAŞEHİR'İN GENEL DURUMU (30 MAYIS 1919) ...	85
II. ALAŞEHİR'DEKİ FAALİYETLERİ	87
A. ÖDEMİŞ KUVAYI MİLLİYESİ İLE İLİŞKİLERİ	91
B. DİĞER ASKERİ KURUM, BİRLİK VE KİŞİLERLE İLİŞKİLERİ	93

ALTINCI BÖLÜM

EŞME'NİN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (3-17 HAZİRAN 1919)

I. EŞME'NİN GENEL DURUMU (3-17 HAZİRAN 1919)	99
II. EŞME'DEKİ FAALİYETLERİ	100
A. KULA'DAKİ MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLERİYLE İLİŞKİLERİ	102
B. SALİHLİ'DEKİ MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLE- RİYLE İLİŞKİLERİ	107
C. GÖRDES'TEKİ MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLE- RİYLE İLİŞKİLERİ	108
D. ALAŞEHİR'DEKİ MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLE- RİYLE İLİŞKİLERİ	112
E. HARBİYE NEZARETİ VE EHUR İLE İLİŞKİLERİ	114
F. 14 NCÜ KOLORDU KOMUTANLIĞI İLE İLİŞKİ- LERİ	118
G. DİĞER ASKERİ KURUM, BİRLİK VE KİŞİLERLE İLİŞKİLERİ	120

YEDİNCİ BÖLÜM

KULA'NIN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (17-21 HAZİRAN 1919)

I. KULA'NIN GENEL DURUMU (17-21 HAZİRAN 1919)	127
II. KULA'YA GELİŞ SEBEPLERİ VE KULA İLE İLGİLİ FAALİYETLERİ	127
III. BEKİR SAMİ BEY'İN SALİHLİ'DE MİLLİ KUVVET- LER OLUŞTURMASI	129
A. SALİHLİ'DE MİLLİ KUVVETLERİN OLUŞTU- RULMASININ GEREKÇELERİ	129
B. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN SALİHLİ İLE YAPILAN YAZIŞMALAR	132
C. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN ALAŞEHİR İLE YAPILAN YAZIŞMALAR	135
D. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN EŞME VE UŞAK İLE YAPILAN YAZIŞMALAR	141
IV. BU DÖNEMDE DİĞER ASKERİ KURUM VE KİŞİLER- LE İLİŞKİLERİ	144
V. BÖLGEDEN AYRILIŞ SEBEPLERİ VE BURSA'YA HAREKETİ	145
SONUÇ	150
BİBLİYOGRAFYA	153
EKLER	

Ö N S Ö Z

Türk Kurtuluş Savaşı'nda, henüz açıklığa kavuşmamış ya da bu güne kadar yanlış olarak bilinen, pek çok önemli konular ve kişiler mevcuttur. Bunlardan birisi de, Bekir Sami (Günsav) Bey'dir.

"Albay Bekir Sami ve Batı Anadolu'daki faaliyetleri" de, belgelere dayalı bir şekilde ve ilmi bir çalışma ile bu güne kadar ele alınıp incelenmemiştir.

Bazı önemli ansiklopedilerde ve eserlerde dahi birbirine karıştırılmış olan ve Kurtuluş Savaşı'nda önemli hizmetlerde bulunmuş üç Bekir Sami Bey vardır.

Bunlardan birincisi Dışişleri Bakanlığı da yapmış olan Bekir Sami (Kunduk), ikincisi Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami (Baran), üçüncüsü ise 56 ncı Tümen Komutanlığı yapmış olan Albay Bekir Sami (Günsav) dir.

Albay Bekir Sami (Günsav), Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi ve Irak Cephesi'nde önemli görevlerde bulunmuş, Birinci Dünya Savaşı sırasında uzun süre tümen komutanlığı yapmış ve İzmir'in Yunanlılarca işgalinden sonra, Padişah tarafından, dağılmış olan 17 nci Kolordu'yu toparlamakla görevlendirilmiştir.

20 Mayıs 1919 tarihinde göreve getirilen ve karargâhını dahi hazırlayamadan 21 Mayıs'ta yola çıkan Bekir Sami Bey, aynı gün Bandırma'ya gelerek çalışmalarına başlamış ve 21 Haziran 1919 tarihine kadar Batı Anadolu'da 17 nci Kolordu'yu toparlamak, Yunan işgallerinin yayılmasını önlemek ve halkı işgallere karşı direnmeye teşvik etmek amacıyla çalışmalar yapmıştır.

Batı Anadolu Millî Direniş Hareketleri'nin ilk mimarlarından olan Bekir Sami Bey'in çalışmaları ve bulunduğu bölgelerdeki millî direniş hareketleri; bu güne kadar, Sıtkı Aydınel'in çalışması hariç hep hatıralara, daha doğrusu aynı hatıralara dayanılarak yazılmıştır. Türk Tarih Kurumu Bekir Sami Arşivi (BSA) ndeki.

Aslında Bekir Sami Bey, yaptığı faaliyetlerin büyük bir bölümünü 17 nci Kolordu ve 56 ncı Tümen'in harp ceridelerine yazmıştır.

Olayların cereyan ettiği sırada sıcağı sıcağına belgelendirildiği harp cerideleri, araştırmacılar için birinci elden kaynaklardır.

Bekir Sami Bey'in cerideleri, yaveri Yüzbaşı Selahattin (Yurtoğlu) tarafından günümüz Türkçesi'ne pek çok okuma hataları yapılarak çevrilmiş ve bu transkripsiyonlar daha sonra Bekir Sami Bey'in ve Yüzbaşı Selahattin'in aileleri tarafından Türk Tarih Kurumu (TTK) Arşivi'ne bağışlanmıştır.

Araştırmalarımızda, Bekir Sami Bey'in biyografisi ile ilgili bölümler için Kara Kuvvetleri Komutanlığı (KKK) Arşivi'ndeki şahsi dosyası ve Kara Harp Okulu (KHO) Arşivi'ndeki sınıf geçme defterleri ve diğer defterlerden istifade ettik. Batı Anadolu'daki faaliyetleri için ise; TTK Arşivi'ndeki harp ceridelerinin orijinallerini esas aldık.

BSA, dokuz defter, fotoğraflar ve belgelerden oluşmaktadır. Bekir Sami Bey'in, yazışmalarının birer suretleri tarih sırasına göre defterlere kaydedilmiş olup, defterlerde, Bekir Sami Bey'in kendi görüşleri de zaman zaman yer almaktadır.

Araştırma konumuz ile ilgili olan sadece birinci defterdir. Bu defterin çok az bir bölümüne sayfa numarası yazılmış, fakat büyük bir kısmına sayfa numarası verilmemiştir. Bu nedenle, araştırmalarımızda birinci elden kaynak olan BSA birinci defterden düştüğümüz dipnotlarda sayfa numarası verilmemiştir. Bunun yerine sadece BSA, 1. Defter veya BSA, 1. Def. şeklinde dipnot düştürmüştür. Bununla birlikte belgelerin tarihi, kimin gönderdiği ve kime gönderildiği yazılarak, konuyla ilgili araştırma yapacaklara, belgeleri bulmada kolaylık sağlanmaya çalışılmıştır.

Araştırmamızın amacı, Bekir Sami'nin, Batı Anadolu'daki faaliyetlerini ve görev yaptığı bölgelerdeki millî direniş hareketlerini, birinci el belgelerden yararlanarak ortaya koymaktır.

Araştırmalarımızın sonucunda, bu güne kadar yanlış olarak bilinen veya hiç incelenmemiş birçok konu, Bekir Sami'nin, günümüze kadar muhafaza edilmiş olan "harp cerideleri"nden istifade edilerek objektif bir şekilde açığa çıkarılmıştır.

Araştırmamızın "Kurtuluş Savaşında Batı Anadolu" konusuyla ilgilenenlere faydalı olmasını diliyoruz.

Hamdi GÜRLER

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a. g. a.	: Adı geçen arşiv
a. g. d.	: Adı geçen dosya
a. g. e.	: Adı geçen eser
a. g. m.	: Adı geçen makale
a. g. mk.	: Adı geçen mektup
a. g. t.	: Adı geçen tebliğ
ATASE	: Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı
b.	: Baskı
bk.	: Bak
Bnb.	: Binbaşı
BSA	: Türk Tarih Kurumu Bekir Sami Arşivi
BTDD	: Belgelerle Türk Tarihi Dergisi
c.	: Cilt
Def.	: Defter
EHU	: Erkân-ı Harbiye-i Umumiye (Osmanlı Genelkurmay Başkanlığı)
EHUR	: Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Riyaseti (Osmanlı Genelkurmay Başkanlığı)
GENKUR	: Türkiye Cumhuriyeti Genelkurmay Başkanlığı
KB	: Kültür Bakanlığı
KHO	: Kara Harp Okulu
KHOA	: Kara Harp Okulu Arşivi

KKKA	: Kara Kuvvetleri Komutanlığı Arşivi
ks.	: Kısım
kt.	: Kitap
M	: Miladi Tarih
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ	: Milattan önce
MS	: Milattan sonra
P	: Piyade
R	: Rumi Tarih
s.	: Sayfa
ss.	: Devam eden sayfalar
(ş.y)	: Basım yeri yok
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TİB	: Türkiye İş Bankası
TIH	: Türk İstiklâl Harbi
TIHKKB	: Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri
TKAE	: Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü
TSKT	: Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
(t.y)	: Basım tarihi yok
vd.	: Ve devamı
vol.	: Cilt
Yay.	: Yayınları
Yzb.	: Yüzbaşı

G İ R İ Ŗ

AİLESİ, ÇOCUKLUĞU, ÖĞRENCİLİK YILLARI VE MİLLİ DİRENİŖ HAREKETLERİNE KATILMASINA KADAR BEKİR SAMİ (GÜNSAV) NİN HAYATI

Batı Anadolu Kuvayı Millîye hareketlerinin ilk önderlerinden olan Albay Bekir Sami Bey, 1879'da Bandırma'nın Haydar köyünde doğdu. [1] Babası Kafkasya'dan Anadolu'ya göç eden Çerkez beylerinden [2] Gubzeç [3] Hasan Bey, annesi Ayşe'dir. [4] Aile adları Zarukhue'dir. [5]

Çocukluk ve öğrencilik yılları hakkında elimizde yeterli belge ve bilgi yoktur. Oğlu Ali Doğan Günsav'ın yazdığı basılmamış notlarda dahi bu dönem hakkında ancak birkaç satır bilgi verilmektedir. [6]

Orta öğrenimini, Bursa Askerî Lisesi'nde tamamlayıp 1896 yılı sonlarında [7] İstanbul'daki Harp okulu piyade, birinci sınıfına naklolan Be-

-
- [1] Ali Doğan Günsav, Milli Mücadelede Bekir Sami Dosyası, Anılar, Belgeler, Bilgiler, TTK Bekir Sami Arşivi'ndeki basılmamış notlar, s. 4. (Haydar köyünü sadece Ali Doğan Günsav belirtmektedir). BSA Yeni yazı transkripsiyonu 1. Dosya'ya ekli notlarda doğum yeri, Bandırma Manyas'a bağlı Dümbe köyü olarak belirtilmektedir. Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c. Ağaoğlu Yayınevi, (ş. y) 1970, s. 175, Meydan Larousse, Büyük Lügat ve Ansiklopedi, 2. c. Bekir Sami maddesi, İstanbul 1969, s. 248, KKKA Bekir Sami'nin şahsi dosyası.
 - [2] Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı 1. c., s. 175, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'te sadece "Muharip Kumandan" diyor.
 - [3] Gubzeç: Muharip kumandan, bk: Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.
 - [4] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4
 - [5] Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 175.
 - [6] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.
 - [7] a. g. e., s. 4, KHOA R 1312 (M 1896 yılı numara defterinde Bekir Sami'nin Bursa Askerî Lisesi'nde kaydına rastlanmamıştır. Fakat TTK BSA'daki belgeler arasında arka yüzünde Bursa Askerî İdadisi'nden Mekteb-i Harbiye'ye nakıl olanlar" yazılı bir fotoğraf ve BSA'daki Bekir Sami'nin Harbiye diplomasında idadi notları da olduğundan, askerî lise de okuduğu anlaşılmaktadır.

kir Sami Bey'in, [8] Kara Harp Okulu Arşivi'ndeki R 1313 (M 1897) yılına ait askerî okullar numara defteri (sınıf geçme defteri) ndeki kaydında, Sami ismi yer almayıp sadece "Bekir Efendi Bandırma" olarak geçmektedir. Bu defterde Bandırmalı başka bir Bekir Sami ve Bekir adına rastlanmamış olup, sadece aynı tarihlerde ikinci sınıfta bulunan; fakat, Sivashlı olan Bekir Sami kaydı vardır. [9]

Buradaki Bandırmalı Bekir Efendi, bizim, biyografisinin bir bölümünü ele aldığımız Bekir Sami Bey (Günsav) dir. Bekir Sami Bey'in öğreniminin yazdığı müsvedde eserde, Harp Okulu'ndaki sınıf arkadaşları arasında Enver Paşa, Hafız Hakkı Paşa, Mahmut Kâmil Paşa, Selâhattin Adil Paşa ve Fahrettin (Altay) Paşa'nın bulunduğu belirtilmektedir. [10] KHO Arşivi'ndeki R 1313 (M 1897) yılı 14 nolu numara defterindeki piyade birinci sene öğrencilerine ait sınıf geçme sıralamasında dokuzuncu sırada Fahreddin Efendi İzmir, [11] on altıncı sırada Enver Efendi Der-saadet (İstanbul) kayıtları bulunmaktadır.

Harbiye diplomasında, Bekir Efendi [12]; Erkân-ı Harbiye Namzedi Mülâzımlığı diplomasında ise Bekir Sıddık olarak geçmektedir. [13] Belgelerden anlaşıldığına göre Bekir Sami Bey Erkân-ı Harbiye'de Bekir Sıddık ismini kullanmıştır. KKK Arşivi'ndeki şahsi dosyasında bulunan belgelerde Bekir Sami adı kullanılmıştır. [14] Fakat R 1324 (M 1908) yılına ait askerî yıllıkta Bekir Efendi olarak geçmektedir. [15] Araştırmalarımızda hangi tarihten itibaren Sami ismini kullandığını kesin olarak gösteren bir belgeye rastlayamadık.

[8] KHOA R 1313 (M 1897) yılına ait numara defteri, TİHKKB, 2. b. Genkur Yayınları, Ankara 1989, s. 119'da 14 Mart 1897, BSA'daki harbiye diplomasında, Harbiye'ye duhulü olarak R 2 Mart 1313 tarihi yazılı, KKKA, Bekir Sami'nin şahsi dosyasındaki belgelerde duhulü olarak sadece R 1313 yılı verilmiştir.

[9] KHOA, R 1313 yılı 14 nolu numara defteri.

[10] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.

[11] Fahrettin Altay, On Yıl Savaş ve Sonrası, 1912-1922, İnel Yayınları, İstanbul, 1970, s. 5'te sadece Enver Paşa ve Hafız Hakkı Paşa'nın sınıf arkadaşları olduklarından bahsetmektedir.

[12] BSA, belgeler kısmı.

[13] BSA, belgeler kısmı.

[14] KKKA, Bekir Sami'nin şahsi dosyası.

[15] Salname-i Askerî, 1324, s. 1032.

[16] KHOA, R 1313 yılı 14 nolu numara defteri.

Harp Okulu birinci sınıfını 37 nci, [16] ikinci sınıfı 33 ncü sırada [17] bitiren Bekir Efendi, 17 Ocak 1900'de [18] piyade sınıfına mensup 421 öğrenci arasında [19] 17 nci sırada Harp Okulu'ndan mezun olarak [20] aynı tarihte mülâzım-ı saniliğe (teğmen) nasbedilmiştir. [21]

421 öğrenci arasından 17 nci olarak mezun olması, sene sonu sınıf geçme notları ve mezuniyet derecesi onun başarılı bir öğrencilik hayatı geçirdiğini göstermektedir. Nitekim o yıllarda Harp Okulu'ndan mezun olanların ilk 40'a girenleri Erkân-ı Harbiye (Harp Akademisi - Kurmay Okulu)'ye ayrıldığından [22] o da Harbiye'den mezun olunca Erkân-ı Harbiye'ye gönderildi.

"Erkân-ı Harbiye Namzetliği" birinci sınıfını R 1316 (M 1900) yılında 38 öğrenci arasından 24 ncü, [23] R 1317 (M 1901) yılında ise ikinci sınıfı 16 ncı sırada [24] bitirdi. Erkân-ı Harbiye'de öğrenci iken R 20 Kânunusani 1316 (M 2 Ocak 1901) tarihinde mülâzım-ı evvelliğe (üsteğmenliğe) terfi ettirilen. [25] Bekir Sami Bey'in TTK BSA'daki Erkân-ı Harbiye Namzetliği diplomasının arka yüzündeki R 20 Kânunusani 1316 tarihi, [26] üsteğmenliğe terfiini göstermektedir.

Bekir Sami Bey Erkân-ı Harbiye'den R 21 Kasım 1318 (M 4 Kasım 1902) tarihinde [27] mümtaz yüzbaşı olarak mezun olmuştur. [28] "Müm-

[17] KHOA, R 1314 yılı 15 nolu numara defteri.

[18] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 119, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de 17 Ocak 1899, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c, s. 175'te sadece 1899 tarihi verilmiştir.

[19] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4, Fahrettin Altay, a. g. e., s. 8, KHOA, R 1313 yılı 14 nolu numara defteri.

[20] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4. TİHKKB, s. 119'da sicili 1315-p. 17 olarak verilmiş, Ayrıca bk: KKKA, a. g. d., BSA'daki Harbiye diplomasında 426 mevcutlu sınıfın 16'ncısı olduğu yazılı.

[21] KKKA, a. g. d., BSA'daki Erkân-ı Harbiye namzedi mülâzımlığı diplomasının arka yüzü.

[22] Fahrettin Altay, a. g. e., s. 8.

[23] KHOA, R. 1316 yılı, 17 ve 21/A nolu numara defterleri.

[24] KHOA, 17 ve 22 nolu numara defterleri.

[25] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4. TİHKKB, s. 119'da 2 Şubat 1901.

[26] BSA'daki Erkân-ı Harbiye namzedi diploması.

[27] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de 4 Aralık 1902, TİHKKB, s. 119'da 6 Aralık 1902.

[28] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4, TİHKKB, s. 119. Sebahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c, s. 175.

taz yüzbaşılık" ilk olarak Mehmet Esat'ın 1899 yılında Harp Okulu Öğretim Başkanlığı'na getirilmesinden sonra başlatılmış olan bir uygulamadır. [29]

KKKA'da bulunan şahsi dosyasındaki pek az belgelerde "sınıfı" bölümünde "Erkân-ı Harp" ibaresi bulunmaktadır. Genelkurmay Başkanlığı'nun bir yayınında da kurmay olduğu belirtilmektedir. [30] Bu farklılıklar, onun Erkân-ı Harbiye'de öğrenim görmesinden ve mümtaz yüzbaşılığı yeni bir uygulama olmasından kaynaklanmaktadır.

Araştırmalarımızda Harp Okulu ve Erkân-ı Harbiye'deki öğrencilik yıllarına ait, okul kayıtlarının dışında başka hatıra ve belgelere rastlayamadık. Hem Harp Okulu'nda, hem de Erkân-ı Harbiye'de sınıf arkadaşı olan Fahrettin Altay hatıralarında Bekir Sami Bey'den hiç bahsetmiyor. [31] Şevket Süreyya Aydemir de Enver Paşa adlı eserinde, Enver Paşa'nın sınıf arkadaşı olarak Bekir Sami'den hiç bahsetmiyor. [32] Ali Doğan Günsav'ın yazdığı notlarda [33] ve kendisiyle yaptığımız görüşmelerde de belge elde edemedik.

Bekir Sami Bey'in Erkân-ı Harbiye'den sonra ilk görev yeri R 21 Kasım 318 (M 4/12/1902) tarihinde tayin edildiği Erzincan'daki 4 ncü Ordu'dur. [34] O, burada müstakil bir birlik komutanlığı görevinde değil, ordu emrindedir.

BSA'daki bu döneme ait fotoğraflar arasında, arka yüzünde "R 1319 (M 1903)'de Erzincan'da Kale kışlası önünde teftiş ederken" ibaresi yazılı bir fotoğraf vardır. [35] ki, o dönemin en önemli belgesidir.

3 Ocak 1904 (R 21 Kânunusani 1319) tarihinde merkezi Erzincan'daki 4 ncü Ordu'ya bağlı 49 ncü Piyade Tümeni 38 nci Tugay 75 nci Ni-

[29] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. İsmail Kurtcephe, Mustafa Balcıoğlu, Kara Harp Okulu Tarihi, KHO Matbaası, Ankara 1991, s. 47, 48.

[30] Birinci Dünya Harb'inde Türk Harbı, Irak-İran Cephesi, 3. c., 1. ks, ATASE Yayınları Seri No: 3, Ankara 1979, s. 837.

[31] Fahrettin Altay, a. g. e., s. 13 vd.

[32] Şevket Süreyya Aydemir, Makedonya'dan Orta Asya'ya Enver Paşa, 1. c., 3. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983, ss. 188-195.

[33] Ali Doğan Günsav, a. g. e.,

[34] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 119, Oğlunun yazdığı biyografide bu görev yer almamaktadır, bk: Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.

[35] BSA'daki belgeler.

zamiye Alayı, 1 nci Tabur 3 ncü Bölük'te görevlendirilmiştir. [36] 4 Nisan 1906 tarihine kadar bu görevde kalmış ve bu tarihte Erzincan'da bulunan Harp Okulu'na topoğrafya öğretmen yardımcısı olarak atanmıştır. [37]

Erzincan Harp Okulu'ndaki görev süresi hakkında mevcut belge ve kitaplarda farklı veriler vardır. KKKKA'daki sicil dosyasında, R 21 Nisan 1322 (M 4 Nisan 1906) tarihinde Erzincan'a tayin edildiği ve R 21 Haziran 1322 (M 4 Haziran 1906) tarihinde de 2 nci Ordu açığına (emrine) tayin edildiği yazılıdır. [38] Bu belgeye göre Bekir Sami Bey 3 ay süre ile Erzincan Harbiyesi'nde görev yapmıştır. Ali Doğan Günsav, 4 Mayıs 1906'dan, 30 Kasım 1908'e kadar bu görevde kaldığını yazmaktadır. [39] KHO Arşivi'ndeki numara defterinde, Erzincan Harp Okulu'nun 1906 yılına ait öğretim kadrosu içinde Bekir Sami topoğrafya öğretmen yardımcısı olarak yer almamaktadır. [40] Erzincan Harp Okulu idareci ve öğretim kadrosunu gösteren R 4 Tegrinievvel 1322 (M 17 Ekim 1906) tarihli belgede de topoğrafya muallim muavinliği görevi boş gözükmektedir. [41] R 1324 tarihli Salname-i Askerî'de ise, Bekir Sami Bey Erzincan Harp Okulu topoğrafya muallimi olarak yer almaktadır. [42]

Bize göre Bekir Sami Bey, 4 Nisan 1906 (R 21 Nisan 1322) tarihinde Erzincan Harp Okulu topoğrafya öğretmeni yardımcılığına atanmış ve KKKK Arşivi'ndeki sicil dosyasında belirtildiği gibi 3 ay sonrada 2 nci Ordu emrine tayin edilmiştir. Erzincan Harbiyesi'nde kısa bir süre kalmış olmasından dolayı Erzincan Harp Okulu kayıtlarında yer almamış olabilir. R 1324 (M 1908) yılına ait Salname-i Askerî'de Bekir Sami Bey'

[36] KKKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 119'da 3 Şubat 1904 tarihinde 57 nci Alay, 1 nci Tabur 3 ncü Bölük Komutanı, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de 11 Şubat 1904 tarihinde, 57 nci Alay, Nizamiye 1 nci Tabur 3 ncü Bölük Komutanlığı'na tayin edildiği belirtilmektedir. Yavuz Ercan, "Kurtuluş Savaşı Başlarken Bursa", Milli Egemenlik 1991, Sempozyum ve Panellerde Sunulan Bildiriler, TEMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu yayınları, Ankara, 1991, s. 29'da da 1904'de 57 nci Alay Nizamiye 1 nci Tabur, 3 ncü Bölük Komutanlığı'nda bulunduğunu ifade etmektedir.

[37] KKKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 119 ve Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de 4 Mayıs 1906 olarak verilmiş. KKKKA, a. g. d., da topoğrafya muallim muavinliğine atandığı belirtilmekte fakat Salname-i Askerî 1324 (M 1908), s. 1032'de topoğrafya muallimi olarak geçmektedir.

[38] KKKKA, a. g. d.,

[39] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4, TİHKKB, s. 119, 120'de de aynı tarihlerde Erzincan'da bulunduğu belirtilmektedir.

[40] KHOA, 29 nolu numara defteri.

[41] KHOA, 28 nolu numara defteri.

[42] Salname-i Askerî 1324 (M. 1908), s. 1032.

in Erzincan Harp Okulu'nda görevli olarak gösterilmesi ise, bilgilerin Salname'nin basımından çok önce toplanmış olabileceğinden kaynaklanabilir.

R 21 Haziran 1322 (M 4 Haziran 1906) tarihinde 2 nci Ordu [43] emrine tayin edilen [44] Bekir Sami Bey, burada da müstakil bir birlik komutanlığı görevi yerine büyük bir ihtimalle karargâhta çalışmıştır. Bekir Sami Bey'in bu görevi iki yıldan fazla sürmesine rağmen sicil dosyası dışında, hiçbir eserde bu görevinden söz edilmemektedir. [45] Bu dönemin askerî salnameleri düzenli olmadığından ve vilâyet salnamelelerini bulamadığımızdan sicil dosyasındaki bilgiyi kabul etmiş oluyoruz.

R 17 Tegrinisani 1324 (M 30 Kasım 1908) tarihinde Edirne'deki 2 nci Ordu emrinden Erzurum Askerî Lisesi riyaziye (matematik) öğretmenliğine tayin edilmiştir. [46]

Bu görevde dokuz ay gibi kısa bir süre kaldıktan sonra o tarihlerde merkezi Erzincan'da bulunan 4 ncü Ordu'ya [47] bağlı 8 nci Piyade Tümeni Erkân-ı Harbiyesi Mülhak Zabıtlığı'ne (Kurmaya Heyeti Yardımcı Subaylığı), R 30 Ağustos 1325 (M 12 Ağustos 1909) tarihinde tayin edilmiştir. [48]

Bekir Sami Bey, R 21 Mart 1326 (M 30/3/1910) da İstanbul Harbiyesi Topoğrafya Dersi Öğretmen Yardımcılığı'na tayin edilmiştir. [49]

Altı ay gibi kısa bir sürede İstanbul Harp Okulu'nda görev yaptıktan sonra R 16 Eylül 1326 (M 29 Eylül 1910) tarihinde binbaşılığa terfi

[43] Ali İhsan Sabis, Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 1. c., Nehir yayınları, İstanbul 1991, s. 26'de 1904 yılında 2 nci Ordu'nun merkezinin Edirne olduğunu belirtmektedir. Bu Durum 1908'e kadar değişmemiştir, bk: Balkan Harbi, (1912-1913), 1. c., Genkur. Harp Tarihi Dairesi Yay., Ankara 1970, s. 88.

[44] KKKA, a. g. d

[45] TİHKKB, s. 119, 120 ve Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'te Bekir Sami Bey'in bu görevinden hiç bahsetmemişlerdir.

[46] KKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.

[47] Balkan Harbi, (1912-1913), 1. c., s. 88.

[48] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 12 Eylül 1909, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de 12/9/1909'da 4 ncü Alay emrine, daha sonra, 8 nci Tümen Kurmay mülhak (yardımcı) subaylığına atanmıştır demektir. Ali Doğan Günsav'ın belirttiği 4 ncü Alay 4 ncü Ordu olması gerekir.

[49] KKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 3 Nisan 1910 tarihinde, topoğrafya öğretmeni olarak tayin edildiği yazılıdır, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'te ise 3 Nisan 1910'da topoğrafya öğretmen yardımcısı olarak tayin edildiğini yazmaktadır.

eden [50] Bekir Şami Bey, aynı tarihte sicil dosyasına göre, merkezi Bağdat'ta bulunan 6 ncı Ordu emrine tayin edildi. [51] Buradan Osmanlı ordusunun dört ordu haline henüz dönüştürülmediğini görüyoruz. 1910 yılında yapılan yeni düzenlemeler [52] ancak 1911 yılında uygulanmaya başlanmış olması gerekir. [53]

Şahsî dosyasında bu dönemdeki gördüğü tayinlerin tarihlerinin yazılış sırasında bir yanlışlık olması mümkündür. Çünkü şahsî dosyasındaki bilgilere göre, R 2 Temmuz 1327 (M 15 Temmuz 1911) tarihinde 4 ncü Redif Müfettişliği Dakuk (Kerkük yakınlarında bir yerleşim merkezi) Alayı, Dakuk Tabur Komutanlığı'na tayin edildiği, [54] daha sonra R 22 Haziran 1327 (M 3 Haziran 1911) de o tarihlerde, merkezi Bağdat'ta bulunan 13 ncü Kolordu [55] Kurmay Yardımcı Subaylığı'na tayin edildiği yazılıdır. [56] Şahsî dosyasındaki tayin sırasına göre burada iki hafta kaldıktan sonra, R 4 Temmuz 1327 (M 17 Temmuz 1911) de, o dönemde merkezi Selânik'te bulunan 2 ncı Ordu Müfettişliği [57] teşkilâtına dahil olan ve karargâhı Adriyatik denizinin doğu kıyısına yakın İşkodra'da bulunan bağımsız 24 ncü Tümen bünyesinde ve yine İşkodra'da konuşlandırılmış olan 70 ncı Nizamiye Alayı 2 ncı Tabur [58] Komutanlığı'na tayin edildiği yazılıdır. [59]

Bütün bu verilerden çıkan sonuç, 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonra orduda sık sık yapılan değişiklikler ve subayların çok sık ve kısa sürelerle tayin görmüş olduklarıdır.

-
- [50] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4, TİHKKB, s. 119'da binbaşı olduğu tarih 26.9.1910'dur. Farklılık, malî tarihin milâdiye hatalı çevrilmesindendir.
- [51] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120 ve Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'de Bekir Sami Bey'in bu göreve tayin edildiği hakkında herhangi bir bilgi yer almamaktadır.
- [52] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Balkan Harbi, (1912-1913), 1. c., s. 95.
- [53] Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi, (1908-1920), 3. c., 6. ks., 1. kt., Genkur. Harp Tarihi Dairesi Yayınları, Ankara 1971, s. 146.
- [54] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 4. Redif Alayı yazılıdır. TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 179'a göre 4 ncü Redif Müfettişliği.
- [55] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 173.
- [56] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 5 Eylül 1911'de 13 ncü Kolordu emrine ve aynı zamanda 70 ncı Alay 2 ncı Tabur Komutanlığı'na tayin edildiği yazılıdır. Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4'te 5 Temmuz 1911'de 3 ncü Kolordu Kurmay Heyeti Yardımcı Subaylığı'na tayin edildiğini yazmakta ise de, buradaki 3 ncü Kolordu 13 ncü Kolordu olması lâzım gelir.
- [57] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 165.
- [58] a.g. e., s. 168.
- [59] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 5 Eylül 1911'de tayin edildiği yazılıdır.

Bekir Sami Bey, R 16 Eylül 1326 (M 29 Eylül 1910) tarihinden, R 4 Temmuz 1327 (M 17 Temmuz 1911) tarihine kadar merkezi Bağdat'ta bulunan 6 ncı Ordu nizamiye ve redif birliklerinde görev yapmıştır.

R 3 Mayıs 1328 (M 16 Mayıs 1912) tarihine kadar İskodra'da 70 nci Nizamiye Alayı 2 nci Tabur Komutanlığı görevinde bulunan Bekir Sami Bey, bu tarihte merkezi Manastır'da bulunan 6 ncı Kolordu'ya bağlı, karargâhı İstip'te bulunan 16 ncı Tümen Kurmay Başkanlığı'na tayin edildi. [60] İki hafta sonra da R 16 Mayıs 1328 (M 29 Mayıs 1912) tarihinde görülen lüzum üzerine tekrar İskodra'daki 70 nci Nizamiye Alay, 2 nci Tabur Komutanlığı'na tayin edildi. [61]

İkinci defa tayin edildiği 70 nci Alay 2 nci Tabur Komutanlığı'nda iki hafta gibi kısa bir süre kalan Bekir Sami Bey, R 3 Haziran 1328 (M 16 Haziran 1912) tarihinde bağlı bulunduğu tümenin yani İskodra'daki bağımsız 24 ncü Tümen (İskodra Tümeni) in Kurmay Başkanlığı'na tayin edildi. [62] Bu görevde 20 gün kaldıktan sonra R 23 Temmuz 1328 (M 5 Temmuz 1912) tarihinde, Harbiye Nezareti Makam Başyaverliği'ne tayin edildi. [63] Bu tarihte Harbiye Nazırlığı görevinde Mahmut Şevket Paşa bulunuyordu; fakat Mahmut Şevket Paşa 9 Temmuz 1912'de görevinden ayrılmış, yerine Hürşit Paşa getirilmiştir. [64] Bekir Sami Bey büyük olasılıkla, görevine Hürşit Paşa'nın nazırlığı döneminde başlamış olmalıdır, çünkü tayin emrinin İskodra'ya ulaşması ve İskodra'dan İstanbul'a gelmesi için geçen sürede Harbiye Nazırlığı'nda görev değişikliği olmuştur.

Buraya kadar, bilhassa İkinci Meşrutiyet'in ilânından sonraki dönemde Bekir Sami Bey'in KKK Arşivi'ndeki şahsî dosyasına göre, tayin edildiğini belirttiğimiz görevlerin bir kısmına katılmadığını söylememiz yanlış olmasa gerekir, çünkü o kadar kısa aralıklarla tayin edilmiştir

[60] KKK, a. g. d., TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.

[61] KKK, a. g. d., TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 4.

[62] KKK, a. g. d., TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'te İskodra Tümeni'nin komutanlığına tayin edildiğini yazıyor ise de, bu doğru değildir.

Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c, s. 175'te Balkan Harbi'ne tümen komutanı olarak katıldığını yazıyor ise de, bu yanlıştır. Çünkü Balkan Harbi Bekir Sami'nin makam başyaverliği sırasında başlamış ve bitmiştir.

[63] KKK, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de ve Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'te sadece Harbiye Nezareti makam emir subaylığına tayin edildiğini belirtmektedirler.

Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c, s. 175'te bu göreve tayin edilmesinden hiç bahsetmemektedir.

[64] TSKT, s. c., 6. ks., 1. kt., s. 242.

ki, o günün ulaşım ve haberleşme olanakları göz önünde bulundurulursa, bu görevlere intikali imkânsız gözükmektedir. Subayların tayinlerindeki bu istikrarsızlıklar, daha önce de belirttiğim gibi, İkinci Meşrutiyet'ten sonra ordu idaresindeki yanlışlıklardan, ordunun, siyasete alet edilmesinden, subayların siyasetle uğraşmalarından, özet olarak Osmanlı ordusunun Balkan Harbi'ndeki yenilgisini hazırlayan etkenlerden kaynaklanmaktadır. Ordunun alt kademelerindeki bu istikrarsızlık, en üst kademe de de görülmektedir. Nitekim Mahmut Şevket Paşa'dan sonra Hürşit Paşa 20 gün, Nazım Paşa ise altı ay gibi kısa bir süre Harbiye Nazırlığı yapmışlardır. [65]

Bekir Sami Bey, 5 Temmuz 1912 - 28 Şubat 1914 tarihleri arasında, Harbiye Nezareti Makam Seryaverliği görevinde, bulunmuştur. [66]

Bu tarihler arasında görev yapmış olan Harbiye Nazırları şunlardır : Mahmut Şevket Paşa (iki defa bu göreve gelmiştir), Hürşit Paşa, Nazım Paşa, Ahmet İzzet Paşa, Çürüksulu Mahmut Paşa ve Enver Paşa (3.1.1914-4.10.1918) dir. [67]

Bekir Sami Bey, Balkan Harbi sırasında ve Birinci Dünya Harbi arifesine kadar Seryaverlik (Başyaver) görevinde kalmıştır. Bazı kaynaklar, Bekir Sami Bey'in Balkan Harbi'ne katıldığını belirtmektedir [68]; fakat şahsî dosyasına göre Balkan Harbi'ne fiilen katılmamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti 1 Ekim 1912'de Balkan Harbi seferberliğini ilân etmiş ve 8-20 Ekim 1912 tarihleri arasında da harbe girmiştir. [69] Bekir Sami Bey, bu sırada İstanbul'da Harbiye Nezareti Makam Başyaverliği'nde bulunuyordu. Bekir Sami Bey'in şahsî dosyasında yazılı bu görevi ile ilgili olarak dönemi ele alan askerî tarih kitaplarında ve diğer eserlerde tatmin edici bilgiye rastlayamadık.

Bekir Sami Bey'in Harbiye Nezareti Makam Seryaverliği sırasında Osmanlı Devleti'nin iç işlerinde önemli olaylar olmuştur. Bu olaylarda baş rolü oynayan hep Enver Paşa'dır. Enver Paşa, Bekir Sami Bey ile Harp Okulu ve Akademi'den sınıf arkadaşdır. Bekir Sami Bey'in 5 Temmuz

[65] a. g. e., s. 242.

[66] KKKK, a. g. d, TİHKKB, s. 120'de ve Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'te 5 Ağustos 1912-28 Şubat 1914 tarihleri arası bu görevde bulunduğunu belirtmektedir.

[67] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 503, Yılmaz Öztuna, Rumelini Kaybımız, 93 ve Balkan Savaşları, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, s. 88.

[68] TİHKKB, s. 120, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 175.

[69] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 503, Yılmaz Öztuna, Rumelini Kaybımız, 93 ve Balkan Savaşları, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980, s. 88.

1912 tarihinde göreve getirilişinde bu yakınlık etkili olmuş olabilir. Nitekim yukarıda belirttiğim gibi bu süre içinde Harbiye Nazırları sık sık değişmesine rağmen, Bekir Sami Bey 20 ay başyaverlik görevinde kalamıştır.

Mahmut Şevket Paşa, 23 Ocak 1913'te Enver Paşa'nın gerçekleştirdiği Bab-ı Ali Baskını'ndan sonra Sadrazamlığa getirilmiştir. [70] Mahmut Şevket Paşa, bu dönemde Sadrazamlıkla birlikte Harbiye Nazırlığı görevini de yürütüyordu ve 12 Haziran 1913'te suikast sonucu öldürülmesine [71] kadar da yürütmeye devam etmiştir. Ali Doğan Günsav, Bekir Sami Bey'in Mahmut Şevket Paşa'ya birinci yaverlik yaptığını ve paşanın öldürüldüğü gün izinli olduğu için yanında bulunmadığını ve suikastten kurtulduğunu yazmaktadır. [72]

Şevket Süreyya Aydemir; suikast sırasında Paşa'nın yanında Başyaver Şeref Bey ve İbrahim Bey'in bulunduğunu, İbrahim Bey'in suikastte öldüğünü, fakat Şeref Bey'in saldırganlara mukabele ettiğini yazmaktadır. [73] Suikast sırasında Paşa'nın yanında bulunan, Başyaver Şeref Bey olduğuna göre, Şeref Bey, ya Sadaret Başyaveri'dir, ya da Bekir Bey Harbiye Nazırı'nın değil sadece nezarete geçerli olan makam başyaveridir. Bu durumu, günümüzde komutanların sadece karargâhta bulundukları süre içinde hizmetini yürüten yaverlerine veya özel kalem müdürlerine benzetebiliriz.

Bekir Sami Bey'in, Harbiye Nezareti Makam Başyaverliği sırasında, Enver Paşa'nın 1 Ocak 1914'te [74] Harbiye Nazırı olması ve kısa bir süre sonra 6 Ocak 1914'te Genelkurmay Başkanlığı görevini de üstlenmesi, [75] Bekir Sami açısından çok önemli bir olaydır.

Osmanlı Devleti'nin yönetiminde 1 Ocak 1914 tarihinden itibaren Enver Paşa ve İttihat Terakki Partisi kesin olarak söz sahibi olurken, insanoğlu da o güne kadar görmediği büyüklük ve şiddette bir savaşın eşiğindeydi.

[70] Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 2. c., s. 387'de Mahmut Şevket Paşa'nın Sadrazam oluş tarihini, R 10 Kanun-u Sani 1328 (M 23 Ocak 1912) olarak vermektedir. Burada Rumi tarih milâdiye çevrilirken yanlış olarak çevrilmiştir, doğrusu 23 Ocak 1913'tür.

[71] a. g. e., s. 398, Yılmaz Öztuna, a. g. e., s. 167'de 11 Haziran 1913.

[72] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5.

[73] Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 2. c., s. 398, Yılmaz Öztuna, a. g. e., s. 167.

[74] Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 2. c., s. 430, TSKT, 3. c. 6. ks., s. 242'de 3 Ocak 1914.

[75] Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 2. c., s. 430, TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 261'de 3 Ocak 1914.

Osmanlı İmparatorluğu, 20 nci yüzyılın başlarından itibaren çok miktarda toprak kaybetmiştir. Enver Paşa ve İttihat Terakki Partisi yönetimi, çıkacak bir dünya savaşında Osmanlı İmparatorluğu'nun kaybettiği toprakları tekrar kazanmak ve Orta Asya'daki Türklerle birleşerek yeniden güçlü bir Osmanlı Devleti oluşturmak istiyorlardı. [76]

Osmanlı İmparatorluğu dış politikada, özellikle II. Abdülhamit döneminde Avrupalı sömürgeci devletlerin kendisi üzerindeki emellerine engel olmak için, Almanya yanlısı bir politika izlemeye başlamış ve bu politika daha sonra da devam etmiştir. Balkan Savaşlarından sonra, Türk ordusunun eksikliklerini gidermek maksadıyla Almanya'dan yararlanma yoluna gidilmiş ve bu amaçla yapılan antlaşmalar sonucu 14 Aralık 1913'te General Liman von Sanders başkanlığındaki Alman heyeti İstanbul'a gelmiştir. [77]

Osmanlı ordusunun cephane ve silâh ihtiyacının karşılanmasında da Almanya önemli bir yer tutuyordu. Almanya'nın Karlsruhe şehrinde bulunan fabrikalara 1903 yılında cephane yapımı ihale edilmiştir. [78]

Trablusgarp ve Balkan Harplerinde ordu birçok silâh, cephane ve harp malzemesini yitirmiş [79] ve Birinci Dünya Savaşı öncesinde ordunun silâh ve cephane durumu çok kötü olduğundan, bunların tedarikinde yine Almanya'ya müracaat edilmiştir.

Enver Paşa'nın Ocak 1914'te Harbiye Nazırı ve aynı zamanda Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi olmasından iki ay sonra, R. 15 Şubat 1329 (M. 28 Şubat 1914) tarihinde Bekir Sami Bey, Almanya'nın Karlsruhe (Karlsruhe) şehrinde bulunan Mubayaa Komisyonu Riyaseti (Satınalma Komisyon Başkanlığı) ne tayin edilmiştir. [80]

Avrupa'da savaş rüzgârlarının estiği bir sırada, Enver Paşa'nın, Harbiye Nezareti Makam Başyâyeri Bekir Sami Bey'i, Osmanlı ordusunun en çok ihtiyaç duyduğu silâh ve cephanenin teminini sağlayan Almanya'daki Satınalma Komisyon Başkanlığı'na tayin etmesi, üzerinde durulması gereken bir husustur.

[76] Hamza Eroğlu, Türk İnkılâp Tarihi, Savaş Yayınları, Ankara 1990, s. 76.

[77] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 82, Cemal Akbay, Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 1. c., ATASE Yayınları Ankara 1991, s. 125.

[78] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 443.

[79] a. g. e., s. 446.

[80] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 175'te göreve tayin edilmiş tarihini vermiyor, sadece bu görevde bulunduğunu belirtiyor.

Enver Paşa ile Bekir Sami Bey Harbiye ve Erkân-ı Harbiye'den sınıf arkadaşı oldukları için veya Bekir Sami Bey, İttihatçılarla iyi ilişkilerde bulunduğundan bu tayin gerçekleşmiş olabilir. Ancak bu konuda bir belge yoktur. Bekir Sami Bey'in, Birinci Dünya Savaşı başladıktan sonra tümen komutanlığına getirilmiş olması da, onun İttihat Terakki ile ilişkisini ispata kâfi değildir. Araştırmalarımızda R 11/4/1334 (M 11 Nisan 1918) tarihinde Çatalca İttihat Terakki Kulübü'nde çekilen resim [81] dikkatimizi çekmişse de, bu fotoğraf da onun İttihat ve Terakki ile ilişkisini göstermemektedir. O dönemdeki subayların çoğunda olduğu gibi Bekir Sami'de de II. Abdülhamit'e karşı bir kin, düşmanlık, dolayısıyla İkinci Meşrutiyet sonrasını tasdik ve belki de İttihat ve Terakki sempatisizliği söz konusu olabilir. Almanya'da iken Bekir Sami Bey'in hanımına yazdığı mektupta bu duygularını dile getirdiğini görüyoruz. [82]

Bekir Sami Bey'in, Almanya'dan eşine yazdığı ve elimizde fotokopileri mevcut olan bu mektuplar; [83] özlem duygularıyla doludur. Mektuplar, onun ne kadar duygusal ve ailesine düşkün bir insan olduğunu göstermektedir. Ayrıca, bu mektuplardan onun çevresini iyi gözlemleyen bir insan olduğunu da anlıyoruz; zira Almanya'daki çocukların oyunlarını ve oyuncaklarını görerek, eşine, oğlu için oyuncak kova ve kürek almasını ve bu oyuncakların çocuk için faydalarını yazmıştır.

Bekir Sami Bey'in mektuplarından anladığımıza göre; emrinde Avrupa'nın birçok şehrinde satınalma komisyonları mevcuttur. [84]

Bekir Sami Bey'in bu mektuplarındaki "Buralardaki terakkiyatı gördükçe ecdadımıza, bilhassa Abdülhamit ile adamlarına ne kadar lânet ediyorum bilseniz. Biz bu adamlardan fıtraten daha çok zeki ve kabiliyetliyiz. Aramızda dağlar kadar fark-ı azîm vardır, ne ise bunlardan bahsidiüp müteessir olmayalım" [85] şeklindeki sözleri; onun, Türk milletinin Avrupalılardan daha zeki ve kabiliyetli olduğunu düşündüğünü göstermektedir.

[81] BSA'daki belgeler.

[82] Ali Doğan Günsav'ın şahsımıza gönderdiği, Bekir Sami Bey'in R 3 Mayıs 1330 (M 16 Mayıs 1994) tarihli mektup fotokopisi.

[83] Ali Doğan Günsav'ın şahsımıza gönderdiği, 16 Mayıs 1914 ve 8 Haziran 1914 tarihlerinde Bekir Sami Bey'in Almanya'dan yazdığı mektupların fotokopisi.

[84] Bekir Sami Bey 16 Mayıs 1914 tarihli mektubunda; "Bu gidişle tekml Avrupa'nın büyük ve meşhur şehirlerini göreceğim" diye yazmaktadır.

[85] a. g. mk.

Bekir Sami Bey, Almanya'dayken 28.6.1914'te Veliâht François Ferdinand'ın Saraybosna'da bir Sırp tarafından öldürülmesi [86] savaşmak için bir kıvılcım bekleyen Avrupa'yı kısa sürede dünya savaşının içine çekmiştir.

28 Temmuz 1914'te Avusturya'nın Belgrad'ı bombalamasıyla başlayan savaşa [87], 6 Ağustos 1914'te Avusturya'nın Rusya'ya savaş ilân etmesiyle, [88] Osmanlı Devleti hariç tüm Avrupa, 23 Ağustos 1914'te Japonya, [89] 29-30 Ekim 1914'te donanmasının Odesa ve Sivastapol'u bombalamasıyla Osmanlı İmparatorluğu da dahil olmuş oldu. [90]

Bekir Sami Bey, Almanya'da iken, Osmanlı Devleti, 2 Ağustos 1914'te bazı birlikler müstesna olmak üzere genel seferberlik ilân etmiş [91] ve seferberlik plânlarını uygulamaya başlamıştır. Bu olaylardan sonra hammine yazdığı mektupta [92] "Kısa gelirim" diyen Bekir Sami Bey seferberlikle birlikte ayağının tozuyla, R 25 Ağustos 330 (7 Ağustos 1914) tarihinde [93], 1914 yılı Osmanlı ordusunun barış kuruluşuna göre karargâhı İstanbul'da bulunan 1 nci Ordu [94] emrinden alınarak, 1914 yılı seferi teşkilâtına göre, yine karargâhı İstanbul'da bulunan 2 nci Ordu'ya bağlanan 5 nci Kolordu [95] emrine tayin edilmiştir.

Ekim 1914'te Osmanlı Ordusu'nun yığınak durumuna göre 2 nci Ordu Karargâhı ve bağlı birlikleri, İstanbul'da; 2 nci Orduya bağlı 5 nci Kolorduda Üsküdar'da bulunuyordu. [96]

Osmanlı Devleti'nin 2 Ağustos 1914'te seferberlik ilân etmesinden ancak 36 gün sonra 5 nci Kolordu seferberliğini tamamlayabilmıştır. [97] Bekir Sami Bey 5 nci Kolordu'nun sefer hazırlıklarını tamamlamasından

[86] Fahir Armaoğlu, 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 6. b., Ankara, 1989 s. 100.

[87] a. g. e., s. 103.

[88] a. g. e., s. 104.

[89] a. g. e., s. 105.

[90] a. g. e., s. 110.

[91] Cemal Akbay, a. g. e., s. 167.

[92] Ali Doğan Günsav'ın şahsımıza verdiği mektup sureti.

[93] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 120'de 7 Eylül 1914'de 5. Kolordu kurmaylığına tayin edildiği, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de 7 Eylül 1914 tarihinde 5. Kolordu emrindeki 43. Alay Komutanlığı'na tayin edildiği yazılıdır, fakat bu tarihlerde ve tayin sırasında yanlışlık vardır.

[94] Cemal Akbay, a. g. e., Kuruluş 1.

[95] a. g. e., Kuruluş 2.

[96] TSKT, 3. c., 6. ks., 1. kt., s. 227.

[97] Cemal Akbay, a. g. e., 1. c., s. 176.

kısa bir süre sonra 15 Eylül 1914 tarihinde İstanbul'daki 5 nci Kolordu'ya bağlı 15 nci Tümen 43 ncü Alay komutanlığına tayin edilmiştir. [98] 1914 yılı Kasım ayı ortalarında, Kafkasya'da Rus ordusuna karşı 3 ncü Ordu'nun taarruz hareketleri düşünülürken, aynı zamanda İstanbul'da, Başkomutanlık Karargâhı'ndan habersiz, tamamen Enver Paşa ve Li-man Paşa'nın düşünceleri doğrultusunda tümen gücünde önce, 5 nci, daha sonra, 1 nci seferi kuvvetler teşkil edilmeye başlanmıştır. [99]

Bu tümenlerin teşkil edilmesinin sebepleri; Kafkaslar'daki Rus ordusunu güneyden, yani İran'dan sıkıştırmak, Türkistan, Afgan ve Hindistan'da İngilizlerle Ruslar aleyhine hareketlerde bulunmaktır. [100]

Enver Paşa, yeni kurulan bu seferi kuvvetlere çok büyük önem ver-mektedir; bunun için, 5 nci Seferi Kuvvet Komutanlığı'na kendisinden iki sene sonra Harbiye'den mezun ve bu sıralarda İstanbul Merkez Komutanı olan amcası Kaymakam (Yarbay) Halil (Kut) Bey'i tayin etmiştir. [101] Daha sonra oluşturulan 1 nci Kuvve-i Seferiye'nin Komutanlığı'na ise o sırada Başkomutanlık'ta görevli olan Yarbay Kâzım (Karabekir) Bey, 6.1.1915'te tayin edilmiştir. [102]

5 nci Kuvve-i Seferiye, 5 nci Kolordu'dan, 1 nci Kuvve-i Seferiye de 1 nci Kolordu'dan teşkil edildiklerinden bu şekilde isimlendirilmişlerdir [103]

43 ncü Alay, 5 nci Kolordu'dan alınarak 5 nci Kuvve-i Seferiye em-rine verilmiş, böylece Binbaşı Bekir Sami de İran ve ötesi harekâtına gi-decek olan tümene katılmıştır. [104]

[98] KKKA, a. g. d., TİHKKE, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'te bu göreve 7 Eylül 1914'te tayin edildiğini yazıyor.

[99] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 2. c., s. 249, 250, TSKT 10 c., Osmanlı Devri Birinci Dünya Harbi İdari Faaliyetler ve Lojistik, ATASE Yay., Ankara 1985, s. 156.

[100] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 250, Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa 3. c., Remzi Kitabevi, İstanbul 1985, s. 20, Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, TTK yayınları, Ankara 1988, s. 95'te bu kuvvetlerin teşkili için, Almanların, Türkiye'nin (Osmanlı Devleti) İslâm âlemi üzerindeki tesirinden çok Rusya'da yaşayan otuz-kırk milyon Türkün yardımlarından ümit bekle-diklerinden dolayı Osmanlı Devleti'ni teşvik ediyorlardı diyor.

[101] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 250, Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 95, İlhan Selçuk, Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, 1. kt., Remzi Kitabevi, İstanbul, 1973, s. 101 vd., Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa 3. c., s. 116.

[102] M. Fahrettin Kırzıoğlu, Kâzım Karabekir, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1991, s. 14, Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 250 vd., Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 3. c., s. 20 vd.

[103] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 260.

[104] a. g. e., s. 309, İlhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., s. 112, Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 97.

Bu kuvve-i seferiyelere katılan subayların bir kısmı belki de çoğunluğu Türkçü ve Turancı fikirlerle bu birliklere katılmışlardı. [105] Bir kısmı da Kâzım Karabekir gibi bu harekâtı onaylamadıkları halde katılmışlardı. [106] Bekir Sami Bey'in bu harekâta katılışının sebebi, isteği dışında ya da "Turan hayali"ne inandığı için olabilir. Bunu ispat etmek mümkün değildir. Fakat, Bekir Sami asker olarak kendisine verilen her türlü emri yaptığından ve büyük bir olasılıkla, Enver Paşa ile sınıf arkadaşı olduğundan, bu birliklere "alay komutanı" ve "tümen komutanı" olarak katılmıştır.

5 nci Seferi Kuvvet (Kuvve-i Seferiye); Başkumandan Vekili Enver Paşa'nın, 15.12.1914 tarihli emrinde belirttiği görevini [107] gerçekleştirmek üzere; 11.12.1914 tarihinden itibaren İstanbul Haydarpaşa Garı'ndan kademe kademe trenle yola çıkmaya başlamış [108] ve son kafilesi 20.12.1914 tarihinde yola çıkmıştır. [109]

5 nci Kuvve-i Seferiye İran'a doğru yol alırken Doğu Cephesi'nde Sarıkamış Harekâtı cereyan etmeye başlamış ve sonuçlanmıştır. Doğu Cephesi'nde Rus ordusu ile savaştan 3 ncü Ordusu'nun Sarıkamış harekâtında yenilerek çok büyük kayıplar vermesi sonucunda, cephede bulunan Başkumandan Vekili Enver Paşa tarafından 3 ncü Ordu'yu takviye için, o sırada Urfa'da bulunan 5 nci Kuvve-i Seferi'ye birlikleri 21 Ocak 1915 [110] tarihinde Diyarbakır-Bitlis istikametinden kuzeye doğru yönlendirilmişdir. [111]

Bekir Sami Bey'in hayatında, önemli bir dönüm noktası olan tümen komutanlığı görevi, 21 Ocak 1915 tarihinde başlamaktadır. Bu tarihte

[105] Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 95, İhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., s. 101, Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 3. c., s. 116, 117.

[106] Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 3. c., s. 21.

[107] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 225, İhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., s. 103'de emrin tarihini 13.12.1914 olarak vermiştir.

[108] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 225.

[109] a. g. e., s. 225, İhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., s. 105.

[110] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 1. c., s. 309'da 8 Ocak 1915 tarihini vermekte ise de bu yanlış olup, doğrusu 21 Ocak 1915'tir. Çünkü aynı tarihte Bekir Sami Bey 5 nci Kuvve-i Seferiye Komutanlığı'na tayin olmuştur (R 8 Kanun-u Sani 1330).

[111] a. g. e., s. 309.

Kuvve-i Seferiye Komutanı Alb. Halil Bey görevden alınarak yerine aynı Kuvve-i Seferiye'ye bağlı 43 ncü Alay Komutanı Binbaşı Bekir Sami Bey tayin edilmiştir. [112]

5 nci Kuvve-i Seferiye İran'a giderken Doğu Cephesi'ndeki 3 ncü Ordu'ya takviye için kuzeye doğru, Bekir Sami Bey'in emir ve komutasında yönlendirildikten hemen iki gün sonra, 23 Ocak 1915'te Bekir Sami kaymakamlığa (yarbay) terfi ettirilmiş, aynı zamanda "üç sene terfi zammı" verilmiştir. [113]

5 nci Kuvve-i Seferiye, bir aydan fazla süren ve Doğu Anadolu'nun zor kış şartları içinde gerçekleştirilen bir yolculuktan sonra 1915 Martı'nda Erzurum-Hasankale'de 3 ncü Ordu'yu takviye etmeye başlamıştır. [114]

1915 Martı'ndan itibaren 5 nci Kuvve-i Seferiye Doğu Cephesi'nde 3 ncü Ordu emir ve komutasında Van Gölü'nün kuzeyinde ve batısında Ruslarla yapılan muharebelere iştirak etmiştir.

5 nci Kuvve-i Seferiye; 7 Haziran 1915 tarihli İrade-i seniye ile, 10 Haziran 1915 tarihinden itibaren oluşturulmaya başlanan; Sağ Cenah Grubu veya "Mürettep Kolordu" adı verilen birlik [115] bünyesinde yine Van Gölü'nün batısı ve kuzeyinde Ruslar'la yapılan muharebelerde bulunmuştur.

Hafız Hakkı Paşa'nın ölümü üzerine yerine tayin edilen Mahmut Kâmil Paşa komutasındaki, 3 ncü Ordu bünyesinde oluşturulan Mürettep Kolordu şu birliklerden teşekkül etmişti. [116] 5 nci Kuvve-i Seferiye. Komutanı Yarbay Bekir Sami Bey; 1 nci Kuvve-i Seferiye. Komutanı

[112] KKKA, a. g. d., Ali İhsan Sabis, a. g. e., 2. c., s. 39, TİHKKB, s. 120, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5, Şevket Süreyya Aydemir, Enver Paşa, 3. c., s. 117'de görev değişikliğini vermekle beraber, Bekir Sami'nin tayin edildiğini yazmıyor. Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 97'de tarih vermemekle birlikte tümenin yürüyüş istikameti Erzurum üzerine çevrilince tümen kumandanının değişerek Bekir Sami Bey'in bu göreve tayin edildiğini belirtiyor.

[113] KKKA, a. g. d., TİHKKB, s. 19, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s.5.

[114] Ali İhsan Sabis, Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 2. c., Nehir Yayınları, İstanbul, 1991, s. 404, 5 nci Kuvve-i Seferiye'nin Diyarbakır'dan sonra Hasankale'ye kadar yürüyüşü hakkında bilgi için bk: Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 98., Yolculuğun Palu'ya kadar olan bölümü için bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 1. kt. ss. 112, 121.

[115] Ali İhsan Sabis, Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 3. c., Nehir Yayınları, İstanbul 1991, s. 30.

[116] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 2. c., s. 444.

Yarbay Ali İhsan (Sabis); 36 ncı Tümen Komutanı Kâzım Bey (Kâzım Köprülü); [117] Van Jandarma Fırkası Komutanı Yarbay Kâzım Bey (Kâzım Özalp). [118]

19 Temmuz 1915 tarihinden itibaren, Abdülkerim Paşa'nın Sağ Cenah Grubu Komutanlığı'na tayin edilmesiyle, 3 ncü Ordu'da, müstakil bir "Sağ Cenah Grubu Komutanlığı" teşkil edilmiştir. Bu olaydan sonra Miralay Halil Bey'in kumandasındaki birlikler; sadece "Mürettep Kolordu" olarak adlandırılmışlardır. [119]

Bekir Sami Bey buradaki muharebelerde gösterdiği başarılarından dolayı R 16 Temmuz 331 (M 26 Temmuz 1915) tarihinde muharebe gümüş imtiyaz madalyasıyla taktif edilmiştir. [120]

Mürettep Kolordu ve bağlı birlikleri, 17 Eylül 1915 tarihinde yeniden düzenlenmiş ve buna göre; Mürettep Kolordu'ya 18 ncı Kolordu, 1 ncı Kuvve-i Seferiye'ye 51 ncı Fırka (Tümen), 5 ncı Kuvve-i Seferiye'ye ise 52 ncı Fırka adı verilmiştir. [121] 8 Ekim 1915 tarihinde Hasankale'de 3 ncü Ordu ihtiyatı durumunda bulunan 18 ncı Kolordu lâğvedilerek, Kolordu Kumandanı Miralay Halil Bey, Bağdat Valiliği ve Kumandılığı'na tayin edilmiştir. 18 ncı Kolordu'nun lâğvı ile birlikte 51 Fırka'nın Bağdat'a sevkı, 52 ncı Fırka'nın ise 3 ncü Ordu ihtiyatı olması emredilmiştir. [122] Fakat birkaç gün sonra Irak Cephesi'nde Goltz Paşa kumandasında 6 ncı Ordu kurularak, bu ordu emrinde 18 ncı Kolordu yeniden bu ordu bünyesinde teşekkül ettirilmiş ve 52 ncı Tümen de Bağdat'a sevk edilmiştir. [123] Böylece, 52 ncı Tümen'in, Doğu Cephesi'ndeki görevi son bularak, Irak Cephesi'ne doğru yola çıkarılmıştır.

18 ncı Kolordu'ya bağlı 51 ncı ve 52 ncı Tümenlerin Irak Cephesi'ne nakledilmesinin sebebi; 1915 Sonbaharında 3 ncü Ordu bölgesinde fazla hareket olmaması ve aynı dönemde Kutülamâra'da sıkışmış durumda bulunan İngiliz birliklerini kurtarmak maksadıyla Basra'dan kuzeye doğru bir İngiliz kolordusunun sevk edilmeye başlanmasıdır. Başkomutan Ve-

[117] Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 102.

[118] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 3. c., s. 34.

[119] a. g. e., s. 50.

[120] KKKK, a. g. d., bu madalya, daha sonra R 15 Mart 332 (M 28 Mart 1916) tarihinde seferi kıdem zammı ile değiştirilmiştir. KKKK, a. g. d.

[121] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 3. c., s. 70, Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 120'de tarih vermeksizin yapılan isim değişikliklerinden bahsediyor.

[122] Ali İhsan Sabis, a. g. e., 3. c., s. 77.

[123] a. g. e., s. 78.

kili Enver Paşa, Çanakkale'de İngilizlerin yenilerek geri çekilmesi sonucu burada boşta kalan birlikleri Irak'a sevk etmek istemişse de, bu birlikler Bağdat'a çok geç ulaşacağından 3 nci Ordu ihtiyatındaki 18 nci Kolordu, birliklerini Irak Cephesi'ne yardıma göndermiştir. [124]

Ekim 1915 ortalarına doğru Hasankale'den hareketle, Hınıs - Muş - Bitlis - Siirt - Cizre yoluyla Samarra mevkiine, oradan da Bağdat'a gelen 52 nci Tümen'in ilk önce karargâhı ile 37 nci Alayı ve Süvari Bölüğü 9 Aralık 1915 tarihinden itibaren Irak ve Havalisi Komutanlığı sorumluluğunda Kutulamâra yakınlarındaki askeri faaliyetlere katılmaya başlamışlardır. [125] Bu olayı, Irak ve Havalisi Komutanı Albay Nurettin'in 9 Aralık 1915 tarihinde Başkomutanlık Vekâleti'ne yazdığı rapordan öğrenmekteyiz. [126]

Bu tarihten itibaren 6 Temmuz 1917 tarihine kadar fiilen Irak Cephesi'nde bulunmuş olan 52 nci Tümen Komutanı Yarbay Bekir Sami Bey, bu süre zarfında birçok muharebelere katılmış ve "seferî kıdem zammı" ile madalyalar almıştır.

Bekir Sami Bey'in Irak Cephesi'nde katıldığı muharebeler ve aldığı taltiflerle madalyalar şunlardır :

Katıldığı Muharebeler

Kudeyra Kalesi Taarruzu (24 Aralık 1915) [127], Vadi-i Kelal Muharebesi [128], Birinci Felâhiye Muharebesi (12 Ocak 1916) dir. [129]

Aldığı Taltifler ve Madalyalar

1. Kafkas Cephesi'nde bulunduğu sırada 26.7.1915'te almış olduğu "Muharebe Gümüş Liyakat Madalyası" yerine 10.1.1916'da verilen bir sene seferî kıdem zammı, [130]

2. Ordu Komutanı Goltz Paşa'nın teklifi ile Felâhiye Muharebesi'nde gösterdiği başarılarından dolayı 31.1.1916'da aldığı bir sene kıdem zammı, [131]

[124] a. g. e., ss. 75-76.

[125] Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 3. c., 1. ks., s. 452.

[126] a. g. e., ss. 451-452.

[127] a. g. e., ss. 467-479, Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, ss. 138 - 140, İhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., ss. 212-216.

[128] Rahmi Apak, Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, s. 142.

[129] Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 3. c., 1. ks., s. 655.

[130] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de bu değişikliği almamıştır.

[131] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de 23 Mart 1916 tarihinde verildiğini yazıyor.

3. 7 Mayıs 1916'dan geçerli olmak kaydıyla, 12 Ağustos 1916 tarihli irade-i seniyye ile iki sene seferi kıdem zammı alarak miralaylığa terfi etmiştir. [132]

4. 13.5.1916'da üçüncü rütbeden Osmanî nişanı. [133]

5. 21 Haziran 1916'da verilen ve 14 Ocak 1917 tarih ve 8/6353 no.lu irade-i Seniyye ile onaylanan gümüş muharebe imtiyaz madalyası. [134]

Bekir Sami Bey 6 ncı Ordu Komutanı Halil imzalı ve 6 Temmuz 1917 tarihli, Başkumandanlık Vekâleti'ne gönderilen; "...Madden ve manen yorgundur. Bir müddet istirahatden sonra devairde bir vazifeye tayin ile 52 nci Fırka Kumandanlığı'na daha münasip birisi yoksa, 37 nci Alay Kumandanı Kaymakam Abbas Bey'in şimdilik vekâleten tayini maruzdur" [135] yazısıyla 52 nci Tümen Komutanlığı görevinden alınmıştır.

Bekir Sami Bey 26 Temmuz 1917'de 4 hafta süreyle Almanya'ya gönderilmiştir. [136] Almanya'ya gönderiliş gerekçesi; KKKKA, şahsî dosyasında şu şekilde belirtilmektedir : "Almanların halihazırda devam eden harp tecrübelerine göre inşa ve hazırlamakta oldukları mevkiileri ve gerçekleştirilen muharebeleri daha yakından görerek incelemek ve harp tecrübelerinden yararlanmak üzere 4 hafta süre ile Almanya'ya gönderilmesine izin verilmiştir." [137]

Bekir Sami Bey daha Almanya'da iken 15 Ağustos 1917 tarih ve 24 numaralı irade-i Seniyye ile 10 Ağustos 1917 tarihinden geçerli geçerli olmak üzere Miralay Kâzım Bey'in yerine Çatalca Hat Müdafaası Kumandanlığı'na tayin edilmiştir. [138]

Bekir Sami Bey, 1 nci Ordu'ya bağlı Çatalca Hat Müdafaası Kumandanlığı'na tayin olunduktan sonra, Almanya'nın Korundopruso Nişanı ve Avusturya - Macaristan Meziyet-i Askeriye Nişanı'nın ikinci rütbesini al-

[132] KKKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de ve TİHKKB, s. 119'da Albaylığa terfii, 7.6.1916 olarak verilmiş olup bu tarih yanlıştır.

[133] KKKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de 13 Haziran 1916'da verildiği yazılıdır.

[134] KKKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de 31 Ağustos 1916 tarihinde bu madalyanın verildiğini yazmakta ve ayrıca Kerâtik İslâm ahalisi tarafından bir gümüş kamçı hediye edildiğini belirtmektedir.

[135] KKKKA, a. g. d.,

[136] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5., KKKKA, a. g. d.,'da sadece görev hakkında bilgi mevcut olup tarih verilmiyor.

[137] KKKKA, a. g. d., Metin günümüz Türkçesine çevrilerle aynen verilmiştir.

[138] KKKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de ve TİHKKB, s. 120'de 9 Ağustos 1917 tarihinde tayin edildiği yazılıdır.

muştur. [139] 17.1.1918 tarihli 1 nci Ordu Komutanı'nın teklifi ile "müceddeden üçüncü rütbeden kılınçlı mecidi nişanı" ile taltif edilmiştir. [140] Çatalca'daki görevi ile ilgili, en önemli belgelerden birisi TTKBSA'daki, 1917 yılında Çatalca İttihat ve Terakkî Kulübü'nde çektiği resimdir.

Birinci Dünya Savaşı'nın sonuçlarının kesinleşmeye başladığı bir devrede, 12 Nisan 1918'de İhracat ve Siparişler Dairesi Başkanlığı'na tayin edilen [141] Bekir Sami Bey, 20 Mayıs 1919'da Kurtuluş Savaşı'na katılınca dek bu görevde kalmıştır.

Bu tayinde onun Almanya'daki Karlsruhe Satınalma Komisyon Başkanlığı görevinde bulunması etkili olmuştur. Sabahattin Selek ise, onun bu göreve tayininde, "Kumandanlığı, savaşçılığı, cesareti ve vatanseverliği ile olduğu kadar, dürüstlüğü ile de tanınmış..." olmasının etkili olduğunu belirtmektedir. [142]

[139] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'de sadece Avusturya - Macaristan 3 ncü sınıf askeri meziyet nişanı aldığını ve 9.8.1917'de Çatalca'ya atandığında bu nişanın verildiğini belirtiyor. Bu nişanın da 11.4.1918'de Kılınç ile değiştirildiğini yazıyor fakat bu bilgiler şahsi dosyasındakilere göre eksik ve hatalıdır.

[140] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5'te bu nişanın Avusturya - Macaristan nişanının değiştirilmesi sonucunda verildiğini belirtiyor. Şahsi dosyasında ise teklif evrakında böyle bir bilgi yoktur.

[141] KKKA, a. g. d., Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 5, TTKKB, s. 120.

[142] Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 175.

BİRİNCİ BÖLÜM

BATI ANADOLU'NUN İŞGALI VE MİLLİ DİRENİŞ HAREKETLERİNİN BAŞLAMASI

I. MÜTAREKE DÖNEMİNDE BATI ANADOLU VE MÜTAREKE'NİN UYGULANMASI

Batı Anadolu'nun Coğrafi ve Etnik Durumu

Tarih boyunca, Asya ile Avrupa arasında bir köprü vazifesi gören Anadolu yarımadası daima kavimlerin istilâlarına maruz kalmıştır.

Bekir Sami Bey'in Kurtuluş Savaşı'ndaki faaliyetleri, Anadolu'nun batısında cereyan etmiştir. Bekir Sami Bey'in faaliyette bulunduğu bölge; tarih boyunca birçok medeniyetlere sahne olmuş ve bilhassa MS 11 nci asırdan itibaren Anadolu'nun Türkleşmeye başlaması ile birlikte Avrupa devletlerinin önemli bir ilgi odağı haline gelmiştir.

Bekir Sami Bey'in çalıştığı bölge; komutanı bulunduğu 56 ncı Tümen ve komutan vekilliğini yaptığı 17 nci Kolordu'nun; İzmir'in, Yunanlılar tarafından işgal edildiği tarihte geçerli olan sorumluluk sahalarıdır. [1]

Araştırmamıza esas teşkil eden 21 Mayıs - 27 Haziran 1919 tarihleri arasında, o, Bandırma, Akhisar, Salihli, Alaşehir, Eşme ve Kula'da bizzat faaliyette bulunmuştur. Aydın, Ödemiş, Denizli, Bergama, Turgutlu, Ayvalık, Ahmetli, Gördes'teki birçok sivil ve askerî makamlarla da yazışmalar yapmıştır. [2]

Batı Anadolu, etnik bakımdan birçok grupları içinde barındıran bir bölgedir. Etnik kökenlerin birbirlerine karşı toplam nüfus içindeki oranları; hükûmetlerin nüfus politikaları ile savaşlar ve yabancı devletlerin bilhassa Yunanistan'ın bölge üzerindeki politikalarına paralel olarak değişiklikler göstermiştir.

[1] Bu birliklerin sorumluluk sahaları için bk: TİH, 7. c. İdari Faaliyetler, Genkur. Harp Tarihi Bşk. Yay., Ankara 1975, s. 4'teki Kroki. Fakat Batı Anadolu'daki askerî teşkilâtlanma ve sorumluluk sahaları kısa süre sonra değişikliklere uğramıştır.

[2] Osmanlı Devleti'nin 1919 yılı mülki idari taksimatı için bk: TİH, 7. c., s. 146'daki Harita.

14 Nisan 1909'daki resmî tahminlere göre, Aydın vilâyeti; 1.819.616 nüfusa sahipti. [3] Bölgedeki toplam nüfus aynı tarihte Misak-ı Milli sınırları içerisindeki toplam 14.118.968 nüfusun önemli bir bölümünü oluşturmaktaydı.

Araştırmamızda bizim için önemli olan, sayıdan çok bölge bölge etnik unsurların toplam nüfusa oranlarıdır. Bu hususta ayrıntılı bilgi elde etmenin güçlüğü ve konunun başlı başına bir araştırma konusu olması dolayısıyla, bilinenlerle yetinerek örneklendirme yoluyla bölgemizde bazı şehirlerdeki nüfus dağılımını vereceğiz.

Birinci Dünya Savaşı öncesinde Batı Anadolu'daki nüfusun 3.503.806'sı Müslüman, 606.220'si Rum, 183.015'i Ermeni, 53.511'i Musevî, 5331'i Kıptî, 1674'ü sair unsurlardan ibarettir. [4]

Yukarıdaki verilerden de anlaşılacağı gibi, Ege'de hatırı sayılır bir Rum nüfusu bulunduğu, üzerinde durulması gerekli bir husustur. Bu Rum topluluğunun, özellikle kıyı kesimlerinde ve büyük yerleşim birimlerinde bulunması ayrıca önemli bir diğer olgudur. Birinci Dünya Savaşı öncesinde Ege kıyılarında, Ayvalık, Çeşme gibi yerlerde, Rum nüfusu yüzde yüze yaklaşıyordu. Ancak kıyılardan daha içerilere gidildikçe Rum nüfusu seyrekleşiyordu. [5]

Ege'de Rumların en yoğun olarak yaşadıkları yerlerin başında İzmir gelmekteydi. B. Slaars'a göre 1868'de İzmir şehir merkezinde 40.000 Türk, 75.000 Rum vardı. [6] Bu rakam hiç şüphesiz abartılmıştır. Fakat İzmir'de 1919 yılında Rum, Ermeni ve Musevilerle, Yunan uyruklular, Levantenler toplam olarak Türklerden daha fazla nüfusa sahiptirler. [7]

Bu tablonun oluşmasını sağlayan; Yunanistan'ın ve Etniki Eterya Cemiyeti'nin çabalarıydı. Yunanistan bağımsızlığını kazandıktan sonra, gözünü Batı Anadolu'ya dikmiş ve buradaki Rum nüfusunu artırma gayreti içine girmişti. [8]

[3] Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişimin 50 Yılı, Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Ankara 1973, s. 28.

[4] Cemal Akbay, a. g. e., s. 76.

[5] Nurdoğan Taçalan, Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken, 2. b., Milliyet Yayınları, (s. y), Ekim 1971, s. 48.

[6] a. g. e., s. 51.

[7] a. g. e., s. 52.

[8] a. g. e., s. 52.

Yunanistan'ın çabalarıyla, sadece İzmir'de değil, Çanakkale - Ezine' de, Edremit'te, Ayvalık'ta ve demir yolu güzergâhlarında Rum nüfusu Osmanlı hükûmetlerinin de hataları sonucu Türk nüfusunu tehdit edecek hale gelmişti. [9]

Museviler ve Ermeniler, başta İzmir olmak üzere Manisa ve Aydın ile büyük ilçelerde oturuyorlardı, Levantenlerin ise. tamamına yakını İzmir'deydi. Rumlar bölgede, köylere kadar yayılmışlardı. [10]

Sonuç olarak Batı Anadolu'nun nüfus yapısı, özellikle büyük yerleşim birimleri ve kıyılarda millî direniş hareketleri için dezavantajlı, yabancı işgaller için avantajlı bir durumdaydı. Eğer İttihat ve Terakki'nin gayri resmî olarak Batı Anadolu'da Rumları Yunanistan'a veya Anadolu'nun içlerine göçe mecbur etme uygulamaları da [11] olmasa idi, Kurtuluş Savaşı'nda nüfus dağılımı millî direniş hareketleri için çok daha elverişsiz bir durumda olacaktı.

Batı Anadolu'nun Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Durumu

Osmanlı Devleti'nin en büyük ekonomik ve siyasî problemi olan kapitülasyonlar ilk amaç bir yana bırakılırsa, 1919 Mayıs'ında gerçekten bir "teslim olma" ve "ekonomik tutsaklık" belgesi görünümündeydi. [12]

Kapitülasyonlar, sayesinde, yabancı sermaye en elverişli koşullarla Osmanlı İmparatorluğu'na girmiş ve Avrupalı sermayedarlar birçok alanda yatırımlar yapmaya başlamışlardır. [13]

Batı Anadolu, kapitülasyonların etkisinin en çok görüldüğü bölgedir. Batı Anadolu'nun ekonomik faaliyetlerini elinde tutan şirketlerin büyük çoğunluğu hep yabancı şirketler olmuştur. [14] Osmanlı İmparatorluğu 27 Eylül 1914'te kapitülasyonları kaldırmış [15] Fakat Mondros Mütarekesi'nden sonra Avrupalı devletler kayıplarını karşılama imkânına tekrar kavuşmuşlardır.

[9] M. Şefik, İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali, I. c, 104 Sayılı Askerî Mecmua'nın Tarih Kısmı, 1 Mart 1937, İstanbul 1937, s. 66-67.

[10] Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 60.

[11] a. g. e., s. 70-73.

[12] Alptekin Müderrisoğlu, Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları, Ankara 1990, s. 50.

[13] a. g. e., s. 59.

[14] Yabancı şirketlerin Batı Anadolu'daki yatırımları hakkında ayrıntılı bilgi için, bk: Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 79-114.

[15] Alptekin Müderrisoğlu, a. g. e., s. 59.

Ege Bölgesi Osmanlı sanayisi için önemli bir bölgeydi. Sanayi müesseselerinin % 55'i daha çok İstanbul ve çevresinde kurulmuştu. İzmir'de ise 60 kadar sanayi kuruluşu vardı. [16] Aydın vilâyeti sanayi alanında İstanbul'dan sonra gelmekteydi. [17]

Osmanlı Devleti'nde ekonominin en büyük dayanağı tarımdı. Bu durum Türkiye Cumhuriyeti'nde de 1980'lere kadar pek değişmemiş, Türk toplumunun ekonomisi hep tarıma dayalı olmuştur.

Osmanlı toplumunda toprak ancak XVI. yüzyıldan itibaren özel mülkiyete konu olmaya başlamıştır. [18]

1919 yılı ortalarında İzmir ve ilçelerinde, Smyrne Turque'e göre parça olarak gayri menkul dağılımına baktığımızda, [19] Türklerin sahip oldukları gayri menkul, İzmir ve ilçelerinde, azınlıklarla yabancıların sahip olduğu miktardan daha azdır.

1919 yılında İzmir ve ilçelerinde işlenen arazinin etnik unsurlara göre dönüşüm olarak dağılımı da, [20] tarımla geçinen Türkler açısından pek iyi bir durumda değildi. Türkler işlenen toprakların toplamının yarısından biraz fazlasına sahiptiler.

Batı Anadolu'daki ekili toprakların ana tarım ürünü gruplarına göre kullanımına baktığımızda, ekili toprakların % 77'sinin tahıl üretiminde kullanıldığı görülmektedir. [21] Birinci Dünya Savaşı, tarım için en önemli dayanak olan insan ve hayvan gücünü büyük ölçüde yok etmiş olduğundan [22], Kurtuluş Savaşı başlarında bölge tarımı en önemli kaynaktan yoksun durumdaydı.

Batı Anadolu Osmanlı ticaret hayatında önemli bir yere sahipti. Fakat ticaretle uğraşanların çoğunluğu azınlıklar veya yabancılardı. İttihat ve Terakkî Millî İktisat Politikası gereğince bu dengeyi değiştirmeye çalışmışsa da, sonuçta Türk köylüsü yine zararlı çıkmıştır. Çünkü azınlık ve yabancı tüccarların yerini komisyoncu veya aracı olmaktan öteye geçememiş Türk tüccarları almıştır.

Batı Anadolu eğitim imkânları bakımından diğer bölgelere göre çok daha avantajlı bir konuma sahipti. Yabancı okulların İstanbul'dan sonra en yaygın olduğu bölge Batı Anadolu'ydu.

[16] Bölgenin sanayisi hakkında ayrıntılı bilgi için bk: Cemal Akbay, a. g. e., s. 61.

[17] Cemal Akbay, a. g. e., s. 76.

[18] Alptekin Müderrisoğlu, a. g. e., s. 68.

[19] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 113.

[20] Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 113.

[21] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. Alptekin Müderrisoğlu, a. g. e., s. 70.

[22] a. g. e., s. 73.

1898'de Batı Anadolu'da öğretim kurumlarının durumuna baktığımızda [23], bölgenin eğitim, öğretimi ve kültür hayatında da gayri Müslimler ve ecnebilerin etkin olduğu görülmektedir. Hem okul sayısı, hem de öğrenci sayısı bakımından gayri Müslim ve ecnebi okulları Osmanlı Devleti'nin resmî okullarından çok daha fazlaydı.

Batı Anadolu, Osmanlı Devleti toprakları içerisinde karayolu, demiryolu ve denizyolu ulaşım imkânlarına aynı anda sahip olan bölgelerden birisiydi.

Bölgede ulaşımı sağlayan ve stratejik öneme sahip en önemli ulaşım vasıtası, tamamı yabancı şirketler tarafından işletilen demiryollarıydı.

1919 yılında, bölgemizde mevcut veya bölgeden transit geçen demiryolu hatları şu şekildeydi: [24]

1. İzmir-Aydın-Denizli-Eğridir demiryolu. [25]
2. İzmir-Salihli-Alaşehir-Uşak-Afyon demiryolu. [26]
3. İzmir-Manisa-Balıkesir-Bandırma demiryolu.

Kurtuluş Savaşı'nda Batı Anadolu'daki demiryolları çoğunlukla işgal altında olduğundan, Kurtuluş Savaşı'nda çok büyük katkısı olmamıştır.

1919 yılında Anadolu'nun hemen hemen her bölgesi düzenli, yılın her mevsiminde ulaşma için açık yollara sahip değildir. Mevcut yollar 3-5 metre genişliğinde, ham zeminli, kısa zamanda engebelenen niteliktedir. [27]

Osmanlı İmparatorluğu'nun yol yapımına daha çok askerî görüşler hâkim olmuş, odurların en kısa zamanda sınırlara nasıl ulaştırılabileceği düşüncesi her şeyden önce gelmiştir. [28]

Kurtuluş Savaşı yıllarında ortada bir karayolu ağı mevcut olmasına rağmen, bunların çoğu yol niteliği taşımaktan uzaktı. [29]

[23] Bu konuda ayrıntılı bilgi için bk. İlknur Polat Haydaroğlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, KB Yay. Ankara 1990, s. 108.

[24] Alptekin Müderrisoğlu, a. g. e., s. 89, Tevfik Çavdar, Milli Mücadele Başlıkları Sayılarla "... Vaziyet ve Manzara-i Umumiye", 1. b., Milliyet Yayınları, Mart 1971, s. 80, Sıtkı Aydinel, a. g. e., s. 7.

[25] Bu hattın Buca, Seydiköy, Ödemiş, Tire, Söke ve Çivril'e kolları vardı. Tevfik Çavdar, a. g. e., s. 80'de bu hattın sadece Aydın'a kadar uzandığını belirtmektedir.

[26] Bekir Sami Bey'in 3-17 Haziran 1919 tarihleri arasında faaliyette bulunduğu Eşme, bu demiryolu hattına yakındır.

[27] Tevfik Çavdar, a. g. e., s. 81.

[28] Alptekin Müderrisoğlu, a. g. e., s. 81.

[29] a. g. e., s. 83.

Birinci Dünya Savaşı'nda İtilâf Devletleri'nin Batı Anadolu Hakkında Plân ve Projeleri

Eski Dünya denilen Asya, Avrupa ve Afrika'nın hemen ortasında bulunan Anadolu, tarihin her devresinde Akdeniz ile Orta Doğu, Hint ve Çin arasında bir köprü vazifesi görmüştür.

Yeni Çağ'dan itibaren deniz ve okyanus yollarının bulunması ve XIX. yüzyıl sonunda Süveyş Kanalı'nın açılması, tali plânda kalan Anadolu'nun zararına olmuşsa da, Anadolu; XX. yüzyılın başlarında Karadeniz'in kıyısında yer alan devletleri Akdeniz ve Orta Doğu'dan ayıran yegâne bölgeydi. [30]

Eşsiz bir coğrafi mevkiye sahip olan Anadolu'yu elinde tutan Osmanlı Devleti, XVII. yüzyıldan sonra zayıflamaya başlayınca, devrin bazı büyük devletleri imparatorluk topraklarını parçalayarak paylaşma yarışına girmişlerdir. [31]

Avrupa devletleri, Malazgirt'ten itibaren, Türkleri Anadolu'dan atmak için her yolu kullanmışlardır. Avrupalıların Türklere karşı süregelen bu yaklaşımları daha sonra "Şark Meselesi" olarak adlandırılmıştır. [32] Osmanlı Devleti zayıflamaya başladıktan sonra "Şark Meselesi", Osmanlı'nın mirasının paylaşılması meselesi haline gelmiştir. [33]

Araştırmamıza konu olan Batı Anadolu, özellikle Tanzimat'tan sonra İngiltere, Fransa, İtalya ve Amerika'nın ekonomik ve kültürel yönden geniş çapta faaliyetlerine sahne olmuştur.

Rumlar ve Levantenlerle birlikte Batı Anadolu'da en büyük ticarî ve sınaî kuruluşlar, önemli yatırımlar İngilizlerle Fransızların elindeydi. [34]

Asya ve Afrika'daki bütün milletleri rahatlıkla sömürebileceklerini düşünen Avrupa devletleri, bağımsızlığını koruyarak Asya ve Afrika devletlerine kötü örnek olan ve bağımsızlık düşüncesini gündeme getiren

[30] Ahmet Ardel, "Türk Ülkelerinin Tabii Coğrafyası" Türk Dünyası El Kitabı, 1. c., 2. b., Coğrafya - Tarih, TKAE Yay. Ankara 1992, s. 40.

[31] Ali Güler, İşgal Yıllarında Yunan Gizli Teşkilâtları, KB Yay., Ankara 1988, s. 1.

[32] Bayram Kodaman, Şark Meselesi Işığı Altında Sultan 2 Abdülhamit'in Doğu Anadolu Politikası, İstanbul, 1983, s. 7.

[33] Nuri Köstüklü, Milli Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, KB Yay., Ankara, 1990, s. 9.

[34] Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 79.

Osmanlı Devleti'ni Birinci Dünya Savaşı'na kadar birçok defa paylaşmaya teşebbüs ettilerse de, aralarındaki rekabet ve menfaat ayrılıkları bunu engellemiştir. [35]

Birinci Dünya Savaşı boyunca Müttefik ülkeler, birçok vesile ile Türkiye'ye veya merkezî güçlere ait bölgenin ilhâkı yönünde herhangi bir istekleri bulunmadığını, amaçlarının yayılmadan çok, Türklerin ve Almanların kötü yönetimindeki halkların özgürlüğü olduğunu bildirmişlerdir. [36] Fakat, Müttefiklerin bu sözlerde ne kadar samimi olduğunu (!) tarih göstermiştir.

Osmanlı Devleti'nin, Birinci Dünya Savaşı'nda İtilaf Devletleri'ne karşı savaşa girmesi, öteden beri üzerinde düşünülen paylaşılma düşüncesini hem kolaylaştırdı, hem de çabuklaştırdı. Çünkü, daha önce birbirine rakip olan devletler bu savaşta, dostluk ve ittifak içinde idiler. Bundan dolayı, 1915-1917 yılları içinde imzaladıkları antlaşmalarla Osmanlı İmparatorluğu'nu tasfiye ettiler. [37] Bu antlaşmaların, Batı Anadolu'yu ilgilendiren veya Batı Anadolu'daki olayları etkileyenlerini şu şekilde sıralayabiliriz:

İstanbul Antlaşması : Savaş içindeki ilk antlaşma, İngiltere ile Fransa'nın Çanakkale Harekâtı'nın Rusya'da yarattığı kaygılar üzerine [38], 4 Mart - 10 Nisan 1915 tarihleri arasında yapılan müzakereler sonunda [39] imzalanan İstanbul Antlaşması'dır. 1917 yılında Çarlık rejiminin yıkılması, 1915 antlaşmasının fiiliyat alanında gerçekleşmesine imkân vermemiştir. [40]

Londra Sözleşmesi : Bu sözleşme; İtalya, İngiltere, Fransa ve Rusya arasında 26 Nisan 1915 tarihinde Londra'da imzalanmıştır. [41] Bu antlaşmaya göre; İtalya savaşa katılması halinde [42]; zaten elinde bulu-

[35] Selahattin Tansel, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, 1. c., MEB Yayınları, İstanbul, 1991, s. 151.

[36] H. W. V. Temperley., A. History Of the Peace Conference Of Paris, Vol. 1., London, 1924, s. 500.

[37] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 151.

[38] İhan Tekeli, Selim İlkin, Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (Tahtakılıç) Bey, TTK Yay., Ankara, 1989, s.7.

[39] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 151.

[40] Fahir Armaoğlu, 20. Y. Y. Siyasi Tarihi, (1914-1980), 6. b., TİB Yay., Ankara, 1989, s. 53.

[41] a. g. e., s. 117-118, Selahattin Tansel, a. g. e., s. 152, İhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 7.

[42] İhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 7.

nan "Oniki Ada" ya bu şekilde tam anlamıyla hâkim oluyor. [43] Antalya ile ilgili bazı haklar da elde ediyordu. [44]

Sykes-Picot Antlaşması : Osmanlı Devleti'nin Orta Doğu'daki topraklarının paylaşılması, "Şark Meselesi"nin çözüme bağlanması anlamını taşıyan bu antlaşma, [45] Mayıs 1916'da İngiltere, Rusya ve Fransa'nın katılımıyla imzalanmıştır. [46]

St. Jean de Maurienne (Sen Jan do Morian) Antlaşması : İtalya Sykes-Picot antlaşmasından haberdar olunca, Batı Anadolu'dan daha fazla pay istemeye başlamıştır. İtalyanların İzmir'i istemesine, önceleri Rusya ve İngiltere razı olmamışlardır. Bunun en önemli sebepleri; Rusya'nın Boğazlar üzerindeki emelleri ve İngiltere'nin İzmir'i Yunanlılara vaat etmiş olmalarıydı. [47]

Bu tartışmaların devam ettiği sırada Rusya'da Şubat devrimi olmuş ve Kerensky Hükûmeti kurulmuştu. Rus dış politikasında önemli bir değişme olmamıştı ama, müttefikleri arasında Rusya'nın göreceli olarak önemi azalmış, İtalya'nın ise tersine önemi artmıştı. Bunun sonucunda, St. Jean de Maurienne'de 17 Nisan 1917'de [48], İngiltere, Fransa ve İtalya arasında St. Jean de Maurienne Antlaşması imzalanmıştır. [49] Bu antlaşmayla Adana dışındaki tüm İtalyan istekleri kabul edilmiştir. [50]

Bu antlaşmanın yürürlüğe girmesi, Rusya'nın da onaylamasına bağlıydı. Nitekim geçici hükûmet iktidardan düşünceye kadar, Rusya bunu onaylamamıştı. Bu olay, Paris Barış Konferansı'nda İtalya ile müttefiklerin arasını bozan en önemli etken olmuştur. [51]

[43] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 152.

[44] a. g. e., s. 152'de İtalya Antalya bölgesinde adilane bir pay alacak denmesine karşın, Fahir Armaoğlu, a. g. e., s. 118 ve İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 8'de Antalya'nın İtalya'ya verildiği belirtilmektedir.

[45] Nuri Köstüklü, a. g. e., s. 12.

[46] Suat Akgül, "Paris Konferansı'ndan Sevr'e Türkiye'nin Paylaşılması Meselesi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8. c., Sayı: 23, (Mart 1992)'den ayrı basım, s. 383.

[47] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 153-154.

[48] İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 8. Fahir Armaoğlu, a. g. e., s. 135'te antlaşmanın tarihi 21 Nisan 1917 olarak verilmiştir.

[49] Suat Akgül, a. g. m., s. 383.

[50] İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 8.

[51] Fahir Armaoğlu, a. g. e., s. 136.

Bu antlaşmayla, Osmanlı topraklarının paylaşılması görüşmeleri, iki yıllık bir sürede belirli bir dengeye ulaşmış görünüyordu. Fakat, savaşın devamı süresince, kurulan bu dengeyi bozucu gelişmeler ortaya çıkmakta gecikmedi. İtilâf Devletleri arasına, ABD gibi bir başka büyük güç de katılmıştır. [52]

ABD, Monroe Doktrini dolayısıyla kendi kıtasına çekildiğinden, Avrupa'nın sorunlarıyla pek ilgilenme imkânı bulamamıştır. Dolayısıyla bu paylaşma girişimlerinde hisse sahibi olamamışlardır. Ancak bu antlaşmalardan Wilson'un ve müşaviri Albay House'un haberleri vardır. Rusya'nın Bolşevik ihtilâliyle bu antlaşmalar zincirinden kopması ve İtalya'nın da özellikle İngilizler tarafından ileride kendilerine problem çıkarabileceği gerekçesiyle dışlaması, bu devletlerin yerine ABD'yi ve Yunanistan'ı getirmiştir. Bu ittifak zinciri, savaş sonrası dünyasının oluşmasında tek etkin güç olacaktır. Önce Mondros Ateşkes Antlaşması'nda, sonra da Paris Barış Konferansı'nda bu güçlerin yönlendirdiği görüşler ve ilkeler etkili olmuştur. [53]

Mondros Mütarekesi ve Uygulaması

1917 yılı geldiğinde, ister Merkezî Devletler olsun, ister Müttefikler olsun, savaşan bütün taraflarda ve özellikle kamuoylarında bir yorgunluk ve savaşa karşı bir bıkkınlık ortaya çıkmaya başlamıştı.

Savaş karşısındaki yorgunluğun ilk işaretini, Avusturya vermiş, öte yandan Almanya için de savaş ağır gelmeye başlamıştır.

Avusturya ve Almanya daha 1917 yılı Yazı'nda, çeşitli kanallardan barış teşebbüslerinde bulundularsa da, bir sonuç elde edememişlerdir. Müttefikler için de savaş pek iyi gitmiyordu. [54]

İngiliz İşçi Partisi, savaşı önlemenin tek çaresini; milletlerarası bir sistemin kurulmasında görüyordu. [55] İngiliz Başbakanı leyd Corc, 5 Ocak 1918 tarihinde verdiği bir nutkunda; "Biz Türkiye'yi ne başkentinden, ne de çoğunlukla Türk olan Anadolu'nun ve Trakya'nın zengin ve ünlü topraklarından mahrum etmek için doğuşuyoruz" [56] diyerek Osmanlı Devleti hakkında ileride yaptıkları ile çelişen bir politika açıklıyordu.

[52] İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 8.

[53] Suat Akgül, a. g. m., s. 383.

[54] Fahir Armaoğlu, a. g. e., s. 137-138.

[55] Fahri Belen, Türk Kurtuluş Savaşı, 2. b., Ankara, Temmuz 1933, s. 6.

[56] Tevfik Bıyıkhoğlu, Atatürk Anadolu'da, 1. c., Türkiye İş Bankası Atatürk ve Devrim Serisi, No: 7, Ankara, 1959, s. 2.

Herkesin barışa özlem duyduğu bu atmosferi, ABD Başkanı Woodrow Wilson fark etmekte gecikmedi ve barışın düzenini tespit etmek üzere ortaya atılarak, Kongrede 8 Ocak 1918'de verdiği bir söylevde, barışın temel ilkeleri olmak üzere 14 noktayı açıkladı. [57]

Wilson'un 14 ilkesinin Osmanlı Devleti'ni doğrudan ilgilendiren sadece 12 nci maddesiydi. Bu maddeye göre; Osmanlı İmparatorluğu'nun Türk olan kısımlarının egemenliği sağlanacak, fakat Türk olmayan milletlere muhtar gelişme imkânları verilecekti. [58]

1918 yılı, Osmanlı İmparatorluğu için, dışta ve içte kritik bir yıl olmuştur. Osmanlı orduları cephelerde kötü sonuçlar alırken, içerde de Padişah Sultan Reşad 3 Temmuz 1918 tarihinde ölmüş, [59] R 25 Ramazan 1336 Perşembe günü Sultan Vahideddin Osmanlı Tahtı'na geçmiştir. [60]

15 Eylül 1918'de başlayan İtilâf kuvvetlerinin taarruzu sonucunda, Makedonya'da Bulgar Cephesi yarılmış, [61] Bulgarlar, 29 Eylül 1918'de [62] İtilâf Devletleri'yle Selânik Ateşkesi'ni imzalayarak müttefiklerden ayrılmışlardı. Bu Osmanlı Devleti'nin Almanya ve Avusturya ile olan bağlantısını koparmış [63] ve Balkanlar'da tehlikeli bir durum meydana getirmişti. [64]

Durumun Osmanlı yöneticileri için giderek kötü bir hâl alınması karşısında, antlaşma kaçınılmaz görülmüyordu. Müttefiklerin teker teker barış istemeleri sonucu Osmanlı Hükûmeti de İngilizlere başvurarak, barış istemeye karar vermiştir. [65] R 14 Teşrin-i evvel 1334 (14 Ekim 1918) tarihinde sadrazamlığa getirilen İzzet Paşa Hükûmeti'nin [66] İstanbul'da esir bulunan İngiliz generali Towshend aracılığıyla yaptığı mütareke girişimleri olumlu sonuç vermiş ve İngiliz Hükûmeti'nin yetki verdiği Akdeniz Filosu Komutanı Amiral Calthorpe, Sadrazam'a bir telgraf göndererek mütareke için Türk delegelerinin gönderilmesini istemiştir. [67]

[57] Fahir Armaoğlu, a. g. e., s. 138.

[58] a. g. e., s. 139, Tevfik Bıyıkhoğlu, a. g. e., s. 2, Fahri Belen, a. g. e., s. 7.

[59] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 1.

[60] Ali Fuad Türkgeldi, Görüp İşittiklerim, 2. b., Ankara, 1951, s. 138, Sultan Vahideddin 4 Temmuz 1918'de tahta geçmiştir. Selahattin Tansel, a. g. e., s. 2.

[61] Fahri Belen, a. g. e., s. 8.

[62] Aynı yer.

[63] Ünsal Yavuz, Atatürk İmparatorluktan Millî Devlete, TTK Yayınları, Ankara, 1990, s. 38.

[64] Fahri Belen, a. g. e., s. 8.

[65] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 9.

[66] Ali Fuad Türkgeldi, a. g. e., s. 158.

[67] a. g. e., s. 158. Selahattin Tansel, a. g. e., s. 20, Fahri Belen, a. g. e., s. 9, Nurdogan Taçalan, a. g. e., s. 34, 35'te Mütareke'ye heyet gönderilmesi için Towshend'in, Sadrazam'a telgraf geçtiğini belirtiyor.

Mütareke görüşmelerine katılacak Osmanlı delegeleri, uzun tartışmalardan sonra tespit edilebilmiştir. Bahriye Nazırı ve Hamidiye Kahramanı Albay Rauf Bey (Orbay) başkanlığındaki Osmanlı heyeti uzun ve çetin tartışmalar sonucunda mutabık kalman mütareke metnini, 31 Ekim 1918 öğle vaktinden itibaren yürürlüğe girmek üzere, 30 Ekim 1918'de imzalamıştır. [68]

Sadrazam İzzet Paşa'nın, 2 Kasım 1918'de Osmanlı ordusuna bildirdiği, [69] mütareke maddelerine göre [70] Osmanlı Devleti her şeyi ile tamamen İtilâf Devletleri'nin kontrolüne girmiştir.

İtilâf Devletleri uzun zamandan beri ve özellikle Birinci Dünya Harbi içinde Osmanlı Devleti'nin tasfiyesine kararlı idiler. Mondros Mütarekesi bu paylaşmanın uygulanmasına imkân vermiştir.

Bir mütareke hattının kesin olarak tespit edilmemiş olması, hudutların tarifinde açık ifadelerden kaçınılması, bilhassa 7 nci maddenin "mühim sevkulceys noktalarının işgali" selahiyetini Müttefiklere tanınması, başta gelen elâstiki ve zayıf noktalardı. Bütün demiryollarının İtilâf Devletleri kontrolüne verilmesi de İtilâf Devletleri'ne geniş imkânlar sağlamaktaydı. [71]

"Meb'usan ve A'yân" Meclisleri'nin onayladıkları bu mütâkereyi Paşah da uygun görmüş; fakat mütâkereye imza koyan delegeleri saygılar sunmaları için saraya geldikleri vakit, kabul etmemişti. [72]

Yıldırım Orduları Grubu Komutanı Mustafa Kemal Paşa'ya göre, bu mütarekename ile devlet kendisini teslim etmiş oluyordu. [73]

Mondros Mütârekesi baştan başa bütün memlekette bir ferahlık yaratmıştı. [74] Savaşın sıkıntılarından bitkin hale gelen, barışa susamış halk, basının da desteğiyle başlangıçta mütarekeyi iyi karşılamıştı. [75]

[68] Türk İstiklâl Harbi, I., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, Genkur. Bşk. Harp Tarihi Dairesi Resmi Yay., Seri No: 1, Ankara, 1962, s. 38., Fahri Belen, a. g. e., s. 10, Nurdoğan Taçalan, a. g. e., s. 37, Gotthard Jaeschke, Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, 2. b., TTK Yay., Ankara, 1989, s. 1.

[69] Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 1.

[70] Mütareke'nin tam metni için, bk: TİH., 1. c., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, s. 41 vd.

[71] a. g. e., s. 45.

[72] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 29.

[73] a. g. e., s. 31, Fahri Belen, a. g. e., s. 17, TİH., 1. c., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, s. 50.

[74] M. Tayyip Gökbilgin, Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine, 1. kt., TİB, Atatürk ve Devrim Serisi, No. 5, Ankara, 1959, s. 3.

[75] Fahri Belen, a. g. e., s. 16.

Yenilgiye rağmen ümitler azalmamıştı. Mütareke şartlarının nispeten hafif olduğu hakkında, hükümetçe yapılan telkinler ve Wilson Prensipleri'nin inanılan amaçlarının, Türk halkına yeniden düzenlenme ve çalışma imkânlarını verdiği zannediliyordu. Fakat bu ferahlık ve ümitler, pek kısa bir zamanda ve pek acı bir şekilde silinmiştir. Azınlıkların aşırı davranışları, İtilâf kuvvetlerinin mütâreke hükümlerine açıkca uymamaları, Wilson Prensipleri'nin hiçbir uygulama sahası bulamaması kamu oyununda büyük üzüntü ve hayal kırıklığı yaratmaya başlamıştır. [76]

Mondros Mütârekesi hükümleri yürürlüğe girdiği andan itibaren İtilâf Devletleri, dört yıl kendilerini uğraştıran ve çok güç durumlara sokan Türk milletini ezme ve bağımsızlıktan yoksun bırakma fırsatını elde ettiklerini düşünerek, bu anlayış içinde onun topraklarını işgale başlamışlardır. [77]

Ateşkes antlaşmasının yedinci maddesine dayanarak 1 Kasım 1918'den itibaren, birçok yeri işgal etmişlerdir. [78]

Batı Anadolu ve Ege kıyıları Ekim 1918 başlarından itibaren, Filistin Cephesi'nden nakledilen 8 nci Ordu sorumluluğuna verilmişti. Bu ordunun karargâhı İzmir'de olup, bünyesinde 17 nci ve 21 nci Kolordular vardı. [79]

Mütâreke hükümlerine göre ordunun terhisi ve bazı seferi birliklerin lâgvi sırasında, 8 nci Ordu Komutanlığı ile 21 nci Kolordu, 13 Kasım 1918'de lâgvolunmuş ve doğrudan Harbiye Nezareti'ne bağlı olmak üzere, İzmir bölgesinde sadece 17 nci Kolordu bırakılmıştı. Antalya'da bulunan 57 nci Tümen'in karargâhı da Aydın'a naklolunarak 17 nci Kolordu'ya bağlanmıştır. [80]

Mütârekeden kısa süre sonra büyük sayıda İtilâf Deniz Kuvvetleri, İstanbul ve İzmir gibi önemli Türk limanlarına ve karasularına gelerek demirlemişler ve Hristiyan unsurlarla, özellikle Rumlarla doğrudan doğruya temas kurarak bu kitleyi asayiş bozmaya, devlet aleyhine kışkırtmaya başlamışlardır. [81]

Nitekim, İzmir'de bir karma "Abluka ve Seyrüsefer Kumandanlığı" kurulmuş, İzmir ve Aydın vilâyetinin içerlerinde muhabere ve ulaştırma

[76] TİH, 1. c. Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, s. 49.

[77] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 32.

[78] Hamza Eroğlu, a. g. e., s. 91.

[79] TİH, 1. c., Mondros Mütârekesi ve Tatbikatı, s. 128.

[80] a. g. e., s. 129.

[81] a. g. e., s. 131.

vasıtalarına el konulmuştur. Ege Bölgesi'nde, İtilâf Devletleri'nin gölgesine sığınarak, Yunanlılar gizli ve açık yıkıcı tertipler hazırlamaya başlamışlardır. [82]

Mondros Müttârekası'nın Batı Anadolu'da uygulanışını iyi anlayabilmek için hiç şüphesiz bölge hakkındaki Yunan emellerinin ortaya konulması gerekir.

1829'lu yıllardan başlayarak istiklâlini ilân etmiş olan Yunanistan'ın, bir türlü tatmin edilemeyen, özellikle Anadolu'ya yönelik arzu ve istekleri vardı. [83]

Yunanistan Osmanlı Devleti'nden bağımsızlığını kazandığı andan itibaren "Megali İdea" yani "Büyük İdeal" veya "Helenizm" (Panhelenizm) adını verdikleri Büyük Yunanistan'ı gerçekleştirmek için faaliyetlerde bulunuyordu. [84]

Yunanistan her fırsatta, özellikle Osmanlı Devleti'nin en sıkışık zamanlarında isteklerini gündeme getirmeyi millî bir görev saymış, bu sa- yede devamlı olarak doğuya doğru sınırlarını genişletmiştir. [85]

1814-1876 tarihleri arasında faaliyet gösteren "Filiki Eterya" (Dostluk Cemiyeti) nin programıyla, Venizelos'un "Büyük Yunanistan" programının belirlediği Megali İdea'nın [86] program ve hedeflerine ulaş- bilmek için; Yunanistan, propagandalarının ağırlık merkezini, "Türk vah- şeti ve Türkler'in geri bir millet olduğu, bu sebeple büyük Yunanistan'ın kurulması" gerektiği tezi üzerine inşa etmiştir. 1900'lü yıllardan itibaren de basın-yayın yoluyla bu fikirlerini dünya kamu oyuna yaymaya çalış- mışlardır.[87]

Yunanistan'ın siyasî hayatında ve Türk-Yunan ilişkilerinde önemli olaylardan biri; İngiliz Başvekili Lloyd Corc'un, "Yunanistan'ın Perik- les'ten beri yetiştirdiği en büyük devlet adamıdır" dediği Venizelos'un 1909'da krala rağmen başvekilliğe getirilmesidir. [88]

[82] a. g. e., s. 131 vd.

[83] Yücel Aktar, "Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Yö- nelik Geleneksel Politikalarında Temel Yaklaşımlar" 3. Askeri Tarih Semine- ri, Türk Yunan İlişkileri, Ankara, 1986, s. 1.

[84] Ali Güler, a. g. e., s. 2.

[85] Nuri Köstüklü, a. g. e., s. 10.

[86] Ali Güler, a. g. e., s. 2.

[87] Nuri Köstüklü, a. g. e., s. 11.

[88] Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam Mustafa Kemal, 2. c., 11. b., Remzi Ki- tabevi, İstanbul, 1990, s. 59.

"Bir konuşmasında, gençliğimden beri Skiros adasını -ki Ege Denizi'nin tam ortasındadır- Helenizmin coğrafi merkezi saymışımdır" diyen Venizelos, [89] bu ifadesiyle Batı Anadolu'yu Yunan toprakları içinde kabul ediyordu. Venizelos İngiltere gibi büyük bir devlete sırtını dayamadan ideallerini gerçekleştiremeyeceğine inanıyordu.

Venizelos'un emeline ulaşabilmesi için, Birinci Dünya Savaşı iyi bir fırsat olmuştur. Savaşın devam ettiği günlerde İtilâf Devletleri'nin Yunan ordusuna olan ihtiyaçlarının artması sonucu, İngiltere Dışişleri Bakanı Lord E. Edward Grey 11.1.1915'te, Sırbistan'a yardım etmesi şartıyla Anadolu kıyılarından hatırı sayılır bir kısmın Yunanistan'a bağışlanacağını vadetmiştir. [90]

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra teşekkül eden yeni güçler dengesi içinde İngiltere'nin Anadolu ve Orta Doğu'daki çıkarları için en iyi müttefiki durumuna gelen Yunanistan, Mondros Mütarekesi ile birlikte Megali İdea'nın gerçekleştirilmesi için Venizelos'un önderliğinde olanca hızıyla çalışmaya başlamıştır.

Bu çalışmalar sırasında İtilâf Devletleri temsilcilerinin de yakın ilgi ve desteğini gören Yunanlılar, Anadolu'da yaşayan Rumları teşkilâtlandırmaya muvaffak olmuşlardır. Anadolu'da yaşayan Rumlar da Megali İdea'nın gerçekleşmesi için seferber olmaktan çekinmemişlerdir. [91]

Yunanistan'ın Batı Anadolu üzerindeki emellerinin gerçekleşmesinde, en büyük engel İtalya idi. İtalya 1871'de birliğini sağladıktan sonra, daha önce de anlattığımız gibi, vakit geçirmeden hemen sömürgeci devletler arasında yer almaya çalışmıştır.

Yunanistan gibi İtalya'nın da emperyalist emellerini gerçekleştirebilmesi, Osmanlı Devleti'nin parçalanması ile mümkün olabilirdi. Nitekim savaş devam ederken, yapılan gizli antlaşmalarla İtalya, Osmanlı'nın parçalanması sonucunda bazı haklar elde etmişti.

İngiltere'nin Yunanistan'a vermeyi düşündüğü Batı Anadolu savaş sırasında İtalya'ya da verildiği için, İtalya Yunanistan'ın Batı Anadolu'daki faaliyetlerini engellemeye çalışmıştır. Bu durum Batı Anadolu Millî Direniş hareketlerinin başarısında önemli rol oynamıştır.

[89] D. Kitsikis, Yunan Propagandası, İstanbul, 1963, s. 22.

[90] Nuri Köstüklü, a. g. e., s. 6.

[91] Ali Güler, a. g. e., s. 6.

Mondros Mütârekesi'nden sonra İtalya İtilâf Devletleri'ne karşı kırım olmasına rağmen, yine de Anadolu'da işgal hareketlerine kalkışmıştır. [92]

İtilâf Devletleri asırlardır bekledikleri fırsatı sonuna kadar değerlendirmeye, bu amaçla Osmanlı İmparatorluğu'nun topraklarını işgal etmeye çalışırken; VI. Mehmet Vahidettin, mütârekenin ilk gününden başlayarak İngiltere ile dostluk bağlarını kuvvetlendirerek böylece, İmparatorluğu parçalayan harp içi antlaşmaların uygulanmasını, Babıâli'nin de tasvibiyle, devlet ve milleti "İngiliz himayesi" altına koyarak önlemeye çalışmaktaydı. Bu amaçla 1919 yılı Ağustos ayında "İngiliz Muhibleri Cemiyeti"ni kurduktan bile çekinmemiştir. [93]

Ne Babıâli, ne Vahidettin ve Sadrazamı Damad Ferit, "Yenilmiş bir Türkiye'ye, Müttefiklerin, bilhassa İngiltere'nin önemli bir tâvizde bulunamayacaklarını" anlayabilmişlerdir. [94]

Mütâreke hükümlerinin İtilâf Devletleri tarafından istedikleri şekilde uygulanması karşısında; Osmanlı Devleti sessiz, kısmen teslimiyet anlamına gelen, hareketsiz bir görünüm sergilerken [95] acaba halkın olaylar karşısındaki tutumu nasıldı?

Mütâreke dönemini yaşamış ve Kurtuluş Savaşı'na katılmış olanlardan Albay Mehmet Arif yazdığı kitapta o günlerde halkın durumunu şöyle anlatıyor :

"Uzun süren seberberlikten bitkin düşmüş, birbiri ardına gelen muharebelerden bıkmış usanmış olan halk; artık askerlikten nefret ediyordu... Bu milleti, artık kimse savaşa sürükleyemezdi. Askerî birlikler de her gün, silâhlı ve toplu olarak hatta nöbetçileriyle birlikte firar olayları eksik değildi."

"Memleketin her tarafı asker kaçakları, hapishane kaçkınları ile dolmuş, Anadolu eşkiya yatağı olmuş idi." [96]

[92] Batı Anadolu'daki İtalyan İşgal faaliyetleri için, bk: TİH., 1. c., Mondros Mütârekesi ve Tatbikatı, ss. 128-152.

[93] Tefvik Bıyıkhoğlu, a. g. e., s. 7.

[94] Aynı yer.

[95] Celâl Bayar, "Batı Cephesi'nde Kuvay-ı Milliye'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", Yayına Hazırlayan: Tülay Duran, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, Sayı 15, Mayıs 1986, s. 8.

[96] Mehmet Arif, Anadolu İnkılabı, Millî Mücadele Anıları (1919-1923', Yayına Hazırlayan: Bülent Demirbaş, Arba Yayınları, Sirkeci-İstanbul, (t. y), s. 11, 12.

Miralay Mehmet Arif'in (Ayıcı Arif) 1925 yılında olayların sıcağı sıcağına durumunu ifade ettiği Türk milleti, bütün olumsuzluklara rağmen, müttârekeyi izleyen günlerde, "varlığını sürdürmek için gerekli olan iradeye hâlâ sahipti." [97]

Batı Anadolu'da aslında kâğıt üzerinde var olan birliklerin başında bulunan subaylar, emir ve komuta kesintisine, kararsızlıklara rağmen, birliklerini toparlamaya çalışıyorlardı. [98]

İzmir başta olmak üzere Batı Anadolu'daki vatansever aydınlar, halkla bütünleşerek ve halkın canlarını, din ve imanlarını, namuslarını koruma arzularını teşkilâtlandırarak harekete geçirmeye çalışıyorlardı. [99] Türk milletinin millî kurtuluş çabaları, daha çok kendiliğinden, çeteler kurma biçiminde ortaya çıkmıştır. [100]

Filen işgale uğrayan vatan topraklarıyla, İzmir, Edirne gibi henüz işgal edilmemiş topraklar hakkında Paris Sulh Konferansı'ndan yayılan kötü haberlerin, Türk milleti üzerinde boğucu bir hava estirdiği sırada, [101] çeteler teşkil ederek vatanın kurtuluşunu sağlamak, atılan önemli adımlardan birisiydi. Fakat bu teşkilâtları kuranlar, yalnız çeteler kurarak vatanı kurtarmanın mümkün olmadığını, bunun yanı sıra başka şeylerin de yapılması gerektiğini düşünüyorlardı. Bundan ötürü bazı vatanseverler, "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" kurmaya başlamışlardı. Bazıları da, Osmanlı Devleti bölündüğü takdirde, kendi bölgelerinde bağımsız olarak yaşamak imkânlarını sağlamayı düşünmeye, bazıları da sadece ilmî ve fikrî savunmalarla yurdun bölünmesini önlemek için çalışmaya başlamışlardı. [102]

II. İZMİR'İN YUNANLILARCA İŞGALİ VE BATI ANADOLU'DA YUNAN ASKERİ HAREKÂTI

Türk Kurtuluş Savaşı'nın dönüm noktalarından biri Mondros Mütarekesi, diğeri de İzmir'in Yunanlılarca işgalidir. İzmir'in işgali Türk milletinin, bilhassa işgali gerçekleştirene karşı duygu ve düşünceleri dolayısıyla birincisinden çok daha etkili olmuştur.

[97] Arnold J. Toynbee, "Türk-İngiliz İlişkileri", Milliyet Gazetesi, 31 Ekim 1967.

[98] Celâl Bayar, a. g. m., s. 8.

[99] a. g. m., s. 9.

[100] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 136.

[101] TİH, 1. c., Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, s. 193.

[102] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 139.

İzmir'in işgaline kadar, Türk milleti, üzerinde oynanan oyunları tam olarak kavrayamamıştı; fakat bu olay kitlesel bir uyanışa ve millî direniş hareketlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.

İzmir'in işgalini tam olarak ortaya koymak için, Batı Anadolu üzerindeki Yunan emellerinin, Paris Barış Konferansı'nın, İngiltere ile müttefiklerinin Osmanlı hakkındaki politikalarının ve Osmanlı hükûmetinin mütareke sonrası politikasının göz önünde bulundurulması gerekir. İzmir'in işgali, Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya gönderilmesine sebep olduğu için, araştırmamız açısından ayrı bir öneme sahiptir.

İzmir'in işgalinin karara bağlandığı Paris Barış Konferansı, otuz iki milletin temsilcilerinin, Avrupa ve hatta dünya haritasını yeniden çizmek için biraraya geldikleri [103] Paris'te, 18 Ocak 1919'da açılmıştır. [104] Paris Konferansı daha önceden imzalanan gizli paylaşımları, devletler arası belgelere bağlayarak resmileştirmiştir. [105]

Paris Barış Konferansı'nın üzerinde durduğu en önemli konu; Osmanlılarla yapılacak barıştır. Osmanlı Devleti'yle kısa sürede barış antlaşması yapılamamıştır. Çünkü Osmanlı Devleti'nin sahip olduğu toprakların stratejik önemi ve Osmanlı toplumuyla birlikte yaşayan azınlıkların bağımsızlık istekleri barışın yapılmasını geciktirmiştir.

Paris Barış Konferansı'nın en çok meşgul olduğu konu, Osmanlı imparatorluğu topraklarından, Yunanlılara verilecek pay meselesidir. Sonuçta, daha önceden gizli antlaşmalarla İtalyanlara vaat edilmiş olmasına rağmen, İtalya'nın Anadolu'da güçlenmesini istemeyen İngilizlerin gayretleri sonucu, İzmir, Yunanistan'a verilmiştir. [106] Yunanistan'ın istekleri karşısında başlangıçta Bulgarların tarafını tutmuş olan İtalya, [107] daha sonra her nedense İzmir'in işgali kararını kabul etmiştir. [108]

Yunanlıların toprak taleplerini, arazi isteklerini incelemekle görevli komisyonun, 30 Mart 1919 tarihinde, İtalyan üyelerin itirazları karşısında, "İzmir ve arka bölgesi" ile sınırlı olmak koşuluyla kabul ettiği raporu; Batı Anadolu'da yaşayan yabancıların ve bazı İngiliz devlet adam-

[103] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 155.

[104] Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 14.

[105] Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 91.

[106] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 155, 156.

[107] a. g. e., s. 161.

[108] a. g. e., s. 166, 167.

larının uyarılarına [109] rağmen, 6 Mayıs 1919'da Üçlér Konseyi'nce de aynen kabul edilerek Yunanistan'ın İzmir'e 2-3 tümen asker çıkarmasına izin verilmiştir. [110]

"Büyük Yunanistan"ı, gerçekleştirme yolunda önemli bir fırsat ele geçiren Venizelos, hiç vakit kaybetmeden bunu değerlendirmeye başlamış ve böylece Yunanistan, sonu hüsrarla bitecek olan "Küçük Asya mace-rasına" atılmıştır.

İzmir'in Yunanistan'a verileceğini daha önceden sezen bölgedeki Türk halkı ve idareciler, işgali önlemek üzere örgütlenmişler, bu amaçla müda-faa cemiyetleri kurmuşlardır. [111] Türk halkının örgütlenmesinde 17 nci Kolordu Komutanı Nurettin Paşa'nın büyük bir fonksiyonu olmasına [112] rağmen, Rumların ve İtilâf Devletleri'nin baskısı sonucu görevinden alınarak [113] yerine Ali Nadir Paşa, valiliğe de Kambur İzzet getirilmiş-ti. [114] Osmanlı hükûmetinin bu tutumu; İzmir'in Yunanlılar tarafın-dan kolayca işgal edilmesinin en önemli sebepleri arasında yer almış-tır. [115]

Osmanlı hükûmetinin basiretsizliği ve kayıtsızlığı, İzmir'in mülkî ve askerî idarecilerinin anlaşılamayan tutumları, İtilâf Devletleri'nin sınır-sız desteği sonucunda; Türk halkının itirazlarına rağmen, Yunan ordusu, Türk halkının hâlâ hafızasından silinmemiş olan zulüm ve işkenceleriyle [116] 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgal etmiştir. [117] İzmir'in işgali pek çok facialarla tamamlanmış ve gümrükteki mallar ile şehirdeki bazı ma-gaza ve dükkânlar tamamen yağma edilmiştir. [118]

[109] İşgalin doğuracağı olumsuz sonuçları hakkında yapılan uyarılarla ilgili bk: Selahattin Tansel, a. g. e., ss. 163, 167.

[110] Tevfik Bıyıkhoğlu, a. g. e., s. 3.

[111] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 169.

[112] Aynı yer.

[113] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 173.

[114] Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 96. Sela-hattin Tansel, a. g. e., s. 176. Nurettin Paşa, 22 Mart 1919'da İzmir'den ayrıl-mış, Vali İzzet, 23 Mart'ta İzmir'e vararak, 25 Mart'ta göreve başlamıştır, Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 22, 23.

[115] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 176, 177.

[116] Yunanlılar'ın İzmir'i işgalinden sonra yaptıkları zulüm hakkında ayrıntılı bel-geler için bk: Askerî Tarih Belgeleri Dergisi, Gnkur. Askerî Tarih ve Stratejik Etüt Bşk., Sayı 93, Ocak 1992.

[117] Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 32, Selahattin Tansel, a. g. e., s. 189.

[118] M. Tayyip Gökbilgin, a. g. e., s. 87.

İngiltere'de bazı devlet ve fikir adamları İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesine karşıydılar. Genelkurmay Başkanı H. Wilson, İzmir'in işgalini," delice bir hareket", Lord Gurzon ise bunu "yapılan işlerin en hatalısı" olarak nitelendiriyordu. Bu arada Hintli Müslümanlar da İzmir'in işgalini protesto etmişlerdir. [119]

İzmir'in işgali, Claude Farrere ve Pierre Loti gibi bazı yazarların protestosu dışında Fransa'da pek fazla tepki görmemiş, İtalya da ise olay hiddetle karşılanmıştır. Amerikan halkı da Wilson Prensipleri'nin bir yana atılmasını iyi karşılamamıştır. [120]

İstanbul'da ise; Padişah Vahidettin İzmir'in işgalinin Yunanlılar tarafından gerçekleştirildiğini bile kesin olarak bilmiyordu. O işgalin yalnızca İtilâf Devletleri'nce gerçekleştirildiğini sanıyordu. [121] İşgalin Yunanlılar tarafından gerçekleştirildiği anlaşıncı da, hükûmet protesto-sunda; işgalin Yunanlılar tarafından yapılmış olmasına (!) tepki gösterili-yordu. [122] Böylece bir nevi Paris Konferansı'nın kararı kabul edilmiş oluyordu. [123]

İzmir'in Yunanlılar tarafından işgal edilmesi ve buna İtilâf Devletleri'nce karar verilmiş olması, Damat Ferit Paşa'yı güç duruma düşürmüş ve 17 Mayıs'ta istifa etmesine sebep olmuşsa da, hükûmeti kurma görevi yeniden kendisine verilmiştir. [124]

"İzmir'in işgali" Vahidettin ve Damat Ferit'in güttükleri anlaşma politikası için korkunç bir darbe olmuştur. Buna rağmen, onlar, bu açık, haksız ve öldürücü taarruz karşısında bile silâhlı bir mukavemeti delilik olarak vasıflandırmışlardır. Yunanlıların işgallerini genişletmeleri ve Türk-lere karşı zulüm yapmaları Türkler arasında infial uyandırınca, Dörtler Konseyi, 19 Mayıs'ta, Yunan işgalini, İzmir Sancağı ve Ayvalık kazasıyla sınırlandırmıştır. Fakat Yunanlılar bu sınırlamaya riayet etmeyerek işgal sahalarını genişletmeyi sürdürmüşlerdir. [125]

[119] Fahri Belen, a. g. e., s. 61.

[120] Aynı Yer.

[121] Ali Fuad Türkgeldi, a. g. e., s. 208.

[122] a. g. e., s. 208, Selahattin Tansel, a. g. e., s. 203.

[123] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 203.

[124] a. g. e., s. 22.

[125] Tevâik Bıyıklıoğlu, a. g. e., s. 8.

İzmir'in işgali memlekette derin ve elim bir tesir yaratmış, Türk milleti dernekler kurarak, mitingler yaparak olayı protesto etmeye başlamıştır.

Padışah ve hükûmetinin bu olay karşısında âciz kalmasına karşın, bilhassa ordunun üst kademelerinde olayın aynı acz içinde kabul edilmediği görülür. [126]

İzmir'in işgalinden sonra gerçekleşen kabine değişikliğinde; Batı Anadolu millî direniş hareketleri açısından çok önemli sayılan bir olay olmuştur. Kabinede Şakir Paşa'nın yerine Şevket Turgut Paşa yeni Harbiye Nazırı olmuştur. [127] İzmir'in işgalinden bir gün önce de, yani 14 Mayıs 1919'da Mustafa Fevzi Paşa (Çakmak) görevden alınarak, Cevat Paşa (Çobanlı) Genelkurmay Başkanlığı görevine getirilmiş ve 2 Ağustos 1919'a kadar da bu görevde kalmıştır. [128]

Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya gönderilmesinde; Şevket Turgut ve Cevat Paşaların büyük rolü olmuştur. Cevat Paşa, Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçişindeki gerçek amacı sezenlerden olduğu halde, ona da yardımında kusur etmemiştir. [129] Şevket Turgut Paşa göreve başlar başlamaz, İzmir ve çevresindeki karışık durumu düzeltmek için önlemler almaya başlamıştır. [130]

Erkân-ı Harbiye (Genelkurmay) de işgalden sonra şaşkınlık ve hiddet içindeydi. Genelkurmay, İzmir'de bulunan 17 nci Kolordu ve bağlı birliklerin büsbütün dağılmasını önlemeye, İzmir ve çevresinde kaybedilen emir ve komutayı yeniden sağlamaya çalışıyordu. Bu amaçla, yayınlanan emirde; birliklerin hiçbir surette yerlerini terk etmemeleri ve silâhlarını bırakmamaları emredilmiştir. [131]

[126] Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, 2. c., s. 78'de Millî Direniş hareketlerini destekleyenlerin; Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa (Çobanlı) ve Harbiye Nazaretindeki bazı ast kademedeki subaylar olduğunu belirtmektedir.

[127] Ali Fuad Türkgeldi, a. g. e., s. 212, 213. Damad Ferit'in İkinci kabinesi 19 Mayıs 1919'da göreve başlamıştır. Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 34.

[128] Ali Fuad Türkgeldi, a. g. e., s. 261.

[129] Tevfik Bıyıklıoğlu, a. g. e., s. 43.

[130] İbrahim Artuç, Kurtuluş Savaşı Başlarken, Kastaş yayımları, İstanbul, 1987, s. 87. Bu konuda; Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, 2. c., s. 78'de Şevket Turgut Paşa'yı da hükûmetin eğilimine uymakla suçlamakta ise de, bu doğru değildir. Çünkü Bekir Sami Bey'i Anadolu'ya gönderenlerden biri de odur.

[131] İbrahim Artuç, a. g. e., s. 87, 88.

Genelkurmay, diğer bir tedbir olarak da, bu tarihlerde İstanbul'da bulunan Albay Bekir Sami Bey'i 20 Mayıs 1919'da 56 ncı Tümen Komutanlığı'na asaleten ve aynı zamanda 17 nci Kolordu Komutanlığı'na vekâleten tayin etmiştir. [132]

Bekir Sami Bey'in, bu göreve getiriliş sebebi, Rauf Orbay'ın ifadesi ile; "...Ege'de başsız kalmış ordunun başına geçmesi..." [133] ve orduyu toparlayarak Yunan işgallerinin daha ilerilere yayılmasını önlemektir.

Bu görev için Bekir Sami Bey'in tercih edilmesinin sebeplerini ancak onun hatıralarından öğrenebiliyoruz. Bu konuda en önemli etken hiç şüphesiz, Bekir Sami Bey'in kendisinin de ifade ettiği gibi [134], Rauf Bey (Orbay) dir. Rauf Bey hatıralarında, Anadolu'da işe yarayacak genç komutanları Anadolu'da görev almaları için ikna etmeye çalıştıklarını ve Kâzım Karabekir ile Mustafa Kemal'in de bu konuya büyük önem verdiğini belirtmektedir. [135]

Rauf Bey, 18 Mayıs 1919'da Bekir Sami Bey'in Üsküdar'daki evine gelerek, [136] ülkenin içinde bulunduğu durum hakkında bir açıklama yapmış ve yukarıda belirttiğimiz öneride bulunmuştur. [137] Bekir Sami Bey'in bu öneriyi kabul etmesinden sonra, Rauf Bey onun tayini için yardımcı olacağını söylemiştir. [138] Rauf Bey ile Bekir Sami'nin ilişkisinin ne zaman başladığını ve nereden kaynaklandığını açıklayabilecek ayrıntılı bilgilere sahip değiliz.

[132] Bekir Sami Bey'in tayini ile ilgili 20 Mayıs 1919 tarihli 56 numaralı irade-i seniyye aynen şöyledir : "Mülga Ellikinci Fırka Kumandanı Sabıkı Miralay Bekir Sami Bey'in Ellialtıncı Fırka Kumandanlığı'nı deruhde eylemek üzere Manisa'ya izamı ve Onyedinci Kolordu'ya bir kumandan tayinine değin, aynı zamanda mezkûr kolordu kumandanlığına da vekâlet eylemesi hakkında irade-i seniyye-i cenab-ı müllükânenin istihsalı için, zımında işbu beyanname nüshateyn olarak tevdi kılındı." KKKA, a. g. d., ayrıca bk: Selahattin Tansel, a. g. e., s. 224. Türk Dünyası, 27 Teşrinievvel 1919 günkü 60. sayısındaki Bekir Sami'nin biyografisi. Bekir Sami Bey'in tayin kararı Takvim-i Vekayi'de 22 Mayıs 1919'da yayınlanmıştır. Bk: Takvim-i Vekayi, 22 Mayıs 1919 tarihli sayısı.

[133] Yavuz Ercan, a. g. e., s. 30, BSA, 1. Def., s. 1'de "Manisa'ya vararak İzmir'den çıkarılan efraz ve zabitanı toplamak" olarak belirtilmektedir.

[134] BSA, 1. Def., s. 1.

[135] Feridun Kandemir, Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay, Nâsiri-Nejat Ağbaba, Sinan Matbaası, (ş. y), 1965, s. 32.

[136] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 12.

[137] Yavuz Ercan, a. g. e., s. 30.

[138] Ali Fuat Cebesoy, Milli Mücadele Hâtıraları, "Vatan" Neşriyat, İstanbul, 1953, s. 67. Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 13, Yavuz Ercan, a. g. e., s. 30. Rauf Bey'in, Bekir Sami Bey ile görüşmesi onun hatıralarında hiç yer almamaktadır. bk: Feridun Kandemir, a. g. e.

Bekir Sami Bey'in seçilmesinde, Şevket Turgut Paşa ile Makedonya' da birlikte çalışmış [139] olmaları da önemli bir etken olmuş olabilir. Bekir Sami Bey de, Harbiye Nazırı ile yaptığı görüşme için, davetin bizzat Şevket Turgut Paşa'nın kendisinden geldiğini belirtmektedir. [140]

Bekir Sami Bey, 20 Mayıs 1919'da Genelkurmay Başkanı ve Harbiye Nazırı ile görüşmeler yaptıktan sonra, 21 Mayıs 1919 tarihinde İstanbul'dan Gülnihal vapuru ile beraberinde sadece yaveri Yüzbaşı Selahattin (Yurtoğlu) olduğu halde [141] Bandırma'ya doğru yola çıkmış ve aynı gün Bandırma'ya varmıştır. [142]

Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya gönderiliş şekli, üzerinde durulması gereken bir husustur. Onun çok önemli bir görevle Anadolu'ya gönderildiğini daha önce belirtmiştik, fakat bu derece önemli bir göreve çok acele gönderilmiş olması, anlaşılması güç bir durumdur. Zira Bekir Sami Bey o kadar acele davranmıştır ki, ne karargâhını oluşturabilmiş, ne de yazılı emrin çıkmasını beklemiştir. [143] Nitekim harp ceridelerinde, o, Şevket Turgut Paşa'dan, hemen Manisa'ya gidip İzmir'den çıkarılan erleri ve subayları toparlamak için sözlü emir aldığını, bu emrin yazılı olarak daha sonra gönderileceğini söylediklerini belirtiyor. [144] Aslında, onun tayini hakkındaki 20 Mayıs 1919 tarihli irade-i seniye, bu tarihle imzalanmış [145] ve 22 Mayıs 335 tarihli Takvîm-i Vekayî'de yayınlanmış

[139] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 15, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 51.

[140] BSA, 1. Def.

[141] BSA, 1. Def. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 51'de Yüzbaşı Selahattin olayları anlatırken kendini ön plâna çıkarmaktadır, halbuki Bekir Sami Bey ile şans eseri 20 Mayıs 1919'da Galata Köprüsünde karşılaşmışlardır. bk.: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 47. Bekir Sami Bey'in Harbiye Nazırı ile görüşmesi bittikten sonra, Harbiye Nazırı Şevket Turgut Paşa; Kasasından 1000 lira çıkararak ona vermiş ve aralarında şu konuşma olmuştur:

— Size hiçbir emir vermedik. Anadolu'da ne yapacaksınız?

— "Vatanım neyi emrederse onu..." cevabını alınca, Şevket Turgut Paşa ağlamaya başlamış ve "Allah muvaffak etsin oğlum" dedikten sonra biraz düşünerek, "Erleri ve subayları toplayınız. Fakat bir mecburiyet olmadıkça Yunanlılar ile çarpışmamaya dikkat ediniz" demiştir. bk.: Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, TTK Yay. Ankara, 1990, s. 17, İlhan Selçuk, a. g. e., 1. kt., s. 51, 52. Harbiye Nazırının Bekir Sami'ye para verdiği hususu, sadece Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 15'te yer almaktadır.

[142] BSA, 1. Def. s. 1, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 52, 54.

[143] BSA, 1. Def. s. 1.

[144] a. g. a., aynı yer.

[145] KKKKA, a. g. d.

tır. [146] Fakat, ona tebliği Bursa'ya vardıktan sonra gerçekleştirebilmiştir. [147] Bu hususu da mevcut belgelerin ışığında açıklayabilmek mümkün değildir.

Bekir Sami Bey'in Batı Anadolu'ya gitmekte acele etmesinin sebebi; büyük bir ihtimalle, Yunan işgallerinin çok hızlı ve kısa sürede İzmir dışına yayılmaya başlaması, bir an evvel dağılan orduyu toparlamak ve Manisa'daki silâh deposunun Yunanlıların eline geçmesini önlemektir. [148]

Görüldüğü gibi, onun Anadolu'ya çıkışının hazırlıkları tam olarak yapılamamıştır. O, bundan sonraki bölümlerde detaylı olarak araştırılmış olan faaliyetlerinin başlangıcında elinde hiçbir yazılı emir olmaksızın çalışmaya başlamıştır.

[146] Takvim-i Vekayi, 22 Mayıs 335 tarihli sayı.

[147] BSA, 1. Def., s. 1'de bu bilginin yer alması ilk bakışta garip gelmektedir. Fakat Bekir Sami Bey bu cümleyi, Bursa'ya gittikten sonra ilâve etmiş olması gerektir. Çünkü yazının karakteristiği ve mürekkebi farklıdır.

[148] 17 nci Kolordu'nun en önemli silâh deposu Manisa'da bulunuyordu. Bunun için Bekir Sami Bey'in ilk ve en önemli amacı öncelikle Manisa'ya giderek cephaneliği daha emin bir yere nakletmektir. Bu konuda bk.: BSA, 1. Def.

İKİNCİ BÖLÜM

BANDIRMA'NIN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ (21-23 MAYIS 1919)

I. BANDIRMA'NIN GENEL DURUMU (21 MAYIS 1919)

Marmara Bölgesi'nin güneyi ile İstanbul arasında bir aktarma yeri konumundaki Bandırma, İzmir'in Yunanlılarca işgalinden sonra daha fazla önem kazanmış ve İstanbul'dan Anadolu'ya geçenlerin ilk uğrak yeri olmuştur.

1876-77 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra, büyük gruplar halinde gelen göçmenler, Bandırma'da iskân edilmiştir. 1877'de, Bursa'ya bağlı bir ilçe yapılan Bandırma [1] zengin Ege Bölgesi ile Marmara kıyıları arasındaki kara bağlantısının sağlandığı tek yerdir. [2]

Bandırma-İzmir Demiryolu'nun işletmeye açılmasından sonra; Bandırma daha çok önem kazanmış, yabancı gemiler, İstanbul yerine doğrudan Bandırma'ya gelerek Osmanlı'nın iç pazarlarına gidecek malları buraya getirmeye başlamışlardır. Bu bölgenin maden bakımından zengin olması, Bandırma'yı önemli bir maden ihraç merkezi durumuna da getirmiştir. [3]

Ege Bölgesi'ndeki bütün kıyı şehirlerinde olduğu gibi, Bandırma'da da önemli sayıda Rum nüfusu vardı. 1899 tarihli Hüdavendigâr salnamesine göre Bandırma'da 40.652 Müslüman'a karşılık 5870 Rum vardı. [4] Kurtuluş Savaşı başlangıcında ise Bandırma'daki Rum nüfusu 6000'dir. [5]

Bekir Sami Bey Bandırma'ya geldiği zaman, burada askeri birlik olarak sadece 61 nci Tümen vardı. Tümen Komutanı Albay Muhittin izinli

[1] Bahkesir İl Yıllığı, s. 55.

[2] Türk Ansiklopedisi, Bandırma Maddesi, s. 200.

[3] Yurt Ansiklopedisi, Bahkesir Bölümü, s. 1161.

[4] a. g. e., s. 1127.

[5] Celâl Bayar, Bende Yazdım, 6. c., Baha Matbaası, İstanbul, 1968, s. 1891.

olduğundan, Askerlik Dairesi Başkanı tümen komutanlığına vekâlet ediyordu. [6] 61 nci Tümen'in bağlı bulunduğu 14 ncü Kolordu'ya ise Yusuf İzzet Paşa komuta ediyordu. [7]

Osmanlı Genelkurmayı yayınladığı bir emirle, Yusuf İzzet Paşa'nın, Bandırma, Balıkesir bölgesine intikalini emretmiştir. [8] Fakat Yusuf İzzet Paşa'nın bu emirden çok daha önce Bandırma'da faaliyette bulunduğu anlaşılmaktadır. Çünkü, Bekir Sami Bey R 21 Mayıs 335 (1919) tarihli notunda; "Bu gün kıtaatı teftişten avdet eden 14 ncü Kolordu Kumandanı, Yusuf İzzet Paşa ile de görüştüm..." [9] demektedir.

Mayıs 1919'da Bandırma'daki halkın içinde bulunduğu durum Ege'deki birçok yerde olduğu gibi hemen hemen aynıydı. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu tarihlerde Bandırma, hatırı sayılır bir Rum nüfusuna sahiptir.

İzmir'in işgalinden sonra Bandırma'ya gelmiş olan Albay Kâzım Bey (Özalp), hatıralarında Bandırma'nın o günlerdeki durumunu anlatırken; "İzmir'in işgali haberinin Bandırma'ya yeni ulaştığını, halk ve subayların çok heyecanlı ve çok üzgün olduğunu, halkın; Bandırma'nın da işgal edileceğine muhakkak gözü ile baktığını" [10] yazmaktadır.

Kâzım Bey, Bandırma'ya ilk gelişinde halkta bir mukavemet fikri görmeyerek, burada fazla kalmamış ve durumu daha yakından takip etmek için Manisa'ya gitmiştir. Bandırma'ya ikinci gelişinde; o, subayları ve halkı öncekine göre daha heyecanlı gördüğünü ve mukavemete hazırlanır bir durumda gördüğünü belirtmektedir. [11]

[6] Sabahattin Selek, Anadolu İhtilâli, 1. c., 8. b., Kastaş A. Ş. Yay. İstanbul, 1987, s. 244. 14 Mayıs 1919'da Osmanlı Kara ordusu kuruluşuna göre, Bandırma'daki 61 nci Tümen merkezi Tekirdağ'da bulunan 14 ncü Kolordu'ya bağlıydı. TİH, 7. c., Kroki 1, İlhan Selçuk a. g. e., 2. kt., s. 55'te 61 nci Tümen'e Kurmay Yarbey Refet Bey'in vekâlet ettiğini yazmaktadır.

[7] BSA, 1. Def. R 21 Mayıs 1335 tarihli notlar, Ayrıca bk: Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, 1. c., Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, MEB Basımevi, İstanbul, (t. y) s. 8.

[8] İbrahim Artuç, a. g. e., s. 89'da bu emrin 16 Mayıs 1919'da yayınlandığını belirtmektedir. Fakat aslında bu emir, 28 Mayıs 1919'da yayınlanmıştır. BSA., 1. Def., Deraliye 28 Mayıs 335 tarihli sifre. Ayrıca bk: TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., (15 Mayıs - 4 Eylül 1919), Harp Tarihi Resmi Yay. Ankara 1963, s. 97.

[9] BSA., 1. Def.

[10] Kâzım Özalp, Millî Mücadele, 1919-1922, 1. c., 3. b., TTK Yay., Ankara, 1988, s. 9. Kâzım Bey 15 ile 18 Mayıs 1919 arası Bandırma'da bulunmuş olması gerekir. Çünkü s. 12'de 18 Mayıs'ta Manisa'ya gittiğini belirtiyor.

[11] a. g. e., s. 13.

Bandırma'daki Rumlar, İzmir'in işgalinden sonra, Yunan ordusunun Bandırma'yı da işgal edeceğini bekliyorlardı ve bu amaçla, şehirde "tak-ı zafer"ler yapmışlardı. [12]

Marmara Bölgesi'ndeki birçok yerle birlikte, Bandırma Rum mekteblerinde de Mavri Mira tarafından idare olunan izci teşkilâtları vardı. Bu teşkilâta, yalnız çocuklar değil, 20 yaşını aşmış gençler de dahildi. [13]

İzmir'in işgalinden sonra, Bandırma'nın 21 Mayıs 1919'daki durumunu, Yüzbaşı Selahattin şu şekilde tasvir etmektedir : [14] "... Şehri gezdiğimizde derin bir acıya gömüldük. Her yanda Venizelos'un resimleri, Yunan bayraklı tanklar ve sokaklarda Rumların sesleri;

— Zito Venizelos !

İkide birde uzaklarda görünen bir vapur dumanı üzerine, Yunan donanması geliyor sanısıyla, Rumlar kıyıya sevinç çığlıklarıyla koşuyorlardı. Artık Bandırma'da ne Türklük, ne de Türk hükûmeti kalmıştı."

Bu ifadeler hiç şüphesiz Bandırma'daki Türk halkının durumunu tam olarak yansıtmamaktadır; fakat, Bandırma'daki askerî ve mülkî idarenin Rum taşkınlıkları karşısında aciz kaldığı da bir gerçektir.

II. BANDIRMA'DAKİ FAALİYETLERİ

Bekir Sami Bey'in Millî Mücadele'ye daha vapurda iken başladığını ve vapurda bazı kişilerle görüştüğünü belirten yazarlar çoğunluktadır. Bu görüşü savunan yazarların hepsi de Bekir Sami Bey'in ve Yüzbaşı Selahattin'in notlarına dayanarak bu bilgileri verdiklerini ifade etmektedirler. [15] Ancak, bu verdiğimiz eserlerin büyük bir kısmı Bekir Sami Bey'in oğlu Ali Doğan Günsav'ın yazdığı notlardan [16] ve Yüzbaşı Selahattin Yurtoğlu'nun hatıralarından [17] yararlanılmışlardır. Çünkü Bekir Sami Bey'in notlarında yani 17 nci Kolordu ve 56 ncı Tümen'in harp ceridelerinde vapurda yaptığı görüşmeler yer almamaktadır. [18]

[12] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891.

[13] Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, 3. c., Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, MEB Basımevi, İstanbul, (t. y), s. 899, 900.

[14] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 54, 55.

[15] Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 18, Sıtkı Aydinel, Güneybatı Anadolu'daki Kuvâ-yı Milliye Harekâtı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1990, s. 95, 96. Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı 1. c., s. 103. Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1890. İhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 87.

[16] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 16.

[17] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 53.

[18] BSA, 1. Def. s. 1.

Bekir Sami Bey İstanbul'dan yola çıktığı tarihten itibaren gerekirse İstanbul'a isyan ederek millî mücadeleyi yürütmek fikrinde olduğunu belirtmekte [19] ise de, bunu ispat eden bir hareketi, araştırdığımız dönemde gözükmemektedir. Bilakis daha sonra, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'dan R 20.6.35 (1919) günü aynı gün ve tarihle Kula'dayken aldığı emir üzerine [20] 21.6.35 tarihinde Bursa'ya hareket etmiş ve müstakil hareket etmeye imkân görmediğini ifade etmiştir. [21]

Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya gönderiliş amacı giriş bölümünün sonunda da belirttiğimiz gibi, Manisa'ya giderek İzmir'in işgalinden sonra dağılan 17 ncü Kolordu subay ve erlerini toplamaktır. [22]

Bekir Sami Bey'in R 23 Mayıs 35 (1919) te Balıkesir'e geldiğinde, Manisa'nın işgal edildiği sayiasını öğreninceye kadarki faaliyetlerinin amacı, Manisa'ya gitmekti. Bunun için bu aradaki çalışmaları ya gördüğü manzara karşısında kendi inisiyatifi ile yaptıkları, ya da bir kısım faaliyetleri de daha sonrası için hazırlık mahiyetinde olabilir.

Bekir Sami Bey, R 21 Mayıs 35 Çarşamba günü öğleden sonra Yaveri Yüzbaşı Selahattin (Yurtoğlu) ile birlikte Bandırma'ya geldiğinde, hemen Manisa'ya gitmek için tren olup olmadığını sordurmuş fakat Manisa'ya tren olmadığı için, Bandırma'da kalmaya mecbur olmuştur. [23] Buradan, Bekir Sami Bey'in Bandırma'daki çalışmalarının plânlı, programlı olmadığı açıkça anlaşılmaktadır. Çünkü o, tren bulabilseydi, hemen Manisa'ya hareket edecekti.

[19] BSA, 1. Def.'de, Bekir Sami Bey, 28 Mayıs 35'te Harbiye Nazırı'nın onu İstanbul'a çağırın yazısından sonraki notlarında, "Esasen İstanbul'dan hareketimden beri bir kuva-yı millîye vücuda getirilirse bunun İngilizlerce hoş görülmeceğini ve müessislerin her halde takibata maruz kalacağını biliyordum. O vakitten beri karar vermiştim. Memleket tamamen kurtuluncaya kadar icap ederse hükûmete karşı da asi vaziyetine geçerek millî mübarezeyle devam edeyim" demektedir.

[20] BSA, 1. Def., Soma'dan 20.6.35 tarihinde gönderilen Yusuf İzzet Paşa'nın gayet acele telgrafı.

[21] BSA., 1. Def. Kula'dan 20.6.35'te Balıkesir'de 14 ncü Kolordu Kumandanlığı'na yazılan yazıdan sonraki notlar.

[22] Bekir Sami Bey'in Manisa'ya gönderilmesi hakkındaki iradej seniyede, dağılan subay ve erleri toplamak görevi yazılı değildir. bk. KKKK, a. g. d. Bu bilgiyi Bekir Sami Bey'in harp ceridelerinden öğreniyoruz. BSA. 1. Def.'in 20 Mayıs 35 tarihli ilk sayfası.

[23] BSA, 1. Def.

A. ŞEHİRDEKİ YUNAN BAYRAKLARINI TOPLATTIRMASI

Daha önce Bandırma'daki durumu ele alırken 21 Mayıs 1919'da şehrin Yunan bayrakları ile süslenmiş durumda ve bir Yunan işgaline mukavemetsiz hazırlanır bir durumda olduğunu belirtmiştik.

Bekir Sami Bey Bandırma'ya gelir gelmez hemen, Harbiye Nezareti'ne ve Bandırma'daki 61 nci Tümen'e, Bandırma'ya geldiğini yazıyla bildirmiştir. [24]

Bekir Sami Bey R 21 Mayıs 35 (1919) Çarşamba günü geldiği Bandırma'da R 23 Mayıs 35 Cuma gününe kadar şehrin durumu karşısında bir şeyler yapma ihtiyacı hissetmiştir. Bu faaliyetlerini tüm ayrıntıları ile harp ceridesine yazmamıştır. Bu bilgileri başka kaynaklardan ve eserlerden öğreniyoruz. Harp ceridelerine bu faaliyetlerin yazılmamasının sebeplerini ise, şu andaki belgelerle açıklamak mümkün değildir. Celal Bayar kitabında; Bekir Sami Bey'in, Bandırma'nın durumu karşısında, buradan işe başladığını yazmaktadır. [25]

Bekir Sami Bey, 22 Mayıs 1919 sabahı, yaveri Yüzbaşı Selahattin'i göndererek tümen komutan vekilini kaldığı otele çağırması ve ona şehirdeki Yunan bayraklarını toplattırması emrini vermiştir. [26] Yarım saat sonra şehirdeki bütün Yunan bayrakları indirilmiş ve Türk halkı da bu olayda askerlere yardımcı olmuştur. [27]

Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın propagandaları ve hükûmetin uyuşturucu politikaları sonucu, Rum taşkınlıklarına karşı mukavemet etmeyen Türk halkı, bu olayla, lider bulunduğu anda hiç de suskun kalmadığını göstermiştir.

[24] BSA, 1. Def.'de R 21 Mayıs 35 tarihli yazılar.

[25] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891.

[26] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 55, 56, Bekir Sami Bey, tümen komutan vekiline: "Burası Türkiye'dir, burada tek bayrak Türk bayrağıdır. Bunun dışında bir başka bayrağın sallanmasına, asılmasına, saygı görmesine boyun eğmek ve bunu hoş görmek alçaklıktır. Şimdi şehirdeki bütün Yunan bayraklarını kaldırtacaksınız. Zafer taklarını yıktıracaksınız, karşı koyan olursa öldüreceksiniz. Bu iş üç saat içinde bitmezse ben sizi öldüreğim, haydi görev başına!" Ayrıca bk: Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125, Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 17, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı 1. c., s. 103 vd. de Bekir Sami Bey'in notlarından verdiğini iddia ettiği bilgilerde bu olay geçmemektedir. Kâzım Özalp da, a. g. e., 1. c., s. 13'te bu olaydan bahsetmiyor.

[27] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kat., s. 55-56.

B. CAMİDE YAPTIĞI KONUŞMA

Bekir Sami Bey, 22 Mayıs 1919 Perşembe günü camide esrafa, memurlara ve halka hitap edeceğini söyleyerek, kaymakama bunların camide toplanması emrini vermiştir. Bekir Sami Bey, camideki konuşmasında; "Müslümanlar! eğer bu camide çan görmek istemiyorsanız, ailelerinizi Yunan palikaryalarının kucağında görmek istemiyorsanız, haydi silâh başına, bu gün ne hükûmet, ne devlet kalmıştır. Devlet de siz, hükûmet de sizsiniz. Ya düşmanları öldüreceğiz bu vatan bize kalacak, ya biz öleceğiz, bu vatani alanlar burada tek bir Türk bulamayacak. Her yabancı bayrak düşmandır, yırtın ve yakın!.." [28] demiştir.

Bekir Sami Bey, bu konuşmasında; Türkün en çok değer verdiği din ve namus konusu üzerinde durmuştur. Nitekim bu konuşmadan sonra, halk onun kaldığı otele akın etmeye başlamış. Bandırmalı Rumların ne sesi, ne de bayrağı ortada kalmamıştır. [29]

Bekir Sami Bey, burada halka millî mukavemeti hazırlamak ve bir teşkilât kurmak lüzumunu anlatmıştır. [30] Bekir Sami Bey bu hususu, harp ceridesinde, R. 24 Mayıs 35 (1919) günkü Akhisar'la ilgili notlarında; "Bandırma'da ileri gelenlere söylediğim gibi, bir cemaati İslâmiye teşkil etmelerini ve bunun Yunanlılar gelmeden yapılmasını söyledim" [31] şeklinde ifade etmektedir. Buradan, onun, Bandırma'da halkı teşkilâtlanmaya teşvik ettiği açıkça anlaşılmaktadır.

C. BAZI ASKER VE SİVİL KİŞİLER İLE TEMASI

Bandırma; İzmir'in işgalinden sonra İstanbul'a giden ve İstanbul'dan Anadolu'ya Millî Mücadele için gelmiş olan birçok yabancıyla doluydu.

[28] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kat., s. 57, Sabahattin Selçuk, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 2. c., 2. b., Örgün Yay. İstanbul, 1982, s. 975'te bu konuşmaya bazı eklemeler yapmıştır. Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125'te ve Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891'de Bekir Sami Bey'in camide konuşma yaptığını belirtmektedirler.

[29] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 57, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891.

[30] Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125.

[31] BSA, 1. Def. R. 24 Mayıs 335 tarihli Akhisar'daki haleti ruhiye ile ilgili notlar.

Bekir Sami Bey daha vapurda iken, Ödemiş'e Millî Mücadele için giden, Ödemişli Avukat Hamit Şevket [32] ve Turgutlu Askerlik Şubesi'ne tayin olan Yüzbaşı Süleyman Sururi [33] ile görüşmüştür.

O sırada Bandırma'da memlekete lâzım gelen telkinatı yapmakla meşgul olan Kayseri Mutasarrıfı Kemal ve İzmir Şark Mektebi Direktörü Necati Beyler de vardı. [34] Celâl Bayar, Bekir Sami'nin, Mustafa Necati Bey ile de görüştüğünü ve İzmir'in işgali hakkında kendisinden bilgi aldığını belirtmektedir. [35] Bekir Sami Bey R 21 Mayıs 335'te birlikleri teftişten dönmüş olan 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa ile de görüşmüştür. [36] Fakat görüşmenin mahiyeti hakkında ceride de ve diğer kaynaklarda yeterli bilgi yoktur.

Bekir Sami Bey'in harp ceridesine yazmadığı, fakat diğer kaynaklardan öğrendiğimiz başka bir faaliyeti de Çerkez Ethem ve kardeşleri ile temasa geçmesidir.

Yüzbaşı Selahattin, Bekir Sami'nin 22 Mayıs 1919'da, köylüsü ve okul arkadaşı olan, tüccar Hasan Bey'in evine giderek, Çerkez Ethem'in ağabeyi ve Harbiye'den sınıf arkadaşı olan Reşit'i sorduğunu ve görüşmek için haber saldıgını belirtmektedir. [37] Bekir Sami Bey'in daveti-

-
- [32] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 52, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1890, İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 87'de ve Sıtkı Aydmel, a. g. e., s. 96'da Bekir Sami Bey'in notlarından, vapurda Ödemişli Hamit Şevket ile görüştüğünün yazılı olduğu belirtilmekte olup, harp ceridelerinde böyle bir not yoktur, bu notlar Yüzbaşı Selahattin'in notlarıdır. Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 103'te Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 18'de aynı şekilde Bekir Sami'nin notlarına dayanarak bu görüşmeyi verdiklerini belirtmelerine karşın, Yüzbaşı Selahattin'in notlarından istifade etmişlerdir.
- [32] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 16, Tülay Duran, "Alaşehir-Kütahya Kuvayı Milliyesi Hakkında Mustafa Kemal'e Gönderilen Rapor", BTİD, sayı: 30, Ağustos 1987 s. 10., (Not: Makalenin Başlığı aslında, yanlışlıkla "Akşehir" yazılmış olup doğrusu Alaşehir'dir.) Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu. s. 18., Sıtkı Aydmel, a. g. e., s. 96.
- [34] Ali Doğan Günsav, a. g. e., s. 18., İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 87.
- [35] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891, Celal Bayar'ın bahsettiği Mustafa Necati Bey, İzmir Şark Mektebi Müdürü Necati Bey olması gerekir.
- [36] BSA, 1. Def. R 21 Mayıs 335 tarihli notlar.
- [37] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 56, 57.

ne, Reşit Bey kendisi gelmemiş fakat eniştesi Hafız Bey'i göndermiştir. [38] Bekir Sami Bey Hafız Bey'e; Reşit'in toplayabildiği kadar silâhla kendisine katılmasını söylemiştir.

Birçok eser Bekir Sami Bey'in Bandırma'da Reşit Bey ile görüştüğünü belirtmektedir. [39] Harp ceridesinde bu konuda bilgi olmamakla birlikte, Bekir Sami, Çerkez Reşit'in kendisiyle değil, Reşit'in eniştesi Hafız Bey ile görüşmüştür. Reşit Bey'in, Bekir Sami Bey'in etkisiyle silâhlı adam toplayıp hemen arkasından göndermesi hususunu mevcut belgelerle ispat etmemiz mümkün değildir. Çünkü cerideye göre; Bekir Sami Bey uzun süre gönüllü toplamada güçlük çekmiştir. Buradan, Reşit Bey'in, en azından Bekir Sami'nin yanına silâhlı birlik göndermediğini biliyoruz, fakat Reşit Bey, Ethem Bey komutasında başka yere silâhlı adamlar göndermiştir. [40]

Bekir Sami Bey, Kurtuluş Savaşı'nın önde gelen şahsiyetlerinden Albay Kâzım (Özalp) ile 23 Mayıs 1919'da, Bandırma'dan trene bineceği sırada görüşerek, birlikte çalışmaya karar vermişler ve Akhisar'a gitmek üzere birlikte yola çıkmışlardır. [41] Kâzım Özalp da, hatıralarında bu

[38] a. g. e., 2. kt., Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125, Celal Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1891, Selahattin Tansel, a. g. e., s. 277'de Bekir Sami Bey'in Çerkez Ethem ve kardeşlerinin temsilcileriyle görüşerek sağlayabildiği atlı kuvveti Çerkez Ethem komutasında Ayvalık'a yardıma gönderdiği belirtilmektedir. Cemal Kutay, Çerkez Ethem Dosyası, 1. ve 2. c., bir arada, 4. b., Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1990'da Bekir Sami Bey'in Çerkez Ethem ve ağabeylerinin temsilcileriyle yaptığı görüşmeden her nedense hiç bahsetmemektedir. Çerkez Ethem'e atfedilen hatıralarda da Bekir Sami Bey'in bu faaliyetinden hiç bahis yoktur. bk: Cemal Kutay, Çerkez Ethem Hadisesi, "Kendi Hatıralarıyla", İstanbul, 1955, Çerkez Ethem'in Hatıraları, Dünya Matbaası, (Ş. Y) 1962.

[39] Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 18, Rahmi Apak'tan naklen, Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 96, 97., Sabahattin Selek'ten naklen, İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 87, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 104'te Bekir Sami Bey'in notlarına atfen.

[40] Çerkez Ethem ile ilgili eserlerde, Ethem'in ilk olarak silâhlı adamlarla ne zaman Kutay, Çerkez Ethem Dosyası, s. 84'te Ethem'in, Rauf Bey'in oradan ayrılma ve nereye gittiği belli değildir ve çelişkili ifadeler vardır. Bu konuda bk: Cemal Kutay, Çerkez Ethem hadisesi, s. 12, Çerkez Ethem'in hatıraları, Zeki Sarıhan, Çerkez Ethem'in İhaneti, 2. b., Kaynak Yayınları, İstanbul 1986, s. 14. Cemal Kutay, Çerkez Ethem Dosyası, s. 84'te Ethem'in, Rauf Bey'in oradan ayrılmasından bir gün sonra Salihli'ye gelerek çalışmaya başladığını söylüyor, fakat Bekir Sami Bey ceridede (BSA, 1. Def.) bu olaydan hiç bahsetmiyor. Eğer Ethem bu tarihlerde Salihli'ye gelmiş olsaydı mutlaka ceridede bahsedirdi.

[41] BSA, 1. Def, R 23 Mayıs 335 tarihli notunda Bekir Sami Bey, "Mezunen İzmir'de bulunup da Dersaadet'e avdet etmek üzere Bandırma'ya gelen 60 ncı Fırka Kumandanı Miralay Kâzım Bey'i de beraberime aldım" demektedir. Ayrıca bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 59, 60.

olayı doğrulamakla birlikte ayrıntılı bilgi ve kesin tarih vermemektedir. [42]

Kâzım Özalp ile birlikte, İzmir'den gelen trenden inenler ve bunlardan Bekir Sami Bey'le birlikte tekrar yola çıkanlar ve Bekir Sami Bey'in, Kâzım Özalp ile karşılaşması birçok eserde değişik şekillerde verilmektedir. [43] Bekir Sami Bey ceridede diğer şahıslardan hiç söz etmemektedir. [44]

D. BANDIRMA'DA BULUNDUĞU SIRADA ASKERİ BİRLİK VE KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey, Bandırma'ya gelir gelmez Harbiye Nezareti'ne, 21 Mayıs 335 tarihli yazıyla Bandırma'ya geldiğini bildirmiştir. Aynı gün ayrıca, Bandırma'daki 61 nci Tümen'e de geldiğini bildirmiştir. [45]

Bekir Sami Bey'in, 22 Mayıs 335 günü Yunan askerî faaliyetleri hakkında elde ettiği bilgileri Harbiye Nezareti'ne yazdığını ve çektiği şifreli telgrafta, Manisa'daki birliklerin Salihli'ye çekilmesi için direkt olarak Harbiye Nezareti'nce emir verilmesini istediğini görüyoruz. [46]

Bu telgraflardan; Bekir Sami Bey'in, Manisa'daki birlikle temas aradığını fakat bu teması temin edemediğini, dolayısıyla Manisa'nın âkibeti için endişelendiği anlaşılmaktadır. Çünkü, biran evvel Manisa'ya gitmek için çabalayan Bekir Sami, buradaki birliklerin Salihli'ye çekilmesi için doğrudan (!) emir verilmesini istemiştir.

Bekir Sami Bey'in, Harbiye Nezareti tarafından Manisa'ya gönderilmesi, Yunan işgallerinin nereye kadar yayılacağını Harbiye Nezareti'nce de o tarihlerde henüz tam olarak bilinmediğini göstermektedir.

[42] Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 13.

[43] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 60'ta Yzb. Selahattin, Kâzım Özalp'ın yanında öğretmen Vasıf (Çınar), Karaosmanzadelerden Hamdi (sonradan mebus) ve Harp Akademisi öğrencisi Teğmen Faruk'un olduğunu ve birlikte trene bindiklerini belirtiyor. Kâzım Bey, hatıratında kimlerle geldiğini belirtmeyip birlikte trene bindikleri kişilerin, "Bekir Sami Bey'in yaveri Mülâzım Selahattin Efendi, kardeşim Fethi, Vasıf Bey, onun kardeşi Esat Bey (Çınar), İnce Oğlu Hamit Şevket Bey, Mülâzım Necati E'endi ve daha yedi sekiz şahıs olduğunu belirtmektedir Ayrıca bk: Ali Fuat Cebesoy a. g. e., s. 125, Rahmi Apak, İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 19.

[44] BSA, 1. Def. R 23 Mayıs 335 tarihli notlar.

[45] BSA, 1. Def.

[46] BSA, 1. Def. Bekir Sami Bey'in R 22 Mayıs 335 tarihinde Harbiye Nezareti'ne yazdığı iki yazı.

Bekir Sami Bey, R 22 Mayıs 335 günü, 17 nci Kolordu'ya bağlı tüm birliklere, göreve başladığını bir telgrafla bildirmiştir. [47] Bu telgrafların birçoğu yerine ulaşmamış olduğundan, [48] Bekir Sami daha sonra bu birliklere tekrar telgraflar çekmiştir.

Bandırma'dan Hareketi : Bekir Sami Bey, R 23 Mayıs 335 Cuma günü sabah 11.10 sıralarında, trenle Bandırma'dan Manisa'ya gitmek üzere, yanında Albay Kâzım (Özalp) ve daha önce belirttiğimiz kişiler olduğu halde yola çıkmıştır. [49]

Aynı gün akşama doğru Balıkesir'e gelen Bekir Sami Bey ve kafilesi, burada Manisa'nın işgal edildiği veya işgal edilmek üzere olduğunu öğrenmiştir. Bekir Sami Bey, gece yarısı Manisa'ya vardıklarında Yunanlılarca tevkif edileceğini düşünerek, Manisa'ya gitmekten vazgeçmiştir. [50] Bekir Sami Bey Balıkesir'de fazla kalmayarak, Manisa'ya en yakın ve aynı zamanda telgraf merkezine de sahip olan Akhisar'a gitmeye karar vermiştir. [51]

[47] BSA, 1. Def. R 22 Mayıs 335 günü, Aydın 57 nci Fırka Kumandanlığı, Manisa'da Mevki Kumandanlığı, Soma Ahzı Asker (Askerlik Şubesi) Riyaseti ve Ayvalık Mevki Kumandanlığı'na çekilen telgraf.

[48] 57 nci Fırka Komutanı Albay Şefik, Bekir Sami Bey'den 28.5.35 (1919) tarihli Salihli'den gönderilen telgraftan başka bir telgraf almadığını belirtmektedir. M. Şefik, İstiklâl Harbinde, 57 nci Tümen ve Aydın Milli Cidali, 2. c., 104 sayılı Askeri Mecmuanın Tarih Kısmı, 1 Mart 1937, İstanbul, 1937, s. 21.

[49] BSA, 1. Def. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 59, 60, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 19, Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 36, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 104, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125, Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 13'te tarih vermemekle birlikte Bandırma'dan birlikte hareket ettiklerini belirtmektedir. Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 97'de saat 10.10'da Bandırma'dan hareket ettiğini belirtmektedir. Halbuki ceridede 11.10'dur.

[50] BSA, 1. Def. R 23 Mayıs 335 günkü notlar. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 60, 61, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 104, Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 97, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 19, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 125, 126, Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 13'te Balıkesir'deki hadiselerden hiç bahsetmiyor.

[51] Kemal Tahir, Yorgun Savaşçı, İstanbul, 1965, ss. 231, 235'te, Balıkesir istasyonunda "İzmir'e Doğru" gazetesinden Hacim Muhittin'in Bekir Sami Bey ile görüşerek ona Manisa'nın işgali haberini verdiği şeklinde bir senaryo oluşturmuştur. BSA, 1. Defter'de böyle bir olay yer almamaktadır, kaldı ki Hacim Muhittin Bey hatıratında o tarihlerde İstanbul'da olduğunu yazmaktadır. Balıkesir ve Alaşehir Kongreleri ve Hacim Muhittin Çarıklı'nın Kuvayı Milliye Hatıraları, Ankara, 1967, s. 14.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AKHİSAR'IN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN

FAALİYETLERİ (24-27 MAYIS 1919)

I. AKHİSAR'IN GENEL DURUMU (24 MAYIS 1919)

Gediz ve Bakırçay ovalarının verimli toprakları üstündeki ilk yerleşim merkezlerinden biri olan Tyateria, yani şimdiki Akhisar; [1] 1919 yılında Manisa Mutasarrıflığı'na bağlı bir ilçe durumundaydı. [2]

İzmir'in işgalinden sonra yakın çevrelerde olduğu gibi Akhisar'da da büyük bir heyecan ve kaygı başlamıştı. [3] Bekir Sami Bey ve arkadaşlarının Akhisar'a geldiği 24 Mayıs 1919'da halk henüz, İzmir'in işgalinden doğan heyecanın etkisi altında üzüntülü ve kararsızdı. Akhisar İzmir'in işgalinden sonra, tehlikeye maruz her yer gibi panikten henüz kendisini kurtaramamıştı. [4]

Akhisar'ın işgal edilip edilmeyeceği bilinmiyordu. Akhisarlılar şaşkın vaziyette, kime ve neye inanacaklarını kestiremiyorlardı, kendilerine doğru yolu gösterecek, cesaret verecek yöneticilerden yoksun bir durumdaydılar. [5]

Halk her şeyi hükûmetten bekliyordu, 24 Mayıs 1919'da Bekir Sami Bey'in yaptığı toplantıda ihtiyar bir adamın "Efendim biz karıyız, değil böyle şeyler yapmak, hatta şimdi bütün konuştuklarımızı biraz sonra Yunanlılar duyacaklardır. Hükûmet bir şey yapmaz ve asker getirmezse bi-

[1] Manisa İl Yıllığı, 1973, s. 1.

[2] a. g. e., s. 43.

[3] Kâmil Su, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, KB. Yay. Ankara, 1982, s. 11.

[4] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892.

[5] Kâmil Su, Manisa Yöresinde İşgal Acıları, s. 11.

zım için mutavaattan başka çare yoktur..." [6] şeklindeki konuşması şüphesiz tüm Akhisarlılara ait olmasa da o günlerin hâleti ruhiyesini yansıtmaları açısından önemlidir.

Bu dönemde Akhisar'da 6118 Rum ve 882 Ermeni yaşamaktaydı. [7] Bu azınlık nüfusu küçümselemeyecek bir orandaydı. Yerli Rumlar ve Rum papazları, halkın içine düştüğü bu şaşkın ve kararsız durumdan yararlanmasını çok iyi bildiler. Bu çerçevede, tanıdıkları Akhisarlılara İzmir'in işgalinde meydana gelen kanlı olayları abartarak anlatmaya başladılar. Amaçları onları ruhen çökertmekti. Sonra da onlara kurtuluş çaresi olarak evlerine ve iş yerlerine Yunan bayrakları asmayı öğütlediler. Bu propagandalar kısa zamanda meyvesini vermiş ve "Yunan bayrağı, Yunan zulmüne karşı tek kurtuluş çaresidir" kanaati yaygın hale gelmiştir. [8]

Bekir Sami Bey, Akhisar'a geldiği gün gördüğü Akhisar halkının hâleti ruhiyesini ceride de ayrıntılı bir şekilde belirtmektedir. [9]

R 26 Mayıs 35 sabahı Akhisar'a ikinci defa geldiklerinde karşılaştığı olayları ise, yine R 27 Mayıs 35 tarihli notlarında detaylı olarak ceride de belirtmektedir. [10]

Sonuç olarak Akhisar halkı, Hürriyet ve İtilâf Fırkası'nın yanlış propagandaları, yerli Rumların faaliyetleri sonucu millî harekete başlangıçta hiç destek vermemiştir. Daha sonra gerçekleri gören Akhisar halkı, Ber-

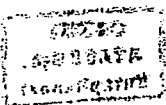
[6] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 335 günkü notlar, Rahmi Apak, İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 26'da bu konuşmayı değişik vermekte olup, ceridedeki bizim yazdığımız gibidir. Kemal Tahir, a. g. e., s. 266'da bu konuşmayı çok daha değişik vermekte ve konuşmacının Hürriyet ve İtilâfçı Müderris Hacı Nizamettin Efendi olduğunu yazmaktadır. Oktay Gökdemir, Kurtuluş Savaşında Akhisar, 9 Eylül Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını, s. 20'de Kemal Tahir'in görüşünü benimsemektedir. Fakat İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 65'te bizim cerideden aldığımız konuşmaya yakın bir konuşma verilmektedir. Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 128 ve Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892'de de konuşma bizim belirttiğimiz şekilde verilmiştir; fakat Celâl Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2468'de bu konuşmayı yapanın Musazâde Bay Rıza olduğunu söylemektedir.

[7] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892.

[8] Kamil Su, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, s. 11, 12, ayrıca bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 62, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892, Oktay Gökdemir, a. g. e., s. 19, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 126.

[9] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar.

[10] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar.



gama'yı işgal eden Yunan kuvvetlerine karşı 14 Haziran 1919'da Parti Pehlivan ve Hafız Hüseyin Bey komutasında taarruz ederek Kurtuluş Savaşı'na katılmışlardır. [11]

II. AKHİSAR'DAKİ FAALİYETLERİ

Daha önce belgelerle izah ettiğimiz gibi, Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya ayak basmasındaki ilk ve en önemli gayesi; Manisa'ya giderek, 17 nci Kolordu'nun çok önemli olan silâh ve cephane deposunu Yunanlılardan kurtarmak ve İzmir'in işgalinden sonra o bölgeye dağılmış olan subay ve erleri toplamaktır.

21 Mayıs 1919'da Bandırma'ya geldiğinde Manisa'ya tren olmadığı için iki gün orada beklemek zorunda kalarak ancak 23 Mayıs 1919'da Balıkesir yoluyla Manisa'ya gitmek için yola çıkabilmiştir.

Balıkesir istasyonuna geldiğinde Manisa'nın işgal edildiğine dair haberler alınca, Manisa'ya gider ise Yunanlılara esir düşmek tehlikesi olduğundan Akhisar'a gitmeye karar vermiştir. 24 Mayıs 1919'da sabaha karşı Akhisar istasyonuna inen Bekir Sami Bey ve arkadaşlarının [12] buradaki faaliyetlerini beş başlık altında ele alacağız.

A. HALKI DİRENMEYE TEŞVİK GİRİŞİMLERİ

Bekir Sami Bey Akhisar'a geldiğinde daha önce de belirttiğimiz gibi halkın durumunu çok bezgin ve tedirgin bir durumda bulmuştur.

Bekir Sami Bey ve kafilesi Akhisar'a iner inmez hemen postahaneye giderek Manisa'nın işgali haberinin doğru olup olmadığını öğrenmek istemiştir. Burada; Yunanlıların, henüz Manisa'ya girmediklerini, fakat bir saatlik mesafede olduklarını öğrenmiştir. [13]

[11] Oktay Gökdemir, a. g. e., s. 24, Ayrıca bk.: Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1893.

[12] BSA, 1. Def. Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 37, Celâl Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2470, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892'de tarih belirtmeden Akhisar'a geldiklerini yazıyor, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 62, Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 13'te tarih vermeden olayı anlatıyor. Oktay Gökdemir, a. g. e., s. 18, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 126, Şerafettin Yılmaz, İstiklâl Savaşında Balıkesir'e Bağlı Akhisar ve Soma Cephesi, Balıkesir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını, (ş. y) Nisan 1990, s. 29., Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 104'te Bekir Sami'nin notlarına atfen, Akhisar'a gece yarısı geldiklerini söylüyorlar.

[13] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 62. Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 126. Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 104, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 19, İlhan Tekeli Selim İkin, a. g. e., s. 91., Kemal Tahir, a. g. e., s. 239, v'da ise Bekir Sami Bey'in Akhisar'a gelişi ve faaliyetlerini roman diliyle anlatmaktadır.

Manisa'nın henüz işgal edilmediğini öğrenen Bekir Sami Bey, daha sonraki bölümde ayrıntılı şekilde anlatacağımız gibi, Manisa'daki cephaneyi kurtarma çabalarına devam etmiştir.

24 Mayıs 1919 tarihinde Akhisar'ın ileri gelenleri Bekir Sami Bey'in yanına gelirler. [14] Ondan ne yapabileceklerini sorarlar. Bekir Sami Bey onlara şunları söyler: "Hükûmet bir şey yapamaz, bizzat kendiniz yapmanız gerekir. Bandırma'da ileri gelenlere söylediğim gibi, bir cemaati İslâmiye teşkil etmelisiniz ve bunu Yunanlılar gelmeden yapmalısınız." [15] Bekir Sami Bey'in bu sözlerine karşılık halktan yaşlı biri: "... Hükûmet bir şey yapamaz ve asker getirmezse bizim için mutavaattan başka çare yoktur" [16] demiştir.

Bu toplantı ve toplantıda konuşulanlar ile katılanlar hakkında ceridede ayrıntılı bilgi yoktur. Konuyla ilgili hatırat ve eserler de ise değişik görüşler vardır. [17]

Bekir Sami Bey bu toplantıda yaşlı adamın bu sözünden sonra ileri gelenlerin hepsini otelden kovmuş ve Akhisar'da başarılı olunamayacağını anlamıştır. [18] Bekir Sami Bey'in bu tutumunu Celâl Bayar şöyle değerlendiriyor: "Bence bu cevap, (Akhisarlı ileri gelenlerin verdiği cevap) Akhisarlıların düşüncesi olamazdı; fakat bu geçici heyecan içinde iş görmenin, teşkilât yapmanın güçlüğünü anlatıyordu. Bekir Sami Bey hiddetli bir zattı. Ağır sözlerle karşındakileri kovdu. İlk adımında anlaşmazlık baş göstermişti. [19]

[14] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar. Yüzbaşı Selahattin eşrafın kendiliğinden gelmeyip çağrıldıklarını belirtiyor. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt, s. 64, Kâzım Özalp ise bu konuda bilgi vermeyip sadece kaymakam ve eşrafın katılımıyla kaldıkları otelde bir toplantı yapıldığını belirtiyor. Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 13, Ali Fuat Cebesoy ve Celâl Bayar da ileri gelenlerin toplantıya çağrılarak geldiklerini belirtiyor. Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 128, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892. Bizim için esas olan Bekir Sami Bey'in cerideye yazdıklarıdır.

[15] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 335 tarihli notlar.

[16] Aynı yer.

[17] Toplantı hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 64, 65, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 25, 26, Kamil Su, Manisa ve Yöresi İşgal Acıları, s. 15, 16., Oktay Gökdemir, a. g. e., s. 19, 20, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 128, Şerafettin Yılmaz, a. g. e., s. 29.

[18] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar.

[19] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1892-1893.

Kitle hareketlerinde; halkı harekete geçirmek kolay bir hadise değildir. Bu toplantıdan çıkan sonuç; Bekir Sami Bey ve kafilesinin Akhisar ileri gelenlerini teşvik edici sebepleri tam açıklayamadıklarıdır. Birçok yerde olduğu gibi Akhisar'da da halk Yunan zulmünden sonra gerçekleri görmüş ve Kurtuluş Savaşı'na katılmıştır.

Toplantının başarısızlıkla sonuçlanmasından sonra Bekir Sami Bey'in kafilesi fire vermeye başlamıştır. İlk olarak Teğmen Faruk ve Vasıf (Çınar) Bey başarı şansı görmeyerek o gün akşam İstanbul'a dönmek üzere kafileden ayrılmışlardır. [20]

Bekir Sami Bey Akhisar'da başarılı olamayacağını anladıktan sonra başka çareler aramaya başlar. Gerçekleşmesi, çok güvendiği ve henüz durumunu bilmediği; Manisa'dan Salihli'ye çekilen askerlerle halktan toplayabileceğini düşündüğü Kuvayı Milliye'ye bağlı olan ve o şartlarda uygulanması çok zor olan düşüncelerini şöyle açıklıyor : "Ödemiş ve Aydın'dan iyi şayialar gelmekteydi. Ben Salihli'ye çekilen askerle Aydın'ı işgal, ya da işgali sınırlamayı hatta toplayabileceğim Kuvayı Milliye ile İzmir'e bir taarruzu da düşünüyordum." [21]

Buradan Bekir Sami Bey'in Ege'deki Yunan işgallerinin vehametini ve işgal kuvvetlerinin miktarını tam olarak bilmediğini söylemek mümkündür. Bu düşüncelerden onun Ege'deki işgalin çok kolay bertaraf edilebileceğini zannettiğini düşünmek yanlış olmasa gerek. Bekir Sami Bey'in böyle düşünmesinin en önemli sebebi; Ödemiş ve Aydın millî direniş hareketleri hakkında iyi haberler almaya başlamasıdır.

Bekir Sami Bey bu düşüncelerini yanındakilere açtığı zaman, ona bu konuda ancak, Manısalı ve Saruhanzadelerden olan Halit Paşa'nın yardımcı olabileceğini söylerler. [22]

Bunun üzerine Bekir Sami Bey Akhisar'da saklanan Halit Paşa'yı çağırır ve 24/25 Mayıs 1919 gece saat 10.00'da, otuz dört yaşlarında olan Halit Paşa gizlice otele gelir. [23]

[20] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 65, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1893.

[21] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar.

[22] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli notlar, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 66'da Yüzbaşı Selahattin bu fikri Kâzım Özalp'ın ortaya attığını belirtmektedir.

[23] BSA, 1. Def. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 66'da Halit Paşa'nın silâhlı iki adamıyla birlikte geldiğini belirtmektedir. Şerafettin Yılmaz, a. g. e., s. 29 ve Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 14'te, Halit Paşa'nın yanındakilerin Parti Pehlivan ve Akhisar eşrafından Sarı Ali oldukları belirtilmektedir. Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 128'de Halit Paşa'nın gelmesine Kâzım Özalp'ın delalet ettiğini belirtmektedir. Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1893'te görüşme isteğinin kimden geldiğini belirtmemektedir.

Bekir Sami Bey'in görüştüğü Halit Paşa'nın, ceridede Saruhanzadelere olduğu belirtilmekte olup, Karaosmanoğlu Halit Paşa olması kuvvetle muhtemeldir. Celâl Bayar, Bekir Sami Bey ile görüşen kişinin Karaosmanoğullarından Halit Paşa olduğunu ve kendisinin de onu çok iyi tanıdığını belirtmektedir. [24] Bekir Sami Bey, Halit Paşa'ya maksadını anlatır, o da kabul eder ve silâhlı adam toplayabileceğini söyler. [25]

Kararlaştırıldığı şekilde, 25 Mayıs 1919 güneş doğmadan iki saat önce Halit Paşa'nın temin ettiği at ve araba ile Akhisar'dan gizlice yola çıkan kafilede, Bekir Sami ile birlikte, Halit Paşa, Kâzım Özalp, Bekir Sami'nin yaveri Yüzbaşı Selahattin, yolda onlara katılan bir zabıt, Bekir Sami'nin bir askeri ve birkaç da Kuvayı Millîye'ye iltihak için gelmiş silâhsız İzmirli vardı. Belen'e doğru yol alan kafil, güneş doğduktan biraz sonra Kuyucak köyüne varmıştır. [26]

Kafil, Kuyucak'ta, Hüseyin Efendi (milli kuvvetlerde bölük komutanıyken şehit olmuş olan) nin evinde misafir olur [27] Halit Paşa, burada birkaç gence, kafilenin o gece Belen köyüne gideceğini ve tanıdıklarının Belen köyüne gelmelerini söyler. [28]

Bekir Sami Bey ve kafilisi 25 Mayıs 1919 akşamı Belen köyüne gelmiş ve burada, kafilenin yola çıkarken var olan umutlarını söndüren acı, fakat, beklenen bir haber almışlardır. Halit Paşa'nın da o an için ümitsizliğe düşmesine, köylülerin kafilenin köyden gitmesini istemelerine sebep olan bu haber, Manisa ve Kasaba (Turgutlu) nin o gün işgal edilmiştir. [29]

[24] Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1893, Ayrıca Halit Paşa hakkında daha geniş bilgi için bk: Manisa İl Yıllığı, 1973, s. 124, 125. Çağatay Uluçay - İbrahim Gökçen Manisa Tarihi, Manisa Halkevi Yayınlarından, sayı : 5, Resimli Ay Matbaası TC Şirketi, İstanbul, 1989, s. 69, 79. Halit Paşa, Osmanlı Tarihinde 18 nci asır ortalarından itibaren rol oynamaya başlayan ve Aydın, Manisa, İzmir taraflarında hüküm sürmüş olan meşhur Karaosmanoğulları sülalesindendir. Bu sülale hakkında bk : Çağatay Uluçay - İbrahim Gökçen, a. g. e., s. 55.

[25] BSA, 1. Def. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 67'de, Yüzbaşı Selahattin, Halit Paşa'nın "en azından bin süvari ve onun birkaç katı piyade, silâhlı adam" çıkaracağını temin ettiğini belirtmektedir, ayrıca bk : Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 128.

[26] BSA, 1. Def. Bu yolculuk ve yolculuğa katılanlar hakkında farklı görüşler vardır, fakat bizim için esas olan ceridedir. Bu konuda bk : Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşımız, 1. c., s. 107, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 27.

[27] Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 14.

[28] BSA, 1. Def., İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 69.

[29] BSA, 1. Def. Turgutlu'nun işgali daha sonra olmuştur.

Manisa ve Turgutlu'nun işgalinin köylüler ve Halit Paşa üzerindeki olumsuz etkisi sonucu, Bekir Sami Bey buralarda bekledikleri gibi bir teşkilât yapılamayacağını anlayarak, Kuyucak yoluyla 26 Mayıs 1919 sabahı tekrar Akhisar'a dönmüştür. Halit Paşa ise yolda kafileden ayrılmıştır. [30]

Bekir Sami Bey, Halit Paşa'nın silâhlı adam toplayacağına inanarak, topladığı Kuvayı Milliye ve Salihli'ye çekilen askerlerle Aydın'ı işgal ya da işgali sınırlandırmak amacıyla [31] çıktığı Belen köyü seyahatinden eli boş döndüğünde düşüncelerini ayrıntılı olarak ceridede anlatmaktadır. [32]

Bekir Sami Bey'in notları o günlerde Türk halkının durumunu çok iyi ortaya koymakla birlikte, daha sonraki olaylar bu durumun geçici olduğunu göstermiştir. Aslında Bekir Sami Bey'in, Akhisar'dan Salihli'ye giderken yazdığı notlarından, onun bu durumun sebebini çok iyi teşhis ettiğini anlıyoruz. Bekir Sami Bey, bu konuda şunları yazmaktadır; "Mamafih bütün bunlar ferdi idealden mahrum olan bu halkın vatansız bir merkezin idaresine tâbi olarak tefessüh ettirilmesi idi." [33]

Bekir Sami Bey'in kafilesi bu olaydan sonra bir fire daha verilmiştir. 26 Mayıs 1919'da Akhisar'a geldiklerinde Albay Kâzım (Özalp) da Bekir Sami Bey'den ayrılarak İstanbul'a dönmek üzere yola çıkmıştır. [34] Kâzım Bey hâtıralarında olayı şöyle anlatmaktadır :

"25 Mayıs günü Belen kariyesine vardığımızda Yunanlıların Manisa'ya girdiğini haber verdiler. Bu vaziyet karşısında plânımızı değiştirerek tekrar Akhisar'a dönmeye mecbur olduk. Bekir Sami Bey, İzmir'den Salihli cihetine çekilen subay ve askerleri toplamak üzere Akhisar'dan doğ-

[30] BSA, 1. Def. Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 70 vd., Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 129, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 28, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1893, Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 107, 108, Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 100.

[31] BSA, 1. Def. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 67'de Yüzbaşı Selahattin, Belen'de toplanacak kuvvetlerle Yunanlılara baskın yapacaktık şeklinde yolculuğun amacını açıklamaktadır. Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 14'te, Halit Paşa ile Belen'e gidiş amaçlarının; "Topladıkları kuvvetlerle Manisa'ya gidip orada Yunanlılara karşı müdafaa tertibatı yapmak" olduğunu belirtmektedir. Ali Fuat Cebesoy da, a. g. e., s. 128'de hedefin Manisa olduğunu belirtmektedir. Buradan, kafilede bulunanların yaptıkları işin amacı hakkında farklı görüşler belirtmelerinin sebebini mevcut bilgilerle açıklamamız mümkün olmadığı ortaya çıkmaktadır.

[32] BSA, 1. Def.

[33] BSA, 1. Def.

[34] BSA, 1. Def.

ruca Salihli'ye hareekt etti. İnceoğlu Hâmit Şevket Bey de zeybeklerle buluşarak çalışmak üzere Ödemiş'e gitti. [35] Ben tekrar Bandırma'ya döndüm." [36]

Kâzım Bey, İstanbul'a dönüş sebebini açıkça söylemese de, millî teşkilâtlanma konusundaki başarısızlık dolayısıyla kafileden ayrılmış olması kuvvetle muhtemeldir. [37]

Bekir Sami Bey, Akhisar'dan R 26.5.335'te EHUK'ye çektiği telgrafta aynı gün öğleden sonra Salihli'ye gideceğini [38] tekrar belirtmesine rağmen, su anda bilemediğimiz sebeplerden dolayı, R 27.5.35 günü sabahleyin Akhisar-Marmara (Göl Marmara) yoluyla Salihli'ye hareket edebilmektedir. [39]

B. MANİSA'NIN YUNANLILAR TARAFINDAN İŞGALİ VE MANİSA'DAKİ SİLÂH, CEPHANE VE BİRLİKLERİ BAŞKA YERE NAKLETTİRME FAALİYETLERİ

Osmanlı Devleti'nde uzun süre şehzadelere sancaklık yapmış Manisa, Ege Bölgesi'nin önemli şehirlerinden birisiydi. Manisa, Bekir Sami ve millî teşkilâtlanma için de çok büyük önem arz ediyordu. Çünkü Manisa' da 17 nci Kolordu'nun silâh ve cephane deposuyla önemli sayıda top vardı. [40]

Manisa halkının da, İzmir'in işgalinden sonra hâleti ruhiyesi hiç iyi durumda değildi. Özellikle mutasarrıf Hüsnü, millî teşkilâtlanmayı engelliyordu. Bekir Sami Bey, EHUR'ye yazdığı, R 26.5.335 tarihli telgrafında da Manisa Mutasarrıfı'nın bu durumunu belirtmiştir. [41]

[35] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 62'de İnceoğlu Hâmit Şevket'in Akhisar'a geldikleri zaman kafileden ayrıldığını belirtmekte olup, Ceridede bu konuda bilgi yoktur.

[36] Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 14.

[37] Yüzbaşı Selahattin, Genelkurmay Başkanı Cevat Paşa'ya yazdıkları raporda, Kâzım Bey'in Bandırma'daki tümene tayin edilmesini yazdık demektir. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 73, Bekir Sami Bey'in, Genelkurmay'a 26.5.335 tarihinde Akhisar'dan gönderdiği telgrafta sadece, Kâzım Bey'in, Belen taraflarından geri dönüş sebeplerini şifahan arzedeceği söylenmekte olup, tümen komutanlığına tayini konusunda bir tavsiye yoktur.

[38] BSA, 1. Def.

[39] BSA, 1. Def. 27.5.35 tarihli notlar.

[40] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 85.

[41] BSA, 1. Def. Manisa'nın o dönemdeki durumu hakkında ayrıntılı bilgi için bk : Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 12, 13, Kâmil Su, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, ss. 1, 18, Çağatay Uluçay - İbrahim Gökçen, a. g. e., ss. 59, 70. Selahattin Tansel, a. g. e., s. 206, M. Tayyip Gökbilgin, a. g. e., s. 122, 123.

Yunanlılar, İzmir'in işgalinden sonra içerilere doğru ilerlemeye devam etmişlerdir. 23 Mayıs 1919 tarihinde Albay N. Zafiriu, birliklerine Turgutlu ve Manisa'yı işgal etmeleri emrini vermiştir. [42]

Bekir Sami Bey'in, Manisa'ya gitme teşebbüsünün, 23 Mayıs 1919'da Balıkesir'e geldiği zaman Manisa'nın işgal edildiği haberi ile gerçekleşmemiş olduğunu daha önce belirtmiştik.

Bekir Sami Bey Manisa'nın işgali haberinin kesin doğruluğunun belli olmaması dolayısıyla henüz Akhisar'a gelmeden, trendeyken Manisa Mevki Kumandanlığı'na iki emir yazarak elden Manisa'ya göndermiştir. [43]

Bekir Sami Bey, R 23.5.35 tarihli ve trende yazdığı birinci emirde, Manisa'nın işgalinin ihtimal dahilinde olduğu bu durumda, İzmir'deki fecaatin tekrarlanmaması ve yerli Hristiyanların kendi silâhlarımızla silâhlandırılmaması için bazı tedbirler alınmasını istemiştir. Bu tedbirler özetle şunlardır : [44]

1. Mevcut bütün silâh ve cephanenin mümkün olan süratte derhal yaygara ve telaşa imkân bırakmadan Salihli istikametinde gönderilmeye başlanması,

2. Düşman yaklaştığında düşmanla temas etmeksizin Manisa'daki birliklerin Salihli istikametine çekilmesi.

Bekir Sami Bey yine trenden ve aynı gün, aynı şahısla, Manisa Mevki Komutanlığı'na gönderdiği ikinci emirde; "İzmir vak'ayı elimesi üzerine dağılan subaylar ve erlerden Manisa'da bulunanları da çekilirken götürünüz. Siz çekildikten sonra Manisa'da hiçbir er ve subay kalmamalıdır" [45] demiştir.

İstanbul'dan, EHUR'de Manisa'daki cephanenin düşman eline geçmemesi için R 22.5.35 tarihinde Mevki Komutanlığı'na doğrudan emir vermiştir. [46] EHUR'nin Manisa'ya gönderdiği emirde her ne kadar

[42] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 84, 85.

[43] BSA, 1. Def. Yüzbaşı Selahattin; BSA Transkripsiyon Dosyaları, 1. Dosya, s. 5'te, Manisa'ya gönderilen zatin Karaosmanzade Hamdi Bey olduğunu belirtmektedir. Ayrıca bk : İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 61.

[44] BSA, 1. Def.

[45] BSA, 1. Def.

[46] EHUR'nin bu emrini aldığını Manisa Mevki Komutanı Ahmet Zeki, R 24 Mayıs 35 tarihinde Akhisar'da 17 nci Kolordu Komutanlığı Vekâleti'ne (Bekir Sami Bey'e) gönderdiği telgrafta belirtmekte ve telgrafın suretini de göndermektedir. BSA, 1. Defter, telgrafın aslı için ayrıca bk : Kâzım Özalp, Milli Mücadele, 1919-1922, Belgeler, 2. c., 2. b., TTK Yayınları, Ankara 1988, s. 18.

Bekir Sami Bey'in, R 22 Mayıs 35 tarihli Bandırma'dan; Manisa'daki birliklerin Salihli'ye çekilmesi için doğrudan emir verilmesini istemesi hakkında EHUR'ye gönderdiği telgraftan, [47] bahis yok ise de, telgrafın mahiyeti göz önünde bulundurulduğunda, Bekir Sami'nin gönderdiği telgrafın bunun yazılmasında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

EHUR'nin ve Bekir Sami Bey'in emirleri sonucu, Manisa'daki cep-hane, silâh ve kıtaat, halkın yardımıyla 24 Mayıs 1919 [48] da nakledilmeye başlanmış ve Bekir Sami Bey durumu aynı gün bir telgrafla EHUR'ye bildirerek, kendisinin de o gece Salihli'ye hareket edeceğini bildirmiştir. [49]

Bekir Sami Bey'in bu telgrafında Salihli'ye gideceğini bildirmesinin sebebi, cephane ve kıtaatın oraya çekilmeye başlamasıdır. Fakat onun bu arzusu Manisa'nın işgali dolayısıyla daha sonraya kalmıştır.

24 Mayıs 1919'da, Manisa'da olaylar çok hızlı bir şekilde tersine gelişmeye başlamıştır. Manisa Mevki Komutanı Ahmet Zeki'nin aynı gün, yani 24 Mayıs 1919'da Bekir Sami Bey'e gönderdiği diğer bir telgrafta; cephanenin şehir dışına kadar ahali yardımıyla nakledildiği; fakat bunda İngiliz mümessili karşı koyduğu için şehre geri döndüğü, imkân bulursan gece tekrar deneyeceklerini fakat bu nakliyat mümkün olamayacağı için gerekenin acele emredilmesi istenmekteydi. [50]

Bekir Sami Bey, Ahmet Zeki'ye aynı gün çektiği cevabi telgrafta; "Gerek İstanbul'dan, gerekse benden aldığınız emirleri harfiyen icra ediniz" [51] diyerek kızgınlığını ifade etmiştir. Aynı gün telgraf başında yapılan muhaberede, Ahmet Zeki; askerlerin çoğunluğu firar etmiş olduğundan malzemenin tamamen sevkinin mümkün olmadığı, ancak mevcut subaylar ve erlerle birlikte Salihli'ye çekilebileceğini bildirmiş, kendisinin son dakikaya kadar orada kalacağını söylemiştir. [52]

Bekir Sami Bey, Ahmet Zeki'nin bu telgrafına karşılık; "Kullanılabilecek top ve bilhassa makineli tüfeklerin, hafif silâhların, yürüyebilecek durumdaki hayvanların behemahal götürülmesi" emrini vermiş ve bu hususun namusu askeriye'nin gereği olduğunu da vurgulamıştır. [53]

[47] BSA, 1. Def.

[48] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs tarihli Manisa'dan Ahmet Zeki'nin telgrafı.

[49] BSA, 1. Def. Bekir Sami Bey'in 24 Mayıs 35 tarihli EHUR'ye gönderdiği telgraf.

[50] BSA, 1. Def. Ahmet Zeki'nin R 24 Mayıs 35 tarihli telgrafı.

[51] BSA, 1. Def. Bekir Sami'nin R 24 Mayıs 35 tarihli Manisa Mevki Komutanlığı'na çektiği telgraf.

[52] BSA, 1. Def. R 24.5.35'te telgraf başında muhabere.

[53] BSA, 1. Def. R 24.5.35'te telgraf başında yapılan muhabere.

Bu haberleşmelerden sonra daha önce de belirttiğimiz gibi Bekir Sami Bey her nedense, Halit Paşa ile 24-25 Mayıs gecesi Belen köyüne gitmiş ve 25 Mayıs 1919 akşamı Belen köyünde Manisa'nın işgalini köylülerden öğrenmiştir.

Manisa, 25 Mayıs 1919 tarihinde Yunanlılar tarafından hiçbir mukavemetle karşılaşmadan işgal edilmiştir. [54] Böylece, Bekir Sami Bey'in çok güvendiği ve büyük ümitler bağladığı Manisa cephaneliği ve toplar Yunanlıların eline geçmiş, ancak Manisa'daki mevcut birlikler Salihli'ye çekilebilmiştir.

C. BERGAMA'DAKİ CEPHANEYİ KURTARMA ÇABALARI

17 nci Kolordu'nun Manisa'nın dışında önemli bir erzak ve cephane deposunun bulunduğu başka bir yer de Bergama'ydı. Bu sırada bu deponun sorumluluğu, Mülazım-ı Evvel Nuri Efendi adında inisiyatif sahibi bir subaydaydı. [55]

Bergama'da, halkın teşkilatlanmasında ve Kuvayı Milliye'nin silâhlandırılmasında çok büyük katkıları olan Üsteğmen Nuri Efendi, [56] 24 Mayıs 1919'da 17 nci Kolordu Komutanlığı Vekâleti'ne çektiği telgrafta; Bergama silâh deposunda 800 kadar silâh olduğunu, bu silâhlardan İngilizlerin haberinin olmadığını belirtiyordu. Aynı telgrafta, o, Bergama'nın işgal olunacağı söylentileri dolayısıyla, gönüllü teşkilâtı için müracaat edenlere silâh verilip teşkilâta müsaade edilip edilmeyeceğinin ve oluşacak gönüllü birliğin nerede bulunacağının açıklanmasını istemiştir. [57]

Üsteğmen Nuri'nin bu telgrafı Akhisar'a kendiliğinden göndermesi, [58] üzerinde durulması gereken bir husustur.

[54] BSA, 1 .Def. Gotthard Jaecshke, a. g. e., s. 37, Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, c. 3, s. 905, Ertuğrul Gazetesi, R 26 Mayıs 1335 Pazartesi, (sahibi ve mesul müdürü Sadık Zade Şerif İlhamî olup, bu nüshası BSA, 1. Def. e ilişiktir), TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 86'da Manisa'nın 26 Mayıs 1919'da işgal edildiği yazılıdır.

[55] BSA, 1. Def. R 25 Mayıs 35 tarihli Bergama'dan gönderilen telgraf. Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 24'te Nuri Efendi'nin Yüzbaşı olduğu belirtilmekte olup, bu yanlıştır.

[56] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 283.

[57] BSA, 1. Def. Bergama'dan R 24 Mayıs 35 tarihli gelen Mülâzım Nuri imzalı telgraf.

[58] Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 24'te Nuri'nin kendiliğinden gönderdiği telgrafın 25-26 Mayıs tarihli telgraf olduğunu belirtmekte ise de bu yanlıştır. Çünkü daha önce Bekir Sami Bergama'ya cevap vermiştir. Bkz.: BSA., 1. Def.

Bekir Sami Bey'in 24 Mayıs'tan evvel Bergama'ya çektiği bir telgraf ceridede yoktur. Bu durumda, Nuri Efendi'nin Bekir Sami Bey'den nasıl haberdar olduğu sorusu akla gelmektedir. Mevcut belgelerle bunu açıklamamız mümkün değildir. Fakat büyük olasılıkla, Nuri Efendi ya gazetelerden ya da EHLUR'den gelen bir yazıdan, ya da Bekir Sami Bey'in, Bandırma'dan R. 22 Mayıs 35'ten Aydın 57 nci Fırka, Manisa Mevki Komutanlığı, Soma Ahzı Asker Riyaseti ve Ayvalık Mevki Komutanlığı'na gönderdiği ve göreve başladığını bildiren telgrafından, [59] bilhassa Soma Askerlik Şubesi aracılığıyla haberdar olmuş olabilir.

Üsteğmen Nuri Efendi aynı gün yani 24 Mayıs 1919'da ikinci bir telgraf (çok acele) göndererek; depo muhafızı olarak 14 erin olduğunu, vaziyet hakkında hiçbir taraftan haber alamadığını Bergama'da mevcut deve kohunda 49 deve olduğunu, fakat er olmadığından hiçbir iş yapamadıklarını bildirerek, nasıl hareket etmeleri gerektiğinin acele bildirilmesini istemiştir. [60]

Bekir Sami Bey aynı gün Bergama'ya cevap vererek, cevabî telgrafında, "Devletin Yunanlılara kaptıracak ne tek bir silâhı, ne de tek bir fişengi yoktur. Tehlikeye maruz yerlerdeki bütün askerî malzemelerin lâzım olduğu zaman müdafaa-i millîye için kullanılmak üzere emin yerlere nakli her zabitanın vatanî görevidir. Zabitan ve efradın teslim-i silâh gibi zilleti irtikap etmemeleri gerekir" diyerek bu emrinin "bütün kumandanlara ve subaylara tebliğ edilmesini" istemiştir. [61]

Bekir Sami Bey bu telgraf ile bölgedeki askerî birliklere, açıkça düşmana silâh teslim etmemeleri gerektiğini ve bu silâhların daha sonra müdafaa-i millîye için kullanılacağını söylemekte, bir nevi millî direniş için bu birlikleri harekete geçirmektedir.

Bergama ile Bekir Sami Bey arasında haberleşme daha sonra da devam etmiştir. Bekir Sami Bey 24.5.1919 tarihinde Ayvalık'ta 172 nci Alay'a yazdığı emirde; asker ile takviyelerinin mümkün olmadığını ve Bergama ile birlikte çalışarak bu meseleyi çözebileceklerini belirtmiştir. [62]

[59] BSA, 1. Def. R. 22 Mayıs 35 tarihli telgraf.

[60] BSA, 1. Def.

[61] BSA, 1. Def. R. 24.5.35 tarihli 57 nci Fırka, Ayvalık'ta Alay Kumandanlığı ve Bergama'daki Nuri Efendi'ye gönderilen telgraf.

[62] BSA, 1. Def.

Ayvalık'taki birliğin desteklenmesi için, Bekir Sami Bey, 26.5.1919 tarihinden itibaren Bergama mıntıkasını kumanda bakımından Ayvalık Mevki Kumandanlığı'na bağlamış ve durumu aynı gün Ayvalık ve Bergama'ya da bildirmiştir. [63]

Bekir Sami Bey'in Bergama ile haberleşmesi bundan sonra da devam etmiş, Bekir Sami Bey'in desteği ve Üsteğmen Nuri Efendi'nin gayretleri sonucu 200 kişilik bir teşkilât yapılmıştır. Bunu, Üsteğmen Nuri'nin R 25/26 Mayıs 1919 tarihli telgrafından anlamaktayız. [64]

D. AYVALIK MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİ VE BEKİR SAMİ BEY

Düzenli Türk Kuvvetleri tarafından Yunanlılara karşı direnme hareketine girilen ikinci yer Ayvalık'tır. [65]

Yunanlılar Midilli adasının pek yakınında bulunan bu güzel şehri ve bölgeyi büyük ihtilâllerinden beri ele geçirmek hülyasını besliyorlardı. [66] Mütareke döneminde Ayvalık nüfusunun büyük bir kısmını Rumlar teşkil ediyordu. Rumların nüfusu 18.052, Türklerin nüfusu ise 3125 idi. [67]

Ayvalık'ta uzun zamandır bir Yunan Salib-i Ahmeri (Kızılhaç) halkın sağlığını iyileştirme faaliyetleri ile uğraşır görünerek, aslında Rumları tahrik ediyordu. Hatta İzmir'in işgali günlerinde bunların tahrikiyle, Rumlar bazı evleri yağmalamışlardır. [68]

Ayvalık'ta 17 nci Kolordu 56 ncı Tümen'in 172 nci Piyade Alayı bulunmaktaydı. Alayda 24 subay, 150 er vardı ve Alay Komutanı Kaymakam Ali Bey (Çetinkaya) idi. 172 nci Alay'ın bir taburu müşekkel olup, diğer iki taburu kadro halindeydi ve alaya bağlı sadece bir makineli tüfek bölüğü vardı. [69]

Bandırma bölümünde belirttiğimiz gibi, Bekir Sami Bey, 22 Mayıs 1919 tarihinde yayımladığı bir emirle 17 nci Kolordu'nun emir ve komutasını üstlendiğini 172 nci Alay'a da bildirmişti. [70]

[63] BSA, 1. Def. R 26.5.35 tarihli Ayvalık Mevki Kumandanlığı'na ve 26.5.35 tarihli Bergama'da 115 Numaralı Deve Kolu Kumandanlığı'na ve R 26.5.35 tarihinde, Nuri Bey'e çekilen telgraflar.

[64] BSA, 1. Def. ayrıca bk.: Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 24.

[65] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 264.

[66] Celal Bayar, Ben De Yazdım, 8. c., Baha Matbaası, s. 2486.

[67] Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 10.

[68] BSA, 1. Def. R 24 Mayıs 35 tarihli, Ayvalık'tan 172 nci Alay Kumandanı Kaymakam Ali'nin telgrafı.

[69] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 95.

[70] BSA, 1. Def. R 22 Mayıs 35 tarihli telgraf.

Bekir Sami Bey, Akhisar'a geldikten sonra, 24 Mayıs 1919 tarihinde çektiği telgrafla, 172 nci Alay'a özetle şu emri vermiştir : "Durumunuz hakkında doğru bilgi ve her an ortaya çıkacak yeni vaziyetlerden beni haberdar ediniz. Silâh, mühimmat ve teçhizatı harbiyenin iyi bir şekilde korunmasını gayret ve himmetinizden beklerim. Kolordu Karargâhı Akhisar'dadır." [71]

Bekir Sami Bey bu telgrafın cevabını beklemeden, 57 nci Tümen ve Bergama Esya Deposu Reisliği ile birlikte Ayvalık'ta 172 nci Alay'a ikinci bir telgraf göndererek; "Yunanlıların vukuatsız ele geçirdikleri Menemen cephaneliği dolayısıyla iftilhar ettiklerini, devletin Yunanlılara kaptıracak tek bir silâhı olmadığını" belirtmektedir. Aynı telgrafta Bekir Sami Bey, Bergama bölümünde de ifade ettiğimiz gibi "Silâhların müdafaâ-i millîye için kullanılmak maksadıyla emin mahallere taşınması" emrini de vermiştir. [72]

Ayvalık'taki 172 nci Alay Komutanı Kaymakam Ali Bey, aynı gün Bekir Sami Bey'in telgrafına şu cevabı vermiştir : "Ayvalık'ta öteden beri bir Yunan Salib-i Ahmeri vardır. Limanda bir Yunan torpidosu vardır. İzmir'in işgali günlerinde bu heyetin (Salib-i Ahmer) tahrikiyle Rumlar bazı evleri yağmaladılar. Ayvalık'ta idare-i örfiye hükümlerini uygulamaya başladım. Silâhlar ve mühimmat gerilere nakledilerek emniyete alınmıştır. Alayın, zabitan ve efradının kuvve-i maneviyesi çok iyidir.

Asker ikmali ve takviyesine ihtiyaç vardır. Asker tahammülünden fazla vazifeye mecbur tutulmaktadır." [73].

Bu cevaptan, Ali Bey'in olayları kontrolünde tuttuğunu, şehirde düşmanın eline geçecek silâh ve cephane bırakmadığı ve bunu "kendiliğinden" yaptığı anlaşılmaktadır. Her ne kadar 22 Mayıs 1919'da EHU Reisi Cevat Paşa, ilgililere, Bekir Sami Bey'in de telgrafında belirttiği gibi düşmana silâh bırakılmaması yolunda emirler vermişse de [74] Ali Bey yine kendi inisiyatifini de kullanmıştır. Bu telgraf Manisa Mevkı Komutan-

[71] BSA, 1. Def. Akhisar'dan R 24 Mayıs 35'te çekilen telgraf.

[72] BSA, 1. Def. Akhisar'dan R 24 Mayıs 35'te çekilen telgraf.

[73] BSA, 1. Def. Kaymakam Ali Bey'in R 24 Mayıs 35 tarihli cevabı telgrafı. Bu konuda ve Bekir Sami Bey'in bu telgrafa verdiği cevap hakkında daha geniş bilgi için bk.: Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 127. Selahattin Tansel, a. g. e., s. 264, İhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., s. 98, TİH, 2. c. Batı Cephesi, 1. ks., s. 95, Kâmil Su, Köprülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı, Kurtuluş Ofset Basımevi, Ankara, 1984, s. 49, 50.

[74] BSA, 1. Def. Manisa'dan Ahmet Zeki'nin R 24 Mayıs 35 tarihli telgrafına ek suret, Telgrafın aslı için ayrıca bk.: Kâzım Özalp, a. g. e., 2. c., s. 18.

lığı'na da gönderilmiş, ancak Bekir Sami Bey de büyük çaba sarf etmiş olmasına rağmen Manisa'daki silâh, cephane ve toplar bir türlü kurtarılamamıştır. [75]

Bekir Sami Bey 24 Mayıs 1919'da Ali Bey'in asker isteğine karşılık verdiği cevapta; "Etrafta takviyeniz şu an için mümkün değildir. Mahalli imkânlarla efrat temin edebilirsiniz. Bergama ile birlikte çalışarak bu meseleyi halledebilirsiniz" [76] demiştir.

Buradan Bekir Sami Bey'in artık açıkca halktan gönüllü toplamaya, yani kuvayı millîye oluşturmaya karar verdiği anlaşılmaktadır. Nitekim Halit Paşa ile Belen köyüne adam toplamak için gitmesi bu telgraftan hemen sonra olmuştur.

Ali Bey'in gönüllü toplamaya başladığı tarih şimdilik kesin olarak bilinmemekle beraber, Bekir Sami Bey'in bu telgrafından etkilendiği, en azından cesaret aldığı kesindir. Nitekim, Ali Bey kendi bölgesindeki köylerden 300 kişilik bir milis kuvveti toplayarak bunlara silâh dağıtmıştır. [77]

Kaymakam Ali Bey, 26.5.1919'da gönderdiği iki telgrafta; Ayvalık'taki Yunan ve İngiliz gemilerinin faaliyetlerini, kendisinin gemiye çağrıldığını fakat gitmediğini, Türk tarafından bir karşılık beklediklerini belirtmiştir. [78]

Bekir Sami Bey, Ayvalık'ın işgal edilmek üzere olduğunu düşünerek, bir tedbir olarak, Bergama'daki silâhlardan yararlanılması için, Bergama'yı muntaka olarak 26.5.1919 tarihinden itibaren Ali Bey'in sorumluluğuna vermiş ve bu kararını her iki tarafa da bildirmiştir. [79]

Ayvalık'taki kuvayı millîye hareketleriyle ilgili ceridedeki belgelerde bahsi geçmeyen Akbaş Kahramanı Köprülülü Hamdi Bey'in de çok büyük fonksiyonu olmuştur. [80] Bekir Sami Bey'in 172 nci Alay ile haberleşmesi ayrıca sonraki bölümlerde de yeri geldikçe ele alınacaktır.

[75] Akhisar bölümüne bakınız.

[76] BSA, 1. Def.

[77] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 264, İlhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., s. 98.

[78] BSA, 1. Def. Ayvalık'tan R 26.5.35 tarihinde gönderilen iki telgraf.

[79] BSA, 1. Def. Ayrıca bu konuda bk.: Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 130.

[80] Hamdi Bey'in faaliyetleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Kâmil Su, Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı, İlhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., s. 98.

E. DİĞER ASKERİ BİRLİK VE KURUMLAR İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey'in Manisa Meyki Komutanlığı, Ayvalık'taki 172 nci Alay ve Bergama'daki cephane deposu sorumlusu Üsteğmen Nuri ile ilişkilerini daha önceki bölümlerde ele aldığımız için burada özellikle EHUR, 57 nci Fırka Komutanlığı ve Ödemiş ile bu dönemdeki ilişkilerini ele alacağız.

Anadolu'ya çıktığı andan itibaren yaptığı her faaliyeti EHUR'ye bildiren Bekir Sami Bey, 24.5.1919 tarihli telgrafla; Akhisar'a geldiğini, Yunanlıların Manisa'ya 2-2,5 saat mesafedeki Muradiye köyüne ulaştıklarını ve Manisa'daki cephanenin kurtarılması için aldığı tedbirleri, EHUR'ye bildirmiş, işgallere karşı önceden tedbir alabilmek için, işgallerin ne zaman ve nerele kade yayılacağına bildirilmesini istemiştir. [81] EHUR'nin Bekir Sami Bey'e bu konuda verdiği bir cevap, ceridede yoktur. Fakat, Bekir Sami'nin telgraflarının EHUR'ye ulaştığı da bir gerçektir. [82]

Bekir Sami Bey, aynı gün EHUR'ye gönderdiği diğet telgrafta; Manisa'daki cephanenin İngiliz temsilcisinin engellemesine rağmen, halkın yardımıyla nakline başlandığını bildirmiştir. [83]

Halit Paşa, Kâzım Özalp ve diğetleri ile birlikte gittiği Belen köyünden eli boş dönen Bekir Sami Bey, bölgedeki durumu, alınması gereken tedbirleri ve Kâzım Bey (Özalp) in İstanbul'a hareket ettiğini 26.5.1919 tarihinde çektiği bir telgrafla EHUR'ye bildirmiştir. [84]

Bekir Sami Bey bu telgrafına da herhangi bir cevap alamamıştır.

Aynı gün EHUR'ye gönderdiği ikinci bir telgrafta; Manisa'daki askeri hastahanenin nakli hakkında bilgiler vermekte, ayrıca İzmir'de çıkan "Köylü" gatesinin 25.5.35 tarihli sayısından; İzmir'de hayatta kalmış subayların Mudanya'ya sevk olunacaklarını öğrendiğini, bunun için; kolordu ve fırka karargâhlarının yeniden teşkili için subay gönderilmesi gerektiğini belirtmiştir. [85] Fakat Bekir Sami Bey'in bu telgrafına da EHUR hiçbir cevap vermemiştir.

[81] BSA, 1. Def. R 24.5.35 tarihli telgraf.

[82] Hamdi Baytulluoğlu, "Milli Mücadele Başlıyor", BTTD, Sayı: 11, Ağustos 1968, s. 9'da, 26 Mayıs 335 tarihinde Bekir Sami'nin raporunun EHUR'e sunulan ilk rapor olduğu belirtilmekte olup, bu yanlıştır. Harbiye Nazırı Şevket Turgut, bu tarihte, raporu Sadrazamlığa sunmuştur.

[83] BSA, 1. Def.

[84] BSA, 1. Def. R 26.5.35 tarihli telgraf.

[85] BSA, 1. Def. R 26.5.35 tarihli gönderilen 2. telgraf.

Bekir Sami Bey, Akhisar'dan hareket etmeden önce, EHUR'ye 26.5.1919'da bir telgraf daha göndermiş ve aynı gün bu telgrafa zeyl niteliğinde başka bir telgraf göndermiştir. [86]

Bu telgraflarda; Ayvalık'taki itilâf donanmasının faaliyetlerini ve İngilizlerin Türk kamu oyundaki kendilerine karşı mevcut olan teveccüh-ten istifade ederek Yunan işgalini kolaylaştırmaya çalıştıklarını belirtmiştir.

Zeyl telgrafta, İzmir Valisi İzzet, Manisa Mutasarrıfı ve Akhisar Kaymakamı'nın millî harekete ters davranışlarından bahsederek, tedbir olarak bu bölgeye, "göğüsleri azım ve imanı millî ile mücehhez" rüesayı hükûmetin gönderilmesini istemiştir. Fakat, Bekir Sami Bey'in bu isteklerinin yerine getirildiğine dair EHUR'den gelen bir cevap ceridede yoktur.

Bekir Sami Bey'in, EHUR ile ilişkilerinde dikkatimizi çeken bir husus; onun Bandırma'ya çıkışından, yani 21 Mayıs 1919'dan 29 Mayıs 1919'da aldığı, 27 Mayıs 1919 tarihli telgrafa kadar, ne EHUR'nin, ne de Harbiye Nezareti'nin ona gönderdiği tek bir telgrafın olmamasıdır. Bekir Sami Bey'in her hareketinden İstanbul'u haberdar etmesine karşın, İstanbul'dan hiçbir karşılık alamaması hususunu mevcut belgelerle açıklamak mümkün değildir.

Bekir Sami Bey'in tek taraflı haberleştiği başka bir askerî müessese de Aydın'daki 57 nci Fırka Komutanlığı'dır. Bekir Sami Bey, 24.5.1919 tarihinde 57 nci Fırka'ya çektiği telgrafta; işgal tehlikesi ile karşı karşıya olan yerlerdeki silâh ve cephanenin emin yerlere naklini emretmiştir. [87] 26.5.1919'da gönderdiği başka bir telgrafta ise; İzmir'den dağılan erler ve subayların, Aydın civarına gelmiş olanlarının, geçici olarak bir kıtaya verilerek, her türlü istirahatlerinin temin edilmesini rica etmiştir. [88] Bekir Sami Bey'in bu telgrafları bir türlü yerine ulaşmamıştır. Çünkü 57 nci Fırka Komutanı Albay Şefik, yazdığı kitapta Bekir Sami Bey'den ancak R 28.5.35 tarihli bir telgraf aldığını, bundan başka hiçbir telgraf almadığını [89] belirtmektedir.

Bekir Sami Bey'in 26.5.1919 tarihli telgrafından var gücüyle dağılan birlikleri toparlamaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Nitekim 26.5.1919 tarihinde Ödemiş Takip Müfrezesi Kumandanlığı'na da aynı şekilde, İzmir'

[86] BSA, 1. Def. R 26.5.35 tarihli EHUR'e gönderilen telgraf ve aynı gün bu telgrafa zeyl olarak gönderilen telgraf.

[87] BSA, 1. Def.

[88] BSA, 1. Def.

[89] M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 21.

den dağılan erlerin Ödemiş'e girmiş olanlarının istirahatlerinin temin edilmesi emrini vermiştir. [90]

III. AKHISAR'DAN SALİHLİ'YE YOLCULUĞU (27-28 MAYIS 1919)

Bekir Sami Bey, 27.5.1919 günü sabahleyin, Manisa'dan kendisine katılmak için gelmiş olan bir yüzbaşını da [91] yanına alarak, Akhisar'dan, Marmara yoluyla Salihli'ye hareket etmiştir. [92] Bekir Sami Bey'in kafilesinde, ondan başka, Yüzbaşı Rasim, Yüzbaşı Selahattin, iki asker ve üç jandarma vardır. Kafilenin sadece dört atı ve bir de arabası vardır. [93]

Bekir Sami Bey'in kafilesi, Marmara'ya (Göl Marmara) yaklaşırken, kafileye arkadan bir silâhlı adam yaklaşır ve 26.5.1919'da Rum eşkiyanın nahiye bastığını, nahiye müdürünün Bekir Sami ile görüşmek üzere Akhisar'a gittiğini, orada bulamayınca da oradan çıktığını öğrenerek kafilayı takip ettiğini; fakat yorgun olduğu için yetişemediğini söyler.

Haberci ayrıca, müdürün, Marmara'ya girmemelerini rica ettiğini de söyler. Bekir Sami Bey, bu olay üzerine biraz beklemiş ve bu sürede nahiye müdürü gelmiştir. Müdür, Bekir Sami'ye, her türlü fedakârlığa hazır olduğunu söylemiştir. Bekir Sami Bey' kendisi oradan ayrıldıktan sonra, müdürün; ilk karşılaştıkları zaman ona söyledikleriyle tamamen ters bir tutum sergileyerek, nahiye kendi kaderiyle baş başa bırakarak kaçıp gittiğini yazmaktadır. [94]

[90] BSA, 1. Def.

[91] Bekir Sami Bey'in bahsettiği Yzb. Manisa Topçu Alayı'ndan Yüzbaşı Rasim (Korgeneral Rasim Aktuğ) olup, 26 Mayıs 1919 tarihinde Akhisar'a gelerek Bekir Sami Bey'e katılmıştır. İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 76.

[92] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar.

[93] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar. Yüzbaşı Selahattin Kafilde 4 topçu eri ve Akhisar'dan aldığımız üç jandarma eri vardı diyor. İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 77. Yüzbaşı Selahattin'in ifadelerinde gelişki vardır; çünkü daha önce Yüzbaşı Rasim'in 8 askerle birlikte geldiğini söylüyor. bk. İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 76. Bizim için esas olan, Bekir Sami Bey'in ceridede yazdıklarıdır.

[94] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar. Bekir Sami Bey'in Marmara nahiyesi hakkındaki anlattıkları bu kadardır. Yüzbaşı Selahattin ise Marmara'ya gittiklerini ve eşrafı toplayarak onlarla konuşma yaptıklarını ve nahyedeki Yunan bayraklarını indirttiklerini söylemektedir. İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., ss. 77, 79. Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 101'de Bekir Sami'nin arşivine dayanarak; Marmara'ya gittiklerini belirtmekte ise de, ceridede böyle bir şeyden bahis yoktur. Bekir Sami Bey, büyük bir ihtimalle Marmara'ya gitmiş fakat bunu cerideye yazmamıştır. Bu konuda birçok eser, cerideye değil, Yüzbaşı Selahattin'in notlarına dayanarak Marmara'ya gittiğini belirtmektedir. bkz. : İhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 95, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 131, Kâmil Su, Manisa ve Yöresinde İşgal Acıları, s. 17, 18.

Marmara nahiye müdürünün Bekir Sami Bey'den yardım için Akhisar'a, orada bulamayınca da arkalarından tekrar Marmara'ya gelmesi ve onunla kasaba dışındaki bir yerde görüşmesi bizim için şu açıdan önemlidir. Bu olay; Bekir Sami Bey'in, faaliyetlerinin ve nerede bulunduğu bölge halkı ve idarecileri tarafından çok iyi bilindiğini ispat etmektedir.

Bekir Sami Bey Marmara'dan ayrıldıktan sonra yoluna devam ederek 27/28 Mayıs 1919 gecesini Salihli yakınlarındaki Gediz vadisinde bir çiftlikte geçirmiştir. [95] Bekir Sami Bey bu çiftlikte geceleme sebebini; "yollarının bozuk ve bazı askerın yaya olmasından, ağırlığını beklemem lazımdı" [96] şeklinde açıklamaktadır. Buradan, Bekir Sami Bey'in kafilenin ayrı olarak önden gittiği anlaşılmaktadır. Nitekim aynı notta, o, kafilenin "çiftliğe ancak gruptan sonra ve pek yorgun olarak" geldiklerini belirtmektedir. [97]

Bekir Sami Bey, Manisa'dan naklolan askerler Salihli'ye geldikleri için, bu birlikten istifade etmek amacıyla, 28 Mayıs 1919 öğleden önce Salihli'ye gelmiştir. [98]

[95] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar. Bekir Sami Bey, ceridede, çiftliğin kime ait olduğunu, yerinin tam olarak nerede olduğunu belirtmemektedir. Yüzbaşı Selahattin de; "geceyi Gediz'de bir çiftlikte geçirdik" demektedir. İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt. s. 79, İbrahim Çelik, Her Yönüyle İğemiz Salihli, Salihli, 1985, s. 113'te belge göstermeksiniz Bekir Sami Bey'in geceyi Karaosmanoğlu çiftliğinde geçirdiğini belirtmektedir. Bu çiftliğin, Çerkez Ethem ve Rauf Bey'in Salihli'de kullandığı, Eşref Kuşçubaşı'nın (Teşkilât-ı Muhsusacı) çiftliği olması ihtimali çok zordur. Çünkü Bekir Sami Bey, BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35 tarihli notlarında, Rauf Bey'in kendisine bıraktığı mektubu Salihli'ye geldiği zaman aldığını belirtmektedir. Eğer, kaldıkları çiftlik Rauf Bey'in kaldığı çiftlik olsaydı büyük bir olasılıkla, Rauf Bey mektubu oraya bırakırdı, Cemal Kutay, Çerkez Ethem'in, Rauf Bey'in ayrılışından bir gün sonra Salihli'ye ve Eşref Bey'in çiftliğine geldiğini söylemektedir. Cemal Kutay, Çerkez Ethem Dosyası, s. 84. Çerkez Ethem'in Salihli'ye gelişi, Bekir Sami'nin Salihli'ye geldiği tarihten önce veya aynı tarih olması gerekir. Bu durumda ikisinin karşılaşmalarını mümkün değildir. Fakat her nedense? Bekir Sami Bey'in ceridesinde bu konuda en ufak bir bilgi yoktur. Bu konu ayrıntılı bir araştırmayı gerektirir.

[96] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar.

[97] BSA, 1. Def. R 27.5.35 tarihli notlar.

[98] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli notlar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SALİHLİ'NİN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ

(28 - 29 MAYIS 1919)

I. SALİHLİ'NİN GENEL DURUMU (28 MAYIS 1919)

Tarihî Sart şehri harebelerine 10 km mesafede bulunan Salihli şehrinin tarihi, çok eski devirlere kadar gitmektedir. Demiryolu hattının geldiği 1875 yılına kadar, 50 haneli bir köy görünümünde olan Salihli; [1] zamanla gelişmiş ve yörenin önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. 1867 yılında ilçe olan Salihli, 1880 yılında Manisa'ya bağlanmıştır. [2] Salihli, Gediz vadisinin açtığı ana istikamet ve İzmir'i Afyon'a bağlayan demiryolu üzerinde olması sebebiyle stratejik bir öneme sahiptir [3] İzmir'in işgalinden sonra Salihli'nin yerli Rumları da Türklere karşı faaliyetlere başlamışlardır. [4]

Mütareke döneminde ve İzmir'in işgalinden sonra, Salihli'nin, durumunu Celal Bayar şöyle anlatıyor; "Salihli de diğer yerlerde olduğu gibi iki bölüme ayrılmıştı. Halkın bir bölümü "Başa gelen çekilir" düşüncesiyle düşmana boyun eğmek, yüreği memleket ve istiklâl aşkıyla yanan diğer vatanseverler de, ileri atılarak elden gelen müdâfaayı yapmak istiyorlardı. Aralarında çetin münakaşalar oluyordu. Nihayet mukavemet fikrinin galebe çaldığı görüldü." [5]

Yüzbaşı Selahattin, Akhisar'a gelirken geceledikleri çiftlikteki işçilerin anlattıklarına dayanarak o günlerin Salihli ve çevresini şöyle anlatıyor: "Artık ne meralarda koyun otlatmak; ne de Salihli, Alaşehir, Akhisar pazarlarına gitmek olanağı kalmıştı. Her gün bir-iki Türk ölüsü bulunuyordu. Buna karşılık ne bağlı bulundukları Salihli Kaymakamlığı

[1] İbrahim Çelik, a. g. e., s. 97.

[2] Manisa İl Yıllığı, 1973, s. 48.

[3] Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 135.

[4] İbrahim Çelik, a. g. e., s. 106.

[5] Celal Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2507, 2508.

harekete geçiyordu, ne de Adliye... Rumların her davranışına göz yumuyordu. Akhisar'daki Rum Metropoliti'nin sözü geçiyordu her yanda..." [6]

Bekir Sami Bey, 28 Mayıs 1919'da Salihli'ye geldiğinde, Rauf Bey'in kendinden önce oraya geldiğini ve "herkesin maneviyatını kırıcı bir vaziyette gördüğünden kalamamış, Aydın'a hareket etmiş" olduğunu belirtmektedir. [7]

Yüzbaşı Selahattin, Salihli'ye geldiklerinde, "Şehirde Yunan bayrakları ve istasyon caddesinde Yunan bayraklarıyla donanmış taklar görü-lüyordu" diyerek Salihli'nin durumunu anlatmaktadır. [8]

Salihli'de iki gün kalan Bekir Sami Bey, Alaşehir'e hareket ederken Salihli hakkındaki düşüncelerini şöyle dile getiriyordu : "İzmir işgali bütün bura halkı üzerinde fena tesir etmiş ve tamamen maneviyatını sarsmıştı.

Manisa'dan çıkan birlik Salihli'ye gelmiş fakat burada fazla kalmayarak Alaşehir'e gitmişti. [9] Bekir Sami Bey, o gün için Salihli'de yapılacak hiçbir iş kalmadığını belirterek [10] Salihli'nin birçok yer gibi millî direniş için uygun olmayam ortamını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, Salihli'nin mütareke dönemi ve İzmir'in işgali sonrası durumunu daha çok o günleri yaşayanların görüşlerini aktararak vermeye çalıştık. Elbette burada söylediklerimiz tamamen Salihli halkına şamil olamaz, nitekim Salihli daha sonra Yunanlılara karşı en önemli cepheyi oluşturmuştur. O dönem hakkındaki görüşlerde de, bariz bazı farklılıklar olduğu kesindir ve bu konulardaki ilmi araştırmalar da henüz tatmin edici seviyede değildir. Bilindiği gibi bu konular sosyal tarihi ilgilendirdiğinden, çok kapsamlı araştırmaları gerektirmektedir.

II. SALİHLİ'DEKİ FAALİYETLERİ

Bekir Sami Bey, Salihli'ye gelir gelmez, Rauf Bey (Orbay) in şahsına bıraktığı mektubu ona verirler. [11] Cerideden anlaşıldığına göre;

[6] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 79.

[7] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35 tarihli notlar.

[8] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 79., Bekir Sami Bey Salihli'deki durumu, Yüzbaşı Selahattin'in anlattığı gibi değerlendirmeyip ceridede Yunan bayraklarından hiç söz etmiyor, bk.: BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli notlar.

[9] BSA, 1. Def. R 29 Mayıs 35 tarihli notlar.

[10] BSA, 1. Def. R 29 Mayıs 35 tarihli notlar.

[11] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35 tarihli notlar. Bekir Sami Bey Rauf Bey'in mektubunu kimin verdiğini ve mektubun içeriğini belirtmemektedir. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 74 ve Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 129'da mektubun Akhisar'da alındığını belirtiyorlar.

Rauf Bey, Bekir Sami Bey ile görüşmek için Akhisar'a gelmiş. Fakat o sırada, yani 25 Mayıs 1919'da Bekir Sami Bey Kuyucak'a gittiği için görüşme olanağı bulamamışlardır. Rauf Bey Akhisar'a geldiğinde Bekir Sami'nin Salihli'ye gittiğini öğrenmiş ve o da Salihli'ye gitmiştir. Orada da bulamayınca ve Salihli'nin vaziyetini de iyi görmeyince Aydın'a hareket etmiştir. [12]

Bekir Sami Bey'in notlarından anlaşıldığı gibi, o, Rauf Bey ile görüşmemiştir. Feridun Kandemir tarafından kaleme alınan hatıralarında, Rauf Bey, Bekir Sami ile görüştüğünü belirtmekte [13] ise de, bu görüşme İstanbul'da yapılmış olup, Anadolu'ya geçtikten sonra, Rauf Bey'in Ankara'ya gittiği tarih olan 8 Haziran 1919 tarihine kadar böyle bir görüşme iddia edildiği gibi bu dönemde olmamıştır.

Bekir Sami Bey'in Salihli'de, millî teşkilâtlanma için yaptığı herhangi bir faaliyet ceridede yer almamaktadır. Yüzbaşı Selahattin hatıralarında; "Salihli eşrafı ve memurları moral bakımından bozuktular. Yunanlılara karşı hareket cesaretleri kalmamıştı. Kendilerine gereğince birtakım emirler verildi. Amma umut yoktu" [14] demektedir, fakat bu konuda ayrıntı vermemektedir.

İbrahim Çelik, Bekir Sami Bey'in Salihli'de halkı teşkilâtlandırıldığını belirterek; "Bandırma'da iken haber saldıği subay arkadaşı Çerkez Ethem ve kardeşlerinin güvendiği 300 kadar atlı Çerkez'le Salihli'ye gelmekte olduğunu öğrenir ve Salihli'deki Kuşçubaşı Esref'in çiftliğini Çerkez Ethem ve adamlarına tahsis eder. Bu köşkte bulunan mühimmat ve cephaneliği Ethem Bey'in emrine verir" [15] diyerek, ceridede olmayan ve hiçbir belge göstermeksizin ispatı mümkün olmayan hususları yazmaktadır.

Daha önce de söylediğimiz gibi Çerkez Ethem ile Bekir Sami'nin bu dönemde, bu boyutta bir ilişkiye girdiklerine dair herhangi bir belge yoktur. Kaldı ki Çerkez Ethem'in Salihli'ye geliş tarihi birçok eserde farklı

[12] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35 tarihli notlar, Rauf Bey 24 Mayıs 1919'da İstanbul'dan ayrılmıştır. Yani Bekir Sami Bey'in Akhisar'a geldiği gün, Rauf Bey, İstanbul'dan Bandırma'ya geçmiş, evvelce Mustafa Kemal Paşa ile verdikleri karar mucibince İzmir cephesine yakın olan muntıkaya hareket etmiştir. Balıkesir - Manisa - Alaşehir havalisini dolaşarak, 8 Haziran 1919'da Ankara'ya varmıştır. Bu konuda bk.: Gotthard Jaeschke, a. g. e., s. 36, ve s. 42, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 34.

[13] Feridun Kandemir, a. g. e., s. 34.

[14] İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s.80.

[15] İbrahim Çelik, a. g. e., s. 113.

şekillerde verilmektedir. [16] İbrahim Çelik, büyük bir olasılıkla Salihli'de halk arasındaki menkıbelere dayanarak bunları yazmıştır.

Bekir Sami Bey'in, Salihli'deki faaliyetlerinin büyük bir bölümünü, Ayvalık'ın işgali, işgalden sonra Manisa'daki askerî kurumlar ile yazışmalar, Aydın ile haberleşmek için adam gönderilmesi ve Harbiye Nezaretî ve EHUR ile yapılan yazışmalar teşkil eder.

Bekir Sami Bey, Salihli'de çalışma imkânı göremediğinden ve daha önce Alaşehir'e giden birliği biran evvel toparlamak istediğinden 29 Mayıs 1919 öğleden sonra Alaşehir'e hareket etmiştir. [17]

A. AYVALIK İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey'in, Bandırma'ya çıktıktan sonra en çok yazıştığı yerlerden birisi Ayvalık'tır. Akhisar bölümünde son olarak, Bekir Sami Bey'in Ayvalık'taki 172 nci Alay'ı desteklemesi için; muntaka olarak Bergama'ya, 26 Mayıs 1919'dan itibaren Ali Bey'in emrine verdiğini belirtmiştik.

Bekir Sami Bey, Salihli'ye geldiğinde, Ali Bey'den 26/25.5.1919 tarihli ve Ayvalık'taki durum ile ilgili bir telgraf almış, [18] edindiği bilgileri ise hemen aynı gün EHUR'ye bildirmiştir. [19] 28.5.1919'da Ayvalık Mevki Kumandanı Ali Bey'e gönderdiği telgraf; Kuvayı Milliye açısından büyük bir öneme sahiptir.

Bu cevapta, Bekir Sami; "Görülecek büyük işlere karşı elimizde pek az muvazzaif Türk kıtaatı mevcuttur. Yaptığınız işleri az zayıflatla bilhassa milis kuvvetleri ile yapmanızı rica ederim" [20] diyerek, Ali Bey'e milis

[16] Çerkez Ethem'in Salihli'ye gelişini Cemal Kutay, Çerkez Ethem Dosyası, s. 84'te tarih vermeden, Rauf Bey'in oradan ayrılmasından bir gün sonra olarak vermektedir. İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 124'de; "Ayvalık'tan dönen Çerkez Ethem, 10 Haziran 1919 günü, Salihli'de Kuşçubası çiftliğine gitmiştir" diyerek Rauf Bey'in de birkaç gün önce Salihli'den gittiğini belirtmektedir. Rauf Bey 8 Haziran 1919'da Ankara'da olduğuna göre, Rauf Bey, Aydın'dan Ankara'ya giderken ikinci defa Salihli'ye uğramış olabilir, fakat bunu da şu anda belgelendirmek mümkün değildir.

[17] BSA, 1. Def. R 29 Mayıs 35 tarihli notlar. Yüzbaşı Selahattin, Manisa'dan gelen birliğin 200 kişi olduğunu ve 28 Mayıs 1919'da Salihli'ye geldiğini fakat bu birliğin Alaşehir'e gitmesi için emir verdiklerini belirtiyor. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 79, 80.

[18] BSA, 1. Def. Ayrıca bk : TİH, 2. c., Batı Cephesi 1. ks., s. 96, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 129, 130.

[19] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli telgraf.

[20] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli Ayvalık'a gönderilen telgraf.

kuvvetleri ile iş görmesi emrini vermiştir. Bazı eserler Bekir Sami'nin İstanbul Hükümeti'nin hilâfına böyle bir emri verdiğini belirtmekte ise de, [21] Ayvalık'taki direnmeyi İstanbul Hükümeti'nin de tasvip ettiği araştırmalarla sabıttır. [22]

Bekir Sami Bey, Ayvalık'ın işgalı haberi henüz kendisine ulaşmadan, Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un, 26 Mayıs 1919'da İstanbul'dan yazılan; fakat Bekir Sami'ye 29 Mayıs 1919'da ulaşan ve işgal edilen ya da işgal tehlikesiyle karşı karşıya olan yerlerde İslam ahalinin hicret etmemesi ve bunun önüne geçilmesi hakkındaki emrini [23] Ayvalık'a 29 Mayıs 1919'da iletmiştir. [24]

Bu arada, İstanbul'da Batı Anadolu'daki askerî teşkilatı yeniden düzenleme ihtiyacı ortaya çıkmış ve 28.5.1919 tarihli emirle 17 nci Kolordu lağvedilmiş ve Bekir Sami İstanbul'a çağırılmıştır. [25] Aynı gün başka bir emirle, 172 nci Alay, sonraki bir açıklamaya kadar 61 nci Fırka'ya bağlanmıştır. [26]

Ali bey 28 Mayıs 1919 tarihinde Gömi'den gönderdiği telgrafta; Ayvalık'ın işgal edildiğini, Edremit, Burhaniye ve Bergama'dan hiçbir yardım görmediğini, Yunanlılara biraz erzaktan başka hiçbir malzeme bırakılmayarak geri çekildiğini, Alâşehir'e bildirmiştir. [27] Bu telgraf Bekir Sami Bey'e Salihli'de ve 29 Mayıs 1919'da ulaşmıştır. Buradan İstanbul'un yaptığı yeni düzenlemeden Ali Bey'in henüz haberi olmadığı anlaşılmaktadır. [28] Bu da gayet doğaldır. Çünkü Ali Bey, teşkilat değişikliğinin yapıldığı 28 Mayıs'ta geri çekilmekle meşgul olduğundan, 28 Mayıs tarihli telgrafı Bekir Sami'ye çekmiştir. [29]

[21] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 96.

[22] Ayrıntılı bilgi için bk : Sina Akşin, İstanbul Hükümetleri ve Milli Mücadele, İstanbul, 1983, s. 391 vd., Selahattin Tansel, a. g. e., s. 264 vd.

[23] BSA, 1. Def. Deraliye'den R 26 Mayıs 35 tarihli telgraf.

[24] BSA, 1. Def. Salihli'den R 29.5.35'te, Bergama, Ayvalık, Akhisar ve Aydın'a gönderilen telgraf.

[25] BSA, 1. Def. Deraliye'den R 28 Mayıs 35'te gönderilen telgraf. TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 97.

[26] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli Harbiye'den gönderilen telgraf, TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., vs. 97.

[27] BSA, 1. Def. TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks. s. 100'de Ayvalık işgalinin 29 Mayıs 1919'da sabaha karşı başladığı yazılıdır.

[28] İhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 100.

[29] BSA, 1. Def., TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 100.

B. İŞGAL EDİLDİKTEN SONRA MANİSA İLE İLİŞKİLER

Manisa'nın 25 Mayıs 1919'da işgalinden sonra, oradaki birlikler ancak üzerlerindeki silâhları alabilmişler ve Manisa'dan Salihli ve Oradan da Alaşehir'e gitmiştir. 27 Mayıs 1919 tarihinde Manisa'dan, Jandarma Tabur Komutanı Mehmet Fehmi imzasıyla gönderilen telgraf; jandarma birliğinin ise işgalden sonrada Manisa'da kalarak faaliyetlerine devam ettiğini göstermektedir. [30]

Tabur komutanı bu telgrafında, İzmir ve Manisa'daki birliklerden hayvanlarıyla birlikte firar edenerlerin çevredeki jandarmalarca yakalandıklarını ve bunların nereye teslim olunacaklarını, Salihli'deki 17 nci Kolordu Komutanlığı'ndan sormaktadır. [31]

Bekir Sami Bey, 28 Mayıs 1919'da aldığı bu telgrafta; "Askeriyeye ait er, silah, cephane, hayvan hasılı ne bulabilirsiniz mümkün olan çabuklukta Salihli Kaymakamlığı'na gönderiniz" cevabını vermiştir. [32]

Manisa'nın işgalinden sonra, haberleşme merkezinin Yunanlılarca işgali tabii olduğuna göre, bu yazışmaların nasıl yapıldığı ve Bekir Sami'nin cevabının Manisa'ya ulaşıp ulaşmadığını bilemiyoruz. Fakat 28 Mayıs 1919'da Manisa'dan başka bir telgraf, bu defa Manisa İaşe-i Askeri Komisyonu Reisi Yüzbaşı Mehmet Hulusi'den bir telgraf gelmiştir. [33] Mehmet Hulusi, telgrafında, ellerindeki mevcut maddeler ile komisyonun hareket tarzının ne olacağını sormaktadır. [34]

Bekir Sami Bey, bu telgrafa, aynı gün, önce; "Trenle Alaşehir'e naklediniz" cevabını vermiş; [35] fakat daha sonra her nedense ilk kararını değiştirerek 29 Mayıs 1919'da gönderdiği telgrafla "Elinizde bulunan mevadı iaşeyi Balıkesir'e nakle çalışınız" [36] emrini vermiştir. Bekir Sami Bey'in daha önceki emrini değiştirmesinde, daha önce, askeri hastahânenin naklinde olduğu gibi İngiliz temsilcinin ve Yunanlıların, Alaşehir'e değil ancak Balıkesir'e izin vereceklerini düşünmesi etkili olmuş olabilir.

[30] BSA, 1. Def., R 27 Mayıs 35 tarihinde Manisa'dan gönderilen telgraf.

[31] BSA, 1. Def., R 27 Mayıs 35 tarihinde Manisa'dan gönderilen telgraf.

[32] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35'te Manisa'ya Salihli'den gönderilen telgraf.

[33] BSA, 1. Def.

[34] BSA, 1. Def.

[35] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35'te Salihli'den Manisa'ya gönderilen telgraf.

[36] BSA, 1. Def.

C. YÜZBAŞI RASİM (AKTUĞ) IN AYDIN VE ÖDEMİŞ'E GÖNDERİLMESİ

Bekir Sami Bey, Salihli'ye geldikten sonra da Aydın'daki 57 nci Fırka ile haberleşme imkânı aramaya devam etmiştir. 28.5.1919 günü çektiği telgrafta [37] bu durumu dile getiren Bekir Sami, son çare olarak, ödemiş ve Aydın'a, irtibat tesisi için daha önce Manisa'dan gelerek kendisine katılmış olan Yüzbaşı Rasim'i [38] göndermeye karar vermediğini belirtmektedir. [39]

Bekir Sami Bey'in 57 nci Tümen ile irtibat tesis edememesinin en önemli sebebi; Aydın'ın, 27 Mayıs 1919'da işgal edilmesi [40] ve işgalden biraz önce 57 nci Tümen'in Aydın'dan çekilmesidir. [41] Bekir Sami Bey, henüz Aydın'ın işgalini öğrenmediği için böyle bir yola başvurmuştur.

Yüzbaşı Rasim, 57 nci Fırka Kumandanlığı'na ve Ödemiş Takip Müfrezesi Kumandanlığı'na Bekir Sami'nin ayrı ayrı yazılmış ve 28 Mayıs 1919 tarihli birer emrini [42] alarak 29 Mayıs 1919 sabahı Salihli'den yola çıkmıştır. [43] Yüzbaşı Rasim'in, sadece iki emri götürmek için gönderildiği daha sonra ele alacağımız raporlarından anlaşılmaktadır. [44] Yüzbaşı Rasim'in raporlarını, Ödemiş ve Aydın taraflarındaki durumu bundan sonraki bölümlerde ele alacağız.

III. EHUR VE HARBİYE NEZARETİ İLE YAZIŞMALAR VE BEKİR SAMİ'NİN GÖREVDEN ALINMASI

Bandırma'ya çıktığı andan itibaren, EHUR'ye müteaddid defalar telgraf çeken, fakat olumlu veya olumsuz hiçbir cevap alamayan Bekir Sami Bey, Salihli'ye geldikten sonra bir anda bu makamın ve bilhassa Harbiye Nezareti'nin (Milli Savunma Bakanlığı) telgraf yağmuruna tutulmuştur.

[37] BSA, 1. Def. R 28.5.35'te Salihli'den Aydın'a çekilen telgraf.

[38] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli notlarda, Bekir Sami, gönderilen subayın ismini yazmamıştır. Bu kişinin Yzb. Rasim (Aktuğ) olduğunu başka hatıra ve eserlerden öğreniyoruz. Bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 81. TİH, 2. c. Batı Cephesi, 1. ks., s. 91, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 133, Celâl Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1899, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 69.

[39] BSA, 1. Def. R 28.5.35 tarihli notlar.

[40] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 89, M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 14.

[41] 57. Tümen, 25/26 Mayıs 1919 gecesi Aydın'dan çekilmeye başlamıştır. M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 10.

[42] Emirlerin tam metni için bk: BSA, 1. Def.

[43] BSA, 1. Def. R 28 Mayıs 35 tarihli notlar.

[44] Yüzbaşı Rasim'in gönderdiği raporları, Bekir Sami, Alaşehir'de almıştır, bk: BSA, 1. Def.

Salihli'ye gelir gelmez. 28.5.1919 tarihli telgrafla [45] Salihli'ye geldiğini EHUR'ye bildiren Bekir Sami Bey, EHUR'ye rapor vermeye devam etmiş ve 28.5.1919'da, EHUR'ye geçtiği telgrafla, Ayvalık'tan aldığı rapor-daki hususları bildirmiştir. [46] Aynı gün geçtiği diğer bir telgrafta ise, 57 nci Fırka ile irtibat sağlayamadığını, Manisa'dan Salihli'ye çekilen askerlerin işe zorluğundan Alâşehir'e gittiğini, onları denetlemek üzere, kendisinin de 29 Mayıs 1919'da Alâşehir'e gideceğini belirtmektedir. [47] Aynı telgrafta Bekir Sami, Alâşehir'deki kıtaatı, perakendelerle takviye ederek işlerini temin edebilirse, Salihli'ye ve daha ileriye almaya çalışacağını da belirtmektedir. [48]

Bekir Sami Bey 28 Mayıs 1919'da EHUR'ye geçtiği dördüncü telgrafta ise Bayındır'ın işgalini ve Manisa'daki Yunan kuvvetinin durumunu bildir-mektedir. [49]

Bekir Sami Bey, nihayet 29 Mayıs 1919'da Salihli'deyken, Harbiye Na-zırı namına-EHU Reisi, Cevat imzalı ve İstanbul'dan 27 Mayıs 1919'da gön-derilmiş bir telgraf almıştır. (50) Harbiye Nazırı, bu telgrafta önemli bir hadise olsun veya olmasın her 24 saatte bir raporla nezaretin durumdan haberdar edilmesini rica etmektedir.

Harbiye Nazırı'nın böyle bir telgrafı göndermesinde, Aydın'ın işgali ve Yunan işgallerinin büyük bir hızla yayılması önemli bir rol oynamıştır; Çünkü Harbiye Nezareti'nin olaylardan haberi vardır. Aydın'ın işgalini, Albay Şefik 27 Mayıs 1919 tarihinde geçtiği telgrafla nezarete bildir-miştir. [51]

Harbiye Nezareti'nin 27 Mayıs tarihli telgrafının dikkatimizi çeken başka bir yönü başlıdır. Telgraf, "Salihli'de 56 ncı Fırka Kumandanlığı'na" diye yazılmıştır. Buradan, Bekir Sami Bey'in 27 Mayıs 1919'da 17 nci Kolordu Komutanlığı Vekâleti'nden alındığı anlaşılmaktadır. Fakat bu karar; şu anda bilemediğimiz sebeplerden dolayı, Bekir Sami'ye ancak 28

[45] BSA, 1. Def.

[46] BSA, 1. Def.

[47] BSA, 1. Def. Bekir Sami'nin R 28.5.35'te EHUR'ye geçtiği üçüncü telgraf.

[48] BSA, 1. Def. Bekir Sami'nin R 28.5.35'te EHUR'ye geçtiği telgraf.

[49] BSA, 1. Def. Bekir Sami'nin R 28.5.35'te EHUR'ye geçtiği dördüncü telgraf.

[50] BSA, 1. Def. EHU Reisi Cevat İmzalı R 27 Mayıs 35'te İstanbul'dan Salihli'de 56 ncı Fırka Kumandanlığı'na yazılan telgraf.

[51] M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 14.

Mayıs 1919 tarihli telgrafla bildirilmiştir. [52] Bu konuda daha iyi sonuçlara varabilmek için telgrafların ilk makamlardan çıktığı saatlere bakılması gerekli olup, bu da ayrı bir araştırma konusudur.

Harbiye Nezareti ile Bekir Sami'nin yazışmalarındaki en önemli telgraf, Bekir Sami'nin görevden alınması hakkındaki telgraftır. [53] Bu telgrafta, Bekir Sami'nin 17 nci Kolordu Komutanlığı Vekâleti'nden alınma sebebi olarak, 17 nci Kolordu mmtikasında ortaya çıkan durum gösterilmektedir. Telgraftan, Harbiye Nezareti'nin, Ayvalık'ın işgal edileceğini ve işgallerin Marmara'nın güneyine doğru yayılacağını düşündüğü, bu amaçla, Balıkesir ve Bursa bölgesinde savunma tertibatını güçlendirmek istediği anlaşılmaktadır. Nitekim, tedbir olarak, Harbiye Nezareti, 14 ncü Kolordu karargâhını Bandırma'ya nakletmiş, fakat bu nakil işi uzun süreceğinden Kolordu Kumandanı Yusuf İzzet'in şimdilik Balıkesir'de çalışacağı belirtilmiştir.

Aynı emirle 56 ncı Fırka da 14 ncü Kolordu'ya bağlanmış, 57 nci Fırka ise doğrudan merkeze bağlı duruma getirilmiştir. 17 nci Kolordu sorumluluk bölgesinde; İzmir-Afyon demiryolu sınır olmak üzere, 14 ncü Kolordu ile 57 nci Fırka arasında paylaştırılmıştır. [54]

Harbiye Nezareti'nin 17 nci Kolordu'yu lağvetmesi haklı gerekçelere dayanmaktadır. Çünkü, 28 Mayıs 1919'a gelindiğinde 17 nci Kolordu'nun sorumluluk sahasının büyük bir bölümü işgal edilmişti. 27 Mayıs 1919'da Aydın'ın işgali ile, 57 nci Fırka Çine'ye çekilmeye başlamıştı. [55] Bunun sonucunda 57 nci Fırka ile Bekir Sami'nin muhaberesi tamamen zorlaşmıştı. 28 Mayıs 1919'da başka bir emirle 172 nci Alay'ı 61 nci Fırka'ya bağlayan Harbiye Nezareti, kâğıt üzerinde kalmış olan 17 nci Kolordu'yu lağvetmiştir.

Bekir Sami Bey'in 17 nci Kolordu Komutanlığı Vekâleti'nden alınmasında ve 17 nci Kolordu'nun kaldırılmasında kesinlikle onun şahsı ve faaliyetlerinin etkisi söz konusu değildir.

[52] BSA, 1. Def. Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un, Deraliye'den R 28.5.35'te gönderdiği telgraf.

[53] BSA, 1. Def. Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un Deraliye'den R 28.5.35'te gönderdiği telgraf.

[54] Bu konuda, bk: TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 97.

[55] M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 16. Harbiye Nezareti, 28.5.1919'da 57 nci Fırka'nın Çine'ye neden çekileceğini sormuş ve 57 nci Fırka da sebebini izah etmiştir. Fırka 29.5.1919'da Çine'ye çekilmiştir. bk: M. Şefik, a. g. e. 2. c., s. 17.

Burada cevap bulunması gereken bir soru şudur; Harbiye Nezareti 28 Mayıs'ta Bekir Sami'yi İstanbul'a çağırıyor, [56] fakatı bir gün sonra 29 Mayıs 1919'da yazılan başka bir telgrafla, ona 56 ncı Fırka Kumandanı olarak bazı emirler veriyor. [57] Bir gün içinde ne oldu da Harbiye Nezareti, Bekir Sami'nin İstanbul'a dönmesinden vazgezti? Bu soruya mevcut belgeler doğrultusunda cevap bulmak mümkün değildir.

Görevden alınışının gerekçesini, Bekir Sami Bey; "İngilizlerin tazyiki ile İstanbul'a çağrıldığımı anladım" [58] diyerek açıklamakta ise de, bu yeterli bir gerekçe değildir. Bekir Sami Bey, bu emre rağmen faaliyetlerine devam etmiş ve 29 Mayıs 1919'da öğleden sonra trenle Salihli'den Alâşehir'e hareket ederek, [59] aynı gün, gece saat 07.00'de Alâşehir'e gelmiştir. [60]

[56] BSA, 1. Def. Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un R 28.5.35 tarihli telgrafı.

[57] BSA, 1. Def. Harbiye'den Cevat imzalı 29.5.35 tarihli, Alâşehir'de 56 ncı Fırka'ya gönderilen telgraf.

[58] BSA, 1. Def. R 29 Mayıs 35 tarihli notlar.

[59] BSA, 1. Def.

[60] BSA, 1. Def. R 30 Mayıs 35 tarihli notlar.

BEŞİNCİ BÖLÜM

ALAŞEHİR'İN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ

(30 MAYIS - 3 HAZİRAN 1919)

I. ALAŞEHİR'İN GENEL DURUMU (30 MAYIS 1919)

Manisa'ya 120 km uzaklıkta ve 1867 yılından itibaren Manisa'ya bağlı bir ilçe olan Alaşehir [1], Manisa'nın işgalinden sonra, coğrafi ve stratejik bakımdan önem kazanmıştır. [2]

Alaşehir, o tarihlerde ulaşım imkânları iyi olan ve ekinomik yönden gelişmiş bir kaza merkeziydi. [3] Zamanın kaymakamının ifadesine göre İzmir'in işgalinden sonra, kazada üç bine yakın bir Rum ekalliyeti mevcuttu ve yine bu dönemde, Alaşehir'de nüfuz ve mıntakasının genişliği bakımından, İzmir'den sonra ikinci sırada gelen bir metropolithane de varü. [4]

Alaşehir'e mütarekeden sonra Yüzbaşı Villa kumandasında bir Fransız birliği gelmişti ve bunlar demiryolunu muhafaza etmekte olup, birlikteki askerler Cezayirli idi. [5] Selahattin Tansel, Tayyip Gökbiğin'den naklen, Alaşehir'de bir subay komutasında elli İtalyan askeri olduğunu belirtmektedir. [6]

Bekir Sami Bey Alaşehir'e geldiğinde, Kaza Kaymakamlığı makamında, İzmir'in işgalinden önce, 10 Mayıs 1919'da göreve başlamış olan

[1] Manisa İl Yıllığı, 1973, s. 47.

[2] Celâl Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2500.

[3] Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 125.

[4] Bezmi Nusret Kaygusuz, Bir Roman Gibi, İhsan Gülmüşayak Matbaası, İzmir, 1955, s. 179.

[5] Alaşehir'deki Fransız birliğinin mevcudu hakkında farklı veriler vardır. Bu konuda bk: Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 163'te 800 olduğunu, İhsan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 82'de sayı belirtmeden bir tabur olduğunu belirtmektedir. Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 124'te Fransa Ordusuna ait 200 kadar Cezayirli Müslüman asker vardı demektedir.

[6] Selahattin Tansel, a. g. e., s. 214'de D. N. 257.

Bezmi Nusret (Kaygusuz) vardır. [7] İlgedeki ileri gelen askerî şahsiyetler; Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Muhtarî Nokta Kumandanı Binbaşı Halit Sezai, Jandarma Kumandanı Cemil Bey'dir. [8]

İzmir'in işgalinden sonra Alaşehir'in durumu hakkında farklı düşünceler vardır. Bekir Sami Bey, Alaşehir'deki vaziyeti hiç de iyi görmezken, [9] bazı eserler Kuvayı Millîye için uygun bir ortam olduğunu belirtmektedirler. [10]

Bekir Sami Bey, Salihli'den Alaşehir'e geldiği gün, düşüncelerini şöyle ifade ediyor: "-Herkes göçe hazırlanmıştı. Kimsede bir ümit veya mukavemet yoktu. Halka rehber olması gereken memurlar alçakça hareket ediyorlar, Yunanlılar geldiğinde mevkillerini korumak istiyorlardı." [11]

Bekir Sami Bey, 31.5.1919 tarihli notlarında ise Alaşehir hakkında şunları söylemektedir: "Alaşehir'de Rum propagandası müthiş ilerlemiş, simendifer telgrafları, devamlı Yunan durumu hakkında yerli Rumları tenvir etmekte ve onlara talimat vermekte idi. Rumlar şımarmış, Müslüman halk korkmuş durumdaydı. Tren hattı, adeta Yunan kolonisi halini almıştı. Halk benimle temastan bile ürküyor, memleket hakkında düşünce ve temenniyatını açık söylemekten korkuyordu. Heyhat buraları tam manasıyla bir Yunan işgaline hazırlanmış ve hazırlanıyordu." [12]

Alaşehir'in 29 Mayıs 1919'daki durumu hakkında bu görüşler, Bekir Sami Bey'in şahsî değerlendirmeleridir. Fakat millî hareketi idare eden bir kişinin görüşleri olması açısından önemlidir. Bekir Sami Bey'in yaveri Yüzbaşı Selahattin de hatıralarında, Alaşehir için; "Şimdiye dek gördüğümüz yerlerin en kötüsü buraydı" [13] demektedir.

Zamanın Alaşehir Kaymakamı Bezmi Nusret, hatıralarında her ne kadar, Alaşehir'in 29 Mayıs 1919'lardaki ortamının Kuvayı Millîye için uygun olduğunu ve hatta direniş hareketlerinin Bekir Sami Bey oraya

[7] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 160.

[8] a. g. e., s. 162, 163.

[9] BSA, 1. Def., R 30 Mayıs 35 tarihli, Alaşehir'e ait notlar. Ayrıca, bk: Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 125 vd.

[10] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 168 v.d., Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 124, İlhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., s.130 vd.

[11] BSA, 1. Def., R 30 Mayıs 35 tarihli notlar.

[12] BSA, 1. Def., R 31 Mayıs 35 tarihli notlar.

[13] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s.82.

gelmeden önce başladığını belirtiyorsa da, [14] Bekir Sami ve yaverinin Alaşehir hakkındaki düşünceleri pek olumlu değildir.

II. ALAŞEHİR'DEKİ FAALİYETLERİ

Bekir Sami Bey, Alaşehir'e geliş amacını ceridede şu şekilde açıklamaktadır; "Bu gün için Salihli'de yapılacak hiçbir iş kalmadığını ve Alaşehir'e giderek hiç olmazsa oraya kadar gelmiş olan kıt'a bakiyeti suyuflarını toplamak istiyordum. Belki şu suretle, Kuvayı Millîye'ye esas teşkil edebilecek bir kuvvet elde bulundurabilecektim." [15] Buradan, Bekir Sami Bey'in Alaşehir'e geliş amacının, Kuvayı Millîye teşkil olduğu açıkça ortaya çıkmaktadır. Bekir Sami Bey'in bu düşüncelerini, görevden alınarak İstanbul'a çağırıldığı, fakat gitmediği bir sırada açıklamış olması ise ayrı bir öneme sahiptir.

Bekir Sami Bey, Manisa'dan Salihli'ye, oradan da Alaşehir'e giden ve mevcudu sadece 24 subay ve 80 kadar erden ibaret olan birliği [16], Kuvayı Millîye için bir nüve olarak görüyordu.

Bekir Sami Bey, Alaşehir'e gelmeden önce, burada, direniş için bazı faaliyetler olmuşsa da, bu konuda farklı görüşler olup, tam anlamıyla bir teşkilatlanma yapılamadığı görülmektedir. [17]

Bekir Sami Bey, Salihli'den hareketle 29 Mayıs 1919 günü, akşam saat 07.00'de Alaşehir'e gelmiş ve doğrudan askeri bir binaya, muhtemelen Askerlik Şubesine gitmiştir. Burada Askerlik Şube Başkanı ve Alaşehir Askeri İaşe Komisyonu Başkanı ile görüşmüştür. Burada edindiği intiba; herkesin göçe hazırlandığı ve kimseden bir ümit veya mukavemet hissi olmadığı yolundaydı. [18]

Alaşehir Kaymakamı, Bekir Sami geldiğinde hemen onun kaldığı askerlik şubesine gittiğini ve onun şaşalamış bir vaziyette olduğunu belirtmektedir [19], fakat ceridede, Bekir Sami Bey'in gelir gelmez kaymakam ile görüştüğüne dair bir kayıt yoktur.

[14] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e.

[15] BSA, 1. Def., R 29 Mayıs 35 tarihli notlar.

[16] BSA, 1. Def., R 31 Mayıs 35'te Mustafa Kemal'e yazılan telgrafın 7. maddesi.

[17] Bekir Sami Bey, Alaşehir'e gelmeden önce Alaşehir'deki örgütlenme faaliyetleri için bk: Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 165 vd. Celâl Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2500 vd. Sabahattin Selek, Milli Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c., s. 124.

[18] BSA, 1. Def., R 30 Mayıs 35 tarihli notlar.

[19] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 171.

Salihli'den gelirken kafilende kimlerin olduğunu, Bekir Sami, cerideye yazmamıştır. Alâşehir Kuvayı Millîyesi'nin faaliyetlerinde önemli bir yeri olan Yüzbaşı Süleyman Sururî, Salihli'den Bekir Sami Bey ile birlikte geldiklerini belirtmektedir. [20] Süleyman Sururî'nin faaliyetleri hakkında kendi yazdığı raporda dahi kesin tarihler belirtilmemiş olup, [21] bu konudaki diğer hatıralarla arasında çelişkiler mevcuttur. [22] Daha sonraki bölümlerde Süleyman Sururî ile Bekir Sami ilişkisi ayrıntılarıyla ele alınacaktır.

Bekir Sami Bey, 30 Mayıs 1919 gününü, Manisa'dan o gün gelen Alay Kumandanları ile görüşüp, bilgi almakla, çevreyi tetkik ile ve "bir kuvayı millîye teşkili imkânını" araştırmakla geçirmiştir. [23]

Bekir Sami Bey, 31 Mayıs 1919 günü daha sonra ayrıca ele alacağımız, yazışmalar ve Alâşehir ileri gelenleri ile yaptığı toplantı ile meşgul olmuştur.

Bu gün gelen emirler arasında en kayda değeri, Harbiye Nazırı namına EHU Reisi Cevat imzalı telgraftır. Bu telgrafta, Bekir Sami Bey'e 56 ncı Fırka Kumandanı diye hitap edilerek ve ona görev verilerek bir nevi, İstanbul'a çağırılması kararı tadil edilmiştir. [24]

Bekir Sami Bey'e bu gün gelen raporlardan Yüzbaşı Rasim'in Ödemiş'ten gönderdiği rapor, Ödemiş'teki Kuvayı Millîye açısından çok büyük bir değere sahiptir. [25] Bekir Sami Bey bu tarihte Mustafa Kemal ve Konya'daki Cemal Paşa'ya da bir telgraf göndermiştir. [26]

Alâşehir'de bir kuvayı millîye teşkili için, Bekir Sami Bey, 31 Mayıs 1919'da Alâşehir ileri gelenlerini çağırması ve onlarla bir müdafaaî millîye esasını konuşmuştur. [27] Alâşehir ileri gelenleri, Bekir Sami Bey'e, müdafaaî millîye için hazır olduklarını, fakat silâhları olmadığını belirt-

[20] Tülây Duran, a. g. m., s. 10.

[21] a. g. m., s. 10.

[22] Bu konuda bk: Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 132, 133.

[23] BSA, 1. Def. R 30 Mayıs 35 tarihli notlar.

[24] BSA, 1. Def., Harbiye'den R 29.5.35'te gönderilen telgraf.

[25] BSA, 1. Def., Ödemiş'ten, Yzb. Rasim'in R 29.5.35'te gönderdiği rapor.

[26] BSA, 1. Def. R 31 Mayıs 35 tarihli, Mustafa Kemal'e ve Cemal Paşa'ya gönderdiği telgraf.

[27] BSA, 1. Def., R 31 Mayıs 35 tarihli notlar.

mişlerdir. [28] Bekir Sami Bey, onlara elinde kendilerine verebileceği yüz kadar silâhı olduğunu ve millî mücadele konusundaki düşüncelerini anlatmıştır. [29] Alâşehir ileri gelenleri, bu toplantıdan, tereddütlü fakat ümitli bir durumda ayrılırken, 1 Haziran 1919 günü tekrar geleceklerini ve Kuvayı Millîye için çalışacaklarını söylemişlerdir. [30]

Bekir Sami Bey, Alâşehir Kaymakamı ile görüşmüş ve birçok konuda mutabık kalmıştı. Fakat kaymakam, Bekir Sami Bey'i valiliğe Bolşevik diye ihbar etmiş ve aynı zamanda Rum Metropolit'i ile Fransız subayına da aynı suç isnadıyla ihbarda bulunmuştur. [31]

Alâşehir'de silâhlı bir mukavemetin başlaması, Ödemiş'te başlayan direniş haberlerinden sonra olmuştur. Alâşehir ileri gelenlerinden Mustafa Bey, Bekir Sami'ye gelerek; 100 silâh verirse 100 kişilik bir müfrezeyi Salihli istikametine gönderebileceklerini temin etmiştir. [32] Bekir Sami Bey, Mustafa Bey'in müfrezesinden istifade etmek için, akla gelebilen bütün tedbirleri aldığını ve bütün çevreyi bir direnişe hazırlamak için uğraştığını ifade etmektedir. [33]

Bekir Sami Bey, halkı direnmeye çağırırken ifade ettiği düşüncelerini şu şekilde dile getirmiştir; "İzmir'in işgâli bir taksimin başlangıcıdır. Buna boyun eğmek, vatanın diğer kısımlarının da işgâlinin mümkün olacağı fikrini gösterir ve muhterislere vatanın çöğnenmesi için ümit verir.

İzmir'in işgaline karşı göstereceğimiz mukavemet ise, Türk vatanının taksimi hakkında daha birçok kanlar döküleceğine herkesi inandıracak ve böylece hakkımızdaki kararı değiştirmek mümkün olacaktır, olmazsa tarihimize şerefle gireriz.

Aslında bütün galip devletlerin bundan sonra düzenli bir harekât yapmaları mümkün değildir. Galip devletlerin birbirine tezat olan siyaseti menfaatleri, birlikte ve tek başına bir uyuşmayı mümkün kılmayacak-

[28] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 169'da R. 22 Mayıs 335'te Mustafa Bey'in (Hüseyin Paşazade), huzuruna geldiğini ve ona; "Jandarma deposundaki silâhlardan istediği kadar vereceğimi vaat ettim" demektedir. Fakat 31 Mayıs 1919'da Alâşehir ileri gelenleri, Bekir Sami'den silâh istemişlerdir. Bu tarihte Kaymakamın henüz vaat ettiği silâhları vermediği anlaşılmaktadır.

[29] BSA, 1. Def., R. 31.5.35 tarihine ait notlar, TİH, 2. c. Batı Cephesi, 1. ks., s. 124.

[30] BSA, 1. Def., R. 31.5.35 tarihli notlar.

[31] BSA, 1. Def., R. 31.5.35 tarihli notlar.

[32] BSA, 1. Def., R. 2 Haziran 35 tarihli notlar, TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 124, İhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 29'da sadece Mustafa Bey'in mukavemet görevini üstlendiğini belirtmiş olup, müfrezeden bahis yoktur.

[33] BSA, 1. Def. R. 2 Haziran 35 tarihli notlar.

tır. Bütün İslâm âleminde, Türk imparatorluğunun yıkılmasına karşı bir galeyani umumî vardır. Herkes emin olsun ki en ufak bir şekli mukavemet mukadderatımızı değiştirmeye kâfi gelecektir." [34]

Bu ifadelerden, Bekir Sami Bey'in, Kurtuluş Savaşı ve dış politika hakkında ne kadar isabetli görüşlere sahip olduğu açıkça görülmektedir. Bekir Sami Bey, halkı mukavemet için teşvik etmekle uğraşırken, silâh ve para olmamasından, Yunanlıların ve hükûmet memurlarının emir ve propagandasından dert yanmakta ve pek az muvaffakiyet ümidi görmektedir. [35]

Ödemiş'in işgaline dair haberler ve işgalden kaçan göçmenler Alaşehir'e geldikçe, Bekir Sami Bey, yanındaki 14 subay, 8 er ve 25 hayvanı 2 Haziran 1919'da Eşme'ye göndermiştir.

Yüzbaşı Selahattin, Bekir Sami'nin, Kuvayı Milliye aleyhinde propaganda için Alaşehir'e gelmiş olan 4 hocayı, hükûmet konağının önünde silâhla öldürdüğünü ve böylece Bekir Sami'nin Anadolu iltılâli'nin ilk kurbanlarının kanlarını Alaşehir'de döktüğünü belirtmekte [36] ise de ceridede böyle bir olay yer almamaktadır.

Bekir Sami Bey, Ödemiş'in işgali haberinin Alaşehir halkının moralini bozması sonucunda orada daha fazla kalmayı uygun bulmayarak 3 Haziran 1919'da Alaşehir'den ayrılmış ve aynı gün Eşme'ye varmıştır. Eşme'ye gidiş sebeplerini Bekir Sami şu şekilde anlatmaktadır; "Nüfuzlu biri olan ve Kuvayı Milliye'ye çalıştığı haber verilen Eşme müftüsünün yanına giderek, Türk olan ve muhiti ve telgraf santrali makamında olan bu mahal vasıtasıyla civar Türk kasabalarında lâzım gelen işleri hazırlamayı daha muvafık buluyordum." [37] Bekir Sami'nin burada, Eşme için Türk muhiti demesinin sebebi, bu bölgedeki Rum nüfusunun azlığından dolayı olsa gerekir.

Bekir Sami Bey'in Eşme'ye gidişinde her ne kadar Eşme müftüsünün Kuvayı Milliye taraftarı olması ve Kula'nın millî mukavemet için bir teşvik beklemesi etkili olmuştaysa da, büyük olasılıkla bu yolculukta, Yunanlıların Ödemiş'i, Turgutlu'yu işgali ve bu işgalin yayılma temayülünde olmasının halk üzerinde meydana getirdiği menfi tesirler önemli rol oynamıştır.

[34] BSA, 1. Def. R 2 Haziran 35 tarihli notlar.

[35] BSA, 1. Def., R 2 Haziran 35 tarihli notlar.

[36] İhan Selçuk a. g. e., 2 kt., s. 94, 95, Sabahattin Selek, Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 2 c., s. 977'de bu olayın olduğunu ve 3 Haziran 1919'da meydana geldiğini belirtmektedir.

[37] BSA, 1. Def., R 3 Haziran 35 tarihli notlar.

A. ÖDEMİŞ KUVAYI MİLLİYESİ İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey, Batı Anadolu Kuvayı Milliye hareketlerinin başlamasında çok önemli bir yere sahip olan Ödemiş ile, Alaşehir'e gelmeden ilgilenmeye başlamıştır. Bekir Sami Bey, Salihli'den, Yüzbaşı Rasim ile, elden emirler göndermiş, Yüzbaşı Rasim'in 29 Mayıs 1919 tarihinde Ödemiş'ten yazdığı ilk rapor 31 Mayıs 1919'da Bekir Sami'nin eline geçmiştir. [38]

Yüzbaşı Rasim'in Ödemiş'e gönderilmesi ile Rauf Bey'in oraya gidişi arasında bir ilişki olabilir. Bekir Sami, ceridelere yazmadığı bir notu Rauf Bey'e vermesi için, Yüzbaşı Rasim'i görevlendirmiş olabilir. Çünkü, Celâl Bayar Rasim'in, Rauf Bey'in ayrılmasından bir iki gün sonra Ödemiş'e geldiğini belirtmektedir. [39]

Yüzbaşı Rasim'in faaliyetlerinden ve gönderdiği rapordan, onun sadece daha önce belirttiğimiz iki emri götürmek için değil, başka özel mesajlar ve emirler götürmek için de gönderildiğini ortaya koymaktadır. [40] Nitekim raporun 7. maddesinde Yüzbaşı Rasim, kaymakama jandarma tabur kumandanına ve Askerlik Şubesi Başkanı Binbaşı Ali Rıza Bey'e yanımda mevcut emirlerinizi tebliğ eyledim, [41] diyerek bu görüşü doğrulamaktadır.

Yüzbaşı Rasim'in raporundaki; "Şimdiye kadar hiçbir taraftan bir emir almadıkları cihetle zulmet içerisinde ve büyük bir yes ile intizarda bulunuyorlardı. Fakat emirlerinizi tebliğ eder etmez derakab bir faaliyet başladı ve netice-i icraatları Kuvayı Milliye Kumandanı'nın raporundan anlaşılacaktır. Rapor mehtuftur" [42] cümleleri bize, Bekir Sami Bey'in Ödemiş Kuvayı Milliyesi'nin teşekkülündeki rolünü gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

[38] BSA, 1. Def, Ödemiş'ten R 29.5.35'te, Yüzbaşı Rasim'in gönderdiği rapor.

[39] Celal Bayar, a. g. e., 6. c., s. 1897, 1898.

[40] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 172'de, Yüzbaşı Rasim'in, Ödemiş Kaymakamı ve Jandarma Bölük Komutanına, Bekir Sami'nin birer mektubunu verdiğini ve bu mektublardan birisinde Yunana harp ilân edildiği hakkında uydurma bir irade-i seniye suretinin de bulunduğunu, Ödemiş Kaymakamı'ndan işittiğini yazıyor.

[41] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 29.5.35'te Ödemiş'ten gönderdiği rapor.

[42] BSA, 1. Def. Yüzbaşı Rasim'in R 29.5.35'te Ödemiş'ten gönderdiği rapor. Ayrıca bk: Ödemiş Kuvayı Milliye Kumandanı'nın, "Ödemiş ve Havalisi Yiğit Ordusu Kumandanı Mehmet Tahir" imzası ile gönderdiği R 31.5.35 tarihli ve R 29.5.35 tarihli telgraflar, BSA, 1. Def., Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami'nin Düvel-i İtilâfiye temsilcilerine ve vilâyete gönderdiği telgraf suretleri için bk: BSA, 1. Def., R 29-30 Mayıs 35 tarihli iki telgraf.

Ödemiş Kuvayı Milliye Komutanı, Mehmet Tahir (Jandarma Bölük Komutanı), 31 Mayıs 1919 tarihli raporunda, Turgutlu ve Salihli civarında millî kuvvet oluşturmak, Bekir Sami'nin bu konudaki beyannamelerini bu bölgelere dağıtmak maksadıyla Poslu Mestan Efe'yi 100 zeybek ile birlikte ve Yüzbaşı Rahmi'nin müşavirliğinde bu bölgeye gönderdiğini belirtmektedir. [43] Aynı raporda, Mehmet Tahir, Mestan Efe'ye ve Yüzbaşı Rahmi'ye Bekir Sami'nin Alâşehir'de olduğunu söylediğini de belirtiyor. [44] Buradan, Mehmet Tahir'in, Mestan Efe'ye emir alacağı makamın Bekir Sami olduğunu söylediği manası çıkmakta clup bizim için önemlidir.

Mehmet Tahir'in bu teşebbüsü istenilen sonucu vermemiştir. Çünkü, Bekir Sami, Alâşehir'den ayrılacağı sırada müstafî Yüzbaşı Rahmi, Alâşehir'e gelmiş ve Poslu Mestan Efe'nin mücadeleden vazgeçtiğini ve kendisinin de güçlükle Alâşehir'e gelebildiğini söylemiştir. [45]

Bu olaydan sonra, Bekir Sami'nin söylediği, "Poslu Mestan gibi hükûmete bile itaat etmeyen bu kuvvetler" [46] şeklindeki sözleri onun ne kadar üzüldüğünü ve efeler hakkında menfî düşünceye sahip olduğunu göstermektedir. Bekir Sami Bey'in bu sözlerinin haklılık payı olsa da, Poslu Mestan'ın çalışmaktan vazgeçmesinin sonucu kızgınlık eseri söylediği kesindir.

Bekir Sami Bey'in Ödemiş Kuvayı Milliyesi ile ilişkileri açısından önemli olan diğer bir husus da, onun Mehmet Tahir'in telgrafına verdiği cevaptır. Bu cevapta, Bekir Sami, Mehmet Tahir'in makineli tüfek bölüğü istegine, "imani millî dünyanın ne müessir ve büyük silâhıdır" şeklinde cevap vermiş ve makineli tüfek bölüğü gönderilemeyeceğini bildirmiştir. [47]

Bekir Sami Bey'in gönderdiği cevabî telgrafta ayrıca, üzerinde durulması gereken ve İstanbul Hükûmetleri ile millî mücadeleye arasındaki ilişki açısından önemli olan hususlar da vardır. Nitekim, Bekir Sami, Ödemiş'e verdiği direktifte; "Heyecanı millîyi uyuşturacak naberlere kat' iyyen itimat etmeyiniz ve tarafı hükûmetten ve hatta İstanbul'dan dahi vaki olacak bu yoldaki işârata inanmayınız. Çünkü hükûmetin bu babdaki işâratı ıztırârîdir (mecburiyetten), mecbur değildir" [48] diyerek, bize

[43] BSA, 1. Def.

[44] BSA, 1. Def., Raporun 3. maddesi.

[45] BSA, 1. Def., R 3 Haziran 35 tarihli notlar.

[46] BSA, 1. Def., R 3 Haziran 35 tarihli notlar.

[47] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 1.6.35'te Ödemiş Kuvayı Milliye Kumandanı'na yazdığı telgraf.

[48] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

çok önemli bilgi vermektedir. Bu cümlelerden, onun İstanbul'a bakış açısını çıkarmak mümkündür. Ona göre, İstanbul Hükûmeti eğer heyecanı milliyi uyusturacak açıklamalarda bulunursa, bu dikkate alınamaz. Çünkü İstanbul'un bu açıklamaları "ıztırâridir" yani mecburiyetten, baskı altında olmaktan dolayıdır. Bu emirlere uymak mecbur değildir, yani zorunlu değildir. Bekir Sami'nin görevden alındığında İstanbul'a gitmemesi olayını da, bu görüşlerin doğrultusunda değerlendirmek mümkündür.

Bekir Sami Bey, Alâşehir'de iken Ödemiş'in işgalini öğrenmiş [49] ve bu olayın, Alâşehir halkı üzerinde meydana getirdiği menfi tesisleri görerek 3 Haziran 1919'da Eşme'ye hareket etmiştir.

B. DİĞER ASKERİ KURUM, BİRLİK VE KİŞİLERLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey'in Alâşehir'de bulunduğu 29 Mayıs - 3 Haziran 1919 tarihleri arasında, yazışma yaptığı en önemli askerî makam, daha önce de olduğu gibi EHUR ve Harbiye Nezareti'dir. Bunun dışında Bergama'ya emirler göndermiş ve Mustafa Kemal Paşa ile Konya'daki 2 nci Ordu Müfettişi Cemal Paşa'ya da rapor göndermiştir.

Bekir Sami Bey, EHUR'ye, Alâşehir'den iki rapor göndermiştir. Bu raporların biri 30 Mayıs 1919'da, diğeri 31 Mayıs'ta gönderilmiştir. Bekir Sami Bey daha önce belirttiğimiz gibi, Harbiye Nazırı'ndan önemli olay olsun veya olmasın her 24 saatte bir rapor verilmesi emrini almıştır. [50]

Bekir Sami Bey, daha sonra görevinden alınmış olmasına rağmen, 30 Mayıs'ta rapor göndermeye devam etmiştir. Bekir Sami Bey, Alâşehir'den 30 Mayıs 1919'da EHUR'ye gönderdiği raporunda; [51]

1. 28.5.1919'da Aydın'ın işgal edildiği fakat Aydın'dan bu konuda malûmat alamadığı, irtibat için gönderilen zabıtın de henüz dönmediği, [52]

[49] BSA, 1. Def. R 3 Haziran 35 tarihli notlar.

[50] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı namına Cevat'ın İstanbul'dan 27 Mayıs 1919'da gönderdiği telgraf.

[51] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 30.5.35'te EHUR'ye gönderdiği telgraf.

[52] 57 nci Tümen Komutanı Albay M. Şefik, Aydın'ın 27.5.1919'da işgal edildiğini yazıyor, M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 14, Yüzbaşı Rasim ise raporunda Aydın'ın 26.5.1919'da işgal edildiğini yazıyor. BSA, 1. Def., Ödemiş'ten R 29.5.35'te gönderilen rapor ve bütün bu çelişkili tarihler o günlerde Aydın'ın ve diğer bölgelerin işgali haberinin resmi makamlarca dahi sahîh olarak bilinmediğini göstermektedir, fakat bizim için esas olan M. Şefik'in ifadesidir.

2. Turgutlu'nun 29.5.1919'da mukavemet görmeden işgal edildiği ve Bayındır'ın da işgalinin gazetelerden öğrenildiği,

3. Ayvalık'ın işgal edildiği,

4. Bergama'da asayişin bozuk olmasından, kaymakam tarafından kendisinden bir tabur asker istendiği, Bergama'ya cevaben, Bandırma'daki fırkaya müracaat etmesinin belirtildiği, [53]

5. 29.5.1919 akşamı Alayşehir'e geldiği, bildiriliyordu.

Alayşehir'den EHUR'ye gönderilen 31 Mayıs 1919 tarihli raporda ise; [54] o tarihe kadar Manisa, Turgutlu, Bayındır, Tire, Aydın ve Ayvalık'ın işgal edildiği, Ödemiş'te halkın galeyanda olduğu ve müdafaai milliye kuvveti oluşturdıkları İtalyanların Ayasuluk'tan Meğri'ye kadar işgal ettikleri muntakayı Yunanlılara terk etmekte oldukları, Ayvalık'a iki vapur daha Yunan askeri sevk edildiği, İzmir'deki Yunan askeri faaliyetleri, 57 nci Fırka'nın Çine istikametine gittiği ve Aydın'daki silâh deposuyla erzak ambarının ahali tarafından yağma edildiği bildirilmektedir.

Bu raporlarda belirtilen hususlar kesin doğru olmayabilir. Bunun sebebi; bütün bu bilgilerin o günkü şartlarda çoğunlukla halktan veya imkân buldukça yapılabilen telgraf muhaberatından elde edilmesidir. Telgraf haberleşmesi her zaman mümkün olmamıştır. Çünkü bilindiği üzere müttarekeden sonra telgraf merkezleri işgal edilmiş, yapılabilen yazışmalar ise çoğunlukla şifreli olmuştur.

Bekir Sami Bey Alayşehir'de iken EHUR ve Harbiye Nezareti ile ilişkileri açısından önemli bir olay olmuştur. Bu olay, onun tekrar göreve getirilmesidir. Fakat o, bu defa sadece 56 ncı Tümen Komutanlığı görevini ifa edecektir.

Daha önce Salihli'de bulunduğu sırada, Bekir Sami'nin görevden alınmasını ele almıştık, burada konuyu tekrar etmeyerek sadece Bekir Sami'nin bu makamlar ile ilişkisini açıklamak için bu kadarlık belirtme ihtiyacı hissettik.

Harbiye Nazırı namına EHU Reisi Cevat imzalı, 29.5.1919 tarihli "Alayşehir'de 56 ncı Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'e" başlığını taşıyan bu telgrafla, Bekir Sami'den, Bergama ve Ödemiş'teki silâh ve cep-hane depolarının güvenli yerlere nakli ile Yunanlıların eline geçmemesi-

[53] BSA, 1. Def. Bekir Sami'nin R 31.5.35'te EHUR'ye gönderdiği telgraf.

[54] BSA, 1. Def.

nin sağlanması emredilmiştir. [55] Bu telgraftan, İstanbul'daki Harbiye Nazırı'nın, Yunanlıların eline silâh geçmemesi çalışmalarını desteklediğini, bir nevi millî direniş hareketlerini desteklediğini anlamak mümkündür. [56]

Bekir Sami'nin bu gönderdiği telgraflar bile tek başına, Harbiye Nezareti'nin ve EHUR'nin Batı Anadolu'daki olaylardan haberleri olduğunu ve ayrıca daha birçok kaynaktan da bu bölge hakkında bilgiler aldığını, göstermekte olup bu; üzerinde durulması gereken bir husustur. Yani İstanbul olaylardan bilhaber değildir.

Harp ceridesinde, Alâşehir'de kaldığı süre içerisinde Bergama'ya ait iki telgraf mevcuttur. Bu telgraflardan birincisi, Bergama Kaymakamı Mehmet Rasim'in, Bekir Sami'den, asayişî sağlamak amacıyla bir tabur asker istemesi hakkındadır. [57] Bergama'ya bu konuda yazılan telgraf sureti cerideye kaydedilmemiş olup, cevabı EHUR'ye yazılan telgraftan öğrenmekteyiz. [58]

Kaymakamın bu tutumu, İstanbul Hükûmeti'nin politikasını destekleyen bir belge niteliğindedir. Çünkü, İstanbul Hükûmeti işgalleri önlemek için, işgalcilerin işgal sebebi olarak öne sürdükleri asayişsizliğin olmadığını göstermeye ve bu amaçla asayişî sağlamaya önem veriyordu. [59] Bekir Sami Bey kaymakamın isteğine karşı, Bandırma'daki tümeninden yararlanılması cevabını vermiş ve durumu EHUR'ye bildirmiştir. [60]

Bekir Sami Bey, Bergama'daki silâh ve cephane deposunun kurtarılması hakkında da daha önce de belirttiğimiz gibi çok uğraşmıştır. Harbiye Nezareti'nin 29 Mayıs 1919 tarihinde Bekir Sami Bey'e gönderdiği telgrafta, Bergama ve Ödemiş'teki silâh ve cephanenin güvenli bir yere naklini emretmesi, İstanbul'un da bu olayı desteklediğini göstermektedir. [61]

Bekir Sami Bey, 31 Mayıs 1919'da Bergama'da Mülâzım-ı Evvel Nuri Bey'e gönderdiği telgrafta; [62] cephaneliğin Yunanlıların eline geçmemesi için önceden emir verildiği şekilde hareket edilmesini emretmiştir.

[55] BSA, 1. Def.

[56] Harbiye Nezareti'nin rolü hakkında bk: Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 30 vd.

[57] BSA, 1. Def., Bergama'dan R 29.5.35'te gönderilen telgraf.

[58] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 30.5.35'te EHUR'ye gönderdiği telgraf.

[59] İstanbul Hükûmeti ve Padişah'ın politikası hakkında ayrıntılı bilgi için bk: Sina Akşin, a. g. e., s. 215 vd.

[60] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 30.5.35'te EHUR'ye gönderdiği telgraf.

[61] BSA., 1. Def., Harbiye Nazırı namına Cevat'ın R 29.5.35'te gönderdiği telgraf.

[62] BSA, 1. Def.

Bekir Sami Bey'in harp ceridesinde, Alalehir'deki yazışmalar arasında Mustafa Kemal ve Konya'daki Cemal Paşa'ya 31.5.1919'da yazdığı tafsilatlı telgraf; [63] üzerinde durulması gereken bir husustur; çünkü şimdiye kadar ne Nutuk'ta ne de konuyla ilgili eserlerde birkaç hariç bu telgrafa rastlanmamıştır. [64]

Bu telgrafın üzerinde durmamızın sebepleri :

1. Mustafa Kemal'in Nutuk'ta, Bekir Sami Bey'den ilk olarak 29 Haziran 1919'da telgraf aldığı belirtilmesi. [65]

2. Bekir Sami'nin telgrafı Erzurum'a yazmış olması.

3. Telgrafın, aynı zamanda Konya'da Yıldırım Kışağı Müfettişi Cemal Paşa'ya da yazılmış olması.

4. Telgrafın içeriği.

5. Bekir Sami Bey'in böyle bir telgrafı yazmaya gereksinim duymasının sebebi.

Telgrafın yerine ulaşmış ulaşmadığı ve yukarıdaki sebepler göz önünde bulundurulduğunda ve bu sorulara cevap bulunduğunda telgrafın önemli daha iyi ortaya çıkacaktır.

Bekir Sami Bey, Alalehir'de millî direniş hareketlerini oluşturmakla uğraşırken, Mustafa Kemal 25 Mayıs 1919'da Havza'ya gelmiş ve burada faaliyete başlamış bulunuyordu. Mustafa Kemal Paşa 12 Haziran 1919'a kadar Havza'da kalmıştır. [66]

Bekir Sami Bey'in, Alalehir'den 31 Mayıs 1919'da Erzurum'a Mustafa Kemal Paşa adına gönderdiği telgraf hakkında Nutuk'ta hiçbir bilgi yoktur. Mustafa Kemal, Nutuk'ta; Manisa ve Aydın'ın işgalinden haberdar olduğunu fakat, İzmir'de ve Aydın'da bulunduklarını bildiği kuvvetlerin durumundan hiçbir sarîh malumat alamadığını, nihayet 29 Haziran'da, 56 ncı Fırka Kumandanı Bekir Sami Bey'in iki gün evvelki ta-

[63] BSA, 1. Def.

[64] Bekir Sami Bey'in 31 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal Paşa'ya ve Konya'daki Cemal Paşa'ya yazdığı telgraf, değerlendirme yapmaksızın sadece, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 91 ve Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 73'te verilmiştir. Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 174'te ise Bekir Sami Bey'in bu telgrafını tek yönlü değerlendirmektedir. Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, 2. c., s. 154'te sadece Mustafa Kemal'in cevabını vermektedir.

[65] Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, 1. c., s. 21.

[66] a. g. e., s. 22.

rihli bir şifre telgrafını aldığını belirtmektedir. [67] Fakat Bekir Sami Bey, Eşme'de iken, onun 31.5.1919 tarihli telgrafına, Mustafa Kemal'in, Havza'dan R 9.6.35'te göndermiş olduğu cevabî telgrafını almıştır. [68]

Buradan Mustafa Kemal'in Batı Anadolu ile ilgilenmesi ve Bekir Sami Bey'den bilgi almasının, 31.5.1919 ile 9.6.1919 tarihleri arasında olduğu kesin olarak anlaşılmaktadır. Bekir Sami Bey'in telgrafı, Erzurum'dan, o sırada Havza'da bulunan Mustafa Kemal'e ulaştırılmıştır; fakat Mustafa Kemal Nutuk'ta bu hususu belirtmemektedir.

Bekir Sami Bey, Mustafa Kemal'e yazdığı telgrafı, Erzurum'a göndermiştir. Buradan Bekir Sami Bey'in Mustafa Kemal'in nerede olduğunu tam olarak bilmediği ortaya çıkmaktadır. Başka bir olasılık ise, Bekir Sami Bey'in en kolay bir şekilde ancak Erzurum vasıtasıyla telgrafın Mustafa Kemal'e ulaşacağını düşünmüş olmasıdır. Buradan biz şu sonuca varabiliriz : o da; Mustafa Kemal ile Bekir Sami arasında önceden gerçekleşmiş bir görüşme ve anlaşma olmamıştır.

Mustafa Kemal'in 9 Haziran 1919'da Bekir Sami'ye cevap yazmasında, Rauf Bey'in 8 Haziran'da Ankara'ya gelerek, Ali Fuat'a bilgi vermesi ve Bekir Sami'den bahsetmesi, onun da Mustafa Kemal'e bildirmiş olması rol oynamış olabilir.

Bekir Sami Bey telgrafı, Mustafa Kemal ile birlikte Konya'daki Yıldırım Kışlağı Müfettişi Cemal Paşa'ya da göndermiştir. Buradan telgrafın amacının, Yüzbaşı Selahattin'in de belirttiği gibi, Batı Anadolu'daki gelişmeleri bütün ordu birliklerine bildirmek [69] olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim daha sonra, bilhassa Eşme ve Kula'da bulunduğu sırada Konya'daki Ordu Müfettişliği ile daha birçok yazışması olmuştur.

Telgrafın içeriği, 16-31 Mayıs 1919 tarihleri arasında, Batı Anadolu'daki Yunan işgalleri, Osmanlı ordusunun durumu, Rumların durumu, mahallî ve mülkî idarelerin heyecanı millîyi söndürmek için birbirleriyle yarıştıkları hakkındadır.

Telgrafın içeriğine baktığımızda, Bekir Sami Bey'in bu telgrafla; 16-31 Mayıs tarihleri arasındaki olayları gayet açık bir şekilde özetlediğini ve bu bir nevi rapor halinde yazdığı anlaşılmaktadır.

[67] a. g. e., s. 21.

[68] BSA, 1. Def., Mustafa Kemal'in Havza'dan R 9.6.35'te Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf. Ayrıca bk: Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 51, 52 ve Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, 2. c., s. 154.

[69] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 91, Rahmi Apak, İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, s. 72.

Bekir Sami Bey acaba bu telgrafı niçin yazma gereği duydu? Bu soruya ceridelede dayanarak kesin bir cevap verebilmek çok zordur, ancak bu konuda yorum yapılabilir. Daha önce, telgrafın Konya'da Cemal Paşa'ya da yazılması sebebini açıklarken belirttiğimiz gibi, bu telgrafla; Bekir Sami, Batı Anadolu'daki olaylardan iki önemli askerî makamı haberdar etmek istemiştir. Niçin 31 Mayıs'ta bu ihtiyacı hissettiği sorusuna ise cevap bulmamız mevcut belgelerle mümkün değildir.

Bekir Sami Bey, 31 Mayıs 1919'da Yunan işgallerinin Batı Anadolu'nun büyük bir bölümünü kapsaması sonucu, başlangıçta Anadolu'ya gönderiliş amacının, yani dağılan birlikleri toparlamanın hiç de kolay olmadığını görmüştür. Ayrıca meselenin bu kadar basit çözümlenmeyeceğini de anlamıştır. Bekir Sami Bey'deki bu düşünce değişikliği onu böyle bir telgrafı yazmaya yöneltmiş olabilir. Böylece o kurtuluşun sadece Batı Anadolu ile olamayacağını, ancak topyekûn bütün millî güçlerle birlikte gerçekleşebileceğini bu tarihte görmüş olabilir ve bunun için bu telgrafı yazmış olabilir.

Mustafa Kemal Paşa, 9.6.1919'da verdiği cevapta, Bekir Sami Bey'in düşüncelerini desteklediğini ve şarktaki kumandanlar ile irtibatın çok önemli olduğunu, durumun düzeltilmesi için birlikte çareler yaratılması gerektiğini belirtmektedir. [70]

Sonuç olarak, Mustafa Kemal, Bekir Sami Bey'in 31 Mayıs 1919 tarihli telgrafını almış, bu telgraf dolayısıyla Batı Anadolu'daki olaylar hakkında daha doğru bilgiler edinmiş ve 9 Haziran 1919'da da Bekir Sami'ye cevap yazmıştır.

[70] BSA, 1. Def., Mustafa Kemal'in R 9.6.35 tarihinde Havza'dan Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf.

ALTINCI BÖLÜM

EŞME'NİN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN

FAALİYETLERİ (3-17 HAZİRAN 1919)

I. EŞME'NİN GENEL DURUMU (3-17 HAZİRAN 1919)

Ali Fuat Cebesoy'un deyimiyle, Bekir Sami Bey'in gelişiyile birlikte, "Birkaç gün içinde faal bir ihtilâl merkezi halini almış" olan Eşme [1], aynı zamanda Şevket Süreyya'nın deyisiyle; Mustafa Kemal'in, Ege cephesine ilk yazısını gönderdiği yerdir. [2]

Bu dönemde, Manisa Sancağı'na bağlı bir ilçe olan Eşme, 1953 yılından bu yana Uşak'a bağlı bir ilçe durumundadır. [3] Bu sıralarda Eşme, yüz haneden ibaret, demir yolundan uzak, sakin ve تنها bir yerd. [4] Eşme'den demiryolu geçmiyordu fakat coğrafi konumu itibariyle, Bekir Sami Bey'in çalışma sahasına sınır bir bölgedeydi. Eşme; Alayehir, Kula ve Uşak'a karayoluyla çok fazla uzak değildi. Bu dönemde, Eşme'nin nüfusunun tamamı, dört aile hariç Türktü. Buradaki çok az sayıdaki Rumlar fırıncı, kasap ve manifaturacıydı. [5]

Eşme'deki Türk halkı ve idarecileri de Alayehir'deki Rum Metropolit'i'nden talimat alan dört Rum ailesinin propagandalarının etkisi altındaydı. Bunun sonucunda, Bekir Sami Bey ve kfilesini Yunan askeri zannederek, çocuklarının ellerine verdikleri Yunan bayrakları ile karşılamışlardı. [6] Yüzbaşı Selahattin'in anlattığı bu olaylar Bekir Sami'nin harp ceridelerinde yer almamakla birlikte, üzerinde durulması gereken bir husustur.

[1] Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 137.

[2] Şevket Süreyya Aydemir, Tek Adam, 2. c., s. 154.

[3] Uşak İl Yıllığı, 1973, s. 50.

[4] Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 172.

[5] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 94, 96, Bekir Sami de Eşme'nin tamamen Türk olduğunu belirtmektedir. BSA, 1. Def., R 3 Haziran 35 tarihli notlar.

[6] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 95, 96.

Millî direniş hareketleri açısından Eşme'nin durumu Yüzbaşı Selahattin'in anlattığı gibi çok da ümitsiz değildi; çünkü, Eşme Müftüsü millî mücadeleye taraftar birisiydi. [7] Bekir Sami Bey'in gelmesiyle birlikte, Eşme'den Anadolu'nun ve İstanbul'un her tarafıyla muhabere temin edilmiş, [8] ve burası bir telgraf santralı durumuna gelmiştir.

II. EŞME'DEKİ FAALİYETLERİ

Bekir Sami Bey'in 3 Haziran 1919 tarihinde Eşme'ye gelerek çalışmaları için burayı merkez seçmesinin sebebi; Eşme'nin o günlerde bazı özelliklere sahip bir yer olmasıdır. Daha önce, Eşme'nin durumunu belirlerken açıkladığımız gibi, Eşme demiryolundan uzak olduğu için en azından o günlerde tehlikeye maruz görülüyordu.

Bekir Sami Bey'in Eşme'ye gitmesindeki en önemli etken; zamanın Eşme Müftüsü'nün millî mücadeleye taraftar ve çevrede nüfuzlu birisi olmasıdır. Bunun dışında, o güne kadar tecrübelerinin Bekir Sami Bey'de meydana getirdiği düşünce dolayısıyla, Eşme'nin Rum nüfusa sahip olmaması da tercih sebebi olmuştur.

Bekir Sami Bey, Eşme'ye gelir gelmez derhal bir kuvayı millîye oluşturmak amacıyla müftü ile görüşmüştür. [9] Bekir Sami Bey olayı şöyle anlatmaktadır; 'Kaba, saba ve irfanı mahdud olan bu zat herhalde karakteri itibarıyla bir şey yapılabilecek bir halde idi. Fikirlerime hemen iştirak etti. Silâh verirsem istediğim kadar adam bulabileceğini ve halktan bu hususta âzami muavenet göreceğini söyledi. Çalış dedim, çalışmak için ayrıldı.' [10] 4 Haziran 1919'da Ödemiş Kaymakamı Bekir Sami (Baran) ve Kuvayı Millîye Komutanı Yüzbaşı Tahir Efendi de, Eşme'ye Bekir Sami'nin yanına gelmişlerdir. [11]

Bekir Sami Bey'in Batı Anadolu direniş hareketlerinin ortaya çıkmasındaki rolü bakımından, Eşme bir dönüm noktası niteliğindedir. Bekir Sami Bey, Eşme'de bulunduğu süre içerisinde firarî, bakaya ve hava değişimi durumundaki erlerden beraberinde bulunan, 68 nci Alay'ın 1 nci

[7] BSA, 1. Def., R 3 Haziran 35 tarihli notlar, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 194.

[8] Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 137.

[9] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 96, Bk: BSA, 1. Def., R 4.6.35 tarihli notlar.

[10] BSA, 1. Def., R 4.6.35 tarihli notlar.

[11] BSA, 1. Def., R 4.6.35 tarihli notlar, bk: Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 137, İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 99, Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 174'te Ödemiş'in işgali ile Kaymakam, Yüzbaşı Tahir ve İncoğlu Hâmit Şevket'in Alâşehir'e geldiklerini ve Yüzbaşı Tahir ile Hâmit Şevket'in Alâşehir teşkilâtına dahil olduklarını, Albay Bekir Sami Bey'in bundan sonra Eşme'ye gittiğini belirtmekte olup, ceridedeki bilgilere ters düşmektedir.

Taburu'nu [12] takviye etmekle uğraşmıştır. Bekir Sami Bey ayrıca, burada kaldığı süre içinde Eşme, Kula, Salihli, Alaşehir, Gördes, Uşak ve Demirci'den gönüllü, yani kuvayı milliyeci toplamakla uğraşmıştır.

Harp ceridesinin Eşme ile ilgili bölümündeki yazışmaların büyük bir çoğunluğu biraz önce belirttiğimiz yerlerle ve bu bölge dışındaki kişi ve kuruluşlarla ilgilidir. Bunun dışında Eşme'ye münhasır çalışmaları hakkında pek fazla bilgi mevcut değildir.

Aşağıda, Bekir Sami Bey'in 17 Haziran 1919 tarihine kadar çalıştığı yerlerde gönderdiği ve aldığı telgrafları bir tablo şeklinde vererek, onun Eşme'deki faaliyetleri daha iyi ortaya konmuş olacaktır.

Yazışmanın Yapıldığı Yer	Tarih	Gün Sayısı	Bekir Sami'nin Gönderdiği Telgraf Adedi	Bekir Sami'ye Gelen Telgraf Adedi
Bandırma	21-23 Mayıs	2	6	—
Akhisar	24-27 Mayıs	3	19	13
Salihli	28-29 Mayıs	2	14	9
Alaşehir	29 Mayıs 3 Haziran	4	5	7
Eşme	3 Haziran 17 Haziran	14	34	62
Toplam	Eşme'ye Kadar	11	44	29

Tablodan da görüldüğü üzere, Eşme Bekir Sami'nin çalışmalarında önemli bir dönemeçtir; çünkü, Eşme'ye geldikten sonra Bekir Sami'ye büyük ölçüde bir bilgi akımı başlamıştır. 3 Haziran'a kadar 11 günde gönderdiği 44 telgrafa karşılık 29 telgraf gelirken, Eşme'de kaldığı 14 gün süresince gönderdiği 34 telgrafa karşılık 62 adet telgraf gelmiştir.

Eşme'de kaldığı süre içerisinde yazışmanın bu kadar çok olmasının sebepleri şunlardır : Bu süre içinde, Ödemiş'ten Alaşehir'e dönen Yüzbaşı Rasim 3 Haziran'da Alaşehir'den ayrılarak [13], Kula'ya hareket

[12] BSA, 1. Def., Eşme'den R 12.6.35'te 14 ncü Kolordu Komutanlığı'na gönderilen telgraf.

[13] BSA, 1. Def., Alaşehir'den R 3.6.35'te Yüzbaşı Rasim'in yazdığı telgraf.

etmiş ve Kula'da teşkilâtlanma çalışmalarına başlamıştır ve daha sonra Salihli'ye Mevki Komutanı olarak atanmıştır. Kula'da, Yüzbaşı Rasim' den başka Yüzbaşı Rahmi ve Binbaşı Nedim de millî teşkilâtlanma için çalışmış ve burada bulunmuşlardır. Bu komutanlar daima her konuda, Bekir Sami'ye rapor vermişler ve ondan emir almışlardır.

Bu dönemde yazışmanın çok olmasının başka önemli bir sebebi de, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın, bölgede en kıdemli komutan olarak emir ve komutayı eline almaya başlaması ve böylece Bekir Sami ile yazışmasının artmasıdır. Bu süre içerisinde, Harbiye Nezareti ve EHLUR'nin de Bekir Sami'ye çok sayıda emir vermesi ve Bekir Sami'nin de devamlı bu makamlara rapor vermesi telgraf haberleşmesini artırmıştır.

Bekir Sami Bey, Eşme'de bulunduğu sırada, bir ara Bursa'ya gideceğini söylemiş ise de, [14] gönüllü teşkilâtlarının oluşmaya başlaması ve Yunanlıların bazı yerlerden çekilmeye başlamaları, onun bu kararını tehir etmesine sebep olmuştur.

Bekir Sami Bey, Eşme'de bulunduğu süre içerisinde komşu bölgelerde kuvayı millîyenin teşkilinde muvaffak olmuş fakat, Eşme'de gönüllü teşkilâtı oluşturulamamıştır. Nitekim, Bekir Sami Kula'ya gittikten sonra Eşme'ye geçtiği telgraflarda, müftünün söz verdiği adamların gelmediğini, bunun için müftüye verilen silâhların geri alınmasını istemiştir. [15]

Eşme'deki faaliyetlerini genel olarak değerlendirdikten sonra şimdi, bölgedeki kuvayı millîyenin bu dönemdeki durumunu ve Bekir Sami'nin yazışmalarını daha ayrıntılı olarak ayrı ayrı ele alacağız.

A. KULA'YAKI MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey, daha Alaşehir'de iken Kula ile ilgilenmeye başlamış ve Kulalıların millî teşkilât oluşturmak için teşvik beklediklerini belirterek, bunun için oraya yakın bir yer olan Eşme'ye gitmiştir.

Kula'da millî direniş hareketi oluşturmak için ilk çalışanlardan Yüzbaşı Rasim (Aktuğ), Ödemiş'ten döndükten sonra 3 Haziran 1919'da Alaşehir'den Bekir Sami'ye geçtiği telgrafta, Ödemiş'in 1 Haziran'da işgal edildiğini söyleyerek o gün, yani 3 Haziran'da Alaşehir'den ayrılacağını belirtmektedir. [16] Yüzbaşı Rasim'in Alaşehir'den sonra nereye

[14] BSA, 1. Def., Eşme'den R 12.6.35'te 14 ncü Kolordu'ya gönderilen telgraf.

[15] BSA, 1. Def.

[16] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 3 Haziran 35'te Bekir Sami'ye Alaşehir'den geçtiği telgraf.

gittiğine dair ceridede bir belge yoktur; ancak, 6 Haziran'da Kula'dan Eşme'de Bekir Sami'ye telgraf göndermesi, [17] onun Kula'ya gittiğini göstermektedir. 4 ve 5 Haziran tarihlerinde Yüzbaşı Rasim'in nerede olduğuna ve Kula'ya gitmesi için Bekir Sami'den emir alıp almadığına dair de bir belge yoktur. Daha önce, Ödemiş'ten gönderdiği telgraflarda Bekir Sami'nin emirlerini ilgili yerlere ilettikten sonra 17 nci Kolordu Karargâhı'na geleceğini belirtmesine karşın, hangi emirle Alaşehir'den, Kula'ya gittiğini mevcut belgelerle açıklayamıyoruz.

Yüzbaşı Rasim'in Kula'dan gönderdiği telgraflardan, onun Kula'ya kuvayı millîye teşkili için gittiği anlaşılmakla birlikte, oraya gitmesi için kendisi karar vermiş veya Bekir Sami Alaşehir'de ona bu yönde bir not bırakmış olabilir. Yüzbaşı Rasim 12 Haziran'a kadar kaldığı Kula'da; halkı direniş için teşvik etmeye, firari erleri tekrar göreve göndermeye ve bölgedeki Yunan askerî faaliyetleri hakkındaki Bekir Sami'yi bilgilendirmeye çalışmıştır.

Yüzbaşı Rasim, Kula'da yakalanan firarî erleri Eşme'ye sevk etmiş, fakat bu erler sevk sırasında jandarmaların silâhlarını da alarak tekrar kaçmışlardır. [18] Osmanlı ordusunun mütârekeden sonra ve bilhassa İzmir'in işgalinden sonra en büyük problemlerinden birisi firar olaylarıdır. Firar olayları, zaman zaman sert tedbirler alınmasma rağmen komutanları uzun süre meşgul etmiştir. Nitekim Bekir Sami'nin de bu konuda birçok yazışmaları mevcuttur.

Yüzbaşı Rasim, Kula'da ileri gelenlerle görüşmüş ve ileri gelenler ona kararlarını o gün vereceklerini bildirmişlerdir. [19] Fakat Yüzbaşı Rasim'in bu faaliyeti sonuçsuz kalmış ve herhangi bir silâhlı kuvvet oluşturulamamıştır. [20] Bu teşebbüs sonucunda sadece 5 kişilik bir heyet oluşmuş olup [21] bu heyetin kimlerden oluştuğuna dair ceridede bir bilgi mevcut değildir.

Bekir Sami Bey'in Harbiye Nezâreti ve EHUR'ye gönderdiği raporlarda, Yüzbaşı Rasim'in gönderdiği telgraflardan edindiği bilgiler önemli bir yer tutmaktadır. Nitekim, Yüzbaşı Rasim 8 Haziran'da gönderdiği

[17] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 6 Haziran 35'te Kula'dan çektiği telgraf.

[18] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 6 ve 7 Haziran 35 tarihlerinde gönderdiği telgraflar.

[19] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 7.6.35 tarihli telgrafı.

[20] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 8.6.35 tarihli telgrafı.

[21] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 8.6.35 tarihli telgrafı.

telgrafta; Ahmetli'yi [22], 9 Haziran tarihli telgrafta Turgutlu'yu [23] ve 10 Haziran tarihli telgrafi ile de Akhisar'ı [24] Yunanlıların boşaltmalarını Bekir Sami'ye bildirmiştir.

Yunanlıların Ahmetli ve Akhisar'ı boşaltmalarında bölgedeki direniş hareketlerinin ve 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın verdiği emirlerle alınan tedbirlerin büyük etkisi olmuş ise de [25] esas sebep; Yunanlıların, bu işgallerine İzmir'deki İngiliz temsilcisinin izin vermemesidir. [26]

Bekir Sami Bey, Akhisar'ı ele geçiren Türk birliklerinin Manisa'ya doğru ilerleyeceğini bildiren, 14 ncü Kolordu Komutanı'nın, 17 Haziran 1919 tarihli telgrafi [27] üzerine, Alaşehir, Salihli ve Kula Kaymakamlıklarına, oralara gelecek askerlerin iagesinin temin edilmesi için gerekli hazırlığın yapılması ve askerlere katılacak gönüllülere mani olunmaması emrini yine aynı günkü telgrafla bildirmiştir. [28] Ayrıca ilave tedbir olarak Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Rasim'i 11 Haziran tarihli telgraf emriyle Salihli'ye göndermiş ve ona, oraya gelecek askerlerimizin iagesinin hazırlanması ve birliklerin takviyesi için gönüllü toplanması görevini vermiştir. [29]

Yüzbaşı Rasim'in Kula'dan Salihli'ye gönderilmesinde, Harbiye Nazırı'nın 11.6.35'te Bekir Sami'ye Ahmetli'nin derhal işgal edilmesine dair

-
- [22] BSA, 1. Def. Yüzbaşı Rasim'in R 8 Haziran 35 tarihli telgrafi. Ahmetli, Yunanlılarca 5 Haziran 1919'da işgal edilmiş, fakat İzmir'deki İngiliz temsilcisinin karşı çıkmasıyla 7 Haziran'da tahliye edilmiştir. TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. Ks., s. 157, İlhan Tekeli - Selim İkin, a. g. e., s. 130, 131.
- [23] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 9 Haziran 35 tarihli telgrafi.
- [24] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 10 Haziran 35 tarihli telgrafi. Akhisar 5 Haziran'da işgal edilmiş ve Yunanlılar Akhisar'ı 9-10 Haziran gecesi boşaltmışlardır, TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. Ks., s. 159, 160. Celal Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2480.
- [25] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 160, Celal Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2480.
- [26] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. Ks., s. 157, İlhan Tekeli-Selim İkin, a. g. e., s. 115 de Türkmen Parlak'tan nakil ile, Yunanlıların Akhisar'ı işgalinin İzmir'de ki Albay Zafirü'dan izinsiz yapıldığını, bunun için birliğin komutanının 20 gün hapsedileceğini ve Akhisar'ın boşaltıldığını belirtmektedir.
- [27] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet Paşa'nın R 11.6.35 tarihli telgrafi.
- [28] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35'te Alaşehir, Salihli ve Kula Kaymakamlıklarına gönderdiği telgraf.
- [29] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35 tarihli Kula'da bulunan Yüzbaşı Rasim'e telgrafi.

verdiği emri [30] etkili olmuştur. Bu emrin gelmesiyle, Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Rasim'i gönüllü toplaması için Salihli'ye göndermiştir. O, böylece Akhisar'dan gelen birlikler ve Salihli'den toplanacak gönüllülerle birlikte, Ahmetli'nin işgalini düşünmüştür.

Yusuf İzzet Paşa'nın, Manisa'ya doğru ilerleyeceğini söylediği birlikler [31], Yunanlıların Bergama'yı işgal edeceklerinin anlaşılmasından sonra Akhisar'dan Bergama tarafına sevk edilmişlerdir. [32] Böylece, Yunanlıların boşalttıkları Ahmetli, nizami birliklerce işgal edilmiştir. Ahmetli'deki gelişmeleri daha sonraki bölümlerde ayrıca ele alacağız.

Yüzbaşı Rasim'in, Salihli'ye gitmesinden sonra, Kula hakkında, Ödemiş'ten, Alaşehir'e ve oradan da Kula'ya 3 Haziran'dan sonra geldiği anlaşılan, Yüzbaşı Rahmi, Bekir Sami'ye bilgi vermeye başlamıştır. Yüzbaşı Rahmi gönderdiği ilk telgrafında, Demirci'de [33] 60 silâhlı gönüllünün hazır olduğunu, silâh bulunabilirse sayının artacağını Demirci tarafından temin edildiğini bildirmiş ve bu konuda nasıl hareket edileceğini sormuştur. [34]

Yüzbaşı Rahmi ilk telgrafını, 12 Haziran tarihinde göndermiştir. Yani Yüzbaşı Rasim'in Salihli'de göreve başladığı gün. Buradan, Yüzbaşı Rahmi ile Yüzbaşı Rasim'in Kula'da birlikte çalıştıkları ve Rasim'in, Salihli'ye giderken Kula'daki çalışmaların sorumluluğunu Yüzbaşı Rahmi'ye bıraktığı anlaşılmaktadır.

Yüzbaşı Rahmi Efendi Kula'dan Bekir Sami ile telgraf haberleşmesi yaptığı iki gün zarfında; halktan gönüllü toplama işiyle uğraşmıştır. Yüzbaşı Rahmi 12 Haziran'da çektiği telgrafta Kula'dan 300 gönüllü çıkabileceğini ve bunlar için silâha ihtiyaç olduğunu söylemekle [35] birlikte daha sonraki günlerde bu iş bir türlü gerçekleşmemiştir.

Bekir Sami Bey, 13 Haziran günü Yüzbaşı Rahmi'ye gönderdiği telgrafta, Kula Mevki Komutanlığı'na Binbaşı Nedim'i tayin ettiğini ve birlikte çalışmalarını belirtmiştir. [36] Aynı telgrafta, Bekir Sami Bey'in

[30] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un R 11.6.35'te Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf.

[31] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet'in R 11.6.35 tarihli telgrafı.

[32] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. Ks., s. 160, 161.

[33] Demirci, Halen Manisa'nın bir ilçesidir.

[34] BSA, 1. Def., Kula'dan, Yüzbaşı Rahmi'nin R 12.6.35 tarihli telgrafı.

[35] BSA, 1. Def.

[36] BSA, 1. Def.

Demirci'de toplanan 60 silâhlı gönüllünün Kula'ya gelmelerinin gerektiğini ve kendisinin de birkaç güne kadar karargâhı Kula'ya nakledeceğini bildirmiştir. [37]

Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Rahmi'nin şikâyeti üzerine, 13 Haziran'da Kula Askerlik Şubesi'ne gönderdiği yazıda [38] firarilerin Kula Mevki Komutanlığı'na teslim edilmesi ve Mevki Komutanlığı'nın emirlerine tartışmasız uymaları gerektiği emrini vermiştir.

Binbaşı Nedim 14 Haziran 1919 tarihinde, Kula'dan gönderdiği ilk telgrafında; [39] Kula'da toplanacak askerin miktarının belli olmadığını; ancak iki gün sonra belli olacağını, Kula'dan silâhı ile birlikte gelecek kimsenin hemen hemen yok gibi olduğunu, iâşenin temin edilebileceğini bildirmiş ve yapılacak teşkilât için kati emirler verilmesini istemiştir. Ayrıca, subay ve silâha ihtiyaç olduğunu Yüzbaşı Rahmi gibi o da vurgulamıştır.

Binbaşı Nedim Bey'in, Kula'da toplanan erlerin iâşesini temin etmekte zorlandığı ve bunun için bu erlerin nereye sevk edileceklerini 15 Haziran tarihli telgrafında sorduğunu görmekteyiz. [40]

Binbaşı Nedim'in iki günlük çalışmaları da pek verimli olmamış ve Kula'da gerekli para ve asker bulunamamıştır. [41] Binbaşı Nedim'in çalışmalarında en büyük engel, bölge Rumlarının kadınlı erkekli çalışarak yaptıkları propagandalardır. [42]

Binbaşı Nedim Bey, 15 Haziran tarihli telgrafında; ayrıca Bekir Sami Bey'in Kula'ya gelmesini de istemiştir. Nedim Bey, Bekir Sami'nin Kula'ya gelmesinin halk üzerinde etkili olacağını düşünmüştür. [43] Nitekim daha sonra ele alacağımız gibi, Bekir Sami Bey'in de bu görüşü destekleyerek Bursa'ya gitmeden önce 17 Haziran 1919'da Kula'ya gittiğini görmekteyiz.

Sonuç olarak, Bekir Sami Bey'in Kula'da direniş hareketleri oluşturmak için, Eşme'den, Yüzbaşı Nedim Efendi vasıtasıyla yaptığı çabalar somut bir sonuç vermemiştir. Fakat, bütün bu çalışmalar hiç şüphesiz daha sonraki, kuvayı millîye oluşturulması faaliyetlerinde etkili olmuştur.

[37] BSA, 1. Def.

[37] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Kula Askerlik Şubesi'ne R 13 Haziran 35'te gönderdiği telgraf.

[39] BSA, 1. Def.

[40] BSA, 1. Def., Bnb. Nedim'in Kula'dan R 15.6.35 tarihli telgrafı.

[41] BSA, 1. Def., Bnb. Nedim'in R 16.6.35 tarihli telgrafı.

[42] BSA, 1. Def. Aynı telgraf.

[43] BSA, 1. Def. Aynı telgraf.

B. SALİHLİ'DEKİ MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Salihli'nin İzmir'in işgalinden sonraki genel durumunu daha önceki bölümlerde belirtmiştik. Birçok yerde olduğu gibi, Salihli'de de bu sırada millî direniş için uygun bir ortam oluşmamıştı; ancak, bu dönemde halkın durumu çok değişken bir vaziyeteydi.

Bekir Sami Bey'in aldığı istihbarata dayanarak, EHFUR'ye 4.6.1919 tarihinde verdiği bilgilere göre toplam nüfusa göre çok fazla Rum olmasına rağmen, Haziran 1919'un başlarında Salihli halkı mülkî idarecilerinin de tesiriyle Yunanlılara çekecekleri ziyafet için Rumlara hatırı sayılır para vermişler ve şehirde zafer takları inşa edilmesine karşı çıkmamışlardı. [44] Fakat halkın düşüncesi, olayların seyrine göre sık sık değişmekteydi. Örneğin bölgede Yunanlıların bazı yerleri tahliye etmeleri sonucu, Yüzbaşı Rasim'in 10.6.1919 tarihli telgrafında belirttiği gibi, Salihli'de Müslüman ahalî, Hristiyanlara karşı boykot davranışında bulunmuştur. [45]

Bekir Sami Bey, Alaşehir ve Kula Kaymakamlıkları ile birlikte, Salihli Kaymakamlığı'na da, Akhisar'ı ele geçiren Türk askerinin, oraya gelmesi durumunda iâşesinin temini için 11 Haziran 1919'da emir vermiştir. [46]

Buradan millî direniş hareketlerinin ne kadar güç şartlarda oluşturulmaya çalışıldığını görmek mümkündür, zira askerinin iâşesinin temini dahi büyük bir problem olmaktaydı. Nitekim, Bekir Sami Bey, bu iş için kaymakama güvenemediği için aynı konuda çalışması ve gönüllüler toplaması maksadıyla; Yüzbaşı Rasim'i 11.6.1919 tarihli emriyle Salihli Mevki Komutanı olarak görevlendirmiştir. [47] Kula'da bulunan Yüzbaşı Rasim hiç zaman kaybetmeden, Salihli'ye gitmiş ve 12.6.1919'da göreve başladığını aynı gün gönderdiği bir telgrafla Eşme'ye bildirmiştir. [48]

Yüzbaşı Rasim daha önce olduğu gibi, esas görevinin yanında Salihli'den de Yunan faaliyetleri hakkında Bekir Sami Bey'i devamlı bilgilendirmiş ve bu konuda 12-16 Haziran tarihleri arasında yedi adet telgraf göndermiştir. [49] Yüzbaşı Rasim'in Salihli'de uğraştığı en önemli

[44] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 4.6.35'te EHFUR'ye gönderdiği telgraf.

[45] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in Kula'dan R 10.6.35'te gönderdiği telgraf.

[46] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Salihli Kaymakamlığı'na R 11.6.35'te gönderdiği telgraf.

[47] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35'te Yüzbaşı Rasim'e gönderdiği telgraf.

[48] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in Salihli'den R 12.6.35'te gönderdiği telgraf.

[49] BSA, 1. Def.

konu, oraya geleceği sanılan askerlerin iâşesi ve gönüllülerle takviye edilmesi olmuştur. Rasim Efendi çalışmalarında büyük zorluklarla karşı karşıya kalmış ve Bekir Sami Bey'den kendisine yardımcı olması için Kula veya Alaşehir'den 30 kişilik bir müfreze göndermesini istemiştir. [50]

Yüzbaşı Rasim, belediyede ileri gelenlerle yaptığı toplantıda, gelecek askerlerin 10 günlük iâşesini temin etmeyi taahhüt ettiklerini belirtmesine karşın [51] Salihli Kaymakamı gönderdiği telgrafta, ancak 5 günlük iâşenin temin edilebileceğini, askerin orada ikâmeti uzun sürerse o vakit iâşenin temin edilemeyeceğini bildirmiştir. [52] Yüzbaşı Rasim, Salihli halkının gönüllü birliklere katılmaya bir türlü yanaşmadıklarını ve bunun sebebinin kaymakam olduğunu, bunun için kaymakamın defedilmesi gerektiğini belirtmektedir. [53] 13 Haziran tarihli telgrafında 200 kişilik müfreze teşkil edilebileceğini belirten Rasim, [54] köylere adam göndermesine rağmen bu müfrezeyi teşekkül ettirememiş ve 16 Haziran 1919 tarihli telgrafında [55], daha önceki ümitlerinin alt üst olduğunu ve bunun yegâne sebebinin kaza kaymakamı olduğunu belirtmiştir. Aynı telgrafta; henüz hasat kaldırılmadığından, halkın; fakir ve zaruret içinde olduklarını söylediğini, hükûmet çağırmayınca gelemeyeceklerini ve hasat işleri olduğunu söylediklerini belirtmektedir.

Sonuç olarak, halka cesaret verecek bir askeri birlik olmadığı için, Salihli'de direniş teşkilâtı oluşturulamamıştır. Fakat daha sonra bu bölgede direniş hareketleri canlanmış ve bir cephe oluşmuştur.

C. GÖRDES'TEKİ MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİ İLE İLİŞKİLERİ

Saruhanlılar devrinden beri Manisa'ya bağlı bir yerleşim merkezi olan Gördes, Kurtuluş Savaşı'nda da Saruhan Sancağı'na (sancak merkezi Manisa'dır) bağlı bir ilçe merkezi durumundaydı. [56]

[50] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 13.6.35'te Eşme'de 17 nci Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[51] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 15.6.35'te gönderdiği telgrafa zeyl.

[52] BSA, 1. Def., Salihli Kaymakamı, Tahsin'in R 14.6.35 tarihli telgrafı. Celal Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2509'da, Kaymakamın adını yanlış olarak Hasan Fikret şeklinde vermektedir.

[53] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 13.6.35 tarihli telgrafı.

[54] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[55] BSA, 1 Def., Yüzbaşı Rasim'in R 16.6.35 tarihli telgrafı.

[56] Manisa İl Yıllığı, 1973, s. 47.

Gördes'in Manisa ile ulaşımı Akhisar üzerinden yapılmaktaydı. [57] Gördes, coğrafi konum itibariyle hem Manisa'ya, hem de Balıkesir'e yakın bir durumda olduğundan bu bölgedeki olaylardan kısa sürede haberdar olabilecek bir durumdaydı. Haziran 1919 başlarında Gördes'te, kaymakam olarak Galip Bey, (Ali Galip), jandarma kumandanı olarak da Ali adında bir subay bulunuyordu. [58]

Bekir Sami Bey'in Gördes ile yaptığı yazışmalardan bu dönemde Gördes'te millî mukavemet için uygun bir zeminin olduğu, kaymakam ve ilçenin ileri gelenlerinin millî mukavemet fikrini destekledikleri anlaşılmaktadır. Bekir Sami Bey'in Eşme'de iken Gördes ile ilk ilişkisi, 10.6.1919 tarihinde, Denizli ve Gördes Jandarma Kumandanlıklarına, Nazilli ve Akhisar'daki Yunan faaliyetlerini sonduğu telgrafla başlamaktadır. [59] Bu telgrafında; Bekir Sami Bey, daha önceden öğrenmiş olduğu Akhisar'ın Yunanlılarca tahliye edildiği haberinin kesin olarak doğru olup olmadığını sormaktadır.

Bekir Sami Bey'in Gördes Jandarma Kumandanlığı'na yazdığı telgrafa, Jandarma Kumandanı Ali'den başka kaymakam Galip'in de cevap vermesi, Gördes'te askerî ve sivil idare arasında iyi bir diyalog olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu şekilde davranmakla, kaymakam kendisinin Bekir Sami'yi muhatab olarak aldığını ve onun çalışmalarını desteklediğini göstermek istemiştir.

Kaymakam Galip ve Jandarma Kumandanı Ali gönderdikleri bu telgraflarında; Yunanlıların 5 Haziran Perşembe günü 400 askerle Akhisar'ı işgal ettiklerini ve 10 Haziran Salı gecesi de Akhisar'dan çekilerek Kayışlar mevkiine gittiklerini belirtmişlerdir. [60]

Bekir Sami Bey, Gördes Kaymakamı ve Jandarma Kumandanı'nın telgraflarında gördüğü iyi niyet sonucu, aynı gün, yani 11 Haziran'da kaymakama bir telgraf çekerek; 12 veya 13 Haziran akşamına kadar en az 50 kişilik bir gönüllü kuvvetinin Salihli Mevki Kumandanlığı emrine gönderilmesini bildirmiş ve ahalinin gösterdikleri olumlu davranış ile kaymakamın davranışlarına teşekkür etmiştir. [61]

[57] a. g. e., s. 47, 48.

[58] BSA, 1. Def., Gördes'ten, R 11.6.35'te Bekir Sami'ye gönderilen telgraflar.

[59] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 10.6.35 tarihli Denizli ve Gördes'e gönderdiği telgraflar.

[60] BSA, 1. Def., Gördes'ten R 11.6.35'te Bekir Sami'ye gönderilen telgraflar.

[61] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35'te Gördes Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraf.

Gördes kaymakamının 12 Haziran'da Bekir Sami'nin telgrafına verdiği cevap [62], Gördes'teki millî direniş hareketleri açısından önemli bir belgedir. Bu telgrafta, kaymakam; Bekir Sami'nin emrini alır almaz 25'er kişiden oluşan iki gönüllü kuvvetin, Akhisar'dan oluşturulan askerlerle birlikte Ahmetli yönüne gönderildiğini, aslında 100 kişiden oluşan gönüllü kuvvetin 50'sinin silâhları olmadığı ya da bozuk olduğu için, gönderilmediği belirtilmektedir.

Aynı telgrafta, toplanan gönüllülerin her birine ailelerinin ihtiyaçlarını karşılamaları için ikişer lira harçlık verildiği belirtilmekte, Salihli'ye gönderilecek gönüllülerin orada iâsesinin temininin mümkün olup olmadığının bildirilmesi istenmektedir.

Bekir Sami Bey'in, Gördes Kaymakamının 12.6.1919 tarihli telgrafına 13.06'da yazdığı cevabî telgraf da, [63] üzerinde durulmaya değer önemli bir belgedir. Bu telgrafında Bekir Sami Bey, önce millî mukavemetin öneminden bahsetmekte ve daha sonra, Gördes'te yapılması gerekenleri yedi madde halinde belirtmektedir. Buna göre yapılması gerekenler şu şekilde sıralanmıştır:

1. Millet arasındaki hizipleşmeyi ortadan kaldırmak ve bir reddi ihkâk cemiyeti heyeti teşkil etmek,

2. Akhisar'a ve diğer bölgelere gönderilen çetelere, oradaki alay ve kıtaat kumandanları ile irtibat sağlayarak onların vereceği emirlere göre hareket etmelerini temin etmek,

3. Gidecek gönüllü erlerin, ailelerinin himayeleri çok önemlidir. Bu hususu düşünmüş olmanız takdire şayandır. Bu durumun devam etmesi zarurîdir,

4. Gerekli görülecek yerlere gönderilmek üzere iâşe ve para temin etmek,

5. Silâhsız asker sevk etmemek.

6. Akhisar ve çevresinden alınacak haberler ile yapılan işlerden Bekir Sami Bey'in de haberdar edilmesi,

7. Yerli Hristiyanlardan, bilhassa gereksiz taşkınlık yapmış olan Rumlara, Türk ve İslâm asaleti ruhiye ve himayesini göstermeye devam etmek.

[62] BSA, 1. Def., Gördes Kaymakamı'nın R 12.6.35 tarihli Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf.

[63] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 13.6.35'te, Gördes Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraf.

Bu telgrafta, Gördes kaymakamına verilen talimatlardan; Bekir Sami Bey'in, millî direniş hareketlerini oluşturmurken hangi problemlerle karşılaştığı ve nasıl bir yol izlediği açıkça anlaşılmaktadır. Burada, karşılaşılan önemli problemler şu şekilde sıralanabilir:

1. Halk arasında fikir ayrılığı ve nifâkın olması. Bazı Müslümanların, Rumların da etkisiyle millî direniş aleyhinde çalışmaları,
2. Toplanan gönüllülerin, ailelerinin geçiminin sağlanması,
3. Toplanan gönüllülerin iase, elbise ve silâhlarının temini.

Bekir Sami Bey'in telgrafında yer alan talimatlardan ortaya çıkan mücadele metodu ile ilgili önemli hususlar ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Halkın birlik ve beraberliğinin sağlanması için cemiyet kurmak,
2. Toplanan gönüllülerin, nizamî birliklerle beraber ve onların komutanlarının emirleri doğrultusunda mücadele etmesi ki, Bekir Sami Bey, buradan da anlaşılabileceği gibi, milis kuvvetleri ile kesin sonuca ulaşamayacağını, mücadelenin daha başından itibaren düşünmüştür,
3. Toplanan gönüllülerin, geride bıraktığı ailelerinin iase ve ihtiyaçlarının temin edilmesi,
4. Silâhsız gönüllü birlikleri mücadeleye sevk etmemek ve mutlaka silâh temin etmek,
5. Türklere karşı kötü muamelede bulunmuş ve ihanet etmiş olanlar da dahil, yerli Hristiyan ahaliye Türk ve İslâm asaletini, himayesini göstermek.

Gördes Kaymakamı Galip (Ali Galip), Bekir Sami Bey'in 13.6.1919 tarihli telgrafına [64] 16.6.1919'da cevap vermiştir. [65] Gördes kaymakamı, cevabî telgrafında; Seferihisar Jandarma Kumandanı İsmail Bey'in, Gördes millî teşkilâtında çalışmak üzere 15.6.1919 tarihinde Gördes'e geldiğini ve hemen bir reddi ilhâk cemiyeti teşkil ettiğini, gönüllüler için gerekli olan iki bin kurşun toplanmasına başladığını, İsmail Bey'in emriyle Sındırgı gönüllüleri ile birlikte Soma yönüne gönderilmek üzere silâhlı ve silâhsız gönüllü toplanmaya başladığını bildirmiştir.

Sonuç olarak, Bekir Sami Bey gönderdiği emirlerle Gördes'te de millî heyecanı yönlendirmeye çalışmış ve orada da millî kuvvetlerin oluşmasında rol oynamıştır.

[64] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 13.6.35'te Gördes Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraf.

[65] BSA, 1. Def., Gördes Kaymakamı'nın R 16.6.35'te Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf.

D. ALAŞEHİR'DEKİ MİLLÎ DİRENİŞ HAREKETLERİYLE İLİŞKİLERİ

Alaşehir'in İzmir'in işgalinden sonraki durumunu ve buradaki ilk direnme faaliyetlerinin başlatılmaya çalışılması gayretlerini daha önceki bölümlerde ayrıntılı bir şekilde verdik. Burada, 3 - 17 Haziran 1919 tarihleri arasında, Bekir Sami Bey'in sadece Eşme'de bulunduğu sırada Alaşehir ile ilişkisini ele alacağız.

Bekir Sami Bey'in bu dönemde Alaşehir ile ilk yazışması, Akhisar'ı ele geçiren Türk birliklerinin, Manisa'ya doğru ilerleyeceği haberi ve askerlerin Alaşehir'e gelmesi halinde işgesinin temini için 11 Haziran 1919'da kaymakama yazdığı telgrafla başlamıştır. [66]

Millî direniş hareketlerinin oluşmasında en önemli sorunlardan birisi olan; toplanan gönüllülerin ve nizâmî birliklerin işgesinin temini hususunda, Alaşehir Kaymakamı Bezmi Nusret, Bekir Sami'nin telgrafına 12.6.1919'da olumlu cevap vermiştir. [67] Fakat Alaşehir Askerî İşe Komisyonu Reisi Halit Bey'in maliyeye devredilmesi gereken kumları ve keresteleri satarak 3 Haziran 1919'da Uşak'a gittiğini ve halen orada olduğunun anlaşıldığını belirterek, kendisine gerek olup olmadığını aynı telgrafla sormuştur. [68]

Bekir Sami Bey, 13 Haziran'da Alaşehir kaymakamına gönderdiği cevapta, bir işe-i askerîye heyeti oluşturmaya gerek olmadığını, bu işin oraya gönderdiği mevki komutanı (Yüzbaşı Süleyman Sururî), askerlik şubesi başkanı ve kaymakam tarafından birlikte temin edilebileceğini düşündüğünü belirtmiştir. [69] Ayrıca aynı telgrafta kaymakamın bahsettiği Halit Bey'in, emekli olduğunu, kanunsuz bir iş yapmış ise bildirilmesini istemiştir. Buradan, Alaşehir Kaymakamı'nın bürokratik kuralları uygulamak istemesine karşın, Bekir Sami'nin bu tür zaman kaybedici uygulamalara önem vermediği anlaşılmaktadır.

[66] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Eşme'den R 11.6.35'te Alaşehir, Salihli, Kula Kaymakamları'na yazdığı telgraf.

[67] BSA, 1. Def., Alaşehir'den gönderilen R 12.6.35 tarihli telgraf, Kaymakam hatıralarında bu olaydan hiç bahsetmemektedir, bk: Bezmi Nusret Kaygusuz; a. g. e., İlhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., de de bu yazışma yer almamaktadır.

[68] BSA, 1. Def., Alaşehir'den R. 12.6.35 tarihinde gönderilen telgraf.

[69] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihinde, Alaşehir Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraf, Ceridede telgrafın tarihi yanlışlıkla R 12.6.35 yazılmış olup, bu R 13.6.35 olması gerekir. Çünkü Alaşehir Kaymakamı'nın R 12.6.35 tarihli telgrafında, telgrafın 13 Haziran'da Eşme'ye geldiğine dair not vardır.

Bekir Sami Bey, firarilerin tekrar silâh altına alınması faaliyetleri çerçevesinde, Kula Askerlik Şubesi'ne de bu konuda ve mevki komutanlarının emirlerine uymaları hususunda, 13.6.1919 tarihinde emir göndermiştir. [70]

Bekir Sami Bey'in Alâşehir millî direniş hareketleri ile ilgili en önemli faaliyeti, Yüzbaşı Süleyman Sururî'yi oraya mevki komutanı olarak tayin etmesidir. [71] Bekir Sami Bey, Sururî'nin göreve başladığına dair telgrafı henüz kendisine ulaşmadan önce, 13.6.1919'da, mevki komutanlığı ve askerlik şubesi başkanlığına bir yazı göndererek; çok çalışarak 100 kişilik bir kıta oluşturmalarını, bir iki güne kadar oraya ulaşacak olan nizamî birliklere katılacak şekilde hazır bulundurmaları emrini vermiştir. [72] Aynı telgrafta, silâhsız gönüllülerin ise, Kula Mevki Komutanlığı emrine gönderilmelerini istemiştir.

Süleyman Sururî, 14 Haziran'dan itibaren göreve başlayarak [73], Bekir Sami Bey'e faaliyetleri hakkında rapor göndermeye başlamıştır. Süleyman Sururî, Alâşehir'de göreve başlar başlamaz, Alâşehir ileri gelenlerinden Mustafa Bey ve arkadaşları ile görüşerek muhtelif köylere gönüllü toplamak için adamlar gönderilmesini sağlamıştır. [74]

Yüzbaşı Süleyman telgrafında ayrıca, 15 Haziran'dan itibaren gönüllülerin gelmeye başlayacaklarını, ellerinde sadece birkaç hayvanla 6 askerin mevcut olduğunu, Alâşehir içinden de gönüllü olmak için mura-caatların başladığını, iase ve paranın teminine çalışıldığını fakat Mustafa Bey ve arkadaşlarında kâfi para olmadığını, 15.6.1919 tarihinde en az 50 kişilik bir kuvvetlerinin oluşacağını belirtmektedir. [75] Buradan da-

[70] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Kula ve Alâşehir askerlik şubelerine gönderdiği R 13.6.35 tarihli telgraf.

[71] Süleyman Sururî'nin tayin tarihi ile ilgili ceridede bir bilgi yoktur. Ancak Bekir Sami 13.6.1919'da, Alâşehir Mevki Komutanlığı'na telgraf çektiğine göre, bu tayin 13.6'dan önce yapılmış olması gerekir. BSA., 1. Def., Bekir Sami'nin R 13.6.35'te Alâşehir Mevki Kumandanlığı ve Ahzı Asker Riyaseti'ne gönderdiği telgraf, Süleyman Sururî tayinin 13 Haziran'da yapıldığını belirtmektedir. Bk: Tülây Duran, a. g. m., s. 10, Bezmi Nusret Kaygusuz ise, a. g. e., s. 175'te tarih belirtmeksizin, bu tayinden bahsetmektedir.

[72] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 13.6.35 tarihli telgraf.

[73] BSA, 1. Def., Süleyman Sururî'nin R 14.6.35 tarihinde Alâşehir'den gönderdiği telgraf, Yüzbaşı Süleyman Sururî, daha öncede Alâşehir'de faaliyette bulunmuş, fakat bir ara Uşak'a ve Eşme'ye gitmiştir. Tülây Duran, a. g. m., s. 10, Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 175.

[74] BSA, 1. Def., Süleyman Sururî'nin R 14.6.35 tarihli telgrafı.

[75] BSA, 1. Def., Süleyman Sururî'nin R 14.6.35 tarihli telgrafı.

ha önceki çalışmaların sonucunda kaymakamın söylediklerinin aksine, bu tarihte Alâşehir'de henüz bir silâhlı gönüllü birliğinin oluşmadığı anlaşılmaktadır.

Yüzbaşı Süleyman Sururî, 17 Mart 1920 tarihinde İstanbul'dan Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir yazıda faaliyetlerini şöyle anlatmaktadır: [76] "Teşkilât ve millî hareket aleyhinde fiilî olarak bulunanlardan birincisi kaza Kaymakamı Bezmi Nusret Bey idi. Bezmi Bey'i görevinden atmak için elde kuvvet ve bölgede istek görmedim. Halkın nefretini kazanmış hırsız ve rüşvet yiyen Jandarma Kumandanı Kıdemli Yüzbaşı Cemil Bey vardı. Bu adam metropolite katılacak kadar alçalmış idi... Bir tezkere ile memuriyetinden alarak yerine yerli bir ihtiyat subayı tayin ettim..." [77]

Süleyman Sururî, Alâşehir'de direniş hareketlerini oluştururken, aynı zamanda da yakın çevredeki Yunan askerî faaliyetleri hakkında Bekir Sami'ye bilgi vermiştir. Nitekim, 16 Haziran 1919'da gönderdiği telgraf-ta, Turgutlu'daki Yunan birliklerinin durumu hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. [78]

Alâşehir ile ilgili verdiğimiz bu belgeler, Bekir Sami Bey'in Alâşehir Kuvvayı Milliyesi'nin oluşmasındaki rolünü açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bekir Sami Bey'in Alâşehir ile irtibatı bundan sonra da devam ettiğinden, Kula'daki faaliyetlerini anlatırken tekrar Alâşehir'i ele alacağız.

E. HARBİYE NEZARETİ VE EHUR İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey'in, 21 Mayıs 1919'da Bandırma'ya çıktığı tarihten, Salihli'ye geldiği 28 Mayıs 1919'a kadarki dönemde; Harbiye Nezareti ve EHUR'nin onun telgraflarına duyarsız kalarak cevap vermediğini belirtmiştik. Salihli'ye geldikten sonraki dönemde, Bekir Sami Bey'in Harbiye Nezareti ve EHUR'ye gönderdiği telgraflara cevaplar gelmeye başladığını da belirtmiştik.

[76] Tülây Duran, a. g. m., s. 10 vd.

[77] Tülây Duran, a. g. m., s. 10, 11, Cemil Bey'i görevden alma işini Kaymakam kendisinin yaptığını söylemektedir. Bk : Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 177, Süleyman Sururî'nin raporu ile, Bekir Sami'ye Cemil Bey'i görevden aldığına dair gönderdiği telgrafi arasında gelişmeler vardır. Süleyman Sururî M. Kemal'e gönderdiği raporunda; Cemil Bey'in yerine yerli bir ihtiyat subayını tayin ettiğini belirtmesine karşın, Bekir Sami Bey'e, 16.6.1919'da gönderdiği telgrafında, Cemil Bey'in yerine, Cemil Bey'in muavini olan, Jandarma Mülâzım-ı Evveli Tahsin Efendi'yi vekâleten tayin ettiğini belirtmektedir, bk : BSA, 1. Def., Yüzbaşı Süleyman Sururî'nin R 16.6.35 tarihli telgrafi.

[78] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Süleyman'ın R 16.6.35 tarihli telgrafi.

3 Haziran 1919'dan sonra Harbiye Nezareti ve EHUR, Bekir Sami Bey'in telgraflarına daha düzenli bir biçimde ve daha süratli bir şekilde cevaplar vermeye başlamıştır. Bekir Sami'nin Eşme'de kaldığı 3-17 Haziran tarihleri arasında, Harbiye Nezareti veya EHUR'ye gönderdiği toplam dokuz telgrafa karşılık sekiz telgraf gelmiş olması, bizim yukarıdaki görüşümüzü ispat etmektedir.

Eşme'de bulunduğu süre içerisinde de, Bekir Sami, daha önceden olduğu gibi Batı Anadolu'daki Yunan askerî faaliyetleri ve millî direnme çalışmaları hakkında düzenli denilebilecek şekilde Harbiye Nezareti ve EHUR'yi haberdar etmeye ve işgalden kurtulma konusunda çareler önermeye devam etmiştir. Bekir Sami Bey, 8 Haziran'a kadar gönderdiği telgraflarında; Yunanlıların Ahmetli, Salihli ve Akhisar yakınlarındaki faaliyetleri hakkında, Harbiye Nezareti ve EHUR'ye bilgiler vermiştir. [79]

8 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgrafında, [80] Bekir Sami Bey, Ahmetli'nin 7.6.1919'da, 10 Haziran tarihli telgrafında da [81] Akhisar'ın, Yunanlılarca tahliye edildiğini bildirmiştir. Bu olaylar karşısında Harbiye Nezareti de daha fonksiyonel bir tavır alarak, 10 Haziran 1919 tarihinde 23 ncü Fırka, 57 ncü Fırka ve 14 ncü Kolordu ile Bekir Sami Bey'e gönderilen emirle, Yunanlıların tahliye ettiği yerlerin en yakın birlikler tarafından hemen işgal edilmesini bildirmiştir. [82]

Harbiye Nezareti'nin Batı Anadolu'daki millî direniş hareketleri konusundaki tavrı ile ilgili bilgi veren 8 Haziran tarihli telgrafi, üzerinde durulmaya değerdir. [83] Harbiye Nazırı bu telgrafında, Yunanlılara karşı direnme göstermiş olan, Ayvalık Kumandanı Ali Bey'i (Çetinkaya) takdir ederek, teşekkür etmektedir. Aynı telgrafta, Harbiye Nazırı, Ali

[79] 8 Haziran 1919'a kadar, Bekir Sami, EHUR'ye 3, Harbiye Nezareti'ne 2 telgraf göndermiş olup, toplam 4 tane göndermiştir. Telgraflardan bir tanesi Harbiye Nezareti ile EHUR'ye birlikte gönderilmiştir. Bk : BSA., 1. Def., R. 4.6.35, ve R. 5.6.35 tarihli telgraflar.

[80] BSA, 1. Def.

[81] BSA, 1. Def.

[82] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı Namına, EHU Reisi Cevad'ın R. 10.6.35 tarihli emri.

[83] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı'nın R. 8 Haziran 35 tarihli yazısı. Telgrafın fotokopisi için ayrıca bk : Kâzım Özalp, a. g. e., 2. c., s. 31.

Bey'in bu davranışının bütün kumanda heyetlerince örnek alınması gerektiğini de belirtmiştir. [84]

Harbiye Nazırı'nın telgrafında, üzerinde durmak istediğimiz husus, Ali Bey'in davranışını diğer komutanlara örnek göstermek biçimidir. Harbiye Nazırı, telgrafındaki; "Pek nazık ve hatırnaz zamanlarda hükûmeti ve orduyu maruzu müşkülât etmeksizin, Ayvalık Mıntıka Kumanda-nı'nın sırf kendi teşebbüsâtı zatî ve içtihadı ile yaptığı icraattan bütün kumanda heyetlerince numuneyi imtisal olmasını temenni ederim" şeklindeki sözlerinden, Harbiye Nazırı'nın, Yunanlılara karşı girilen mukavemeti desteklediği, fakat bu mukavemetin siyasî güçlükler yüzünden, hükûmeti ve orduyu zor durumda bırakmadan şahsî teşebbüsler şeklin-de yapılması fikrinde olduğu anlaşılmaktadır.

Harbiye Nezareti, bu sırada ordu teşkilâtında bazı yeni düzenlemeler yapmış ve bu düzenlemelerin 15.6.1919 tarihinden itibaren geçerli olduğunu 7.6.1919 tarihli telgrafla Bekir Sami'ye de bildirmiştir. [85]

Yunanlıların tahliye ettiği yerlerin işgal edilmesi hakkındaki, Harbiye Nezareti'nin 10 Haziran tarihli emri gelmeden önce Bekir Sami Bey'in EHUR'ye gönderdiği ve Kuvayı Milliye açısından çok önemli gördüğümüz bazı düşüncelerini aksettiren iki telgrafi, onun millî direniş konusundaki düşündükleri açısından çok önemlidir.

Bekir Sami Bey, 5 Haziran 1919'da EHUR'ye gönderdiği telgrafının baş tarafında, Yunan Askerî faaliyetleri hakkında bilgiler verdikten sonra, kuvayı milliyenin oluşturulması konusunda EHUR'ye çok ilginç tekliflerde bulunmuştur. [86]

Bu teklifleri özetle şöyledir: "Bu bölgedeki halk galeyandadır. Eğer para bulunabilirse, mühim millî bir kuvvet teşkil edilebilecek ve bu kuvvet gittikçe çoğalacaktır. Yunanlıların, vaktiyle Epir'de yaptıkları gibi, Afyonkarahisar' da, ya da başka yerlerde bulunan tümenlere ait topçular ile piyadelerden silâh ve malzemelerini alarak, bazı birlikler buralara firar ettirilecek olursa kadroları bu bölge halkından doldurmak mümkün-

[84] Kâzım Özalp, a. g. e., 1. c., s. 20'de, bu telgrafın Cevat Paşa tarafından gönderildiği, Ali Bey ve Bekir Sami Bey'in faaliyetlerinin bu telgraf ile takdir edildiği belirtilmektedir. Fakat Kâzım Özalp, a. g. e., 2. c., s. 31'de verilen telgraf fotokopisinde ve BSA., 1. Def.'deki telgraf suretinde Bekir Sami Bey'in takdir edildiği hususu yer almamaktadır.

[85] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı'nın R 7.6.35 tarihli telgrafi. Bu telgrafla, ordunun; 3 ncü Kolordu hariç, üç ordu müfettişliğine ayrıldığı, 17 ncü Kolordu'nun ise geçici olarak lağvedildiği ve 56 ncü Fırka'nın da geçici olarak 14 ncü Kolordu'ya bağlandığı bildirilmektedir.

[86] BSA, 1. Def., Ayrıca bk : TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 131, 132.

dür. Hükümet ise bu birliklerin firarı olduklarını gereken yerlere tebliğ ettirirse, böylece bütün Yunanistan gelse bile tamamen Türk olan Aydın vilâyetini işgal edemeyeceğine inanıyorum.

Memleketi kurtarmak için burada teşekkül edecek kuvai milliye, İstanbul'u zahiren tanımamak gibi tedbirlere müracaat eder ve fiilî hareket başlarsa, o vakit, Paris Barış Konferansı'nın Türk millî varlığını tamamiyle tanıyacağı kanaatindeyim. Hemen işe başlamak için, emirlerinizi bekliyorum."

Bekir Sami Bey'in bu tekliflerinden, onun nizâmî birlikleri firar ettirmek suretiyle oluşturulacak millî kuvvetlerin halkı cesaretlendireceğini ve topyekûn mücadele için bir nüve teşkil edeceğini düşündüğü anlaşılmaktadır. Şu anda, Bekir Sami'nin bu tekliflerine, EHUR'nın verdiği bir cevaba dair belge mevcut değildir. Fakat, Yunanlıların tahliye ettiği yerlerin, sayısı çok az da olsa, mevcut birliklerce işgaline dair Harbiye Nezareti'nin emirleri, Bekir Sami'nin bu tekliflerinin dikkate alınmadığını göstermektedir.

Bekir Sami Bey'in 11 Haziran 1919'da EHUR'ye gönderdiği telgraf, [87] da; çok ilginçtir. Çünkü bu telgraftan, onun millî kuvvetler oluşturmak için para yönünden çok sıkıntı içerisinde olduğu anlaşılmaktadır. Bekir Sami Bey'in, bu telgrafla istediği 5000 liranın gönderilip gönderilmediği konusunda da ceridede herhangi bir belge mevcut değildir.

Akhisar'ın 10 Haziran tarihinde Yunanlılarca tahliyesinden sonra, Harbiye Nezareti'nin telgraflarının konusu; çoğunlukla, tahliye edilen yerlerin Türk askerlerince işgal edilmesi hakkındadır. [88]

Harbiye Nezareti'nin 10 Haziran ve bunu takip eden beş gün içerisinde gönderdiği telgraflardan; tahliye edilen yerlerin mevcut birliklerce işgalini ve Afyon-İzmir demiryolu hattının güneyi ile irtibat tesis etmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Fakat, Harbiye Nezareti'nin, Batı Anadolu'daki olayların ciddiyetini tam anlamıyla kavrayamadığı da bu telgraflardan anlaşılmaktadır. Çünkü, Bekir Sami Bey'in müteaddid uyarı ve tekliflerine; yanındaki askerlerin sayısının çok az olduğunu belirtmesine rağmen Harbiye Nezareti, yine de mevcut askerlerle işgallerin gerçekleştirilmesi emirlerini [89] vermeye devam etmiştir.

[87] BSA, 1. Def., TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 131, 132.

[88] 10 Haziran 1919'dan itibaren tahliye edilen yerlerin Türk askerlerince işgaliyle ilgili, Harbiye Nezareti'nden 5 adet telgraf gelmiş ve Bekir Sami Bey buna karşılık 2 cevabî telgraf göndermiştir. BSA, 1. Def.

[89] BSA, 1. Def., Harbiye Nezareti'nin, R 10.6., 11.6., 15.6. tarihli telgrafları. Harbiye Nezareti'nin tutumu konusunda ayrıca bk: Selahattin Tansel, a. g. e., s. 286 vd.

Bekir Sami Bey, 11 Haziran 1919'da Harbiye Nezareti'ne 17 nci Kolordu Komutan Vekilliği görevine devam etmesine izin verilmesini, Harbiye Nezareti'nin, Kuvayı Milliye için para göndermesi ve gönüllü toplanmasına izin verilmesini teklif etmesine [90] karşın, Harbiye Nezareti'nden bu konuda hiçbir olumlu cevap alamamıştır.

Bekir Sami Bey, tüm olumsuzluklara rağmen, Yunanlıların boşalttıkları yerleri, elindeki çok az sayıdaki birlikle işgal etmek için çalışmış ve bilhassa, Afyon'daki 23 ncü Tümen'den bu konuda kendisine yardımlar da bulunmasını istemiştir. [91]

F. 14 NCÜ KOLORDU KOMUTANLIĞI İLE İLİŞKİLERİ

Eşme'de bulunduğu süre içerisinde, Bekir Sami Bey'in 14 ncü Kolordu ile ilk haberleşmesi kolordunun, Soma'dan 8 nci Tümen aracılığıyla 4 Haziran'da gönderilen, fakat Eşme'ye ancak 11 Haziran'da gelebilen telgrafıyla başlamıştır. [92] Gerçi, Bekir Sami Bey 11 Haziran 1919 tarihinde 14 ncü Kolordu'ya bir telgraf göndermişse de, [93] bu telgrafın 14 ncü Kolordu'nun bahsettiğimiz telgrafı eline geçmeden önce mi yoksa sonra mı gönderildiğine dair bir kayıt yoktur.

Bekir Sami Bey; Eşme'de bulunduğu sırada, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet'in onunla haberleşme imkânı aradığı; fakat bulamadığı, 14 ncü Kolordu'nun 11 Haziran tarihli telgrafından anlaşılmaktadır. [94] Bekir Sami Bey de 14 ncü Kolordu ile temas imkânı aramış fakat bulamamıştır. [95] Bunun sebebini; Bekir Sami, Yusuf İzzet'in nerede olduğunu bilmediği şeklinde açıklamaktadır. [96]

Bekir Sami Bey'in 14 ncü Kolordu ile yaptığı yazışmalarda, daha çok, Eşme'de yanında bulunan birliğin asker bakımından takviye edilmesini istediğini görmekteyiz. [97] Çünkü bölgedeki askerlik şubeleri 14 ncü Kolordu'nun emir ve komutasındadır. 14 ncü Kolordu Komutanlığı; Bekir Sami Bey'in bu isteğine olumlu cevap vermiş ve bu konuda şubelere emir

[90] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Harbiye Nezareti'ne gönderdiği, R 11.6 ve 14.6.35 tarihli telgrafları.

[91] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin 23 ncü Fırka'ya gönderdiği, R 12.6.35 tarihli telgrafı.

[92] BSA, 1. Def. Miralay Ali Rıza'nın R 4.6.35 tarihli telgrafı.

[93] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35 tarihli 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

[94] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet'in R 11.6.35 tarihli telgrafı.

[95] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihli, 14 ncü Kolordu Komutanlığı'na gönderdiği telgraf.

[96] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[97] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 11.6.35 tarihli 14 ncü Kolordu'ya yazdığı telgraf.

vermiştir. [98] Fakat bu konuda yine de aksaklıklar olmuş ve bazı şubeler yakalanan firari erleri Eşme'ye sevk etmemişlerdir. Nitekim Bekir Sami Bey 16 Haziran'da 14 ncü Kolordu'ya çektiği telgrafta bu konuyu dile getirmiştir. [99]

14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa, 4 Haziran 1919 tarihli telgrafında, Bekir Sami Bey'in 56 ncı Fırka Kumandanlığı'na tayin olduğunu, fırkanın Mudanya'da teşkilinin uygun görüldüğünü ve Bekir Sami Bey'in fırkanın emir ve kumandasını ele almak üzere gitmesine imkân olup olmadığını sormuştur. [100] Bekir Sami eBy, kolorduya verdiği cevapta, sadece bölgedeki durumu anlatmış, Bursa'ya gitmekten hiç bahsetmemiştir. [101] Fakat, şu anda sebebini mevcut belgelerden anlayamadığımız nedenlerle aynı gün başka bir telgraf göndererek, Bursa'ya gideceğini belirtmiştir. [102]

Daha sonraki bölümlerde de ele alacağımız gibi, Bekir Sami Bey aslında Bursa'ya gitmek istemediğini fakat, buna mecbur kaldığını belirtmektedir. [103] Buradan, Bekir Sami Bey'in gelecek konusundaki plânlarında, olayların gelişmesine göre değişiklikler olduğu ve her an bölgedeki faaliyetten vazgeçip Bursa'ya gitmek düşüncesinde olduğu anlaşılmaktadır. Eşme'den sonra gittiği Kula'daki faaliyetlerini; Bursa'ya gidişten vazgeçmek için uygun bir zemin oluşturma çabaları olarak değerlendirmek mümkündür.

Bekir Sami Bey'in Kula'ya gidişinde, 14 ncü Kolordu'nun, Harbiye Nezareti'nin emirlerine paralel olarak göndermiş olduğu; Yunanlıların takibi ve boşalttıkları yerlerin işgal edilmesi, bu amaçla Eşme'deki taburun 300 mevcuda çıkarılması amacıyla şubelere emir verildiğini belirten, 13 Haziran tarihli emri [104] etkili olmuş olabilir. Ayrıca Harbiye Nezareti'nin, Yunanlıların boşaltmasından sonra, Ahmetli bölgesine önem vermesi [105] ve Ahmetli'nin mutlaka ele geçirilmesi emrini vermesi de etkili olmuş olabilir.

-
- [98] BSA, 1. Def., 14 ncü Kolordu Komutanı, Yusuf İzzet'in R 13.6.35 tarihli telgrafı.
- [99] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 16.6.35 tarihli, 14 ncü Kolordu'ya yazdığı telgraf.
- [100] BSA, 1. Def., Miralay Ali Rıza'nın R 4.6.35 tarihli telgrafı.
- [101] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihli 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf.
- [102] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihli 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği ikinci telgraf.
- [103] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 21 Haziran 35'te Kula'dan Bursa'ya gitmek üzere yola çıkarken yazdığı notlar.
- [104] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet'in R 13.6.35 tarihli telgrafı.
- [105] TİH, 2. c., Batı Cephesi 1. ks., s. 157.

Sonuç olarak, Bekir Sami Bey'in, Eşme'de bulunduğu sırada, 14 ncü Kolordu Komutanlığı ile yaptığı yazışmaların konusu genellikle asker te-minimeseleşiyle ilgilidir.

G. DİĞER ASKERİ KURUM, BİRLİK VE KİŞİLER İLE İLİŞKİ- LERİ

Bu bölümde, Bekir Sami Bey'in 3-17 Haziran 1919 tarihleri arasında; faaliyet sahası dışında kalan diğer askerî kurum, kuruluş ve kişilerle bilgi alışverişi ve koordinasyon niteliği taşıyan yazışmaları üzerinde duraca-ğız .Harbiye Nezareti, EHLUR ve 14 ncü Kolordu ile olan ilişkilerini daha önceki bölümlerde ele aldığımız için burada sadece bunların dışında kalan yerler ve kişilerle ilişkilerini ele alacağız.

26 Mayıs 1919'da muntaka olarak, Ayvalık Mevki Komutanlığı sorum-luluğuna verilen Bergama'dan, bu dönemde de Bekir Sami Bey'e telgraf gelmiştir. Bergama Komisyon Reisi Nuri imzası ile Soma'dan 5 Haziran 1919'da çekilen telgrafta; [106] Bergamalı olmayan 30 asker gönderilme-diği takdirde silah ve cephane deposunu teslim etmek veya havaya uçur-mak mecburiyetinde kalınacağı belirtilmektedir. Bekir Sami Bey, bu telg-rafa herhangi bir cevap vermemiştir. Onun cevap vermemesinin sebebi; Bergama'nın emir ve komuta bakımından 26 Mayıs 1919 tarihinden itiba-ren Ayvalık Mevki Komutanlığı'na bağlanmış olduğundan dolayıdır.

Bekir Sami Bey'in Ayvalık'ı silah, cephane ve insan yönünden des-teklemek için, 26 Mayıs'ta aldığı tedbirlere rağmen, bu emirden 10 gün sonra, Bergama Komisyon Reisi Nuri'nin Bekir Sami Bey'den asker iste-mesinin sebepleri araştırılması gereken bir konudur. Buradan, Balıkesir ve Soma muntakasından sorumlu olan 61 ncü Tümen 188 ncü Alay'ın, [107] Bergama'daki cephaneliği kurtarma konusunda yeterli olamadığı anlaşı-lmaktadır. Nitekim, 11 Haziran 1919 akşamı, Yunan kuvvetlerinin yaklaşt-ığını anlayan Nuri, silah ev cephane deposunu havaya uçurmuştur. [108]

Bekir Sami Bey'in, 3-17 Haziran 1919 tarihleri arasında haberleştiği önemli merkezlerden biri de Denizli'dir. Denizli, İzmir'in işgali ile birlikte

[106] BSA, 1. Def., Nuri'nin R 5 Haziran 35 tarihli Eşme'de 17 ncü Kolordu Kuman-danlığı'na gönderdiği telgraf.

[107] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 159.

[108] TİH, 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., s. 162, Selahattin Tansel, a. g. e., s. 283'de Bergama, 12 Haziran'da işgal edilmiştir denilmektedir. Bergama'nın Yunanlı-larca işgal hakkında ayrıntılı bilgi için bk : İlhan Tekeli - Selim İlkin, a. g. e., s. 116 vd.

mukavemet hareketlerinin hemen başladığı bir bölgedir. [109] Bekir Sami Bey'in, 3-17 Haziran 1919 tarihleri arasında, Denizli ile yaptığı yazışma beş telgraftan ibarettir. Bu telgraflardan bir tanesi, 17 nci Kolordu Süvari Bölük Komutanı Ekrem'in; 6.6.1119 tarihinde Denizli'ye gelerek 57 nci Tümen emrine girdiğini bildiren telgrafıdır. [110] İkincisi ise; 10 Haziran 1919'da, Bekir Sami Bey'in, Gördes Jandarma Kumandanlığı ile birlikte Denizli Jandarma Kumandanlığı'na da gönderdiği ve Nazilli ve Akhisar hakkında bilgi istediği telgrafıdır. [111]

Diğer telgraflardan iki tanesi Denizli'den 11 nci Tümen Kalem Reisi Miralay Tevfik'in Bekir Sami Bey'e gönderdiği, bir tanesi de, Bekir Sami'nin Miralay Tevfik'e gönderdiği telgraflardır. Denizli'den 2 Haziran 1919'da gönderilen fakat Eşme'de Bekir Sami'nin eline 11 Haziran'da geçen telgrafında, Miralay Tevfik, Bekir Sami'nin iki telgrafının alındığını ve gerekenlere tebliğ edildiğini belirterek, [112] Denizli'ye birkaç subay gönderilmesini istemektedir. [113]

Bekir Sami Bey, 11 Haziran 1919 tarihinde, 11 nci Kalem Riyaseti'ne (Denizli 11 nci Tümen Kalem Riyaseti) gönderildiği telgrafında; Yunanlıların bazı yerleri tahliye ettiklerini ve Akhisar'ın Türk askerlerince işgal edildiğini haber vererek, subelerde bulunan firarî tebdili durumdaki erlerin seri bir şekilde celp edilmelerini istemiştir. [114] Miralay Tevfik, Bekir Sami'nin telgrafına gönderdiği 16 Haziran tarihli cevapta, Denizli ve çevresindeki Kuvayı Milliye hareketleri hakkında bilgiler vermiştir. [115] Bu telgraflardan da anlaşılacağı gibi, Bekir Sami Bey'in, Denizli ile ilişkisi karşılıklı asker isteği ve koordinasyondan ibarettir.

Bekir Sami Bey'in telgrafında, Denizli'den asker sevk edilmesini istemesi; onun Denizli'deki faaliyetler hususunda sarıh bir malumata sahip

[109] Denizli'deki Kuvayı Milliye hareketleri için bk : Nuri Köstüklü, a. g. e., İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 141 vd., Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 141 vd., Selahattin Tansel, a. g. e., s. 274, 275.

[110] BSA, 1. Def., 17 nci Kolordu Süvari Bölüğü hakkında ayrıntılı bilgi için bk: İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 140, Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 149, Nuri Köstüklü, a. g. e., s. 125.

[111] BSA, 1. Def.

[112] Miralay Tevfik'in sözünü ettiği ve Bekir Sami'den geldiğini belirttiği iki telgraf cerideye yoktur. Bu telgraflar; Yüzbaşı Rasim'in, BSA, 1. Defter'deki Alaşehir'den 3 Haziran 1919'da Bekir Sami'ye gönderdiği telgrafında; Nazilli Jandarma Kumandanlığı tarafından Denizli'deki Topçu Tabur Kumandanlığı'na gönderdiği ve 57 nci Tümen'e ait olduğunu söylediği telgraflar olması gerekir. Miralay Tevfik Bey'e R 11.6.35'ten önce, Bekir Sami'nin yazdığı bir telgraf cerideye yoktur.

[113] BSA, 1. Def., Miralay Tevfik'in R 2.6.35 tarihli.

[114] BSA, 1. Def.

[115] BSA, 1. Def., Miralay Tevfik'in R 16.6.35 tarihli telgrafı.

olmadığını göstermektedir. Bu sırada Denizli'de Yunanlıların ilerlemesini engellemek maksadıyla hummalı bir direnme başlamıştır. Bunun için, Denizli'nin kendisinin askere ihtiyacı vardır. Zaten, Bekir Sami'nin isteğine, Miralay Tevfik Denizli'deki örgütlenmeleri anlatarak, bir nevi onun isteğinin mümkün olamayacağını ima etmiştir. Nitekim, Bekir Sami Bey de Denizli'ye bu konuda başka bir telgraf göndermemiştir.

Sıtkı Aydınel, Bekir Sami Bey'in Denizli ile ilişkisini biraz abartmış olup, [116] ceridede bizim ele aldığımız belgelerin dışında, 21 Mayıs - 27 Haziran 1919 tarihleri arasında Denizli'den gelen veya oraya gönderilen başka bir yazı yoktur. Konu ile ilgili bazı araştırmalarda ise, maalesef Bekir Sami Bey'in Denizli ile olan yazışmaları hiç ele alınmamıştır. [117]

Bekir Sami Bey'in, Bandırma'ya çıkışından itibaren çok uğraşmasına rağmen bir türlü irtibat tesis edemediği, Çine'deki 57 nci Fırka'ya Eşme'den de telgraf gönderdiğini görüyoruz. Nitekim 12.6.1919'da 57 nci Fırka'ya gönderilen telgrafta, [118] Akhisar, Manisa ve Ayvalık'taki durum anlatılarak, Aydın taraflarındaki vaziyet ve Şefik Bey'in faaliyetleri hakkında bilgi isteyen Bekir Sami, nihayet 16 Haziran 1919'da Albay Şefik'ten oldukça uzun bir telgraf almıştır. [119]

Albay Şefik'in gönderdiği telgrafın, Bekir Sami Bey'in hangi telgrafa cevap olduğunu bilemiyoruz. Her ne kadar, Albay Şefik'in telgrafında R 6 Haziran 35 tarihli telgrafa cevaptır kaydı varsa da, [120] ceridede 57 nci Fırka'ya 6 Haziran 1919'da gönderilmiş hiçbir telgraf yoktur. Albay Şefik'in anlattıklarından da hangi telgrafa cevap olduğunu anlamak mümkün değildir.

Albay Şefik telgrafında, Aydın'ın işgalinin nasıl olduğunu, tümenin Çine'ye nasıl çekildiğini, Aydın, Nazilli, Sarayköy ve Denizli'deki faaliyetler ile bölgedeki askeri birliklerin nerelerde olduğunu bildirmektedir [121]

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Albay Şefik yazdığı eserde; Bekir Sami Bey'den sadece R 28.5.35 tarihli Salihli'den gönderilen bir telgraf aldığını ve buna da R 30.5.35 tarihinde cevap yazdığını belirtmektedir. [122] Fakat cevabının içeriğini vermemektedir.

[116] Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 151.

[117] Nuri Köstüklü, a. g. e., İhan Tekeli-Selim İltin, a. g. e.

[118] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihinde Çine'deki 57 nci Fırka'ya gönderdiği telgraf.

[119] BSA, 1. Def., Albay Şefik'in R 14.6.35 tarihli telgrafı.

[120] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[121] BSA, 1. Def. Aynı telgraf.

[122] M. Şefik, a. g. e., 2. c., s. 21.

Albay Şefik'in, Bekir Sami Bey'den aldığı yazdığı 28.5.35 tarihli telgraf, harp ceridesinde vardır. [123] Fakat onun R 30.5.35 tarihinde Sami'ye yazdığı bir cevap yoktur. Albay Şefik büyük olasılıkla Bekir Sami Bey'e 30.5.1919'da değil başka bir tarihte cevap vermiştir.

Bekir Sami Bey'in 3 Haziran'dan sonra ilişkiye girdiği ve Bursa'ya gidinceye kadar da yazışmalarda bulunduğu ve giderken de bölgeye yardımcı olmasını rica ettiği Afyon'daki 23 ncü Fırka ile ilgili; ceridede 2 telgraf mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Bekir Sami'nin gönderdiği, diğeri de 23 ncü Fırka'nın ona cevaben gönderdiği telgraftır.

Mondros Mütârekesi'nden sonra, Osmanlı ordusunun kuruluşuna göre, 23 ncü Fırka Afyon'da konuşlandırılmış olup, merkezi Ankara'da bulunan 20 nci Kolordu'ya bağlı bulunuyordu. [124] Bekir Sami Bey'in Eşme'de bulunduğu sırada, 20 nci Kolordu'ya Ali Fuat Paşa, 23 ncü Tümen'e de Ömer Lütfi kumanda ediyordu. Bekir Sami Bey'in Eşme'de yanında bulunan 68 nci Alay'ın 1 nci Taburu da 23 ncü Fırka'ya bağlıydı. [125]

Bekir Sami Bey'in 23 ncü Fırka'ya bu tarihte, yani 12 Haziran'da telgraf göndermesinin sebebi, daha önce de belirttığımız gibi, onun Yunanlıların boşalttığı yerleri işgal etmekle görevlendirilmesidir. Bunun için, o, 23 ncü Fırka'dan bazı isteklerde bulunmuştur.

Bekir Sami Bey 12 Haziran 1919'da 23 ncü Fırka'ya gönderdiği telgrafında; [126] 17 nci Kolordu'nun o andaki durumunu, 68 nci Alay'ın 1 nci Taburu'nun Eşme'de bulunduğunu ve düşmanın tahliye ettiği yerleri işgal edeceğini belirterek şu isteklerde bulunmuştur :

"1. Küçük bir sıhhiye heyeti, (bir doktor, birkaç sıhhiye askeri ve gerekli ilâç),

2. Bir tahrip müfrezesi (bir subay veya bir astsubay, tahrip malzemesi ve birkaç asker),

3. Bir makineli tüfek bölüğü (68 nci Alay 1 nci Tabur'un elinde makineli tüfekler mevcut, fakat kullanacak ekip yoktur). Bunun için asgarî bir makineli tüfek heyeti.

[123] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Salihli'den R 28.6.35 tarihinde gönderdiği telgraf.

[124] TİH, 7. c., İdari Faaliyetler, s. 3.

[125] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Eşme'den 23 ncü Fırka'ya gönderdiği R 12.6.35 tarihli telgraf.

[126] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

Bunlardan mümkün olanlarının trenle Salihli'ye, trenle sevki mümkün olamayanların karadan Salihli'ye sevkini rica ederim. Mamafih sürat miktardan daha mühimdir." [127]

Telgraftan anlaşıldığına göre; Bekir Sami, tahliye edilen yerleri işgal için çok acele etmektedir. 23 ncü Fırka Komutanı Ömer Lütfi de telgrafın aciliyetini anlayarak, 14 Haziran'da hemen cevap vermiştir. 23 ncü Fırka Komutanı 14.6.1919'da gönderdiği cevapta; [128] Fırka'nın makineli tüfek yetiştirici askerlerinden bir tane dahî olmadığını, hep yeniden yetiştirmeye başladıklarını, fakat istihkâm subayları ile gerekli olan tahrip malzemesini trenle gönderdiğini belirtmiştir. Bekir Sami Bey'in 23 ncü Fırka ile ilişkisi bundan sonra da devam ettiğinden, Kula bölümünde tekrar ele alınacaktır.

Bekir Sami Bey'in bu dönemdeki muhaberatının büyük bir bölümü bölgesi dışındaki komutanlarla olmuştur. Bu cümleden olarak, Bekir Sami Bey, Alaşehir'de bulunduğu sırada, 31 Mayıs 1919 tarihinde, Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafına, Eşme'de iken cevap alabilmıştır. 9 Haziran 1919 tarihli, Havza'dan gönderilen ve 11 Haziran'da Bekir Sami'nin eline geçen, Mustafa Kemal'in cevabî telgrafını [129] daha önce ele aldığımız için burada tekrar etmeyeceğiz. Sadece, Bekir Sami'nin 14 Haziran'da Mustafa Kemal'e gönderdiği telgrafi [130] ele alacağız.

Mustafa Kemal'in 9 Haziran tarihli telgrafında; "Vaziyetinizden ve o taraflar teşkilâtı millîyesinden ve cereyanı vukuattan sık sık malumat buyurmanızı rica ederim" [131] isteği üzerine, Bekir Sami, 14 Haziran tarihinde Mustafa Kemal'e Yunan askerî faaliyetleri hakkında bilgi vermiştir. [132]

Bekir Sami Bey, ilk defa Eşme'de iken Ali Fuat Paşa ile de haberleşmiştir. Bu haberleşme, Ali Fuat Paşa'nın 9 Haziran 1919 tarihli telgrafi [133] ile başlamıştır. Ali Fuat Paşa, telgrafında; ahval ve durum

[127] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[128] BSA, 1. Def., Ömer Lütfi'nin Karahisar'dan R 14.6.35'te gönderdiği telgraf.

[129] BSA, 1. Def., Mustafa Kemal'in R 9.6.35 tarihli telgrafi.

[130] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 14.6.35 tarihinde, 9 ncü Ordu Müfettişliği, Konya'da Yıldırım Kışaatı Müfettişliği, Ankara'da 20 nci Kolordu ve Balıkesir'de 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

[131] BSA, 1. Def., Mustafa Kemal'in R 9.6.35 tarihli telgrafi.

[132] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 14.6.35 tarihinde 9 ncü Ordu Müfettişliği, Konya'da Yıldırım Kışaatı Müfettişliği, Ankara'da 20 nci Kolordu ve Balıkesir'de 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf. Mustafa Kemal'in Nutuku'nda bu telgraflardan hiç söz edilmemektedir. Bk : Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, 1. c., s. 21.

[133] BSA, 1. Def., Ali Fuat'ın R 9.6.35 tarihli telgrafi.

hakkında bilgi verilmesini özel olarak rica etmiştir. Bekir Sami Bey, Ali Fuat Paşa'ya 12 Haziran 1919'da gönderdiği cevabî telgrafında; [134] Yunan işgâl faaliyetlerinden ve tahliye faaliyetlerinden bahsederek, Ahmetli'yi işgal etmek üzere Eşme'den bir kuvvet göndereceğini bildirmiştir. [135] Bekir Sami Bey, bundan sonra da Ali Fuat Paşa'ya bölgesindeki durum hakkında bilgi vermeye devam etmiş ve 14 Haziran 1919 tarihinde bir telgraf daha göndermiştir. [136] Ali Fuat Cebesoy, hatıralarında bu telgraflardan maalesef hiç söz etmemektedir. [137]

Bekir Sami Bey'in haberleşme yaptığı diğer bir önemli komutanlık, Konya'daki 2 nci Ordu Müfettişliği ya da diğer adıyla Yıldırım Kıtaaatı Müfettişliği'dir. Bekir Sami Bey'in Konya'ya gönderdiği ilk telgraf, daha önce belirtmiş olduğumuz, 31 Mayıs 1919'da aynı zamanda Mustafa Kemal'e de göndermiş olduğu telgraftır. [138]

Yıldırım Kıtaaatı Müfettişi Ferik Cemal, Bekir Sami'nin 31 Mayıs 1919 tarihli telgrafına Akşehir'den 11 Haziran'da gönderdiği bir nevi cevabî telgrafında, Aydın vilâyeti dahilindeki Yunan askerî hareketleri hakkında bilgiler vermekte ve kendi verdiği haberlerden başka haber olup olmadığını sorarak, varsa bildirilmesini rica etmektedir. [139] Bekir Sami Bey, Yıldırım Kıtaaatı Müfettişliği'ne gönderdiği, 12 Haziran 1919 tarihli cevabında; Torbalı, Aydın ve Bayındır hakkında haberi olmadığını belirterek, Akhisar, Ayvalık ve Ahmetli hakkında bilgiler vermiştir. [140] Bundan başka Bekir Sami Bey, Anadolu'nun diğer bölgelerindeki, önemli komutanlıklara bölge hakkında bilgiler verirken, genelde Konya'daki müfettişliğe de telgraflar göndermeyi ihmal etmemiştir. [141]

[134] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35 tarihinde 20 nci Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

[135] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[136] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 14.6.35'te Mustafa Kemal ve birçok komutana gönderdiği telgraf.

[137] Bu konuda bk : Ali Fuat Cebesoy, a. g .e., s. 137'deki Eşme ile ilgili notlar.

[138] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 31 Mayıs 35 tarihinde Erzurum ve Konya'ya gönderdiği telgraf.

[139] BSA, 1. Def., Ferik Cemal'in R 11 Haziran 35 tarihli telgrafi.

[140] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Akşehir'de Yıldırım Kıtaaatı Müfettişliği'ne gönderdiği R 12.6.35 tarihli telgraf.

[141] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 14.6.35 tarihinde Mustafa Kemal ve birçok komutana gönderdiği telgraf.

Bekir Sami Bey Eşme'de bulunduğu süre içerisinde, yukarıda belirttiğimiz komutanlıklardan başka diğer askerî ve sivil makamlar ile de, bilgi alışverişi ve asker toplama konusunda bazı yazışmalarda bulunmuş [142] ve 17 Haziran 1919 sabahı 15 subay ve 30 asker ile birlikte Eşme'den hareket ederek aynı gün Kula'ya gitmiştir. [143]

[142] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 12.6.35'te Eşme'deki Piyade Taburu'na, R 15.6.35'te Uşak Askerlik Şubesi'ne yazdığı telgraflar ve R 14.6.35 tarihli Turgutlu Kaymakamı Haydar'dan aldığı telgraf.

[143] BSA, 1. Def., Kula, R 17.6.35 tarihli notlar.

YEDİNCİ BÖLÜM

KULA'NIN GENEL DURUMU VE BEKİR SAMİ BEY'İN FAALİYETLERİ

(17 - 21 HAZİRAN 1919)

I. KULA'NIN GENEL DURUMU (17 - 21 HAZİRAN 1919)

İzmir-Uşak karayolu üzerinde yer alan Kula; 1886 yılına kadar Kütahya Sancağı'na bağlı bir yerleşim birimi iken, bu tarihten itibaren Aydın ili, Manisa Mutasarrıflığı'na bağlı bir ilçe merkezi olmuştur. [1]

Yunanlıların İzmir'i işgalini müteakip, yurdun her yerinde olduğu gibi Kula da oldukça korkulu günler geçirmiştir. Burada da hükümet aleyhtarları olanlar aranmaya ve İttihatçılar göz altında bulundurulmaya başlanmıştır. Bunun için bazı İttihatçılar, bu tarihlerde Kula'yı terketmişlerdi. Bu tarihlerde Kula'da kaymakam bulunan Selahattin Bey İttihatçılara gizlice yardım etmiş ve bunun sonucunda bazı İttihatçılar şehre geri dönmüşlerdir. [2] Bekir Sami Bey Kula'ya gelmeden önce Yüzbaşı Rasim (Aktuğ), Yüzbaşı Rahmi (Ödemiş'ten) ve Bekir Sami'nin Eşme'den buraya mevki komutanı olarak gönderdiği Binbaşı Nedim Efendi, Kula'da millî direnişi örgütlemek, millî kuvvetler oluşturmak için çalışmışlar, fakat bu konuda istenilen başarı elde edilememiştir.

Daha önceki bölümlerde de belirttiğimiz gibi Kula bir türlü millî direniş hareketlerine katılamamıştı. [3]

Sonuç olarak, bütün gayretlere rağmen bu tarihte Kula, millî örgütlenme için henüz uygun bir ortama sahip değildir, [4] Bunun için Kula Mevki Komutanı Binbaşı Nedim son çare olarak, 16 Haziran 1919 tarihli telgrafla Bekir Sami Bey'i Kula'ya davet etmiştir. [5]

II. KULA'YA GELİŞ SEBEPLERİ VE KULA İLE İLGİLİ FAALİYETLERİ

Bekir Sami Bey, Eşme'de iken Bursa'ya gitmeye karar verdiği bir sırada, Yunanlıların bazı yerleri tahliye etmeleri sonucu; Harbiye Neza-

[1] İsmail Tosun, Sosyal, Kültürel ve Turizm Yönü ile Kula, ilave 2. b, Yayınlayan : Kula Belediyesi, (ş.y) (t.y) s. 33.

[2] a. g. e., s. 38.

[3] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 17.6.35 tarihli notları.

[4] İhan Tekeli, Selim İkkin, a. g. e., s. 132.

[5] BSA, 1. Def., Kula'dan Bnb. Nedim'in R 16.6.35 tarihli telgrafı.

reti'nden tahliye edilen yerleri bilhassa Ahmetli'yi işgal etme emrini almıştır. Bu durum karşısında o, Bursa'ya gitmekten vazgeçerek, bölgede millî kuvvetler oluşturarak boşaltılan yerleri işgal etme faaliyetini yoğunlaştırmıştır.

Bekir Sami Bey, Ahmetli'yi işgal etmek amacıyla, elindeki birlikleri takviye etmek ve millî teşkilâtlanma yapmak için Kula'ya gitmeye karar vermiştir.

İlhan Tekeli ve Selim İlkin, Bekir Sami Bey'in, Eşme'den Bursa'ya gitmek için yola çıktığını ve giderken de Kula'ya uğradığını belirtmektedir. [6] Yüzbaşı Selahattin, Kula'ya gidiş sebebini; "Bekir Sami Bey'in oraya gidip bir darbe vurmak istemesi" şeklinde açıklamaktadır. [7] Bu sebepler, Bekir Sami'nin Kula'ya geliş amacını doğru bir şekilde açıklamamaktadır.

Bekir Sami Bey'in esas amacı; Kula'da kalmak değil, Salihli'ye gitmek ve Ahmetli'yi işgal etmektedir. Böylece, eğer başarıya ulaşırsa, Turgutlu-Salihli ana istikameti Yunanlılara karşı kapanmış olacaktır. [8] Bekir Sami Bey'in Kula'daki çalışmalarını dikkate aldığımızda, onun hiç de Bursa'ya giderken "sadece şöyle bir uğramak" kabiliinden, oraya gelmediği açıkça ortaya çıkmaktadır.

Bekir Sami Bey, 17 Haziran 1919 sabahı, iki hafta kaldığı Eşme'den, yanında 15 subay ve 30 asker olduğu halde, hareket ederek, aynı gün akşama doğru Kula'ya gelmiştir. [9] Bekir Sami Bey'in kafilesinde yaverinden başka hangi subayların olduğuna dair, ceridede herhangi bir bilgi mevcut değildir. [10] Bekir Sami Bey ve beraberindekiler; Kula'ya gelir gelmez doğrudan kaymakamlık binasına gitmiştir. [11]

Bekir Sami Bey'in çalışmaları sonunda, Kula'da, millî kuvvetler oluşturmak için büyük bir faaliyet başlamış, halkın bir kısmı para vermeye, bir kısmı da bilfiil gönüllü olmak için hazırlanmaya başlamıştır. [12] Bu

[6] İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 132.

[7] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 132.

[8] Sıtkı Aydınel, a. g. e., s. 103.

[9] BSA, 1. Def., R 17.6.35 tarihli notlar. Ayrıca bk. İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 103, İlhan Tekeli-Selim İlkin, a. g. e., s. 132, Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 137.

[10] Ali Fuat Cebesoy, a. g. e., s. 137'de Hamit Şevket İnce'nin de Bekir Sami ile Eşme'den Kula'ya geldiğini belirtmektedir.

[11] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 103.

[12] BSA, 1. Def., R 17.6.35 tarihli notlar. Ayrıca bk : İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 104.

faaliyetler yapılırken, eşrafın işlerin çoğunu köylülere yüklemek istediğini fark eden Bekir Sami, gönüllü birliklere, özellikle ileri gelenlerin katılmasını ve öncülük etmesini istemiştir. [13]

Yüzbaşı Selahattin, hatıralarında; Bekir Sami'nin faaliyetleri sonucunda; Rumların deliklerine saklandıklarını, metropolitin Alâşehir'e kaçtığını belirtmekte [14] ve Rumların Alâşehir'e kaçmasından sonra Türklerin daha da cesaretlendiğini anlatmaktadır. [15] Yüzbaşı Selahattin'in Rumlar ile ilgili anlattıkları, ceridede yer almamaktadır. Bunun için bu olayların doğru olup olmadığı hakkında, şu an için bir belge mevcut değildir. Bekir Sami Bey'in Kula'ya münhasır faaliyetleri hakkında yukarıda belirttiklerimizin dışında başka bir faaliyet ceridede mevcut değildir.

Onun Kula'da kaldığı dört gün zarfında yaptığı yazışmaların büyük çoğunluğu, Salihli'de oluşturmak istediği millî kuvvetler ile ilgilidir. Bu amaçla o; Salihli, Alâşehir Eşme ve Uşak ile yazışmalarda bulunmuş ve Bekir Sami Bey Kula'da kaldığı 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasında 28 adet telgraf göndermiş, buna karşılık 26 adet telgraf almıştır. [16]

14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet Paşa'nın Soma'dan 20.6.35 tarihli ve Bekir Sami'nin Bursa'ya gitmesini emreden telgrafının [17] aynı gün, yani 20.6.1919 tarihinde onun eline geçmesine kadar, Bekir Sami'nin yazışmalarının konusu genelde millî kuvvetler teşkili hakkındadır. Görevden alınmasına dair olan telgrafi aldıktan ve Bursa'ya gitmeye karar verdikten sonraki yazışmaları ise; yapılan işlerin devam ettirilmesi ve bölgedeki birliklere veda niteliğindedir.

III. BEKİR SAMİ BEY'İN SALİHLİ'DE MİLLÎ KUVVETLER OLUŞTURMASI

A. SALİHLİ'DE MİLLÎ KUVVETLERİN OLUŞTURULMASININ GEREKÇELERİ

Eşme'deki faaliyetleri bölümünde belirttiğimiz gibi, Bekir Sami Bey, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet'in, Somadan 4.6.1919 tarihinde gönderdiği fakat onun eline 11.6.1919'da geçen telgrafından [18] sonra, 12.6.1919'da 14 ncü Kolordu'ya yazdığı telgrafında, [19] tarih vermeksiz-

[13] BSA, 1. Def., R 17.6.35 tarihli notlar.

[14] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 104.

[15] Aynı yer.

[16] BSA, 1. Def.

[17] BSA, 1. Def.

[18] BSA, 1. Def.

[19] BSA, 1. Def

zin Bursa'ya 56 ncı Fırka'yı teşekkül ettirmek üzere gideceğini yazdığını belirtmiştir. Fakat, Bekir Sami Bey kısa süre içinde kararından vazgeçerek Bursa yerine, Salihli'ye gitmek amacıyla 17 Haziran 1919'da Kula'ya gitmiştir. Onun Bursa'ya gitmekten vazgeçmesine sebep olan emirler ve olayları şu başlıklar halinde ele alabiliriz:

1. Yunanlılar'ın 7.6.1919'da Ahmetli'yi, [20] 9-10.6.1919 gecesi de Akhisar'ı [21] tahliye etmeleri,

2. Harbiye Nezareti'nin İstanbul'dan 10.6.1919'da gönderilen ve Bekir Sami'nin eline 11.6'da ulaşan; Yunanlıların tahliye ettikleri yerlerin en yakın birliklerce işgali hakkındaki emri, [22]

3. Harbiye Nezareti'nin İstanbul'dan 11.6.1919'da gönderdiği ve aynı gün Bekir Sami'nin eline geçen, Ahmetli'nin derhal ve müdebbirane bir şekilde işgal edilmesi hakkındaki emri, [23]

4. Harbiye Nezareti'nin 11.6.1919'da gönderdiği ve 12.6'da Bekir Sami'nin eline geçen; Soma'daki birliklerin Akhisar'ı işgalinin 14 ncü Kolordu'ca emredildiği, tahliye edilen yerlerin daha önceki emir gereğince derhal işgal edilmesi, Yunanlıların yaptıkları işkencelerin delillerle tespit edilmesi hakkında emri, [24]

5. 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet'in, Balıkesir'den 13.6.1919'da gönderdiği ve aynı gün Bekir Sami'nin eline geçen ve Bekir Sami'nin Bursa'ya gitmesinin uygun olabileceğinin; fakat, salihli, Alâşehir istikametinin de açık bırakılmaması gerektiğinin belirtildiği telgrafı. [25] Bu telgrafta, Bekir Sami'nin Bursa'ya gitmesinin bölgedeki teşkilatlanmaya menfi tesir edip etmeyeceğinin de dikkate alınması gerektiği, bu hususun nasıl temin edilmiş olduğu da sorulmaktadır.

6. Harbiye Nezareti'nin 14.6.1919 tarihinde gönderdiği ve aynı gün Bekir Sami'nin eline geçen; Manisa'dan çekilen kuvvetlerle Yunanlıların tahliye ettikleri yerlerin işgal edilmesi hakkındaki emri, [26]

[20] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 8.6.35 tarihinde Harbiye Nezareti'ne gönderdiği telgraf.

[21] BSA, 1. Def., Yzb. Rasim'in Kula'dan R 10.6.35 tarihinde Eşme'ye gönderdiği telgraf.

[22] BSA, 1. Def.

[23] BSA, 1. Def.

[24] BSA, 1. Def.

[25] BSA, 1. Def.

[26] BSA, 1. Def.

7. Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un 15.6.1919'da gönderdiği ve 16.6'da Bekir Sami'nin eline geçen; Bergama'nın 12.6.1919'da Yunanlılarca işgal edildiği, çekilmekte olan Yunan birlikleri ile temas edilmesi ve tahliye edilen yerlerin işgalinin çok lüzumlu olduğu hakkındaki telgrafı. [27] Bu telgrapta, Harbiye Nazırı ayrıca; böyle bir hareketin (tahliye edilen yerlerin işgalinin) gerekçesini de açıklamıştır. Buna göre; bu hareketle, Bergama istikametinde ilerleyen Yunan kuvvetleri üzerine geriden baskı yapılmış ve Ödemiş, Aydın bölgeleri ile irtibat tesis edilmiş olacaktır. Harbiye Nazırı, bu hususta vakit kaybetmeden hemen süratle hareket edilmesi emrini de aynı telgrafla vermiştir.

Buradan anlaşıldığına göre, Bekir Sami Bey'in Bursa'ya gitmekten vazgeçmesinin sebepleri, bölgedeki Yunan tahliyeleri ve Harbiye Nezareti ile 14 ncü Kolordu'nun emirleridir. Bekir Sami Bey Kula'dan Bursa'ya giderken, 20.6.1919 tarihinde EHUR'ye yazdığı telgrafında [28], kendisi de hadiseleri aynı şekilde değerlendirmektedir.

Bekir Sami Bey, Harbiye Nezareti'nin yukarıda belirttiğimiz emirlerinin elindeki mevcut birlik tarafından icrasının olanaksız olduğunu yazdığı birçok telgrafında belirtmesine karşın nezaret kararından vazgeçmemiştir.

Bekir Sami Bey, bir asker olarak aldığı emri yerine getirmek için imkânsızlıklar içinde Salihli - Alâşehir hattını Yunanlılara karşı tutmak ve Ahmetli'yi işgal için gerekli hazırlıkları yapmak maksadıyla Kula'ya gitmiştir.

Kula'ya varır varmaz, hemen Salihli'de bir birlik oluşturma faaliyeti içerisine girerek, bu amaçla Salihli, Alâşehir, Eşme ve Uşak'taki mevki komutanlıkları askeri ve sivil makamlarla birçok yazışmalarda bulunmuş fakat, kendisi de önemli bir kuvvetle 19.6.1919 tarihinde Salihli'de bulunacağını 17.6.1919 tarihli telgrafında [29] belirtmesine rağmen, bu plânını uygulayamamıştır.

Bekir Sami'nin Salihli'ye gitme plânını uygulayamamasının sebepleri; sözünü ettiği önemli kuvveti oluşturamamış olabileceği veya Kula'da kaldığı sürece çok ağır şekilde hastalanmış olması olabilir. [30]

[27] BSA, 1. Def.

[28] BSA, 1. Def.

[29] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin, R 17.6.35 tarihinde Alâşehir Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[30] Yüzbaşı Selahattin, hatıralarında, Bekir Sami'nin Kula'da iken çok ağır hastalandığını ve yatağa düştüğünü belirtmektedir. İlhan Selçuklu, a. g .e., 2. kt., s. 104.

Buraya kadar, Salihli'de oluşturulmak istenen millî kuvvetlerin teşkilî gerekçelerini ele aldık. Şimdi de Bekir Sami Bey'in bu kuvvet oluşturmak için; Salihli, Alaşehir, Eşme ve Uşak ile yaptığı yazışmaları ele alacağız. Böylece, onun millî kuvvetler oluşturma çabalarını da değerlendirmiş olacağız.

Bekir Sami Bey, Bursa'ya gitmeye karar verdikten sonra da, yapılanların devamı için tedbirler almaya ve hatta Bursa yolculuğu sırasında dahi bölge ile haberleşmeye devam etmiştir.

B. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN SALİHLİ İLE YAPILAN YAZIŞMALAR

Bekir Sami Bey, Salihli ile, Akhisar'dan itibaren ilgilenmeye başlamıştır. Akhisar'da bulunduğu sırada, Manisa'dan çıkarılan birlikleri Salihli'ye sevk etmiş ve kendisi de 28 Mayıs 1919 tarihinde Salihli'ye gitmiştir.

Salihli'de iki gün kalan Bekir Sami, oranın durumunun direniş hareketleri için uygun olmadığını görerek, 29 Mayıs 1919'da Alaşehir'e gitmiş, fakat Salihli ile irtibatını hiçbir zaman kesmemiş ve 11.6.1919 tarihinde, o sırada Kula'da bulunan Yüzbaşı Rasim'i Salihli'ye Mevki Komutanı olarak atamıştır. 12.6.1919 tarihinde göreve başlayan Yüzbaşı Rasim'in 17 Haziran'a kadarki faaliyetlerini Eşme bölümünde ele aldığımızdan, şimdi sadece 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasındaki yazışmaları ve faaliyetleri ele alacağız. Bu dönemde ceridede, Salihli ile ilgili on telgraf mevcuttur. Bunların üç tanesi Yüzbaşı Rasim'in Bekir Sami'ye gönderdiği, yedi tanesi ise Bekir Sami'nin Salihli'ye gönderdiği telgraflardır.

Yüzbaşı Rasim Bekir Sami'ye gönderdiği üç telgraftan, 17.6.1919'da gönderdiği birinci telgrafta, Manisa, Turgutlu ve Menemen'deki olaylar hakkında bilgiler verdikten sonra, Salihli'de 50 kişilik bir müfrezenin hazır olduğunu belirtmektedir. [31] Halbuki, Yüzbaşı Rasim, R 16.6.35'te, Bekir Sami Eşme'deyken ona gönderdiği telgrafta [32] durumunun ümitsiz olduğunu belirtmişti. Burada cevap bulunması gereken soru; "Bir gün içinde 50 kişilik müfreze nasıl hazırlandı?" Mevcut belgelerle bu soruyu cevaplandırmamız mümkün değildir.

Yüzbaşı Rasim'in gönderdiği ikinci telgraf 20.6.1919 tarihli olup, Salihli ile ilgili olmayıp, Akhisar'daki Kuvayı Milliye hakkındadır. [33]

[31] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 17.6.35 tarihli telgrafi.

[32] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 16.6.35 tarihli telgrafi.

[33] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 20.6.35 tarihli telgrafi.

Yüzbaşı Rasim'in üçüncü telgrafı ise 20.6.1919 tarihli olup, Salihli'de toplanmış olan birlikler ve Turgutlu hakkındadır. [34] Bu üçüncü telgraftan, 20.6.1919'da Salihli'de ne kadar birlik toplandığını öğreniyoruz. Buna göre, beş subay, altmış sekiz asker ve sekiz hayvan, 20.6.1919'da Alaşehir'den, Yüzbaşı Tahir Bey ve maiyetindeki yedi asker ile Yüzbaşı Seyit Ali Efendi ve arkadaşları da yine aynı gün Salihli'ye gelmişlerdir. Bu birliklerin toplamı subay ve asker 85 kişi kadar olmalıdır.

Bekir Sami Bey'in, Kula'dan Salihli'ye gönderdiği yedi telgrafın; beş tanesi Mevki Kumandanlığı'na, biri Yüzbaşı Rasim Efendi'ye, biri ise Salihli'de bulunan 68 nci Alay'ın 1 nci Taburu'na başlığını taşımaktadır.

Bekir Sami Bey, 17.7.1919 tarihinde, Yüzbaşı Rasim'in aynı tarihli telgrafına verdiği cevapta; Turgutlu, Manisa ve Menemen'in faaliyete geçmek için hazırlık yapmaları, bu emrin onlara ulaşmasından önce ortaya çıkacak olaylar karşısında sessiz kalmayıp, teslim olmamalarını, Yüzbaşı Rasim'in de gönüllü miktarını artırmasını istemiştir. Aynı telgrafta; ayrıca, Bergama ve Menemen'deki vaziyetten haber verilmesini istediğini ve kendisinin de 19.6.1919'da önemli bir kuvvetle Salihli'de olacağını bildirmektedir. [35] Bekir Sami Bey'in bu telgrafından, onun Turgutlu, Manisa ve Menemen'e doğru bir hareket yapmayı plânladığı anlaşılmaktadır. Fakat, daha önce de belirttiğimiz gibi bu plânını gerçekleştirememiştir.

Bekir Sami Bey'in Salihli'ye gönderdiği yedi telgrafın dördü 19.6.1919 tarihlidir. Bekir Sami Bey'in 19.6.1919 tarihinde gönderdiği ilk telgraf, Bergama'nın kurtuluşu ve bölgedeki Yunan askerî faaliyetleri hakkındadır. [36]

Salihli'ye gönderilen 19.6.1919 tarihli ikinci telgraf, millî kuvvetler açısından önemli olduğundan, içeriğini özetle almayı uygun bulduk. Bu telgrafında Bekir Sami aşağıdaki hususları belirtmektedir: [37]

1. "Kolordu karargâhı ve piyade taburu 20.6.1919 akşamı, Alaşehir'den gelecek gönüllülerin bir kısmı 19.6.1919 akşamı, kalanları ve Tahir Bey ile maiyeti de 20.6.1919 günü Salihli'de olacaklardır,

2. Salihli'ye gelecek birliklerin genel toplamı yaklaşık olarak, 50 subay 500 asker ve 150 hayvandan ibarettir,

[34] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 20.6.35 tarihli 2. telgrafı.

[35] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 17.6.35'te Rasim'e gönderdiği telgraf.

[36] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihinde, Eşme, Alaşehir ve Salihli Mevki Kumandanlıklarına gönderdiği telgraf.

[37] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihinde, Eşme, Alaşehir ve Salihli Mevki Kumandanlıklarına gönderdiği ikinci telgraf.

3. Salihli'ye gelecek birliklerden, 25 subay, 50 h ayv an ve 40 asker şehirde, diğ erleri ise ordug ah ta kalacaklardır.

4. Salihli'deki birliklerin i agesi ve şehirde kalacakların ik ametg ahları Salihli m  lk i idaresi tarafından temin edilecektir."

Salihli'ye 19.6.1919 tarihinde gönderilen     nc  telgraf ise bölgedeki genel durum ve Manisa'ya doğ ru ilerleyen büyük bir millî kuvvet hakkındadır. [38] Bekir Sami Bey'in Salihli'ye 19.6.1919'da g nderdiğı d r  nc  telgraf ise birliklerin faaliyetleri hakkında yayınladığı kolordu emri başlığını taşıyan emirdir. [39] Kolordu emrinin içeriğı, biraz önce belirttiğimiz ikinci telgraf ile aynı olup, bazı ilâve ve değışiklikler yapılmıştır.

İkinci telgrafta; Kolordu kararg ahı ve piyade taburunun 20.6.1919 akşamı Salihli'de olacağı bildirilmesine karşın, kolordu emrinde kolordu kararg ahının 21.6.1919 akşamı Salihli'de bulunacağı belirtilmiştir. Bu değışikliğin sebebini mevcut belgelerle açıklamak olanaksızdır. Piyade taburunun da, daha önceki telgrafta 20.5.1919 tarihinde Salihli'de olacağı bildirilmişken, kolordu emrinde ancak 21.6.1919 sabahı Salihli'de olacağı belirtilmiştir.

Aynı gün yazılan farklı emirlerde mevcut olan bu değışiklikler, oluşturulan birliklerin hareket tarzlarının çok kısa sürelerle değıştiğini göstermektedir. Bunun sebebi de istenilen sayıda g n ll  n toplanmasının pl nlandığı gibi her vakit mümkün olmamasındandır.

Bekir Sami Bey'in 19.6.1919 tarihli kolordu emrinde daha önceki telgraflara ilâve olarak belirttiğı hususlar vardır ki bunları  u şekilde sıralayabiliriz:

"Piyade taburu ile kolordu kararg ahında bulunan Yüzbaşı Seyit Ali, Yüzbaşı Hasan Halim Efendiler ile altı süvari, birlikte hareket edecekler. Piyade taburu ile hareket eden atlı subaylar ve askerler; Yüzbaşı Seyit Ali Efendi Kumandasında, 20.6.1919 akşamı Salihli'de olacak olan Tahir Bey ve maiyeti ile beraber mümkün olan süratte Ahmetli'yi işgal ve Ahmetli'nin batısındaki d  manla temas edecektir. D  manın durumu hakkında mükemmel bilgiler verecektir."

Buradan da anlaşıldığı gibi Bekir Sami Bey, 19.6.1919 tarihinde daha önce verilmiş olan EHUR'nin emri doğ rtusunda görevini yapmış ve

[38] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Rasim'in R 19.6.35'te Salihli'ye g nderdiğı 3. telgraf.

[39] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35'te yayınladığı Kolordu emri. Harp Ceridesinde,  nce R 20.6.35 tarihli olup, daha sonra kırmızı kalemle R 19.6.35 olarak değıştirilmiştir. Doğ rusu da sonradan değıştirilmiş olan R 19.6.35 tarihidir.

Ahmetli'nin işgalini hazırlamıştır. Aynı emirde o, Tahir Bey'in 21.6.35 ögle vaktinden itibaren Ahmetli Mıntıka Komutanı olarak göreve başlayacağını da belirtmiştir. Ayrıca, Alâşehir'den toplanan gönüllüleri ve Salihli'deki 68 nci Alay 1 nci Tabur'un bir bölümünü de Tahir Bey'in emrine vermiştir. [40]

Bekir Sami Bey'in Salihli'ye yazdığı son iki telgraf 20.6.1919 tarihinde yazılmış olup, bu telgraflar, Bursa'ya gitmesine dair olan emrin eline geçmesinden sonra yazılmıştır. Bundan dolayı son iki telgraf yapılanların devam ettirilmesi ve bundan sonrada kendisinin haberdar edilmesiyle ilgili ve veda niteliğindedir. [41]

Sonuç olarak, Bekir Sami Bey, aldığı emirler doğrultusunda Salihli'de millî kuvvetler oluşturmuş ve bunların bir kısmı ile Ahmetli'nin işgali emirlerini vermiştir. [42] Fakat, Yusuf İzzet'in emri sonucunda ilerde daha ayrıntılı şekilde ele alacağımız gibi, Bursa'ya hareket etmiştir. Bekir Sami'nin bölgedeki millî hareketler menfi olarak bölgeden ayrılmasından, etkilenmiş ve Ahmetli Yunanlılarca tekrar işgal edilmiştir.

C. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN ALÂŞEHİR İLE YAPILAN YAZIŞMALAR

Firarileri toplama, askerlik çağında olanları askere alma ve gönüllü toplama işinde en fazla başarılı olan Alâşehir [43] ile, Bekir Sami Bey'in ilişkisi Salihli'de bulunduğu tarihten itibaren başlamaktadır. 29 Mayıs 1919 tarihinde geldiği Alâşehir'de, 3 Haziran 1919 tarihine kadar faaliyette bulunan Bekir Sami Bey, Ödemiş'in Yunanlılarca işgalinden sonra, bunun tesiriyle Alâşehir'de halkın moralinin bozulması sonucu 3 Haziran'da Eşme'ye gitmiştir.

[40] Kolordu emrinin sureti ve tenkidî için ayrıca bk: Bezmi Nusret Kaygusuz, a. g. e., s. 182-183, Bezmi Nusret, Bekir Sami'nin bu emri ile cephenin bütün ağırlığını Yüzbaşı Tahir'e yüklediğini, halbuki Tahir Bey'in Ödemiş'te bozguna uğradığını ve yorgun olduğunu, bunun için bu emrin bir faydası olmayacağını, söylüyor. Ayrıca, Bekir Sami'nin bu emri yazarken, Bursa'ya gitmek üzere olduğunu belirtmektedir. Bezmi Nusret, bu konuda yanılmaktadır. Çünkü Bekir Sami'nin Bursa'ya gitmesi hakkındaki emir 20.6.1919'da yazılmış ve aynı gün onun eline geçmiştir. Halbuki sözü edilen Kolordu emri 19.6.1919'da yazılmıştır. bk: BSA., 1. Def., Yusuf İzzet'in, Soma'dan R 20.6.35 tarihli telgrafı.

[41] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R. 20.6.35 tarihinde 68 nci Alay 1 nci Tabur'a ve yine aynı tarihte Salihli Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgraflar.

[42] 21 Haziran 1919'dan sonra Ahmetli'deki faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi için bk.: Celâl Bayar, a. g. e., 8. c., s. 2498 vd.

[43] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 22.6.35 tarihinde Simav'dan Konya'da 2 nci Ordu Müfettişliği'ne yazdığı telgraf.

Eşme'de bulunduğu süre içerisinde, Alâşehir ile ilgisini kesmeyen Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Süleyman Sururî Efendi'yi Alâşehir'e Mevki Komutanı olarak tayin etmiştir. Eşme bölümünde ele aldığımız gibi, Süleyman Sururî 14 Haziran 1919 tarihinden itibaren göreve başlayarak gönüllü toplama işine girişmiştir.

Kula'da kaldığı dört gün zarfında, Bekir Sami'nin Alâşehir ile ilgili doğrudan Alâşehir'e yazılmış veya diğer yerlerle birlikte Alâşehir'e yazılmış ve Alâşehir'den gelmiş olan toplam 22 adet telgraf, harp ceridesine kaydedilmiştir.

Kula'da kaldığı süre içerisinde gelen ve giden toplam 54 telgraf yazışması yapıldığına göre, Alâşehir ile ilgili 22 telgrafın olması, Alâşehir'deki faaliyetlerin önemini göstermektedir. Alâşehir ile yapılan 22 adet telgraf yazışmasının gönderilen ve gönderenlere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Bekir Sami'ye Gelen			Bekir Sami'nin Gönderdiği			
Mevki Komutanı Yüzbaşı Sururî'den	Kuvayı Milliye Komutanı Mustafa'dan	Yüzbaşı M. Tahir'den	Yüzbaşı Sururî'ye	Kuvayı Milli Komutanı Mustafa'ya	Yüzbaşı M. Tahir'e	Alâşehir Kaymakamlığı'na
6	3	2	7	2	2	1
Toplam : 11			Toplam : 12			

Not : Telgrafın bir tanesi, aynı zamanda Kuvayı Milliye Kumandanlığı'na da gönderilmiştir.

Tablodan da görüldüğü gibi, Alâşehir ile ilgili yazışmanın büyük bir çoğunluğu Mevki Komutanı Yüzbaşı Sururî ile yapılmıştır. Bu durum, Alâşehir millî direniş hareketlerinde, Yüzbaşı Sururî'nin rolünü açıkça göstermektedir.

Bekir Sami Bey'in Alâşehir ile ilgili telgraflarının konularına göre dağılımı ise şu şekildedir:

S. NO.	K O N U S U	MİKTARI
1.	Gönüllü toplanması ve Alâşehir'deki faaliyetler hakkında	8
2.	Gönüllülerin Salihli'ye gönderilmesi hakkında	4
3.	Bölgedeki genel durum hakkında bilgi vermek için	6
4.	Yüzbaşı Ziya'nın tayini hakkında	3
5.	Veda etmesi ve yapılanların devam ettirilmesi hakkında	1
TOPLAM		22

Tablodan da açıkca görüldüğü gibi, yazışmanın 14 tanesi salt gönüllü toplanması ve toplanan gönüllülerin Salihli'ye gönderilmesi ve birliklerin hareket tarzları hakkındadır.

Alâşehir'deki Kuvayı Milliye liderlerinin morallerini artırmak ve onlara millî direniş hareketlerine katılmada yalnız olmadıklarını anlatmak amacıyla, bölgedeki birçok yere olduğu gibi buraya da aynı maksatla Bekir Sami'nin gönderdiği telgraflar Salihli bölümünde ele alındığından burada tekrar etmeyeceğiz. Alâşehir ile yapılan yazışmaların, sadece gönüllü toplanması, toplanan gönüllülerin hareket tarzları ile ilgili olanlarını ele alacağız.

17-21 Haziran tarihleri arasında Alâşehir'den gelen ilk telgraf 16-17.6.1919 tarihli Yüzbaşı Süleyman Sururî'nin telgrafıdır. [44] Bekir Sami Bey'in Kula'ya gittiğini henüz bilmeyen Sururî, telgrafı Eşme'ye yazmış, fakat telgraf aynı gün Bekir Sami'nin arkasından Kula'ya ulaştırılmıştır. Yüzbaşı Süleyman Sururî'nin 16/17 Haziran gecesi gönderdiği bu telgraf, Alâşehir Kuvayı Milliyesi için çok önemli bilgiler içermektedir. Sururî telgrafında;

[44] BSA, 1. Def.

1. Beyannamelerle halkın vazifeye davet olunduğu,
2. Camide memurlar, askerler ve halkın katılımıyla bir toplantı yapıldığı ve sonuçta bir heyet teşkil edildiği,
3. Askerlik çağındakileri yeniden askere almak için, köylere adamlar gönderildiği,
4. İhtiyat subaylarının göreve çağırıldığı,
5. Şehir merkezinden 40 kişinin gönüllü olarak yazıldığı,
6. Jandarma işlerinin üstlenildiği,
7. Mahallî âsayaşi temin etme işinin ele alındığı,
8. Kaymakamın hiç yardımcı olmadığı,
9. Kadınlar cemiyetine iç çamaşırı tedariki için başvurulduğu, Mustafa Bey'in yardımıyla dağdaki çetelere haber gönderildiği,
10. Düyunu umumî sorumluluğunda bulunan buğdaylara el koyduklarını ve satacaklarını,
11. 17 Haziran 1919 tarihinden itibaren askerlere (gönüllülere) 60 kuruş yevmiye verileceği,
12. O günkü tezahürata göre şiddete baş vurmaya gerek kalmayacağına ümit ettiğini belirtmektedir. [45]

Sururi'nin bu telgrafından, Alâşehir'de gönüllü birlikler toplanma ihtimali olduğunu anlayan Bekir Sami Bey, aynı gün gönderdiği cevapta; 19.6.1919 tarihinde önemli bir kuvvetle Salihli'de olacağını, Sururi'nin de toplayabildiği kadar kuvvetle o tarihte Salihli'de bulunması emrini vermiştir. [46]

Bekir Sami Bey'in, 18.6.1919 tarihli ve Alâşehir Mevki Komutanlığı'na gönderdiği telgrafta, [47] "Alâşehir'deki faaliyet programımızı" namına tanzim ve emretmek üzere Tahir Bey'i gönderdiğini bildirmesi, üzerinde durulması gereken bir husustur. Burada belgelerde cevabını bulamadığımız, şu soruların belirtilmesinde yarar vardır.

[45] Sururi'nin faaliyetleri için ayrıca bk: Tülây Duran, a. g. m., s. 11, Sıtkı Aydinel, a. g. e., s. 130 v.d.

[46] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 17.6.35 tarihinde, Alâşehir Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf. Bu telgrafta, Bekir Sami'nin "Mühim bir kuvvetle Salihli'de olacağım" dediği plânı daha öncede belirttiğimiz gibi bir türlü gerçekleşmemiştir.

[47] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 18.6.35 tarihinde Alâşehir Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

1. Bekir Sami, Yüzbaşı Tahir Bey'i Alâşehir'e temsilci olarak niçin gönderdi?

2. Yüzbaşı Sururî Alâşehir'de olduğu halde, niçin Yüzbaşı Tahir 'yardımcısı olarak ve amir sıfatıyla gönderilmiştir?

3. Bekir Sami Bey, acaba Sururî'nin çalışma metodunun çok sert olmasından memnun olmamış mıydı?

Bekir Sami Bey'in, Yüzbaşı Sururî'ye "Sizi ve ciheti mülkiyeyi, eş-
rafi memleketi, vaziyeti umumîye ile icrası lazım gelen işler hakkında
tenvir edecektir. Bunun için bütün kudretinizle, Alâşehir'de kaldığı müd-
detçe teşriki mesai ediniz" [48] dediği, Yüzbaşı Tahir Bey, Alâşehir'e
gelerek vazifeye başladığını 18.6.1919 tarihli telgrafı [49] ile Bekir Sa-
mi'ye bildirmiştir.

Alâşehir'deki faaliyetlerin sonucunda 71 kişilik ilk gönüllü kafilesi-
nin 19.6.1919 tarihinde hareket edeceğini Kuvayı Millîye Komutanı Mus-
tafa Bey 18.6.1919 tarihli telgrafı ile Bekir Sami'ye bildirmiştir. [50] Mus-
tafa Bey'in bu telgrafı, Alâşehir millî direniş hareketleri hakkında önem-
li bilgiler vermektedir. Mustafa Bey'in bu telgrafından, Alâşehir Kuvayı
Millîyesi'nin işe, para ve silâh yönünden büyük sıkıntılar içinde olduğu
anlaşılmaktadır. Mustafa Bey ile Sururî'nin gönderdiği telgraflar arasın-
da ilginç bazı farklılıklar mevcut olup, bu husus üzerinde daha detaylı
araştırma yapılması gerekir.

Toplanan gönüllülerin sayısı ve Salihli'ye gönderilecekler hakkında
aynı tarihli iki telgraf arasında farklı bilgiler mevcut olup, [51] millî kuv-
vetler konusunda Mustafa Bey'in daha güvenilir bilgiler verdiği anlaşılmaktadır.

Yüzbaşı Sururî'nin telgraflarından, amacının; idareyi ele almak ol-
duğu anlaşılmaktadır. Mustafa Bey ise daha çok gönüllü toplamakla meş-
gul olmaktadır. Yüzbaşı Sururî'nin telgraflarından, onun; Alâşehir'deki
İtilâf Devletleri temsilcileriyle de ilişkiye girdiği ve onları Türk milleti
lehine yönlendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. [52]

[48] BSA, 1. Def. Aynı telgraf.

[49] BSA, 1. Def., Yüzbaşı Mehmet Tahir'in R 18.6.35 tarihinde 17 nci Kolordu
Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[50] BSA, 1. Def., Mustafa Bey'in Alâşehir'den R 18.6.35 tarihinde 17 nci Kolor-
du'ya gönderdiği telgraf.

[51] BSA, 1. Def., Aynı telgraf, karşılaştırma için bk: BSA, 1. Def., Sururî'nin R
18.6.35 tarihli telgrafı.

[52] BSA, 1. Def., Sururî'nin R 18.6.35 tarihinde 17 nci Kolordu'ya gönderdiği 2 ve
3. telgraf.

Sururî'nin telgraflarında da, Mustafa Bey'in belirttiği sıkıntılardan serzenişleri ve bu konularda alınan tedbirleri öğrenmek mümkündür. O da en büyük sıkıntının para olduğunu, erzak hususunun ise Düyunu Umumiye depolarından temin edilebileceğini belirtmektedir. [53] Mustafa Bey'in 18.6.1919 tarihinde Bekir Sami'ye gönderdiği telgrafında sözünü ettiği 73 kişilik gönüllü müfrezesinin [54], Salihli'ye gitmek üzere 19.6.1919 tarihinde yola çıkarıldığını, "Pişdar vazifesini görecek olan bu müfreme tekbir ve tehliyle tesbih edilmiş ve bu merasimi teşbiye ahalinin hissiyâtı dîniye ve vataniyesi üzerinde bir tesir bırakmıştır" diyerek anlatmaktadır. [55] Alâşehir gönüllü müfrezesinin yola çıktığı, Salihli'deki gerekli makamlara da bildirilmiştir. [56] Yüzbaşı Sururî'de 19.6.1919 tarihinde 17 nci Kolordu'ya gönderdiği telgrafında Mustafa Bey'in ifade etmiş olduğu hususları dile getirmiştir. [57]

Bekir Sami Bey, 19.6.1919 tarihinde, o sırada Alâşehir'de bulunan Yüzbaşı Mehmet Tahir Bey'e, yapılacak harekâtla ilgili önemli bir telgraf çekmiştir. [58] Bu telgrafında Bekir Sami, birliklerin Salihli ve Ahmetli'de toplanması emrini vererek, bu şekilde harekâtın amacını da açıklamıştır. Bekir Sami; R 22.6.35 günü Manisa veya Nif (Kemal Paşa) üzerinden Menemen'e yapılacak olan ve aynı zamanda, Manisa'ya kuzeyden yapılacak taarruz harekâtına katılmak ve birlikte hareket etmek mecburiyetinde olunabileceğini tahmin etmektedir. Bu sebeple, 20.6.1919 tarihinde azamî miktarda toplanabilecek millî kuvvetlere sahip olması gerektiğini düşünmektedir. [59] Bekir Sami Bey'in bu tahminlerinin gerçekleşmesi, o sırada Akhisar'da bulunan birliklerin Manisa ve Menemen'e yapacakları taarruzun gerçekleşmesine bağlıdır. Halbuki daha önceki bölümlerde incelediğimiz gibi bu taarruz gerçekleştirilememiştir.

Alâşehir'de gönüllülerin katılımı her gün artmaktadır, nitekim 19/20.6.1919 gecesi 40 kişilik ikinci bir gönüllü müfrezesi Salihli'ye sevk edilmiştir. [60] Bu durum karşısında çok sevinen Bekir Sami Bey aynı

[53] BSA, 1. Def., Sururî'nin R 17-18.6.35 tarihli 2. telgrafi.

[54] Mustafa Bey ilk telgrafında, 71 kişilik müfremenin gönderileceğini belirtmektedir, demek ki 19.6.1919'da müfremenin mevcudu 2 kişi artarak 73 kişi olmuştur.

[55] BSA, 1. Def., Mustafa'nın R 19.6.35 tarihli 17 nci Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

[56] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[57] BSA, 1. Def.

[58] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihli Yüzbaşı Tahir'e gönderdiği telgraf.

[59] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[60] BSA, 1. Def., Mustafa Bey'in R 20.6.35 tarihli telgrafi.

gün Mustafa Bey'e gönderdiği cevabi telgrafta; [61] Alâşehirli'lere ve Mustafa Bey'e teşekkür ederek, toplanacak olan diğer Kuvayı Millîye birliklerinin de süratle gönderilmelerini istemiştir.

Bekir Sami Bey, Salihli bölümünde ele almış olduğumuz, 19.6.1919 tarihli kolordu emrini Alâşehir'e de göndermiş ve Tahir Bey bu emir doğrultusunda Alâşehir'den hareket ederek Salihli'ye, oradan da Ahmetli'ye gitmiştir.

Sonuç olarak Bekir Sami Bey, Yüzbaşı Sururî, Mustafa Bey, Yüzbaşı Tahir ve bütün ileri gelenlerin çabaları sonucu, Alâşehir'den 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasında Salihli ve Ahmetli'ye 120'ye yakın gönüllü, yani Kuvayı Millîyeci sevk etmeyi başarmıştır. Fakat Bekir Sami Bey'in bölgeden ayrılması sonucu diğer yerler gibi Alâşehir de Bekir Sami'nin Bursa'ya gidişinden olumsuz yönde etkilenmiştir. Yüzbaşı Sururî'nin anlattıklarından, Bekir Sami'nin gitmesinden doğan boşluğu onun doldurmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. [62]

D. SALİHLİ'DE OLUŞTURULAN KUVVETLER İÇİN EŞME VE UŞAK İLE YAPILAN YAZIŞMALAR

Bekir Sami Bey, Kula'da kaldığı süre zarfında, Salihli ve Alâşehir'den başka bölgedeki diğer şehirler ile de ilişkilerde bulunmuştur. Bunların başında Eşme ve Uşak gelmektedir. O, bölgede kaldığı sürenin büyük bir kısmını Eşme'de geçirmiş ve o vakit Uşak ile de yazışmalarda bulunmuştur.

Eşme bölümünde de incelediğimiz gibi, ne Eşme ne de Uşak bu dönemde direniş hareketleri için silâhlı gönüllü birlikler oluşturmaya muvaffak olamamıştır. Bekir Sami Bey iki hafta gibi uzun bir süre Eşme'de kalmış olmasına rağmen, bu dönemde burada Eşmelilerden bir türlü silâhlı birlikler oluşmamıştır.

Kuvayı Millîye taraftarı olan Eşme müftüsünün çalışmalarına, gönüllüleri Kula'ya gönderme konusunda Bekir Sami'ye söz verilmesine, çok sayıda silâh dağıtılmasına karşın, Eşmelilerin söz verdikleri gönüllüler hiçbir zaman toplanıp da Kula'ya Bekir Sami'nin emrine gönderilememiştir. [63]

[61] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 20.6.35 tarihli telgrafı.

[62] Tülay Duran, a. g. m., s. 11 vd. Bu konuda ayrıca bk: İlhan Tekeli, Selim İlkin, a. g. e., s. 133vd., Sıtkı Aydın, a. g. e., s. 137-138.

[63] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 18.6.35 tarihinde Eşme Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraf.

Bekir Sami Bey'in telgrafından anlaşıldığına göre; Eşme hapishanesinden bazı kişiler çıkartılmıştır, [64] Fakat bunların Kula'ya geldiklerine dair ceridede kayıt yoktur. Eşme Kaymakamı Şevki, hapishaneden çıkarılan Filörlüneli Muharrem ve makineli tüfek çavuşu Mehmet ile Hacı Veysel'in jandarmaya teslim edilerek yola çıkarıldıklarını ve ayrıca sevk edilmek üzere 10 askerin de alaya teslim edildiğini belirtmesine, [65] Bekir Sami Bey'in de cevap olarak, bu kişilerin Kula'ya gönderilmeleri emrini vermesine [66] rağmen, bu kişilerin Kula'ya geldiklerine dair ceridede hiçbir belge mevcut değildir. Nitekim Bekir Sami Bey, Eşme Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgrafta; Eşme'den hiçbir gönüllü gelmediğini, müftüye verilen silâhların alınarak Kula'ya gönderilmesini söylemektedir. [67] Bu belge yukarıda belirttiğimiz görüşümüzün doğruluğunu açıkça göstermektedir.

Bekir Sami Bey'in Eşme'ye yazdığı telgraflar hakkında üzerinde durulması gerekli bir husus da, telgrafların Eşme Mevki Komutanlığı'na yazılmasıdır. Eşme Mevki Komutanı imzasıyla Bekir Sami'ye gelen hiçbir telgraf olmaması, Eşme ile ilgili notlarda böyle bir kişinin ismine rastlanmaması ve bu telgraflara hep Eşme Kaymakamı'nın cevap vermesi; mevcut belgelerle açıklanamayan, fakat araştırılması gereken bir husustur. Acaba, Eşme Kaymakamı aynı zamanda mevki komutanlığı görevini de mi üstlenmişti? Bu unvanı kullanmaması siyasî bir taktik miydi? Bu sorulara harp ceridesindeki mevcut belgelerden cevap bulmak mümkün değildir.

Bekir Sami Bey'in Eşme'ye gönderdiği telgrafların bir kısmı, [68] bölgedeki askerî faaliyetler ve bilhassa Türk birliklerinin Bergama'da gösterdiği başarıları hakkındadır. Bekir Sami Bey, böylece bölge halkının moralini yükseltmeye ve kurtuluş konusunda onları ümitlendirmeye çalışmıştır.

Eşme'nin, Salihli'de oluşturulan birliğe söz verdiği katkıyı yapmasına rağmen, Bekir Sami Bey, Kula'dan Bursa'ya hareketinden önce 20.6.1919 tarihinde Eşme Mevki Komutanlığı'na gönderdiği veda telgrafında, firârlilerin ve askerlik çağındakilerin Salihli'de bulunan 68 nci Alay 1 nci Tabur'a sevk edilmelerini tekrar istemiştir.

[64] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[65] BSA, 1. Def., Eşme Kaymakamı Şevki'nin, R 19.6.35 tarihinde Kula'da 17 nci Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[66] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihinde Eşme Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[67] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihinde Eşme Mevki Kumandanlığı'na gönderdiği iki telgraf.

[68] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 17.6.35 tarihinde, Uşak'ta bulunan Binbaşı İsmail Bey'e gönderdiği telgraf.

Bekir Sami Bey'in gerekli asker takviyesini alamadığı diğer bir şehir olan Uşak'la 17-21 Haziran 1919 tarihlerinde altı telgraf haberleşmesi yaptığını görüyoruz. Bu telgrafların hepside, gönüllü toplanması, toplanan gönüllülerin öncelikle 68 nci Alay 1 nci Tabur'a, daha sonra da 14 ncü Kolordu'ya gönderilmeleri hakkındadır. Bekir Sami Bey'in Uşak ile ilgili en somut faaliyeti, orada bulunan Binbaşı İsmail Bey'i Uşak Mevki Komutanı olarak tayin etmesidir. [69]

Bekir Sami, Uşak ile yaptığı haberleşmeyi, kaymakam, askerlik şube başkanı ve mevki komutanı ile yapmıştır. Bu telgraflardan, Uşak Kaymakamı Tevfik'in 19.6.1919 tarihli telgrafı, Uşak millî direniş hareketleri açısından üzerinde durulmaya değer bir belgedir.

Bu telgrafında Kaymakam Tevfik, firârî ve askerlik çağındakilerin toplanmasında, sevkinde ve gönüllü toplanmasında askerlik şubesi ile kaymakamlığın büyük çaba sarf ettiğini, fakat Jandarma Bölük Komutanı İsmet Efendi'nin bu faaliyetlere yardımcı olmayıp bilakis engel olduğunu belirtmektedir. [70] Aynı telgrafta, Kaymakam Tevfik, Jandarma Kumandanı İsmet'in Uşak'tan alınmasını da istemiştir.

Binbaşı İsmail Bey'in, mevki komutanı olarak atanmasına, 14 ncü Kolordu'dan emir aldığı anlaşılan Askerlik Şube Başkanı Hıfzı'nın, 68 nci Alay 1 nci Tabur için ne kadar askere ihtiyaç olduğunu sormasına [71], Bekir Sami'nin de cevap olarak 300 askere ihtiyaç olduğunu bildirmesine [72] rağmen, ceridede Uşak'tan gelen gönüllülere dair herhangi bir belge mevcut değildir.

Uşak'ın istenen asker ve gönüllüleri toplayarak, sevk etmede başarılı olmamasına karşın, Bekir Sami Kula'dan Bursa'ya gitmek üzere hazırlanırken, 20.6.1919 tarihinde gönderdiği veda telgrafında [73]; biraz da abartarak ve Alaşehir'in 500-600 kadar gönüllü çıkardığını, her gönüllüye 20'şer lira para verdiklerini belirterek Uşak'taki millî direniş için çalışanları teşvik etmek istemiştir.

[69] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 17.6.35 tarihinde, Uşak'ta bulunan Binbaşı İsmail Bey'e gönderdiği telgraf.

[70] BSA, 1. Def. Uşak Kaymakamı Tevfik'in R 19.6.35 tarihinde Kula'da 17 ncü Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[71] BSA, 1. Def., Uşak Kaymakamı, Tevfik'in R 19.6.35 tarihinde Kula'da 17. ncü Kolordu Kumandanlığı'na gönderdiği telgraf.

[72] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35 tarihinde Uşak Ahzı Asker Riyaseti'ne gönderdiği telgraf.

[73] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 20.6.35 tarihinde, Uşak Mevki Kumandanlığı ve Ahzı Asker Riyaseti'ne gönderdiği telgraf.

Sonuç olarak, Bekir Sami Bey'in, Kula'dan gönderdiği telgraflara ve bunlara verilen olumlu cevaplara rağmen, ne Eşme'den, ne de Uşak'tan Salihli'deki 68 nci Alay 1 nci Tabur için 17-21 Haziran 1919 tarihleri arasında firâfîler ve gönüllüler toplanarak sevk edilememiştir.

IV. BU DÖNEMDE DİĞER ASKERİ KURUM VE KİŞİLER İLE İLİŞKİLERİ

Bekir Sami Bey, Kula'da kaldığı süre zarfında EHUR, Harbiye Nezareti, Mustafa Kemal ve 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet ile karşılıklı veya tek taraflı telgraf haberleşmeleri yapmıştır.

Harp ceridesinde, bu dönemle ilgili belgeler arasında Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği iki telgraf vardır. Mustafa Kemal'in Amasya'dan gönderdiği 18.6.1919 tarihli telgrafın başlığında; gönderildiği makam olarak : "Trakya'ya yazılan hususî şifrenin sureti" ibaresi yer almakta olup, Bekir Sami'ye gönderildiğine dair herhangi bir kayıt yoktur. [74] Bu telgrafın sureti cerideye yazılmamış olup, Kula ile ilgili bölümde herhangi bir sayfaya ilâve olarak iştirilmiştir. Mustafa Kemal'in Nutuk'ta sözünü ettiği ve 18 Haziran 1919 tarihinde Trakya'ya verdiğini belirttiği direktif [75] bu telgraftır. Mustafa Kemal Paşa'nın, Sivas'ta millî bir kongre toplanması ve azaların Sivas'a geliş şekilleri hakkındaki bu telgrafının, Bekir Sami'nin eline nasıl ve niçin geçtiği araştırılması gereken bir husustur.

Ceridede bu dönem ile ilgili belgeler arasında, Mustafa Kemal Paşa'nın gönderdiği ikinci telgraf ise, yine Amasya'dan gönderdiği fakat, bu defa 19.6.1919 tarihinde gönderilen ve "17 nci Kolordu'ya" başlığını taşıyan telgraftır. [76] Bu telgrafında Mustafa Kemal; Pontus meselesi ve Kafkaslar'daki olaylar hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bu dönemde, Bekir Sami Bey'in, Mustafa Kemal'e gönderdiği herhangi bir cevabî telgraf ise ceridede mevcut değildir.

Bekir Sami Bey, Anadolu'ya çıktığı andan itibaren düzenli olarak rapor verdiği ve 28 Mayıs 1919'dan itibaren de gönderdiği telgraflara cevap aldığı EHUR ve Harbiye Nezareti'nden bu dönemde de telgraflar almıştır. EHUR Reisi Cevat, 14.6.1919 tarihli telgrafında [77] iç ve dış siyasi durum hakkında bilgiler vermekte, 17.6.1919 tarihli telgrafında [78] ise Bengama'nın kurtuluşu haberini vermektedir.

[74] BSA, 1. Def.

[75] Mustafa Kemal Atatürk, Nutuk, 1. c., s. 30.

[76] BSA 1. Def.

[77] BSA, 1. Def.

[78] BSA, 1. Def.

Harbiye Nazırı ise bu dönemde sadece bir telgraf göndermiş olup, bu telgraf 17.6.1919 tarihinde gönderilmiş [79] ve içeriği araştırmamız açısından çok önemli olan bir telgraftır. Harbiye Nazırı bu telgrafiyle; Turgutlu, Manisa, Tire, Bayındır, Nazilli ve Aydın'ın tamamen tahliye edilip edilmediğinin henüz anlaşılamadığını, 57 nci Fıkra ile temas edilerek buralardaki vaziyet hakkında bilgi verilmesi ve özellikle Ödemiş'te bir askerî kuvvet bulundurulması emrini vermiştir. [80] Bu telgraftan Harbiye Nazırı'nın, bölgedeki olaylar hakkında doğru bilgilere sahip olmadığı, fakat bilgi edinmek istediği anlaşılmaktadır.

Bekir Sami Bey'in bu telgraflara verdiği herhangi bir cevap ceride-de mevcut değildir. Ancak o, 20.6.1919 tarihinde, EHU'ye uzunca bir telgraf göndererek; [81] o güne kadar yaptıklarını, yaptıklarının devam ettirilmesi için yerine Binbaşı Nedim Bey'i bıraktığını ve haberleşme şifrelerini de Binbaşı Nedim'e verdiğini, gerekli emrin Binbaşı Nedim'e verilebileceğini belirterek; kendisinin, aldığı emir üzerine Bursa'ya gideceğini bildirmiştir.

14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet ile yapılan telgraf haberleşmelerini ise Bursa'ya gidişi bölümünde değerlendireceğimiz için burada tekrar etmiyoruz. Bekir Sami Bey, yukarıda anlattıklarımızın dışında, bölgedeki birçok makamdan ve telgraf memurundan telgraf yoluyla bölge hakkında pek çok bilgiler almış [82] ve bu bilgileri ilgili yerlere de bildirmiştir.

V. BÖLGEDEN AYRILIŞ SEBEPLERİ VE BURSA'YA HAREKETİ

Bekir Sami Bey'in bölgeden ayrılış gerekçelerine geçmeden önce, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet ile Bekir Sami'nin 17 - 20.6.1919 tarihleri arasında gerçekleşen üç telgraf haberleşmesini ele almak istiyorum. Böylece, Bekir Sami'nin Bursa'ya gidişindeki en önemli etken olan, Yusuf İzzet'in emri ile buna bağlı olarak Bekir Sami'nin Bursa'ya gidişi meselesi ve bütün bunların gerekçeleri bir temele oturtulmuş olacaktır.

Bekir Sami Bey, 14 ncü Kolordu Komutanı Yusuf İzzet ile Bandırma'ya çıktığı tarihten itibaren temas halinde olmuştur. Bu ilişki, 28 Mayıs

[79] BSA, 1. Def., Harbiye Nazırı Şevket Turgut'un, "Miralay Bekir Sami Bey'e" başlıklı R 17.6.35 tarihli telgrafi.

[80] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[81] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin EHU'ye R 20.6.35 tarihinde gönderdiği telgraf.

[82] BSA, 1. Def., Kula telgraf memurunun 18.6.35, İzmir telgraf memuru Celâl'in R 17.6.35 tarihli ve Bekir Sami'nin R 17.6.35 tarihli Kasaba (Turgutlu) Kaymakamlığı'na gönderdiği telgraflar örnek verilebilir.

1919'a kadar karşılıklı bilgi alışverişi şeklinde, 28 Mayıs 1919'dan itibaren, yani Bekir Sami Bey'in 17 ncı Kolordu Komutanlığı Vekilliği görevinden alınarak, sadece 56 ncı Tümen Komutanı olarak görevlendirilmesinden sonra ise aşt üst ilişkisi biçiminde olmuştur.

Bekir Sami Bey, bölgede kaldığı süre zarfında yaptığı her hareketten amirlerini haberdar etmiş ve iyi bir asker olarak daima aldığı emirlere riayet etmiştir. Emir komuta bakımından 14 ncü Kolordu'ya bağlandıktan sonra, ilk önceleri kolordu ile düzenli haberleşme yapamayan Bekir Sami Bey, Eşme'de bulunduğu sırada kolordu ile sağlıklı ve düzenli bir haberleşme olanağı bulmuştur.

Bekir Sami Kula'dayken, bu sırada (18.6.1919'da) karargâhı ile birlikte Akhisar'a gelmiş olan Yusuf İzzet Paşa'dan Eşme'deyken aldığı, Bekir Sami'nin, Ahmetli'yi işgâl etmesi hakkındaki emri ile aynı içerikli olan ve 18.6.1919 tarihinde gönderilmiş uzunca bir telgraf almıştır. [83] Bu telgrafında Yusuf İzzet Paşa; Bergama ve Dikili'deki askerî harekât hakkında bilgiler verdikten sonra, önemli miktarda kuvayı milliyenin Manisa ve Menemen'e doğru ilerlediğini bildirmiştir. [84] Yusuf İzzet Paşa'nın telgrafında, incelememiz açısından önemli olan başka bir husus da şudur : Yusuf İzzet Paşa, Bekir Sami'nin yanındaki taburun, niha-yet iki gün içerisinde (21.6.1919 akşamı) mutlaka Ahmetli'de bulunması gerektiğini ve ayrıca bu taburun ikmalinden bölgedeki bütün yetkililerin sorumlu olduğunu belirtmiştir [85] Yusuf İzzet Paşa bu telgrafında; millî kuvvetlerin de (Bekir Sami'nin topladığı gönüllüler), bu tabur ile birlikte ilerlemeleri emrini vermiştir.

Bekir Sami Bey'in Salihli'de birlik oluşturmaya çalışması, Yüzbaşı Tahir Bey'i Ahmetli Mıntıka Komutanı olarak tayin etmesi ve gönüllü toplaması hep 14 ncü Kolordunun bu emrine uygun ve emrin gereği olarak yapılmış olan faaliyetlerdir. Bu arada Bekir Sami Bey, Yunan askerî faaliyetleri hakkında edindiği bilgileri de daima 14 ncü Kolordu'ya bildirmeyi ihmal etmemiştir. [86]

Bekir Sami Bey, 14 ncü Kolordu Komutanı'nın emri gereği, daha önce belirttiğimiz gibi, hazırlıklarını yapmaya başlamış ve hatta, yapılabilecek bir taarruz harekâtı için gerekli olan ve yanında hiç mevcut olmayan doktor ve sıhhiye heyeti isteginde bulunmuştur. [87]

[83] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet'in Akhisar'dan R 18.6.35'te gönderdiği telgraf.

[84] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[85] BSA, 1. Def., Aynı telgraf.

[86] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 18.6.35'te 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

[87] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 19.6.35'te 14 ncü Kolordu'ya gönderdiği telgraf.

Bütün bu anlattıklarımızdan da anlaşılacağı gibi, Bekir Sami Bey, 20.6.1919 tarihine kadar aldığı emirler doğrultusunda, yanındaki birliğin mevcudunu artırmak ve gönüllülerle takviye etmek faaliyetlerini yürütmüştür.

20.6.1919 tarihi; Bekir Sami'nin faaliyetlerinde ve bölgenin kaderinde bir dönüm noktası niteliğindedir. Çünkü, Yusuf İzzet Paşa, Bekir Sami Bey'e 20.6.1919 tarihinde ve Soma'dan gönderdiği çok acele bir telgrafta Bekir Sami'ye; "Oradaki vazifeleri tabur kumandanına veya uygun birine devrederek, Bursa'daki tümeninizin teşkilâtıyla meşgul olmak üzere, emrin size ulaşmasından en fazla 24 saat sonra hareket etmeniz ve hareketinizi Balıkesir'e, tarafıma bildirmenizi rica ederim" [88] emrini vermiştir.

Bekir Sami Bey bu emri alır almaz hemen bölgedeki mevki komutanlıklarına ve ilgili makamlara veda telgrafları göndererek, yaptıklarının devam ettirilmesini istemiş ve 21 Haziran 1919 tarihinde de Kula'dan hareket ederek Bursa'ya doğru yola çıkmıştır. [89]

Bekir Sami Bey'in, millî direnme konusunda bölgede başarılı olmaya ve silâhlı birlikler oluşturmaya başladığı bir sırada, Bursa'ya gönderilmesi ve onunda bu emre uyarak Bursa'ya gitmesi hakkında cevaplanması gereken birçok soru vardır. Bu soruları şu şekilde sıralayabiliriz :

1. Bekir Sami Bey, Harbiye Nazırı'nın 28 Mayıs 1919 tarihli emriyle, 17 nci Kolordu Komutan Vekilliği görevinden alınarak İstanbul'a çağrılmasına rağmen, bu emre itaat etmeyerek bölgede çalışmaya devam etmiş olmasına karşın, Yusuf İzzet'in 20 Haziran 1919 tarihli, Bursa'ya gitmesi hakkındaki emrine niçin itaat etmiştir? [90]

2. Yusuf İzzet Paşa 18 Haziran 1919 tarihli telgrafında büyük bir kuvayı milliyenin, Manisa ve Menemen'e doğru hareket halinde olduğunu söyleyerek; Bekir Sami Bey'in yanındaki taburun en geç 21 Haziran 1919'a kadar Ahmetli'yi işgal etmesi gerektiği emrini vermesine rağmen iki gün sonra, yani 20 Haziran 1919'da hangi sebeplerden dolayı Bekir Sami'nin Bursa'ya gitmesi, hem de 24 saat içerisinde hareket etmesi emrini vermiştir?

3. Bekir Sami, acaba hükûmetin gazabından kurtarılmak amacıyla mı Bursa'ya gönderildi ve gitti?

[88] BSA, 1. Def., Yusuf İzzet'in R 20.6.35 tarihli telgrafı.

[89] BSA 1. Def., Ayrıca bk: İlhan Selguk, a. g. e., 2. kt., s. 108.

[90] Bu konuda ayrıca bk: Yavuz Ercan, a. g. t., s. 32.

4. Bekir Sami'nin Bursa'ya gidişiyile Çerkez Ethem'in bu tarihlerde, bölgeye gelerek faaliyetlere başlaması arasında bir bağlantı var mıdır?

5. Bekir Sami Bey, Batı Anadolu'daki Yunan işgallerinin, o güne kadarki çalışmalarında uyguladığı metotla bertaraf edilemeyeceğini anladığından dolayı mı Bursa'ya gitti?

6. İstanbul Hükümetinin, Paris Barış Konferansı'na büyük ümit bağlaması ve Yunan işgallerine karşı barışçıl yollarla çözüm arama politikası takip etmeye başlaması mı, Bekir Sami'nin Bursa'ya gönderilişinde etkili olmuştur?

Şimdi yukarıdaki sorulara, mevcut belgelerin ışığında cevap bulmaya çalışacağız. Bekir Sami Bey, 28 Mayıs 1919 tarihinde 17 nci Kolordu Komutan Vekilliği'nden alınarak İstanbul'a çağrılmış, fakat bir gün sonra başka bir telgrafla 56 ncı Tümen Komutanı olarak bölgede bazı işlerle tekrar görevlendirilmiştir. Her ne kadar, Bekir Sami Bey, "İngilizlerin tazyiki ile İstanbul'a çağrıldığımı anladım ve bunun için gitmedim" diyorsa da, aslında Harbiye Nezareti yukarıda belirttiğimiz gibi 28 Mayıs 1919 tarihli emrini bir gün sonra değiştirmiştir.

Yusuf İzzet'n 20 Haziran 1919 tarihli emrine itaat etmesinin gerekçesini ise Bekir Sami kendisi şöyle açıklamaktadır: "Pek zorla uyandırma ve kalkındırabildiğim bu havalideki vazifeme nihayet verilmesi beni cidden müteessir etmiştir. Kolordunun açık olarak yazdığı telgraf bana vasil olmadan şehirde yayılmış ve benim halk üzerindeki ve müessesâtı askeriyedeki, kudreti idaredeki nüfuzumu tamamen yıkmıştı. Kolordunun bu emri şifre ile gelse ve halk haberdar olmasa idi, zaten 21 sabahı Manisa istikametinde taarruza başlayacağım için bu işin nihayetine kadar emri dinlemeyecek ve muvaffak olabilirim hükümetle de alâkamı kat ederek, ilânı istiklâl edecektim.

Halbuki şu vaziyette buna imkân kalmamıştı. Burada yapılacak bir harekâtı İslâmîye neticeye varmayacaktı. İş sağlam esaslara terk ederek ve dağılmasına meydan bırakmayarak, fırkanın başına geçmek ve daha uzun süreceği anlaşılan bu mücadelede fırkamla beraber çalışmayı daha muvafık bularak Bursa'ya harekete karar verdim." [91]

Bekir Sami Bey'in bu sözleri onun Bursa'ya gidiş gerekçesini kendi açısından gayet açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu konuda başka belge olmadığı için, şimdilik, onun görüşlerini kabul etmek zorundayız.

[91] BSA, 1. Def., R 20.6.35 tarihli notlar. Bu konuda Yüzbaşı Selahattin tatmin edici bilgi vermemektedir, bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 107.

Yusuf İzzet'in 18 Haziran 1919 tarihli emrine taban tabana zıt, 20 Haziran 1919 tarihli gönderdiği emrin sebebini şu an için açıklayacak belgeler mevcut değildir.

Üçüncü soruda belirtilen husus hakkında herhangi bir belge mevcut olmayıp; sadece Sina Akşin'in bir yorumu mevcuttur. [92] Bu yorum; üzerinde durulmaya değer bir yorumdur. Çünkü İstanbul Hükûmeti bu tarihler de Kuvayı Millîye'ye karşı menfi bir tavır takınmaya başlamıştır. Nitekim, Bursa Valisi Gümülcineli İsmail Hakkı Bey, Bursa'ya geldiğini öğrendiği Bekir Sami'ye 30 Haziran 1919 tarihinde İstanbul'dan çektiği bir telgrafta; "Bursa'da hain, namussuz, katil Miralay Bekir Sami'ye şimdiye kadar döktüğün kanlardan utanmadan Bursa gibi medenî bir şehre geldin, ya def ol veya başına geleceğe razı ol, hain namussuz adam" [93] diyerek hitap etmesi, kanaatimizce bu yorumu doğrular niteliktedir.

Dördüncü soru ile ilgili bir belge mevcut değildir. Beşinci ve altıncı sorular ile ilgili de sadece Bekir Sami'nin görüşleri mevcuttur ve bunları birinci ve üçüncü soruların cevaplarında ele aldık.

Sonuç olarak Bekir Sami Bey, Yusuf İzzet'in 20.6.1919 tarihli emri gereği, bölgeye veda ederek 21.6.1919 tarihinde Bursa'ya gitmek üzere Kula'dan yola çıkmıştır. Bölgedeki görevinden alınmasının doğurduğu üzüntü içersinde, 21 Haziran 1919 sabahı güneş doğmadan, bir kafil ile birlikte Kula'dan ayrılan Bekir Sami Bey, Selendi'ye doğru yola çıkmıştır. Akşama doğru Selendi'ye gelen Bekir Sami ve kafilesi geceyi burada geçirerek, 22 Haziran 1919 sabahı hareketle aynı günün akşamı Simav'a varmıştır. [94]

22 ve 23 Haziran günleri Simav'da kalan Bekir Sami Bey, bu sırada, Konya'daki İkinci Ordu Müfettişi Cemal'den 19.6.1919 ve 20.6.1919 tarihli iki telgraf almıştır. [95] Bekir Sami Bey, 22.6.1919 tarihinde Cemal Paşa'ya yazdığı cevapta; Bursa'ya gidişinden ve bölgede yaptığı faaliyetlerinden bahsetmektedir. [96]

[92] Sina Akşin, a. g. e., s. 390, D. N. 231'de, Bekir Sami'nin Ege'de Rumlara ve işbirlikçilere karşı uyguladığı tedhişten bazı hürriyet ve itilâfçuların hükûmete şikâyetinde bulundukları ve hükûmetin Kuvayı Millîye'ye tepki göstermesinde bunun etkin olabileceğini belirtmektedir.

[93] BSA, 2. Def., Bursa Valisi İsmail Hakkı'nın R 30.6.35 tarihli Bekir Sami'ye gönderdiği telgraf.

[94] BSA, 1. Def., R 20.6.35 tarihli notlar. Bu konuda daha ayrıntılı bilgi için bk: İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt. s. 108, 109.

[95] BSA, 1. Def., İkinci Ordu Müfettişi Cemal'in R 19.6.35 ve 20.6.35 tarihli telgrafları.

[96] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin R 22.6.35 tarihinde Konya'da İkinci Ordu Müfettişliği'ne gönderdiği telgraf.

23 Haziran 1919'da, Kula Mevki Komutanı Nedim'in 22.6.1919 tarihli telgrafını [97] alan Bekir Sami Bey 24.6.1919 tarihinde Binbaşı Nedim'e de cevap yazmıştır. [98]

Bekir Sami Bey, bölgeden ayrılmasına ve bölge ile ilgisi kalmamasına rağmen, telgraflardan da anlaşılacağı gibi yine Kula ile yazışmış ve oraya bazı tavsiyelerde bulunmuştur. Hatta, o bu kadarla da yetinmeyerek, Afyondaki 23 ncü Tümen Komutanlığı'na 23.6.1919 tarihinde bir telgraf göndererek [99], bölgedeki birliklerin idaresiyle ilgilenmesini rica etmiştir.

Yukarıda sözünü ettiğimiz telgrafların içinde bilhassa Binbaşı Nedim'in telgrafı çok önemlidir. Çünkü bu telgraftan, Bekir Sami'nin bölgeden ayrılmasının iyi sonuçlar doğurmadığı anlaşılmaktadır. Nitekim, Nedim Efendi telgrafında, büyük bir askerî birliğe kumanda eden bir kişinin bölgeye tayin edilmesinin gerekli olduğunu, silâh tedarikinin yapılamadığını belirterek, Bekir Sami'nin yanındaki subay ve erlerin silâhlarının gönderilmesini istemiştir.

22 ve 23 Haziran günlerini yukarıda sözünü ettiğimiz yazışmalarla geçiren Bekir Sami Bey, 24 Haziran 1919 sabahı Simav'dan hareketle aynı günün akşamı Gökçedağ köyüne gelmiş ve geceyi burada geçirmiştir. [100]

25 Haziran 1919 tarihinde ise Orhaneli'ne gelen Bekir Sami Bey ve kafilesi, 26 Haziran 1919'da Orhaneli - Bursa istikametinde bulunan Erenler köyünde geceleyerek, 27 Haziran 1919 tarihinde öğleden sonra Temmuz 1920'ye kadar görev yapacağı tarihî Bursa şehrine gelmiştir. [101]

S O N U Ç

Avrupalının "hasta adam" olarak nitelendirdiği Osmanlı İmparatorluğu, kaybettiği toprakları geri almak amacıyla Almanya'nın yanında katıldığı Birinci Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkınca, kendisi ile ilgili önceden yapılmış gizli paylaşma tasarılarının gerçekleştirilmesine olanak sağlamış ve buna resmiyet kazandırmış olan 30 Ekim 1918 tarihli Mondros Mütârekesi'ni imzalamak zorunda kalmıştır.

[97] BSA, 1. Def., Bnb. Nedim'in R 22.6.35 tarihli telgrafı.

[98] BSA, 1. Def., Bekir Sami'nin Kula Mevki Komutanlığı'na R 24.6.35 tarihinde gönderdiği telgraf.

[99] BSA, 1. Def.

[100] İlhan Selçuk, a. g. e., 2. kt., s. 109 v.d.

[101] a. g. e. s. 111.

İtilâf Devletleri, kendilerine istedikleri gibi hareket etme imkânı tanıyan Mondros Mütârekese'sine dayanarak, Osmanlı Devleti topraklarını, mütârekeden hemen sonra işgâl etmeye başlamış ve kısa sürede büyük bir bölümünü ele geçirmişlerdir.

Araştırmamıza esas teşkil eden "Batı Anadolu" ile ilgili en önemli olay, hiç şüphesiz Paris Barış Konferansı'dır. Çünkü Türk tarihinde ve Türk Kurtuluş Savaşı'nda bir dönüm noktası niteliğinde olan; İzmir'in işgaline, Paris Barış Konferansı'nda karar verilmiştir.

İtilâf Devletleri'nin özellikle İngiltere'nin desteği ile Yunanlıların İzmir'i işgâli İstanbul'da her kademede aynı tepkiyle karşılanmamıştır. Zamanın hükûmeti olayı etkisiz protestolar ile geçiştirmeye ve soruna daha çok diplomasi ile çözüm bulmaya çalışırken, ordunun üst kademeleri daha etkin tedbirler almak için gayret sarf ediyorlardı. Bekir Sami (Günsav)'nin Anadolu'ya gönderilmesi, işte bu tedbirlerin bir sonucu olmuştur.

Bekir Sami Bey'in Anadolu'ya gönderiliş gayesi; İzmir'in işgalinden sonra dağılmış olan 17 nci Kolordu'yu toparlamak ve 17 nci Kolordu'nun cephaneliklerini -özellikle Manisa'daki önemli cephaneliği- daha emniyetli bölgelere nakletmektir. Bekir Sami Bey o kadar acelece gönderilmiştir ki, karargâhını kuramamış ve tayini hakkındaki iradei seniye'yi dahi almamıştır. Bu husus, onun Anadolu'daki faaliyetlerine başlarken karşılaştığı bazı güçlüklerin en önemli gerekçesidir.

Bekir Sami Bey'in 25 Mayıs 1919 tarihine kadarki, (Manisa'nın işgalini öğrendiği tarih) faaliyetlerinin tek amacı; Manisa'daki birlikleri ve cephanelikleri daha emniyetli bölgelere nakletmek olmuştur. O, ancak, Manisa'nın işgalinden sonra bölgedeki millî direniş hareketlerini teşvik etmeye ve örgütlemeye başlamıştır.

Araştırdığımız bir aylık dönem ile ilgili bu güne kadar yazılmış eserlerde yanlış olarak verilmiş olan birçok konu, birinci elden belgelere dayanılarak çalışmalarımız sonucunda ortaya çıkarılmıştır. Bu konuları şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Bekir Sami Bey, Bandırma'da, bulunduğu sırada Çerkez Ethem ve kardeşleri ile değil, Ethem'in eniştesi Hafız Efendi ile görüşmüştür.

2. Çerkez Ethem, Bekir Sami Bey'in bölgede çalıştığı dönemde hiçbir milis kuvveti ile yanına gelip ona katılmamıştır.

3. Bekir Sami Bey, Anadolu'ya çıktığı 21 Mayıs 1919'dan, 27 Haziran 1919'a kadar Rauf Bey ile hiçbir görüşme yapmamıştır.

4. Bekir Sami Bey, Mustafa Kemal'e ilk olarak, Mustafa Kemal'in belirttiği gibi 27.6.1919'da değil, 31 Mayıs 1919 tarihinde ve bölge hakkında bilgi vermek amacıyla telgraf çekmiştir.

5. Bekir Sami Bey, bizzat bulunduğu yerlerin dışındaki birçok birlik ve sivil otorite ile de çeşitli konularda yazışmalarda bulunmuştur.

6. Bekir Sami Bey, Akhisar, Salihli, Alaşehir, Eşme ve Kula'da millî direniş hareketlerini bizzat teşvik etmiş ve organize etmiştir. Bunun dışında Bergama, Ayvalık, Ödemiş, Denizli, Uşak, Gördes, Demirci, Aydın ve Manisa ile de çeşitli sebeplerden dolayı yazışmalarda bulunmuş ve bazen buralarda da önemli emirler vermiştir.

7. Bekir Sami Bey bölgede çalıştığı süre zarfında faaliyetlerinden, Harbiye Nezareti ve EHFUR'yi daima haberdar etmiştir.

8. Bekir Sami Bey, Yusuf İzzet Paşa'dan aldığı emir gereği 21 Haziran 1919 tarihinde Bursa'ya gitmek üzere bölgeden ayrılmıştır.

Bu dönemle ilgili cevaplanması gereken birçok soru araştırmalarımız sonucunda ortaya çıkarılarak, gelecekteki araştırmalara ışık tutulmaya çalışılmıştır.

Araştırmamıza esas teşkil eden bölgede, İzmir'in işgalinden sonra ortaya çıkan ümitsiz durumu belli oranda değiştirmeye ve Ahmetli'yi işgal ederek; Manisa ve Menemen'e doğru ilerleyen Türk birlikleri ile birlikte hareket etmek maksadıyla Salihli'de önemli miktarda bir birlik oluşturabilmeyi gerçekleştiren Bekir Sami Bey, bölgeden ayrılmasına çok üzülmüş ve daha sonra da bölge ile ilişkisini devam ettirmiştir.

Türk Dünyası gazetesinin 27 Ekim 1919 tarihli sayısındaki, "Millî Hareketi İdare Edenler" başlıklı yazı dizisinde biyografisi anlatılmış ilk şahsiyet olan Bekir Sami Bey, 27 Haziran 1919 tarihinden itibaren 8 Temmuz 1920 tarihinde Yunanlılarca işgâline kadar 56 ncı Tümen ve bir ara 20 nci Kolordu Komutanı olarak Bursa'da faaliyetlerde bulunmuştur.

Bursa'da kaldığı süre zarfında millî mücadelenin en önemli şahsiyetleri arasında yer almış olan Bekir Sami Bey, Bursa gibi önemli bir yerin millî hareket saflarında yer almasını sağlayan en önemli şahsiyettir. Bütün bu yaptıklarına karşın o, Bursa'nın Yunanlıların eline geçmesinden sorumlu tutularak TBMM'de çok büyük tenkitlerle karşı karşıya kalmıştır.

25 Haziran 1920 tarihinde atandığı 20 nci Kolordu Komutanlığı görevinden 15 Temmuz 1920 tarihinde açığa alınarak, bu tarihten sonra çok istemesine rağmen bir türlü aktif bir göreve getirilmeyen Bekir Sami Bey, 1924 yılında emekliye ayrılmış ve 1934 yılında da vefat etmiştir.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

I. ARŞİV BELGELERİ

A. BEKİR SAMİ ARŞİVİ

1. Defter
2. Defter

B. KARA KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI ARŞİVİ

Bekir Sami (Günsav) nin Şahsi Dosyası

C. KARA HARP OKULU ARŞİVİ

- 14 No.lu Numara Defteri
- 15 No.lu Numara Defteri
- 17 No.lu Numara Defteri
- 21/A No.lu Numara Defteri
- 22 No.lu Numara Defteri
- 28 No.lu Numara Defteri
- 29 No.lu Numara Defteri

D. BEKİR SAMİ (GÜNSAV) NİN ALMANYA'DAN, İSTANBUL' DA BULUNAN EŞİNE, 16 MAYIS 1914 VE 8 HAZİRAN 1914 TARİHLERİNDE YAZDIĞI MEKTUPLAR

II. GAZETELER

Ertuğrul (Sahibi ve mesul müdürü, Sadık Zade Şerif ilhami)

Milliyet

Takvim-i Vekâyi

Türk Dünyası

III. DERGİLER

Askeri Tarih Belgeleri Dergisi
Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi
Belgelerle Türk Tarihi Dergisi

IV. İL YILLIKLARI VE SALNAMELER

Balıkesir İl Yıllığı 1973
Manisa İl Yıllığı 1973
Salname-i Askerî 1324
Uşak İl Yıllığı 1973

V. ANSİKLOPEDİLER

Meydan Larousse
Türk Ansiklopedisi
Yurt Ansiklopedisi

VI. HATIRALAR VE İNCELEMELER

- AKBAY, Cemal; Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 1. c, Osmanlı İmparatorluğu'nun Siyasî ve Askerî Hazırlıkları ve Harbe Girişi, Genelkurmay Başkanlığı ATASE Yayınları, Ankara, 1991.
- AKGÜL, Suat; "Paris Konferansı'ndan Sevr'e Türkiye'nin Paylaşılması Meselesi", Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 8. c, Sayı : 23, Mart 1992'den ayrı basım.
- AKŞİN, Sina; İstanbul Hükümetleri ve Millî Mücadele, İstanbul 1983.
- AKTAR, Yücel; "Yunanistan'ın Osmanlı Devleti ve Türkiye Cumhuriyeti'ne Yönelik Geleneksel Politikalarında Temel Yaklaşımlar", 3. Askeri Tarih Semineri, Türk Yunan İlişkileri, Ankara 1986.
- ALTAY, Fahrettin; On Yıl Savaş ve Sonrası, 1912-1922, İnsel Yayınları, İstanbul 1970.
- APAK, Rahmi; Yetmişlik Bir Subayın Hatıraları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi-Sa. 51, Ankara 1988.

—————; İstiklâl Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu, TTK Yayınları, Ankara 1990.

ARDEL, Ahmet; "Türk Ülkelerinin Tabii Coğrafyası", Türk Dünyası El Kitabı, 1. c., 2. b., TTKAE Yayınları : 121, s. 7-53.

ARMAOĞLU, Fahir; 20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1980), 6. b, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1989.

ARTUÇ, İbrahim; Kurtuluş Savaşı Başlarken, Kastaş Yayınları, İstanbul 1987.

ATATÜRK, Mustafa Kemal; Nutuk, 1. c, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul (t.y).

—————; Nutuk, 3. c, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul (t.y).

AYDEMİR, Şevket Süreyya; Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa, 1. c, 3. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1983.

—————; Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa, 2. c, 4. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1986.

—————; Makedonya'dan Ortaasya'ya Enver Paşa, 3. c, Remzi Kitabevi, İstanbul 1985.

—————; Tek Adam Mustafa Kemal, 2. c, 11. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1990.

AYDINEL, Sıtkı; Güneybatı Anadolu'daki Kuva-yı Milliye Harekâtı, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

Balıkesir ve Alâşehir Kongreleri ve Hacı Muhittin Çarıklı'nın Kuva-yı Milliye Hatıraları, Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Yayınları, Ankara 1967.

Balkan Harbi; (1912-1913), 1. c, Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1970.

BAYAR, Celâl; "Batı Cephesi'nde Kuva-yı Milliye'nin Kuruluşu ve Faaliyetleri", Yayın Hazırlayan : Tülay Duran, Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı : 15, Mayıs 1986, s. 8-17.

—————; Ben De Yazdım, 6. c, Baha Matbaası, İstanbul 1968.

—————; Ben De Yazdım, 8. c, Baha Matbaası, İstanbul 1972.

BAYTULLUOĞLU, Hamdi; "Milli Mücadele Başlıyor", Belgelerle Türk Tarihi Dergisi, sayı : 11, Ağustos 1968, s. 8-15.

BELÉN, Fahri; Türk Kurtuluş Savaşı, 2. b, Ankara, Temmuz 1983.

BIYIKLIOĞUL, Tevfik; Atatürk Anadolu'da, 1. c, Türkiye İş Bankası Atatürk ve Devrim Serisi, No : 7, Ankara 1959.

Birinci Dünya Harbinde Türk Harbi, 3. c., 1. ks., Irak-İran Cephesi (1914-1918), ATASE Yayınları, Seri No : 3, Ankara 1979.

CEBESÖY, Ali Fuat; Milli Mücadele Hatıraları, Vatan Negriyat, İstanbul 1953.

ÇAVDAR, Tevfik, Milli Mücadele Başlarken Sayılarla "...Vaziyet ve Manzara-i Umumiye", 1. b, Milliyet Yayınları, Mart 1971.

ÇELİK, İbrahim; Her Yönüyle İlçemiz Salihli, Salihli 1985.

Çerkez Ethem'in Hatıraları, Dünya Matbaası, (ş.y), 1962.

DURAN, Tülay; "Akşehir-Kütahya Kuvayı Milliyesi Hakkında Mustafa Kemal'e Gönderilen Rapor", BTİD, Sayı : 30, Ağustos 1987, s. 8-13.

ERCAN, Yavuz; "Kurtuluş Savaşı Başlarken Bursa", Millî Egemenlik 1991, Sempozyum ve Panellerde Sunulan Bildiriler, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları, No : 50, Ankara 1991, s. 28-36.

EROĞLU, Hamza; Türk İnkılâp Tarihi, Yeniden Düzenlenmiş Yeni Baskı, Savaş Yayınları Ankara 1990.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib; Milli Mücadele Başlarken, Mondros Mütarekesinden Sivas Kongresine, 1. kt, TİB. Atatürk ve Devrim Serisi, No : 5, Ankara 1959.

GÖKDEMİR, Oktay; Kurtuluş Savaşında Akhisar. 9 Eylül Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Yayını.

GÜLER, Ali; İlgâl Yıllarında Yunan Gizli Teşkilatları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1988.

GÜNSAV, Ali Doğan; Millî Mücadelede Bekir Sami Dosyası, Anılar, Belgeler, Bilgiler, TTK, BSA'daki Basılmamış Notlar.

HAYDAROĞLU, İlknur Polat; Osmanlı İmparatorluğu'nda Yabancı Okullar, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kaynak Eserler Dizisi 47, Ankara 1990.

JAESCHKE, Gotthard; Türk Kurtuluş Savaşı Kronolojisi, Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, 2. b, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi-Sa. 121, Ankara 1989.

KANDEMİR, Feridun; Hatıraları ve Söyleyemedikleri ile Rauf Orbay, Naşiri : Nejat Ağbaba, Sinan Matbaası, (ş.y), 1965.

KAYGUSUZ, Bezmi Nusret; Bir Roman Gibi, İhsan Gümüşayak Matbaası, İzmir 1955.

KIRZIOĞLU, M. Fahrettin; Kâzım Karabekir, Kendi Eserleri, Haltercümeleri ve Arşiv Belgelerine Göre, Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Büyükleri Dizisi 135, Ankara 1991.

KİTSİKİS, Dimitri; Yunan Propagandası, İstanbul 1963.

KODAMAN, Bayram; Şark Meselesi Işığında Sultan II. Abdulhamit' in Doğu Anadolu Politikası, İstanbul 1983.

KÖSTÜKLÜ, Nuri; Millî Mücadele'de Denizli, Isparta ve Burdur Sancakları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Kaynak Eserler Dizisi 49, Ankara 1990.

KURTOEPHE, İsmail-BALCIOĞLU, Mustafa; Kara Harp Okulu Tarihi, Kara Harp Okulu Matbaası, Ankara 1991.

KUTAY, Cemal; Çerkez Ethem Hadisesi, "Kendi Hatıralarıyla", İstanbul 1955.

—————; Çerkez Ethem Dosyası, 1. ve 2. c Birarada, 4. b, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1990.

ARİF BEY, Mehmet; Anadolu İnkılabı, Millî Mücadele Anıları (1919-1923), Yayına Hazırlayan : Bülent Demirbaş, Arba Yayınları, Sirkeci - İstanbul, (t.y).

ŞEFİK, Mehmet; İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Millî Cidali, 1. c, 104 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı, 1 Mart 1937, İstanbul Askerî Matbaa, İstanbul 1937.

—————; İstiklâl Harbinde 57. Tümen ve Aydın Milli Cidali, 2. c, 104 Sayılı Askerî Mecmuanın Tarih Kısmı, 1 Mart 1937, İstanbul Askerî Matbaa, İstanbul 1937.

MÜDERRİSOĞLU, Alptekin; Kurtuluş Savaşının Malî Kaynakları, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 1990.

ÖZALP, Kâzım; Millî Mücadele, 1919-1922, 1. c, 3. b, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, XVI. Dizi-Sa. 132, Ankara 1988.

—————; Millî Mücadele, 1919-1922, 2. c, 2. b, Belgeler, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, XVI. Dizi-Sa. 131, Ankara 1988.

- ÖZTUNA, Yılmaz; Rumelini Kaybımız 93 ve Balkan Savaşları, Ötüken Yayınları, İstanbul 1980.
- SABİS, Ali İhsan; Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 1. c, Nehir Yayınları, Hatıralarla Yakın Tarih Dizisi : 2, İstanbul 1991.
- ; Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 2. c., Nehir Yayınları, Hatıralarla Yakın Tarih Dizisi : 2 İstanbul 1991.
- ; Harp Hatıralarım, Birinci Dünya Harbi, 3. c., Nehir Yayınları, Hatıralarla Yakın Tarih Dizisi : 2 İstanbul 1991.
- SARIHAN, Zeki; Çerkez Ethem'in İhaneti, 2. b, Kaynak Yayınları : 34, İstanbul 1986.
- SELÇUK, İlhan; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, 1. kt, 2. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1975.
- ; Yüzbaşı Selahattin'in Romanı, 2. kt, 4. b, Remzi Kitabevi, İstanbul 1987.
- SELEK, Sabahattin; Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 1. c, Ağa-oğlu Yayınevi, (ş.y), 1970.
- ; Millî Mücadele Ulusal Kurtuluş Savaşı, 2. c, 2. b, Örgün Yayınları, İstanbul 1982.
- ; Anadolu İhtilâli, 1. c, 8. b, Kastaş A.Ş. Yayınları, İstanbul 1987.
- SU, Kâmil; Manisa ve Yöresinde İsgâl Acıları, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları : 509, Ankara 1982.
- ; Köprülülü Hamdi Bey ve Akbaş Olayı, Kurtuluş Ofset Basımevi, Ankara 1984.
- TAÇALAN, Nurdoğan; Ege'de Kurtuluş Savaşı Başlarken, 2. b, Milliyet Yayınları, Baha Matbaası, (ş.y), Ekim 1971.
- TAHİR, Kemal; Yorgun Savaşçı, İstanbul 1965.
- TANSEL, Selahattin; Mondros'tan Mudanya'ya Kadar, 1. c, Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları : 2262, Bilim ve Kültür Eserleri Dizisi : 541, Tarih Dizisi : 14, İstanbul 1991.
- TEKELİ, İlhan - İLKİN, Selim; Ege'deki Sivil Direnişten Kurtuluş Savaşı'na Geçerken Uşak Heyet-i Merkeziyesi ve İbrahim (TAHTAKILIÇ) Bey, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Yayınları, XVI. Dizi - Sa. 54, Ankara 1989.

TEMPERLEY, H.W.V; A History Of The Pence Conference Of Paris,
Vol. 1, London 1924.

TOSUN, İsmail; Sosyal, Kültürel ve Turizm Yönü İle Kula, İlâveli 2. b,
Yayınlayan : Kula Belediyesi, (ş.y), (t.y).

TOYNBEE, Arnold J.; "Türk-İngiliz İlişkileri", "Milliyet Gazetesi, 31
Ekim 1967.

Türk İstiklal Harbi; 1. c, Mondros Mütârekesi ve Tatbikatı, MSB Genkur.
Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Seri No : 1, An-
kara 1962.

—————; 2. c., Batı Cephesi, 1. ks., (15 Mayıs -4 Eylül 1919),
Genkur. Başkanlığı Harp Tarihi Dairesi Resmi Yayınları, Seri No : 1,
Ankara 1963.

—————; 7. c, İdarî Faaliyetler (15 Mayıs 1919 -2 Kasım 1923),
Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Resmi Yayınları Seri No : 1,
Ankara 1975.

Türk İstiklâl Harbi'ne Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komu-
tanların Biyografileri; 2. b, Genelkurmay Başkanlığı Yayını, Ankara
1989.

Türk Silâhlı Kuvvetleri Tarihi; 3. c, 6. ks, 1. kt, (1908-1920) Genelkur-
may Harp Tarihi Başkanlığı Yayınları, Ankara 1971.

—————; 10. c, Osmanlı Devri, Birinci Dünya Harbi İdarî Faali-
yetler ve Lojistik, Genelkurmay ATASE Yayınları, Ankara 1985.

TÜRKGEİLDİ, Ali Fuat; Görüp İştiklerim, 2. b, Ankara 1951.

Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı; Başbakanlık Dev-
let İstatistik Enstitüsü Yayınları No : 683, Ankara 1973.

ULUÇAY, Çağatay -GÖKÇEN, İbrahim; Manisa Tarihi, Manisa Halkevi
Yayınlarından Sayı : 5, Resimli Ay Matbaası T.L. Şirketi, İstanbul
1939.

YAVUZ, Ünsal; Atatürk İmparatorluktan Millî Devlete, Atatürk Kültür,
Dil ve Tarih Yüksek Kurumu TTK Yayınları, XXIV. Dizi-Sa. 10,
Ankara 1990.

YILMAZ, Şerafettin; İstiklâl Savaşı'nda Balıkesir'e Bağlı Akhisar ve
Soma Cepheleleri, Balıkesir Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yayını, (ş.y),
Nisan 1990.

E K L E R

۱۰۔ پیکر ارکان حربیہ نامزدی ایک کتبچی سنہ ۱۳۸۱ ہجری قمری۔

[illegible]

Bekir Sami Bey'in Harp Akademisi ikinci sınıf notları, R 1317 tarihli 17 no.lu numara defteri, KHOA.

۱. در روش بهر حال در نظر گرفته اند که در هر یک از این روشها

م. د. محمد باقر - م. د. محمد باقر - م. د. محمد باقر

در جواب پانامه نویی که در دسترس ما رسید از طرف او به ما رسید. در دسترس ما رسید. در دسترس ما رسید.

صالح بن قيس بن عدي بن
مخزوم بن قيس بن عدي بن

- 167 -

تَقْوِيمُ رَوَاقِ

تَقْوِيمُ رَوَاقِ

نسخه ۰ ۴ باره دور

جهدن ساعدا مرگون نثر اولور

۳۰۰۰

۱۳۳۶ مایس ۲۲

بخش

۲۱ شیان ۱۳۳۷

آلی التیجی فرقه قوماندانلری در عید ایلک اوزره متیایه اعزام اولون جن
واون بدیجی قول اردوی بر قوماندان تبیین اولوتیجه قدر عین زمانه
مذکور قول اردو قوماندانلری وکالة ایضا ایده چکدر
بر اراده سنیک اجرات حربی ناظری مأمورد .

۱۱ شیان ۱۳۳۷ ۲۰ مایس ۱۳۳۶
حربیه ناظری مدراعظم
شوکت طرغود داماد فرید

محمد وحید الدین *

اوقاف هایون نظاری هیئت تنظیه ریسی مرتضی بک عزیزیله
بریت جیت رسوبه اعطای باشندن حاجی حسن بک تبیین اولوتیجه
بر اراده سنیک اجرات اوقاف هایون ناظری مأمورد .

۱۷ شیان ۱۳۳۷ ۱۸ مایس ۱۳۳۶
اوقاف هایون ناظری مدراعظم
داماد فرید

محمد وحید الدین *

آیدین ولای اوقاف مدیری اسماعیل حتی بک عزیزیله بریت ادره
ولای اوقاف مدیر اسینی قاتی بک تبیین اولوتیجه
بر اراده سنیک اجرات اوقاف هایون ناظری مأمورد .

۱۷ شیان ۱۳۳۷ ۱۸ مایس ۱۳۳۶
اوقاف هایون ناظری مدراعظم
داماد فرید

محمد وحید الدین *

زور لواسی مرکز حکومت طینی دوکود فرج نیازی بک قدم
وخدمات مسبوقة بناء اوچتی صنف هیجی مدیری اولور ایکی بیک
پن یوز غروش معاشه قسطنطنی ولای وایت هیجی مدیریته ترقیماً
نقل مأموری اجرا قلمشدر .

اشبو اراده سنیک اجرات هیجی ناظری مأمورد .

۱۷ شیان ۱۳۳۷ ۱۸ مایس ۱۳۳۶
هیجی ناظری مدراعظم
داماد فرید

KILI KUTUPHANE ANKARA

محمد وحید الدین

نافه نظارت کوتاهی مبعوث سابقی احمد فرید بک تبیین اولوتیجه
بر اراده سنیک اجرات مداری مأمورد .

۲۰ شیان ۱۳۳۷ ۲۱ مایس ۱۳۳۶
مدراعظم داماد فرید

محمد وحید الدین *

منجل اولان سیراس ولای والیکته قسطنطنی والی اسنی رشید
باشا مجلس وکلا قرار ایله تبیین اولوتیجه
بر اراده سنیک اجرات داخله ناظری مأمورد .

۱۲ شیان ۱۳۳۷ ۱۳ مایس ۱۳۳۶
غریبه ناظری حربیه ناظری شیخ الاسلام مدراعظم و خارجه ناظری
احمد عوفی شاکر مصطفی بیری داماد فرید
نافه ناظری مالیه ناظری عدلیه ناظری داخله ناظری شورای دولتی
شوکت طرغود توفیق محمود بیل محمدعلی سیدیه قاداد
اوقاف هایون ناظری ماری ناظری تجارت و زراعت ناظری
رسنی علی کمال ادم

محمد وحید الدین *

اورنه ایلیجی عنوانی ایله برلین سفارت سنیه من وفاقته مأمور اولان
احمد رشید بک مأموریت سابقی اولوب منجل بولان امور سیاسی
مدیریت عمومیه اون بیک غروش معاشیه و سفیر عنوانی محظوظ ایکن
قیدیه اعادة تعین اولوتیجه .

بر اراده سنیک اجرات خارجه ناظری مأمورد .

۱۱ شیان ۱۳۳۷ ۱۰ مایس ۱۳۳۶
مدراعظم و خارجه ناظری داماد فرید

محمد وحید الدین *

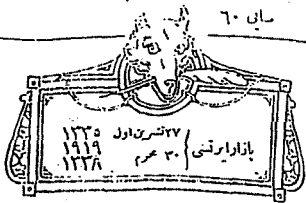
ملنی الی ایکتیجی فرقه قوماندان سابقی میرالای بکر سنی بک

Bekir Sami Bey'in 56 ncı Tümen ve 17 nci Kolordu Komutan Vekilliği'ne tayini hakkındaki yazı, Takvim-i Vekayi, 22 Mayıs 1335 tarihli sayı.



‘مختلف دیریں مختلف دیریں’

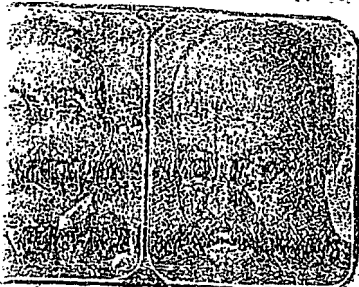
شعبه ریاضیات و فیزیک، تهران، ایران
پستال: ۱۹۸۴۵-۱۹۸۴۶



دل بہائی ادارہ اجمل سنگھ:

روسيه حربى - بولشه ويكر ك وض

بترس و غم اطرا انده شد تا کی خار به دل - وضعت هنوز توضع اینجا

[illegible]

چترال بودہ بیچ
نہال غریب روس اور دولری نوماندان
نہال غریب روس حکمران
نہال غریب روس و تہر سوسو شہلائی اوز و پورلو،
نہال غریب روس حکمران

له نین یارو لائشر

[illegible]

ترسيروغ اطرافنده عمارت

[illegible]

ھارپورد ھيٽنڪ رايوري

پارس ۲۱ آئین اولی - (مارچ رد) | محنت اولاجینی و برک دود

بکر سامی باک

ترجمہ حالی - شخصیتی - حرمندہ کی خدمت لری



ایاولری بئش
 تە سادەتەن آند
 مینلر آ چلگندە ،
 قۇپاس آتور سورور
 مەزەن سۆلەندە نەزە
 تەزەلەس ایدەن آتور
 وراں لی حرکت
 مەن املر ، سائیلر
 دیر نرسە و سینلر
 سارمیلر بر ایاں
 بولر بر حسن نیت
 و دین بر کیمست
 اسی شەمین ملر نیت
 ادارە ایدیکە دەر
 کرسایک و شەمینلر
 دەر ایتار بر
 موشە مەن ایاولر
 بر نر

بکر سالی بک
(۱۲۱۸) هجری
ازان حریه و مله پندی
روزانک ملت ملت انجمنه
ایقان و نه اولوق
(۱۲۱۸) هجری
فرمانده انجمنه
اولوق و نه

ایران و افغانستان و روسیه و قفقاز
و آسیای صغیره

عسکر اولیٰ بنی قادیان پر مدد دے۔
 اوردو کے جنگی نشانہ پر حرب اتناستہ۔
 دہتری اوستہ۔ داغنا صاف ایڈیٹ کی ہے۔
 قادیان پر مدد دے کی شہدستی دے۔
 دے۔

[illegible]

بکر سایک، جوہی پر آندہ اولیٰ
 طاق و شطاق پوژدن دوشدیک و شستدن
 تورکارند، توی ایلیک مقصد و طابریج
 ابتاع اجتن اولدی کی آتاکوچیک تاروسلی
 دیرلر آندہ غایتیل برعصر اولاجان ده آیت
 الحمد لله

[illegible]

[illegible]

Bekir Sami Bey'in gümüş imtiyaz madalyası varakası. KKKA, Bekir Sami Bey'in şahsi dosyası.

